UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01767866 5

Purchased for the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

from the

KATHLEEN MADILL BEQUEST

I

PG
5038
T9
1857
ch. 7

LIBRARY
JUN 13 1968
UNIVERSITY OF TORONTO

SEBRANÉ SPISY

JOS. KAJ. TYLA.

Díl sedmý.

DROBNĚJŠÍ POVÍDKY NOVOVĚKÉ.

Díl II.

V PRAZE.
Nakladatel: J. L. Kober.
1858.

DROBNĚJŠÍ

POVÍDKY NOVOVEKÉ

od

JOS. KAJ. TYLA.

Díl druhý.

V PRAZE.
Nakladatel: J. L. Kober.
1858.

Tisk Jarošl. Pospíšila.

Ptáčníkova dceruška.

Novela.

(Psáno roku 1845.)

1.

Musíte do lesa, na veselou paseku, tam uvidíte Lidušku, jediné dítě starého ptáčníka z Podlesí.

Je jí právě sedmnáct let; je ohebná jako březový proutek, veselá jako skotačivá beruška, rozkošná jako slzička Panny Marie na zeleném trávníku. Její hlavička je jako zralé Mišenské jablko, tak malinká, tak kulatá — a ty oči hrajou v ní jako dvě zralé trnky. Vlasy má černé a lesklé jako havraní peruť na sněhu. V Podlesí jí říkají vůbec ptáčníkův černohlávek.

Otcova chaloupka stojí poslední ve vsi, trochu opodál, zrovna pod lesem. Starý Mareš v ní zůstává již dvacet let. Připadla mu dědictvím po svobodné sestře, a to právě toho času, když se mu začínala dlouhá služba na vojně už nechutit. Zde nalezl tedy nový domov a jistý přítulek na stará kolena.

Bylo mu skoro čtyrycet, když se oženil. Jeho denní peníz jako vysloužilého desátníka, pak

kousek role a ptáčnictví byly jeho živobytí. To se rozumí: láska milé ženy náležela k tomu také a později radosti s malou Liduškou. Jen že, bohužel! milou ženu brzy pochoval — a tu se tedy zavěsilo celé srdce jeho na jediné dítě.

Srdce otcovské — ach, může-liž býti lepšího pěstouna? Arci, tak měkce jako v náruči mateřské nedá se na něm odpočinouti, tak teplé a sladké, tak volné a blahostné hnízdečko to není jako srdce mateřské; ale za to je to pevná zlatá půda, kde se mladé kvítí jistě ujímá, je protékaná věčně lahodným pramenem, jenž to mladé kvítí sílí, a je zahřátá věčně líbezným paprskem, jímž to mladé kvítí okřívá.

A pro Liduška bylo srdce otcovské — a právě to srdce poctivého Mareše to nejlepší. V něm a při něm zdařila se přeutěšeně.

Jděte do lesa na veselou paseku. Liduška tam bezpochyby sedí na měkkém mechu u bujného proutí a plete buď košík na jahody, nebo řeže malou, hebounkou klec.

Ale možná také, že sedí doma vedle chaloupky pod hustým jasanem, a učí kosa novou písničku hvízdat. A to milé proužkované zvířátko hledí na ni svýma černýma očkama tak rozumně — a otvírá po ní, po té malinové hubince, svůj žlutý zobáček tak ochotně, jako by se ra-

dostně učilo. I to věřím, kdož by se u takového učitele rád neučil!

Či nesedí Liduška ani na pasece, ani pod jasanem? Tedy zaběhla hloub do lesa na vrch, kde stojí zbytky starého rytířského hradu, a sedí tam pod kamenným obloukem, pod hustým křovím na malém drnovém sedátku, jejto si vlastníma rukama udělala; — tam sedí a čte starou českou kroniku v otrhaných deskách. Jiné knihy, mimo kalendáře, staré školní evangelia a knížky modlitební nejsou v domě. Za to ale umí kroniku i s evangeliemi nazpamět.

Či není také v šedých sutinách? — tedy se honí po louce za motýlem, neboť domácí práce je hotova.

Ale což pak se nebojí? neostýchá se? — A koho by se bála? koho ostýchala? Srdce její je čistý křišťál, v němžto se země i nebe se svou celou krásou zrcadlí; ono leží v kypících ňádrech jejích jako strahovité a chránivé oko boží. Mimo to je dívčí krása a panenská čistota silné kouzlo, proti němuž zlý duch tak snadno boj nezačne.

Liduška je v lese, v stinné hustině a na květnaté louce tak doma jako v sednici a kuchyni, kdež je radost na ni se podívat, jako na mladou hospodyňku. Všecko se na ni směje — a ona se

směje také na všecko. S děvčaty ze vsi, nebo s jonáky nemá sice skoro žádné známosti, tím méně s nimi obcuje; ne snad že by byla pyšná — chraň Bůh! ale oni nejsou podle mysli její; proto však jí přece nikdo neublíží, nikdo ji nepotejrá, ani nepoškádlí, to žádnému ani nenapadne. Onať jedná, mluví s každým jako přítulné děcko — jen že je raději při svých ptácích, nebo v lesní samotě, nebo u otce, kterýž umí podivné příhody z francouzských vojen povídat.

A — podivná věc! — nevyskytnul se posud nikdo, kdož by se byl o její přízeň, její lásku ucházel? Nikdo. Jonáci ze vsi hledí za ni arci žádoucíma očima; ale ona je pro ně tuze vysoko — to všickni dobře cítějí; a „do hospodářství se nehodí," říkají staří, ačkoli se v tom případu hrozně mýlí. A jiní lidé ji neznají. Podlesí je tuze vzdáleno, ověnčeno lesinami — a Liduška z něho nevychází. Obchod s ptactvem obstarává si starý Mareš sám.

Jeť to beztoho zvláštní způsob ptáčnictví; jeho rukou nepřichází ani pírko o život. Tomu chlapeckému vraždění protiví se za jedno vojenské srdce jeho, a za druhé nechce, aby tomu Liduščino srdce přivyklo. K číhání na tažné ptactvo přibírá si podruha z vesnice, kterýž se pak i o prodej v panském zámku nebo v nejbližším

městečku postará. Liduška obstarává jenom jeho pernaté učeníky, jižto v komoře po stěnách, mezi okny v menších a větších klecích visí — tu kos, tu špaček, tu také hejl, tam skřivan a křepelka, nebo sedmihlásek a někdy nějaký slavík. Mareš je daleko široko v pověsti, že umí ptactvo dobře chovat a cvičit, i nachází tedy na své zpěvavé vychovance vždy dost kupců a dohazovačů.

Jen o jeho nejdražšího ptáčka, o jeho černohlávka se ještě nikdo nehlásil! — avšak starému otci to také ještě ani nenapadlo, že by mu jej mohl někdo odloudit!

2.

Na panství umřel starý polesný a vrchnost dosadila nového.

Byl to muž něco přes třicet, ale světem prošlý a městským životem prohnaný. Byl několik let hraběcím myslivcem a za odměnu dostal nyní pěkné polesnictví.

Čtrnáctné dní po smrti starého se přistěhoval. Bylo to silné, vysoké tělo, hrdé hlavy, tmavých vlasů a hustých vousů. Silné kníry zastiňovaly trochu široká ústa. Z temných, poněkud vpadlých očí vyšlehovaly chvílemi podivné ble-

sky. Řeč a pohybování jeho byly rychlé, jako zpanštilé. —

Myslivna stála u prostřed lesa o samotě, za ní malá zahrádka a kolem utěšený palouk; ale to nebyl hluk velkého města a pohyblivost městského života, kterýmž byl nový polesný za posledních let přivyknul.

I začalo se mu stýskati a všude mu něco scházelo. Myslil tedy, že by neškodilo, kdyby si stálou tovaryšku pod domácí střechu přivedl.

I rozpomínal se, která by mu byla ze všech známostí v srdci uvázla; i zpomněl si na mnohou, ale k žádné nebylo v něm tolik důvěry, že by vyplnila pustotu v prsou a v domě jeho. To bývá následek přesycené chuti u všech přebíravých, se ženským srdcem jen jako s míčem pohrávajících rozkošníků.

Nevrle hodil tedy Horina ručnici přes rameno, hvízdnul na svou Dianu a pustil se do lesa. Chtěl jednou svůj okršlek křížem a křížem projíti.

Zabral se do myšlének o minulosti, o hejřivých besedách, o příhodách na poli milosti — až ho Diana z těchto zpomínek hlasitým štěkáním vytrhla.

Stáli na pasece. Pes hleděl ku křoví, kde se něco černalo, a na štěkot vztyčila se mezi křovím ženská postava. — Byla to Liduška.

„Kdo to?“ zvolal Horina, dívky si ještě skoro ani nevšimnuv.

Dívka neodpovídala; nebyla zvyklá na takové volání, poněvadž ji v nelidnatém okolí skoro každý znal. A člověk cizí? — co pak se měl ten co ptát?

Neodpovídala tedy, ale zůstala tiše stát, a hleděla pokojně na neznámého myslivce.

„Jsi hluchá?“ obořil se nyní Horina hřmotně, kroky své přímo k ní namířiv. „Ptám se tě, kdo jsi? co tu děláš?“ Ale příkrý zvuk slov jeho se začal mírniti, čím blíže k dívce přicházel.

„Aj, totě jsem dopadl roztomilou pytlačku!“ zvolal po krátkém zamlčení, nutě se do žertu, jakémuž byl ve svém bývalém okresu přivyknul. Ale před Liduškou mu slova na jazyku jaksi vázla a rozmar jeho pokulhával.

„Víš-li pak, že musíš platit pokutu, že jsi se nechala mezi mlázím dostihnout?“ mluvil dále, a rychle se k ní přitočiv, chtěl ji s úsměvem okola těla vzít.

Ale dívka se uhnula jako blesk na stranu.

„Zbláznil jste se, pane?“ zvolala u velikém podivení — „a nebo dobře nevidíte? Já nejsem

žádný pytlák, ale poctivé děvče, a tady sedám tak dávno, že znám každou bylinku. Ale kdo pak jste vy?“

Při tom jí vstoupila krev do tváře a z očí jí šlehaly blesky.

„Aj, ty máš tu malou hubičku na pravém místě!“ zasmál se zase Horina, nemoha se hezké dívce v té prosté selské sukničce, v malém živůtku a v těch bílých krátkých rukávech ani dost nadivit. „Ty máš bystrý jazejček; ale mne jím nesekneš. Já se mám co ptát, kdo mi po lesích běhá. Rozumíš? Jsem zdejší polesný.“

„Polesný? nový — polesný?“ opětovala dívka mírněji. „Ah — tak! tedy odpusťte, pane polesný, ale tohle bývala odjakživa moje procházka.“

„Kdo pak jsi?“

„Marešova dcera z Podlesí! — a doufám, že se tu budu také budoucně procházet.“

„Nu, budeš-li řádně svou daň odvádět,“ nutil se polesný zase do smíchu, a chtěl ji vzít za ruku.

„Já neznám žádnou daň, kterou bych musela odvádět!“ utrhla se dívka, „a najdu si ještě místo, kde mi to ani lidé zabraňovati nebudou, co mi nebe popřívá — trochu toho proběhnutí. Bůh vás opatruj, pane polesný.“

S těmi slovy hodila poněkud hlavinkou a pustila se lehounce hopkujíc k domovu.

Horina ji nechal běžet; v prvním okamžení ani nevěděl, co by měl učinit. Tak ho celé zjevení-se Liduščino pomátlo. Potom se ale za ní pustil a zkřikl: „Stůj! stůj! — sic po tobě střelím!“

Dívka se okamžikem zastavila — a Horina se zastavil také; neboť Liduška se k němu obrátila, a v její tváři leželo najednou něco tak divného, že se toho i polesný při svém hrubém rozmaru poněkud ulekl.

„To jsou dětinské žerty, pane polesný!“ řekla na to dívka s velikou, nevýslovnou vážností. „Vyšel-li jste střílet, hledejte si jinou zvěř na ránu. Já jsem poctivé děvče — víte-li, co to znamená.“

Na to se mírně obrátila a šla volným, zdlouhavým krokem dále.

„To je zlořečené pískle!“ zamumlal Horina mezi zuby, a vtisknuv si čepici nevrle na čelo, otočil se na jinou stranu.

3.

Horina se smál a klel. Liduška mu nechtěla z paměti. Za každým křovím ji viděl a slyšel. A když přišel za soumraku domů, do té tiché myslivny, tu mu začala obraznost teprva divné kousky tropiti.

„Jak pěkně by to bylo, kdyby tu nyní taková....“ šeptalo mu cosi do duše; ale on sebou mrzutě trhnul, kopnul Dianu a hodil sebou na pohovku.

Pak se opět zlobil, že s ním takové děvče, pouhé děcko, tak směle mluvilo; i zlobil se na sebe, že nebyl sám moudřejší — a nevrle hodil sebou posléz na postel.

Chcete vědět jeho sny? — Ty ho zavedly mezi bývalé společnosti; i byl vesel se starými známými, a mnohá hezounká tvář se letmo na něho zasmála. Když ale ráno procitnul, byl zase nevrlý a klel na daremné mámení.

„Ale co si budu hlavu lámat, a do srdce škvora nasazovat!“ řekl konečně sám k sobě. „To plané šípčí může být rádo, když si ho našinec všimne — a pro ukrácení chvíle za klobouk připne. Nu, však uvidíme! doma budou tuším jiné oči dělat, až přijde polesný.“

Pak vzal zase ručnici na rameno a šel do Podlesí. Na cestě dohonil člověka z vesnice.

„U vás bydlí také nějaký Mareš?“ ptá se ho po obyčejném pozdravení.

„Ah — to je náš ptáčník!“ odpoví vesničan — a začne mu na to o starém vojáku a jeho dítěti tak podivné pohádky povídat, že bývalý panský myslivec s podivením uši nastrkoval a konečně nevěděl, co mysliti a čemu věřiti.

Ale ve svém záměru nedal se mýliti, byloť při tom ve hře také trochu jeho samolibosti — o jiném, posud v něm nebývalém hnutí srdce ani nemluvíme.

Došel až k samému stavení, kdežto Mareš přebýval. Bylo krásné dopolední, a starý ptáčník vyvěsil své nejmilejší učence z venčí okolo zdí, a stál teď jako mezi svými dětmi. Mluvil. štěbetal s nimi.

Byla to nevelká sice, ale složitá, přímá postava, posud vojenského držení s přišedivělou a z předu poněkud lysou hlavou, modrých, přívětivých očí. Vráskovitým, mužným tvářím dodávaly silné šedé kníry zvláštní vážnosti. Šat jeho byl sice jen sprostý, obyčejný selský tamějšího okolí, ale čistý; a na prsou mu visel Lipský křížek.

Pozoroval, že polesný k jeho stavení zaměřuje, i obrátil se tedy od svých klecí a očekával jej.

„Dobrého zdraví, tatíku!“ začal Horina, nemoha se před jednoduchou, ale statečnou postavou ptáčníka, kterého si byl na mysli docela jinak vypodobnil, malému pohnutí ubránit.

„Děkuji uctivě, pane polesný!“ odpověděl Mareš mírně, poněkud hlavu ukloniv.

„Znáte mě?“ podivil se onen — a proti vůli vstoupilo mu trochu víc krve do tváří.

„Slyšel jsem o vás,“ usmál se ptáčník dobrosrdečně, ačkoliv oči jeho přitom hosta bystře měřily. „Moje holka mi něco vypravovala.“

„Tím líp! Tedy nemusím dělat dlouhá preambula. Já dopadl včera vaši dceru mezi mlázím —“

„Na pasece — vím, vím, pane polesný! Tam je málo mlází —“

„Já myslil na začátku, že je to holka ze vsi — že mi chce mladé stromoví kazit — nu, člověk se někdy ze samé horlivosti trochu překvapí — já vaši dcerušku trochu postrašil —“

„Postrašil?“ opakoval bývalý voják s patrným ousměškem. „To nevím — o tom se ani nezmínila; moje holka se také snadno nelekne; ale z jejích řečí jsem porozuměl, že jste ... nu vždyť víme, že jsou páni myslivci rození čtveráci.“

„Proto jsem přišel — abyste nic zlého nemyslili — abyste mi — prominuli —“

„Ah prosím, prosím, pane polesný!“ vrtěl starý voják hlavou. „Když je to takové — kdo svou chybičku poznává, tomu se rádo odpouští. Nebude se líbit dále? Je horký den; trochu ochlazení nebude na škodu. — Holka, podívej se, koho to zde máme!“ volal hlasitěji do stavení. „Přines něco k občerstvení.“

Liduška vyskočila z kuchyně, kdežto skrovný oběd chystala. I pozastavila se poněkud, spatříc hosta, a malinký mráček — ale jen jako dech — přeletěl jí přes tvář. Uklonila se a vážně Horinu pozdravila.

V tomto hrály všechny žíly. Dnes, v této skrovné, tiché domácnosti zdála se mu Liduška ještě krásnější — i chtěl něco pěkného k své omluvě pronesti; ale snad poprvé ve svém životě nevěděl, jak se sprostou dívkou řeč počíti. Vypravil něco, ale to nebylo to, co chtěl. Byl ještě rád, že si toho Liduška tuze nevšimla, a hned se po sklenici čerstvého mléka ohlížeti začala, jehož jim pěkná plavka poskytovala.

Mezi tím se pustil Horina do řeči se starým, a poptávka na jeho ptactvo uvedla je do důležitého rozbírání mnohých zvláštností. Tito opeření chovanci poskytli později také příležitosti, že mohl polesný říci: „Toť se musím u vás zase co nejdříve zastavit! Ptactvo patří dílem

také k lesnictví, a já budu rád, když se budu moci něčemu přiučit.“

Že se tu co nejdříve zastaví — na to myslil opravdu. Chtěl-li se ale také něčemu přiučit? — nu, to okáže běh dnů budoucích.

4.

Horina se vracel domů — ale ne s myslí takovou, jak se byl ráno domýšlel. Ve svém novém povolání nebyl skoro ještě ani vystřelil, a již měl sám ránu v srdci — a to hlubokou. Tu cítil.

Cítil ji a nemohl věc pochopit. Vždyť byl přece tolik děvčat poznal! Tu byly čiperné panské, bystrooké komorné, sladkoústé švadleny, vyfintěná děvčata městská — a se všemi hrál, všechny uvázly a třepetaly se v jeho tenatech, jako plaché hrdličky, až usedly a hladiti se nechaly po hlavě a po křídlech. A toto selské děvče! — tato větvička z nízkého keře — ta dcera sprostého ptáčníka, ta se mu příčila? ta si ho nevšímala? ta o něho nedbala?

I vřelo to v něm — a on poznával poprvé za svého života, co to je, když se krev sladkým toužením rozpění a zejme. A muka jeho rostla tím více, čím častěji do Marešova obydlí přicházel — čím častěji Lidušku vídal.

Na pasece ji nepotkal už nikdy.

„Proč zanedbáváte svoje oblíbená místečka?“ ptal se jí kdysi.

„Proto že by mi bylo líto, kdyby mě z nich někdo vyháněl,“ řekla dívka krátce a obrátila se od něho.

Horina se kousl do pysku; on by ji byl tak rád zas na pasece, nebo v lesním stínu potkal — tak rád s ní o samotě promluvil, a nemohl k tomu přijíti. A přece věděl, že se dívka pod širým nebem prohání, proto že ji někdy doma nezastihl.

I umínil si konečně učiniti krok rozhodný a svěřiti se otci. Záhy se k tomu naskytla dobrá příležitost.

Napadlť starého mezi ptáky a v dobrém rozmaru, i pověděl mu tedy, co ho trápí — a že by si přál mít jeho dceru za ženu.

Mareš ho pozorně poslouchal a pak se napolo zamračil. Bylo to poprvé, co slyšel, že mu cizí člověk na jeho černohlávka vějičky likne. I padloť mu to na srdce; ale také mu vysvitlo, že je k tomu děvče vlastně stvořeno, a hořký žal rozložil se v prsou jeho.

„Já jí mohu připravit život bez starosti,“ pokračoval Horina, kdyžto Mareš neodpovídaje s hlavou svěšenou tu seděl; „důchody moje jsou takové, že může dobrá hospodyně i něco uložit —

a na vrchnost se mohu tak dalece spolehnout, že mi svým časem ještě výnosnější místo vykáže; nu — a co se mé vlastní osoby týká, to můžete být ubezpečen, že budu Lidušku na rukou nosit.“

„Arci, arci!“ dosvědčoval starý, hlavou kývaje — a zase umlknul.

Horina čekal na odpověd jako v plamenu. Konečně pozvedl starý hlavu a ptal se krátce: „Mluvil jste už s holkou?“

„Ještě nemluvil.“

„Nu tedy mi nic do toho není. Co si holka udělá, to bude mít; já se na ni ve všem všudy spolehám; učiním to tedy také v tom případu, když se bude o to jednat, kdoby ji budoucně zaopatřoval a na rukou nosil. To si musíte s ní vyjednat, pane polesný!“

„Rád bych se byl již o to pokusil — ale nemohu smlčet, že se mi až posud jaksi vyhýbá; a proto jsem myslil, abyste jí jakožto moudrý, zkušený otec, a jakož se obyčejně stává, moje navržení přednesl — jestli jinak sám nic proti mé osobě nemáte.“

„Oh — což bych já mohl mít! — ját si vás nemám brát! A co se toho moudrého otce týče — aby se snad někdy neřeklo, že jsem byl proti

štěstí svého dítěte — já s holkou promluvím, nemáte-li k tomu sám dost kuráže.“

Horina odešel — a starý ptáčník zůstal o samotě na lavici před chaloupkou seděť. Neslyšel tichounké štěbetání, hvízdání a klokotání svých pernatých miláčků, ačkoli se jako schvalně namáhali rozehnati mračno, ježto se mu na čele i na srdci ukládalo. Neviděl večerní růžovou záři, kteroužto za lesy odcházející slunce po tichnoucím údolí rozlévalo. Nepozoroval své drahé dítě, kteréž procházkou zahřáto s planoucími tvářemi již hezkou chvíli před ním stálo.

„Tatínku — dobrý večer!“ promluvila nyní dívka svým líbezným hláskem, ručinku plna podivení otci na rameno kladouc.

„Ah — dobrý večer, zlaté dítě!“ řekl on, ze svého zamyšlení se protrhnuv; přitom chopil dívku prudčeji než kdy jindy za ruku, a stáhl ji k sobě. Nyní seděla vedle něho.

„Co je ti, tatínku?“ ptala se Liduška s dětinskou starostlivostí.

„Nic — anebo raději tuze mnoho!“ odpověděl otec polo nevrle polo žalostně. „Mám tě ztratit.“

„Co ti napadá? Já ti nerozumím.“

„Inu — vlastně to není nic divného — a já se měl dávno na tu věc připravit. — Polesný tu byl —“

„Nu, co je s tím člověkem? Mně se zdá, že se dostal do naší krajiny jen proto, aby nám dělal mrzutosti.“

Otec se podíval na dívku — kratičkým bleskem radosti rozjasnila se tvář jeho — potom ale zavrtěl hlavou.

„To je arci divné znamení!“ mumlal polo pro sebe; po malém zamlčení doložil ale zas hlasitěji: „Nu, mrzet se právě nemusíme; on tady byl — rozumíš, milé dítě? on si tě jaksi oblíbil — a jednou to být musí . . .“

„Ale co pak, tatínku?“

„Inu — vidíš — on mi říkal, že by tě měl rád *za svou* — abysi byla *jeho* — a — paní polesnou.“

Stařec byl svou řeč zlomkovitě dokončil. — Liduška se byla mezi ní pomalu vzchopila, sepnula podivením ruce, a řekla nyní po krátké přestávce s divnou, skoro hroznou vážností: „*Ten?* — ten chce, abych byla jeho... ale jdi, tatínku! jak pak můžeš něco takového jen minutu na mysli chovat. a snad se proto kabonit.“

„Tedy nemáš chuti?“ vypravil kvapně otec ze sebe.

„Já? — ani do nejdelší smrti.“

„Ale pomysli,“ nutil se on do námitek — „to zaopatření! A Horina zdá se mi být příjemný, poctivý muž . . .“

„O tom nemluv, tatínku!“ prosila dívka s rostoucí horlivostí. „Tomu ty nerozumíš. Horina může být příjemný člověk podle tvého srdce — ale mému srdci je protiven jako hřích; já se ho lekám jako potměšilého, jedovatého hada, kterýž by se rád mezi kvítím ukryl, jen že se v něm celý skrčiti nemůže. A poctivost jeho — ta nebude asi daleko od jeho příjemnosti.“

„Tedy ho nechceš?“

„Toho?“ zvolala dívka ... zamlčela se na okamžik, potom se dala do hlasitého pláče, a padla otci okolo krku. — „Ach, co pak mě chceš už na marách vidět, tatínku?“

A stařec opnul okolo ní radostí se-třesoucí ruce a tisknul ji prudce k pobouřenému srdci.

Vůkol panovala již večerní, lahodně kojící tichost, a na dalekém, temnomodrém nebi vystupoval laskavě se usmívající měsíc.

5.

Jasně hořelo slunce na modroleskłé obloze a vesele zpíval pod ní skřivan třepetavou píseň. Jasnou tvář jevila celá krajina, rozprostřená kolem jako ve svátečním rouchu. Osení bujně vlálo, pahorky se leskly starobarevným kobercem, a šumivé bory zaváněly posilu dadoucím zápachem.

Na tomto utěšeném obraze jevila se jenom jedna škaredá vráska — a to byl polesný Horina.

S velikou, pevnou nadějí šel si pod Marešovu střechu pro odpověd, a svodné, lichotivé obrazy tiskly se mu u velikém počtu do roztoužené duše. Ale starý ho přijal dle svého způsobu přímě a vlídně, a pověděl mu krátce, aby si čas docházením do jeho sprostého stavení nemařil, má-li s budoucí paní polesnou na kvap — zde že z toho nic nebude, a jinde že se spíše obejde, že si to bude každý za čest pokládat.

Horina se až do temna zapálil, zaťal zuby a sklopil oči. Pak je pozvedl a upnul na starce, jako by po něm dýkami mířil.

„Nejsem vám po chuti nebo Lidušce?“ ptal se temně, a obočí mu přitom hrálo jako dvojí černé poletující mračno.

„Aj, což pak je vám po mé chuti!“ řekl Mareš. „Já se nebudu s vámi vázat.“

„Tedy nechce vaše holka?“ vyrazil ze sebe prudce Horina, a hněv a bolest kypěly z každého zvuku. „Jsem jí špatný?“

„Aj, aj, kam pak myslíte! Špatný — pan polesný Horina! Vždy velmi vážený. Ale k tomu, co od holky žádáte, je tuším něco více potřeba, nežli aby vás jen za špatného neměla — tu nepomůže ani vážnost. Já si myslím, tu se v ní

musí něco ozvat, co jí tak naplní, že neuslyší na ten čas nic jiného, nežli tu sladkou písničku v duši své, a že se v ní musí něco pohnout, co ji srdce utrhne, aby je pak mohla jako zlatý poklad darovat. Nu, vždyť mi snad rozumíte!“

Horina mu rozuměl, ale uzel všeho toho rozumění byl, že se zklamal ve své naději. A tudíž jím lomcoval hněv, žalost, pýcha, mstyžádost a láska — všecko naň doráželo, rozdíralo mu srdce, a bouřilo v něm nepoznanou posud bolestí. Ale v bolesti této nepozbyl přec odvážlivé mysli a nezoufal. Odhodlalť se, že bude ještě sám s Liduškou mluviti — ať mu ta rozmluva buď spasení nebo novou zkázu přinese.

I ukryl se na blízku ptáčníkova přístřeší a číhal s plamennýma očima, zdali z něho Liduška vystoupí a někam pod šíré nebe zaběhne. Vřelo a klokotalo to v něm sežírajícím zážehem a ňádra se mu oužila jakýmsi ouzkostným tušením; ale vášeň, mstící na něm teď všelikou hru, kterouž jindy se ženským srdcem tropíval, ohlušila v něm každý jiný hlas a popichovala ho jen, aby svým žádostem uzdu popustil.

Stál a kryl se v husté křovině, u paty lesnatého vrchu, na jehož temeně černé sutiny starého hradu k nebesům hleděly. —

Tou dobou stál z druhé strany pod vrchem mladý muž v lehkém pocestním šatě, s kovanou holí v ruce. Za ním stál člověk starší s hodným vakem na boku. „Ty zde můžeš počkat," řekl onen k tomuto — „anebo jít napřed do zámku, aby věděli, že dnes jistotně přijdu. Já se podívám zatím nahoru."

„Račte poroučet, pane hrabě!" řekl druhý, „já udělám, co se líbí. Jenom nezapomeňte, že máme do zámku ještě dvě hodiny cesty."

„Neboj se, neboj!" usmál se první; „do večera máme ještě dále, a bude-li potřeba, nastavíme noc — to jest: já ji nastavím, nebo ty půjdeš na všechen způsob napřed, leda bys měl tenkráte zvláštní chuť archeologická študia provádět."

„To právě nemám, pane hrabě! — ale myslím si, že udělám nejlíp, když tady počkám. Cesty se tu podivně pletou — snadno byste mohl potom zabloudit."

„Starej ty se jen o sebe, aby se ti cesta nespletla," odbyl ho mladý hrabě; „já za své oči a nohy stojím. Jdi jen, jdi — a všecko zatím pozdrav! Budeš-li mít času, můžeš také něco povídat."

A s těmi slovy brał se již po ouzké, kamenité pěšince nahoru.

Byla to květoucí, asi pětadvacátým jarem ozdobená postava; dle outlých, jenom že nyní slunečním dechem poněkud osmáhlých tváří, dle toho míruplného modrého oka, těch malých, líbě se usmívajících úst i dle těch hebounkých rusých kadeří náležela k oné třídě mužů, jakéž jemnými jmenujem.

A Ludvík k nim také v skutku náležel. On byl z oněch vzácných měkkých přirozeností, kteréž ani v davu a hluku velkého světa neztuhnou, a srdce své jako božím dechem stále zahřívaný, hebký vosk každého dojemu schopné zachovávají.

Nyní se navracel z dalekých cest, a opustiv dle svého oblíbeného obyčeje zase jednou ouzké stěny vozu, vyběhl si s věrným služebníkem pěšky po kraji, kdežto mu blízké obcování s lidem hojné náhrady poskytovalo. Přicházel k dějišti svých pacholecích let a nechtěl minouti jedno z nejpěknějších míst celého okrsku — místo, kdež se byl několikráte ještě pod očima pečlivého pěstouna vesele prohánĕl.

Od těch časů uplynulo již arci mnoho let; mezi tím byly se ho dotkly mnohé radosti i žalosti, on byl mnoho viděl, poznal, zkusil, a veliký poklad obrazů spočíval v jeho krásné duši: ale toto všecko teď z něho zmizelo, a lahodné zpo-

mínky na dny dětské opanovaly mysl a rozehřály duši jeho.

Takto se bral vzhůru. Krok jeho byl lehounký a dokazoval, že to nebyla první cesta, kterouž konal k smutným pozůstatkům zahynulých věků.

Nyní stál u zřícenin; nyní vešel pobořenou branou na první náhradí, kdežto se po rozvalinách husté křoví vleklo nebo jedle své trudomyslné větve rozpínaly; nyní vlezl na baštu, z nížto se mu čarokrásný výhled po dalekém okolí rozevřel.

I pokochal se v pohledu tomto a rozveselen v duši své prodral se kamením k bývalému hlavnímu stavení, z něhož tu jen holé stěny s prázdnými okny, jako nahý žebrák s vyloupanýma očima strměly. Stál na místě, odkud jindy s kamenné pavlače statné hrdinské podoby na prostranné náhradí shlížely: pod ním se pnula polozasypaná branka se svým tesaným obloukem, a okolo ní i nad ní vypínalo se bujné stromoví; ze štěrbin visela dlouhá tráva, a po kamení zelenal se mech nebo se bělil nízký lišejník.

6.

Podepřen o zeď stál tu Ludvík hodnou chvíli, a ponořiv se do šedé dávnověkosti, zpomínal si na hluk zbraně, jindy zde zvučící, na milostné písně, jindy zde znějící, na ty mohutné postavy slavených reků i na ty čarovné zjevy květoucích panen: an tu náhle oči jeho na něčem utkvěly, čím se mu jako staré, zlaté báchorky o zaklených princeznách v skutku a pravdě objevovati začaly.

Letavým krokem vešla totiž mezi oněmělé zbytky rytířského sídla mladá dívka, obratnýma nohama hopkovala s kamene na kámen a zpívala si přitom veselou písničku. Byla jen v sprostém, arci nad míru čistém a dle vlastní chuti připraveném šatu selském; ale zdála se v něm býti jako přestrojená Rusalka, jako dovádivé dítko z panského domu. Tváře jí planuly jako dvě tmavé růže, oči se jí leskly dětinskou rozkoší.

Byla to Marešova Liduška, putující k svému oblíbenému místečku, kdež jí nikdo tichou, posvátnou samotu tak snadno nerušil. Polozasypaná branka se svým kamenným obloukem a hustolisté křoviny vůkol — to byla její svatyně. Zde trávila nejsladší hodiny, oživujíc ve svém živém duchu

kolem ležící sutiny a naplňujíc je podivnými postavami.

Nyní stála již před svou drnovou pohovkou — a zrovna pod Ludvíkem, kteréhož ale dílem pro křoví, dílem že se ke zdi přitlačil, nezahlídla. Při chůzi lesem odhrnulo jí větvoví se spanilé šíje lehounký šáteček — i začala si jej nyní urovnávati; vlasy měla poněkud zcuchané — začala je uhlazovati; pak se jí nabralo do střevíce písku, i zula jej, vyklepala a zase obula — a to všecko tak nenuceně, ale panensky cudně, tak outle a obratně, jakoby to musela před cizíma očima dělati.

Potom začala visuté větve nad svým sedátkem zaplítat.

„Vystrkujete ramínka — vystrkujete, že jste mě tu několik dní neměly?“ smála se přitom. „Ale já vám nemohu pomoci — musíte je vztáhnout, sic bych si nemohla pod vámi pohovět. — Tak! — teď si k vám sednu — a něco si povíme. Budete-li pokojny a pozorny, tedy vám přečtu historii o udatném Břetislavu a o spanilé Jitce.“

Ludvík si nedůvěřoval oddychovat, aby ani zvuku z její samomluvy neztratil, a pak — aby se neprozradil. Toto tajné pozorování mělo v sobě cosi kouzelného; on se nacházel jako v čarodějném kruhu, z něhož nebylo možno vykročit. Prsa

jeho zachvěla se sladkým trnutím hned při prvním zhlednutí Lidušky; i bylo mu náhle, jakoby se mu bylo srdce rozstoupilo a zvětšilo a nyní celou bytost jeho naplňovalo. I byla v něm nevýslovná rozkoš, jakýsi blažený stav, pro kterýž by ale nebyl slova nalezl, kdyby jej byl měl pojmenovati.

Onť znal arci více dívek, ježto se mohly s touto neznámou dle krásy měřiti; on znal bohaté, duchaplné tvory, a nejednou spočívalo oko jeho s obdivem i zalíbením na spanilé květině, jakovouž tu a onde v bohatých, vzácných domech nalezl: ale to, co mu nyní tak náhle v prsou hrálo, co mu krev tak palčivě pěnilo a zase jako líbezně chladilo: to mu bylo až po tu chvilí věc docela neznámá.

Teď se jen mrzel, že mu křoví dívku zastiňovalo. I nahýbal se, krčil se, vše nadarmo. Tu se však musela pozornost jeho na jinou osobu obrátit.

Byl to Horina, kterýž tichým, liščím krokem za Liduškou přicházel, když byl konečně stopu její vyslídil.

Ludvíka to u srdce bodlo; byla to bolest nesmírná, a v každé krůpěji hořela otázka: „Co tu chce ten člověk? — Je to umluvená schůzka?“

Při tom pomyšlení musel oči zamhouřiti, a pevně starých kamenů se zachytit; neboť se mu začala hlava točit a kolena se pod ním třásla. Když pak oči zase otevřel, stál Horina již pod ním, u toho přirozeného loubí, a Liduška ho ještě nepozorovala.

Najednou mu sklouzlo pod nohama kamení a několik kroků se svalilo.

„Co to?“ zvolala dívka a vyskočila ze svého přítulku. — „Ah! — vy tady, pane polesný?“ doložila pak s patrným podivením.

„Ano, já jsem to,“ odpovídal tento, žádoucíma očima se popásaje po vnadách spanilé dívky, ježto se mu v této lesní samotě zase v nevídaném posud půvabu jevily. — „Ano, já jsem to, a pokládám se za šťastného, že jsem létavého černohlávka konečně dopadl, a že mohu s ním jednou o samotě promluvit.“

„Co máte se mnou o samotě mluvit? Já nejsem přítelkyně tajností, a budu ráda, když mě řečmi ušetříte, kteréž buď slyšet nemohu a nebo — nechci.“

„Vy je ale musíte slyšet, Liduško!“ zvolal Horina vášnivěji — „já je nemohu v sobě utajit.“

„Jen je utajte!“ řekla dívka vážně — „a zvláště, týká-li se to věci, o nížto jste s otcem rozprávěl: na tu máte již mou odpověd.“

„To nemám, Liduško — to nemám! Tu nemohu vzít, nemám-li rozumu pozbyt — a nebo ještě něco horšího dokázat!“ mluvil Horina, a oči jeho znítily se divným, strašlivým plamenem. „Já vás miluji — a nedojdu na tomto světě žádných radostí, nebudu-li mít lásku vaši. Vy musíte být mou.“

„Že musím?“ opětovala dívka, i poucouvla na krok a hrdě se vypnula. „Pane polesný, vy máte divný způsob o děvče se ucházet. Mně se aspoň protiví — a protož také myslím, že bude nejlíp, když si mě od této chvíle ani nevšimnete a mne na mých cestách v pokoji necháte. Opatruj vás Bůh!“

S těmi slovy se od něho obrátila; on ale u své vášni k ní přiskočil a uchvátil ji silně za ruku.

„Ne, ne! tak snadno mi tenkráte neulítneš, upejpavá hrdličko!“ zvolal přitom, dívku, an se zpouzela, násilně v náruč pochytiv. „Já se nechci marným plamenem užírat. Ale chci odlevy ve tvém srdci . . .“

„Zpátky, pomatený člověče!“ křičela nyní Liduška, hněvem uchvácena — „a nepopouzej metlu boží!“

„Zpátky, nešlechetný lovče!“ zavznělo to nyní nad jich hlavami, a v průlomu věkovitých zdí objevil se Ludvík. „Zpátky! — a nesahej svou nečistou rukou na panenský květ!“

*

Horina sebou trhnul, a dívku pustiv, sáhl po ručnici, kteráž mu posud na rameně visela.

Liduška odskočila, a radostně zkřiknouc, hleděla do výšky, odkud tak vítaná pomoc přicházela. Sladkým překvapením sepnula ruce a složila je na prsou, v nichžto srdce klopotem bouřilo.

„Co to?“ zvolal nyní Horina a vztekem třásla se v něm každá žíla. „Co to znamená? Kdo jste? Co tu hledáte?“

Ludvík ale neodpovídal; nýbrž chytil se vrcholku mladé, ohebné jedle a spustil, svážil se po ní na svalenou zeď — a po dávnoletém rumu sběhnul dolů na náhradí.

Liduška stála při tom počínání jako na vlnách; celé tělo její klonilo se proti nenadálému pomocníku, jako by mu tím při sestupování přispěti mohla, a když stál konečně na pevné půdě, skočila mu jako dávno známému tři, čtyry kroky naproti. Tu se chopili oba vroucně za ruce a přistoupili před Horinu. Ona se blaženě usmívala — a po jemné tváři Ludvíkově rozložila se veliká vážnost.

„Vy se mne ptáte, co tu hledám?“ jal se teď nenadálý dívčí ochránce k Horinovi mluviti. „To bez pochyby tak dobře vidíte, jako já viděl, co jste vy tu hledal.“

„Jakým právem, člověče ....“

„— překážím vaší nešlechetnosti? Větším, to mi věřte, pane — větším, nežli vy ji pášete.“

„Člověče! kdo jste? jak sem přicházíte?“

„Jste, pane, zdejší dráb, abyste průvodní listy přehlížel?“ ptal se Ludvík chladně.

„Já jsem tu pánem,“ soptil Horina, „a mám právo, podezřelé osoby zastavovati.“

„Tedy je zastavujte,“ pousmál se Ludvík jeho hněvu, „ale nás milostivě propusťte. Pojď, zlaté dítě!“ doložil k Lidušce, jejíž ruku ještě pořád ve své držel, „pojď! Budeš bezpochyby ráda, když toho člověka na očích mít nebudeš.“

„Stůjte!“ zkřikl Horina. „Já nejsem chlapec, abyste mohl se mnou veselé kousky provádět — a stojím na svém právu: Kdo jste? co tu hledáte?“

„Já vám nechci den zkazit,“ odpověděl Ludvík mírně, „abych vám své jmeno pověděl. Buďte rád, že ho nevíte!“

„Ovšem — ovšem, ha ha ha!“ dal se Horina do smíchu. „Romantický dobrodruh — pocestný kavalír, chudý student nebo toulavý malíř, který všechny zámky vytlouká!“

„A co byste měl proti tomu, kdybych byl ku příkladu toulavý malíř, jak ve své hluboké moudrosti pozorujete — co by vám bylo do toho?“ ptal se Ludvík, vážně proti němu pokročiv. „My-

slíte, že bych pak neměl právo hanebnostem vašim hru kazit?“

„Nestydatý člověče! vy se opovažujete...?“ rozkřiknul se Horina i napnul ruku s ručnicí.

Ale Ludvík mu nedal dokončit. S přirozenou důstojností postavil se rázně proti němu; tvář jeho zplanula, oči se zableskly.

„Hleďte si jazyka!“ řekl při tom zvučným, vážným hlasem, „abyste jednou své prostořekosti nepykal. Co jste až posud prohodil, zapomenu, proto že vás pro slepou vášeň vymlouvám. Další podobné řeči nebudu ale trpěti, a radím vám, abyste si na ně jiného posluchače vybral. Ručnici pověste na rameno — tam vám bude nyní lépe slušet, nežli když ji jako hůl v ruce držíte. Jděte s Bohem domů — a pomyslete si, že není každý den dobře na honbu vycházet.“

V celé bytosti Ludvíkově spočívalo cosi tak dojemně-důstojného, že se Horina bezděky zarazil. I byloť mu náhle, jakoby se zase ve svých nedávno minulých poměrech nalezal, a v hlubinách jeho začal se hýbati — bývalý služebník.

Nevěda, co má z neznámého Ludvíka udělati, měřil ho ještě planoucíma očima; ale hněv jeho vedl boj s jakousi ostýchavostí — a v této nejistotě hodil ručnici přes rameno a ušklebil se, chtěje si tím ještě nějaké vážnosti dodati.

„Škoda, že jste se svým kázaním už hotov,“ řekl při tom, „byla by radost vás až do večera poslouchat. Já si to nechám až na podruhé — aby tím více panenka získala! Mnoho štěstí, panno Liduško . . .!“

„Nechte, pane — polesný — nebo kdo jste — tento květ na pokoji!“ zkřikl nyní Ludvík roznícenĕ — „ano, šetřte, opatrujte jej, jako nejkrásnější ozdobu lesů svých! Dovím-li se dost málo naopak, řeknu jen slovo hraběti Svojetinskému . . . vyť jste přece v jeho službě?“

Horina otvíral oči; krev se mu sbíhala z tváře do srdce.

„Řeknu jen slovo,“ doložil Ludvík, „a uvidíte, jaké to bude mít následky.“

„Co byste mohl? —“ vypravil Horina dosti těžko ze sebe; nebo hněv a leknutí mu zadrhovaly jícen.

„To zkusíte. Pro tenkráte neučiním nic — a vy učiníte nejmoudřeji, když celou dnešní příhodu v roušku zapomenutí zahalíte. Z naší strany se nebojte žádné nešetrnosti. To můžete vzít za útěchu.“

S těmi slovy se obrátil a šel s Liduškou ze zřícenin.

Horina tu ještě stál, i hleděl za nimi, dokud mezi kamením a křovím nezanikli. Jeho prsa se

poznovu dmula a pracovala — ruka se chopila křečovitě ručnice ....

„Měl bych ti posvítit!“ drtil mezi zuby. — „Ale kdož ví! — ještě není prohráno ani vyhráno. Karty se rády obracejí. Teď jenom pozorně! Hlavou zeď neprorazím .... nu uvidíme! Budeme se nutit, abychme ji skrčili; snad prolezem.“

7.

Jedle a borovice šuměly sladké písně — tak sladké, že by je lidský jazyk ani vysloviti nedovedl; tráva líbezně zaváněla, kvítí vypínalo usmívavě své malé hlavičky, a červenky, síkory, drozdové a křivky — to boží ptactvo štěbetalo tak rozkošně, že Lidušce srdce trnulo.

Či trnulo jí za jinou příčinou? — Ach, kdožby si troufal toto nejsladší a nejoutlejší tajemství odhalovat!

Ona se zavěsila svou krásně kulatou, plnou, až nad loket obnaženou rukou na loket Ludvíkův, a šla s ním volnými kroky k domovu.

Oba mlčeli. Prsa jejich byla sice plna slov, ale ta nechtěla na jazyk, ta se bála hlasitého proslovení, jakoby tím svůj nejjemnější zvuk, svůj nejsvětější význam ztratila. Ale i při tom nej-

tužším mlčení zdálo se, že spolu rozprávějí; že se jeden druhého vyptává, jeden druhému odpovídá — a sice věci tak podivné, posud neslýchané a nikdy netušené, že pro ně chudý jazyk nedostačoval.

Ona šla vedle něho s hlavou poloskloněnou, a tichý, blažený úsměv rozléval se jí po tváři. Jen chvílemi pozvedla své tmavé, blahostným citem navlhlé oči k Ludvíkovi; on ale položil levou ruku svou na prsty levé ruky její, zavěšené na loktě jeho, a očí nespouštěl s bujného, neposkvrněného květu krásy její. I bylo mu, jakoby šel vedle staré známé — jakoby byl konečně nalezl, čeho se mu v životě posud nedostávalo.

Tak šli vedle sebe a nemluvili slovem hlasitým. — Konečně vyšli z lesa na stráň, pod níž to vesnice ležela.

„Tamhle zůstáváme!“ řekla Liduška, prstem na chaloupku ukazujíc.

„Mám tě vyprovodit až domů?“ ptal se Ludvík.

Dívka na něho pohlédla, jakoby se divila.— „Ale, ty divný človíčku!“ smála se přitom — „jaká pak je to otázka? Snad mě nenecháš pod širým nebem? — a pak jsi ještě otce mého neviděl!“

„Já myslil, aby se rodiče nelekli — aby se totiž neptali, co se ti stalo, kdo to s tebou přichází —“

„I neboj se! tatínek se neulekne, a matinka — ta leží ubohá dávno na hřbitově. Ty máš ještě oba rodiče — viď?“

„Jen matku; otec mi umřel již před lety.“

„Ale jdi!“ řekla dívka hlasem něžně outrpným, své jiskrné oko s celou duší na něho upínajíc a v chůzi poněkud se zastavujíc. — „Ty nemáš otce? Ach, to tě lituji. Já si to neumím ani představit, jak bych mohla být na světě, kdybych otce neměla. Za to jsi arci z druhé strany bohatší, že máš matku.“

„A tebe!“ doložil kvapně Ludvík, zářícíma zrakoma na dívku hledě.

„Mne?“ opětovala tato šeptem a sklopila oči. Sladkým trnutím zavlnila se ňádra její.

„Či nejsi má?“ zašeptal také Ludvík a ovinuv okolo ní ruku, sklonil k ní hlavu, tak že se čela jejich dotýkala.

„A to se ptáš?“ řekla Liduška; přitom pozvedla své černé, zarosené oči a hleděla hluboko Ludvíkovi do jeho modrých. Celé tělo její chvělo se rozkoší. — „Či nejsi ty můj?“

„Jsem — jsem!“ zvolal Ludvík, náhle propuklým plamenem uchvácený, a přivinul ji prudce k srdci. Další slova jeho zemřela na rtech jejích ...

Tak stáli chvíli v blaženém objetí, na svět vůkol sebe zapomínajíce. Nevinným srdcím jejich zdálo se, že jsou u velikém chrámu lásky, pod očima věčné milosti.

Konečně se Liduška hbitě vymknula z objetí a nutila Ludvíka k další chůzi.

„Pojď — pojď! Já se bojím, že bych zde mohla blahostí zemřít!“

Ludvík šel za ní, ale neodpovídal. Panická duše jeho byla potopena v proudu nevýslovné rozkoše. Liduška hopkovala před ním jako veselé děcko.

„Tamhle stojí můj tatínek — vidíš ho?“ zvolala najednou, ukazujíc k chaloupce pod stromy. „Teď si pospěš, můj zlatý ...“

V tom se zarazila, sepnula ruce a dala se do smíchu.

„Ale jen si pomysli tu mou zapoměnlivost!“ řekla na to. „Vždyť jsem se tě ještě ani neptala, jak tě mám jmenovat?“

„Říkej mi Ludvíku.“

„Ludvíku? — Ludvíku — to je pěkné jmeno,“ řekla dívka a oči její utkvěly přitom na zlaté jehle, kteráž mu hedbávný šátek na krku spí-

nala. — „Tohle L znamená tedy bezpochyby také Ludvíku?“

„Ode dneška dostane krásnější jmeno,“ řekl Ludvík, a odepnuv skvostnou jehlu s krku, sepnul jí šáteček na prsou Liduščiných. — „Teď se bude jmenovat Lidmila.“

Ona přijala pěkný dárek jeho beze všeho upejpání — tak přirozeně, jakoby to mezi nimi odjakživa tak bývalo a jinak ani býti nemohlo.

„Ne, ne! právě nyní bude se jmenovat Ludvík!“ řekla s blahým usmáním, oběma rukama jehlu k prsoum tisknouc. — „Ale což já ti dám, můj drahý Ludvíku?“

„O nemysli na to — a hleď raději, abys mi uchovala, co jsem již od tebe dostal, moje duše!“ zvolal Ludvík a pochytiv ji za obě ruce, vřele je tiskl. — „Já jsem nevýslovně bohatý.“

„O, tedy jím také zůstaneš!“ zvolala dívka, tisknutí rukou jeho skoro křečovitě opětujíc; pak se mu zas kvapně vymknula a běžela napřed k chaloupce.

Otec jí přicházel již naproti. Viděl, že přivádí cizího člověka, a divil se tomu.

Ona k němu přiskočila, objala ho a pověděla mu krátkými slovy, co ji bylo na starém zámku potkalo.

Starý Mareš se zamračil a z úst mu vyjelo temné zaklení. — „Dobře jsi mělo, děvče!“ řekl na to. „Mně bylo také při tom panu polesném jaksi ouzko; jen že jsem si to neuměl vyložit. Nu chvála Bohu, že se to ještě tak skončilo. Teď bude pokoj. Ale kdo pak je ten tvůj ochránce?“

„Kdo že je?“ usmála se dívka. „Nu, můj ochránce je. Což to není dost?“

„V jistém ohledu arci dost; ale neškodí vědět, co je takto jináč — myslím stav, jmeno a tak dále.“

„Ah tak! Nu to je ten nejšlechetnější člověk, pocestný malíř a jmenuje se Ludvík.“

Tento k nim právě přikročil. Byltě hned uhodnul, o čem Liduška rozpráví, i nechal jí tedy času k dopovědění a přicházel kroky volnými. Z dálečí upnul zatím zpytavé oko na postavu Marešovu a nalezal v ní zalíbení.

Teď mu vstoupil starý ptáčník vstříc a povděčně hlavou kývaje, podal mu ruku.

„Vítám vás, můj drahý pane!“ řekl přitom ruku jeho srdečně tiskna, „vítám vás a — děkuji. Můj černohlávek mi už pověděl —“

„Váš rozkošný černohlávek neměl pověděti,“ řekl Ludvík s lehounkým usmáním — „abych viděl, co si moje osoba a co pouhá náhoda z vašeho přivítání na svůj díl počítati má.“

„Nu, chcete-li být spravedlivý,“ usmál se starý voják — „tedy nechte oběma polovičku — své osobě i náhodě, chcete-li tu příhodu tak pojmenovat. Za to mi ale také věřte, že bych vás i bez té náhody tak srdečně uvítal, jako teď. Člověk není slepý a má v těle srdce, které se počne hýbat, když poctivou tvář uvidí. Nemějte mi zlé, pane ... ale šlaku! vždyť ani ještě nevím, mám-li také jen pane Ludvíku říkat, jak mi holka napověděla — ale bezpochyby bude při tom Ludvíku ještě jiné jmeno?“

„To je arci,“ řekl Ludvík v jakési malé nesnázi. Bál se pravé jmeno své vyzradit, aby dvě srdce z toho čarovně krásného kruhu nezaplašil, kterýž se byl i okolo něho ovinul.

„Že jste malíř — to mi už také pověděla,“ nadhodil opět starý.

„Malíř?“ divil se mladý hrabě; ale zpomněl si, že byla o tom na starém hradě zmínka, a byl tomu nyní povděčen.

„Diviš se tomu, že to vím — není-li pravda?“ dala se Liduška dětinsky do smíchu. „O, však já dávala dobrý pozor, a vím, co jsi Horinovi řekl. Ten hanebník mluvil o dobrodruhu, o kavalíru a študentovi — ale toho sis nevšimnul; jen když přišel na malíře — to se tě dotknulo — a já měla z toho radost. Malíř! — to musí být

něco krásného. Já bych věděla hned na sto osob, které bych vymalovala: statného Břetislava s Jitkou na koni, toho ubohého Otakara na Moravském poli — nebo slepého Žižku, francouzského Napoleona . . .“

„Ale mlčiž, mlčiž — bláhová!“ přetrhnul jí otec řeč. „Však on bude pán vědět, co má dělat, a nepotřebuje tvých výkladů. — Nemějte jí za zlé, pane... no, tu jsem zase v koncích!“

„Třeba — Svojetinský,“ prohodil Ludvík — a lehounké uzardění mihlo se mu po tvářích.

„Svojetinský?“ opakoval starý. „I podívejme se! Tak se jmenuje také naše vrchnost.“

„Tak?“ divil se Ludvík. „To bude tedy bez pochyby hrabě Svojetinský, kterého jsem na cestách poznal?“

„Bezpochyby. On je už několik let ve světě — a teď ho myslím doma čekají — tak jsem něco zaslechl.“

„Máte pravdu. Já sám přinesl na zámek zprávu, že se co nevidět navrátí.“

„I je-li možná! A snad se ještě na Volšově zdržujete?“

„Ovšem; dostal jsem tam práci, která trochu času potřebuje.“

„Toť jsme tedy sousedé? Nu, tím líp! Na Volšov máme odtud dvě malé hodinky.“

„To mě právě těší. Když dovolíte — budu vás moci tím častěji navštěvovat.“

„O veliká čest pro nás a pravé potěšení!“ zvolal starý ptáčník, a pojav Ludvíka zase za ruku, upřímně mu ji stiskl. „Takoví hosté jsou vždycky vítáni, chtějí-li u sprostých lidí za vděk vzít.“

Liduška byla mezi tím odskočila, a vracela se nyní s chutným, samožitným chlebem. Na bílém toufarovém talíři nesla čerstvé máslo, ve sklenici polední mléko.

„Drahých lahůdek, jakými tě snad jinde poctili — těch nemáme!“ řekla přitom s dětinskou prostotou a líbezným úsměvem. „Ale já vím, že ti bude krajíček našeho chleba, když ti jej sama namažu, tak dobře chutnat, jako bys jinde dorty jedl — viď, Ludvíku! A naší plavce také všechna čest! Ona dává mlíčko jako mandle.“

Ludvík ji poslouchal s blahým usmíváním. Každé slovo, každé pohnutí její bylo čarodějná nitka, zaplétající-se okolo něho v pevnou síť.

Jinak zněla slova její v uších starého ptáčníka. Ten se pozastavil nad srdečným a důvěrným zvukem jejich — i hodil očima po svém černohlávku a po Ludvíkovi. Ale na tváři obou spočívala tak tichá nevinnost a čistý klid, že nemohl na zlou myšlénku ani připadnout, že nemohl

nic namítat, z ničeho kárat, že to musel nechat, jak to bylo — leda hlavou potřást.

Ale obratná Ludvíkova rozprávka uvrhla starého vojáka brzy do proudu nejmilejších jeho zpomínek — a tu mu to z úst jenjen kapalo. Oní uměl povídat o Paříži, kdež byl jednou v zajetí a jednou se spojenými potentáty; byl na Rýně, u Lipska — a ta šedivá, prostá hlava měla tak zralé náhledy a jadrné nápady, že její řeč i vzdělaný, světem prošlý host s rostoucím zalíbením poslouchal.

8.

Lehounký, letavý závoj růžových červánků vznášel se po údolí, a vrchole jedlí na hradním vrchu hořely zlatem zapadajícího slunce. Na blízké mezi tloukla křepelka.

U ptáčníkovy chaloupky, pod javorem, seděli ještě tři šťastní lidé — Mareš, Liduška a Ludvík.

Poslední se najednou vzchopil. Do proudu sladkých hodin, kdežto byl všecko se sebe svlékl, co naň byla náhoda od narození zavěsila, a kdež na sebe pouhého člověka obléknul — do počtů blahých, jitřenkou nového života ozářených dnů, ježto ztrávil po boku dvou divných lidí, padlo

zpomenutí na domov jako sprostý oblásek mezi skvostné perle.

„Nyní musím na zámek — nežli se docela setmí!“ řekl nyní.

„Na zámek?“ divila se Liduška, jakoby se to všemu očekávání jejímu příčilo. — „Ah, je pravda! Já bláhová na to docela zapomněla; jakobys tu měl už na vždycky zůstati.“

„Kdyby to bylo možná!“ řekl Ludvík významně, a chopil ji prudce za ruku. „Kdož by si to mohl vřeleji přát!“

„Nu, nu!“ usmál se starý otec, jejžto Ludvíkova horlivost opět nepokojila — „mně se zdá, kdybyste měl pod slaměnou střechou zůstávat, že by vás to omrzelo. Ostatně máte dobře — chcete-li dnes ještě do Volšova, musíte si přispíšit, zvláště nejste-li cest povědom.“

„To nejsem,“ dosvědčoval Ludvík. „A jak vidím, přišel jsem na hrad docela jinou stranou.“

„To nic neškodí,“ řekl Mareš. „Okolo Podlesí běží dobrá vozovka a pak se dáte pěšinou v pravo — nu, vždyť vás vyprovodíme, až se na dělanou cestu dostanete. Ta jde pak jako šňůra do zámku.“

I vzchopili se konečně všickni a dali se na cestu. Liduška se zavěsila Ludvíkovi na loket a šla s ním dva, tři kroky napřed. Radostná

mysl ji poháněla. Starý otec šel za nimi. Oči jeho spočívaly na spanilém párku s potěšením — ale v srdci se mu hnízdil nepokoj.

A lidé z Podlesí, kteří šli z pole nebo louky k domovu a kteréž Liduška dětinsky vesele pozdravovala — ti hleděli dlouho, dlouho za černohlávkem a jeho statným průvodcem, i lámali si hlavu, kdo by to asi byl? — a hádali, až přišli také na svatební věnečky.

Ale ty dvě mladé, šťastné duše o tom nevěděly. Okolo nich obláčela se země jako ku plesu a slavnosti a usmívala se na ně nevídanou krásou. Až posud byly oči jejich zavřeny, dnes teprva se otevřely, aby všem divům světa cestu k srdci připravily.

Byl to utěšený večer!... ach, vždyť mi zajisté rozumíte! —

Nad utichlou krajinou — nad ouvalem, v jehož saduplném lůně se klidná vesnice kryje — nad ním stojí vážná hora, a čelo její začíná se lesknout stříbrným paprskem luny. Z vesnice zaznívá klekání.

Liduška umlkla mezi sladkým štěbotem a... sepnula ruce. Oči její utkvěly na okamžik na tváři Ludvíkově a pak letěly k nebes klenutí, na němžto zlaté večerní lampy se rozsvěcovati začínaly. Starý Mareš obnažil šedivou hlavu a mo-

*

dlil se. I Ludvíka uchvátila pobožná chvíle, a duše jeho povznesla se vzhůru, k zřídlu té blahosti, z níž tak čistý a hojný pramen dnes jeho prsa zatopil.

Několik okamžení trvalo mezi všemi třemi hluboké ticho — až je posléze starý ptáčník přerušil.

„Odtud nemůžete zabloudit," řekl k Ludvíkovi; „tahle cesta vás povede přímo k Volšovu."

Všickni tři se pozastavili.

„Tedy dobrou noc!" zvolal Ludvík hlasem polodušeným, a chopil zas Lidušku za ruce.

„Dobrou noc!" šeptala dívka — a celá duše její rozplývala se v těchto krátkých slovech.

On přitiskl ruce její k srdci svému a nakloniv hlavu, políbil prsty její. — „Zejtra ráno přijdu na hrad!" šeptal při tom.

Dívkou to trhlo. Jiskra nevýslovné rozkoše — jakési poloúzkostné tušení posud nepocítěného blaha roznítilo duši její — a sladké trnutí proniklo tělo její. Rozumělať slovům Ludvíkovým, a to bylo jako první tajemství života jejího.

Neodpověděla mu sice — to divné, živé děvče nemohlo na těch několik slov odpověděti! — ale v jemném tisknutí ruky její spočívala mnohovýznamná, všeslibná odpověď.

Rozloučili se; — jako nejbližší, dávno známí, drahými svazky opoutaní sousedé v naději brzkého shledání rozešli se vespolek.

Liduška se pozastavila a hledèla dlouho za Ludvíkem — hledèla za ním, dokud se postava jeho u večerním šeru míhala. Pak se obrátila mlčky k domovu.

Nad lesem vystupoval měsíc v úplné své kráse a po celém údolí rozlil se stříbrný proud jeho paprsků.

Mlčky, s hlavou sklopenou šel Mareš vedle dívky. Krok jeho byl volný, skoro váhavý. Něco mu leželo na srdci a zdržovalo chůzi jeho.

Najednou se zastavil — a Liduška se vytrhla z lehounkých myšlének. Zpytavě upnula na něj oči.

Otec pozvedl hlavu a pohlédl jí do očí. — „Dítě," začal hlasem jaksi stísněným — „řekni mi — co je to s tím panem Ludvíkem?"

„Jak to myslíš, tatínku?" ptala se dívka nevinně, bez nejmenší přetvářky.

„Nerozumíš mi? ... Jak pak se to stalo, že mu tykáš?" doložil starý trochu přísněji.

„Že mu tykám?" opětovala dívka, jako by se měla čemu divit. — „A jakž bych mu netykala? jak bych s ním mohla jinak rozprávět?"

„Ale, děvče!" namítal otec hlasem poněkud káravým — „tak se mluví s bratrem — nebo s blíz-

kým přítelem — nebo konečně . . .“ Slovo mu nechtělo se rtů.

„S kým, tatínku? — s kým?“

„S milým — se ženichem!“ doložil otec nevrle, a dívka sebou radostně trhla; dech se jí tak zoužil, že musela obě ruce na prsa položit.— „K tomu ke všemu je ale pan Svojetinský u nás ještě tuze cizí,“ pokračoval stařec. „Já ho neznám — ty ho neznáš . . . co může z takové okamžité známosti pojít?“

„To nevím,“ řekla dívka tiše, a stála tu s hlavou poloskloněnou, ruce pořád ještě na prsou složeny držíc. „Na to jsem nepomyslila. Myšlíš-li ale, tatínku, že Ludvíka neznám, tedy jsi na omylu. Já znám vrch i dno duše jeho — já ho poznala v prvním okamžení, když důstojně před Horinu vstoupil a na mne se milostně pousmál — já mu nahlídla až na hlubinu srdce.“

„To máš bystrý zrak; já se nemohu chlubit, že bych byl člověka za tak krátký čas až na dno prohlídnul. Nu — zamilované oči vidí prý skrze zeď,“ zamumlal polo pro sebe. — „Ale co z toho?“ doložil pak hlasitě, a hlas jeho se chvěl bolestí a mrzutostí.

„Co z toho?“ tázala se dívka po něm. „Já to nevím; o to se bude Ludvík starat.“

„Ty ho tedy — miluješ?“

„O neptej se mě na věci, o kterých mluviti neumím!“ prosila dívka vášnivě. „Já to nevím — já neumím pojmenovat, co ve mně obživlo; ale to vím jistě, že moje duše v jeho duši vrostla, a že bych nezůstala na živu, kdybych se od něho odtrhla!“

„Dítě, dítě!“ zkřikl stařec hlasem se-třesoucím a spráskl ruce.

„O nehněvej se — nehněvej!“ zvolala dívka a vrhla se mu prudce okolo krku. „Tys můj drahý otec — ale já jinak nemohu!“

Hlasitý pláč přerušil další slova její. Stařec se přitom zachvěl a otcovské srdce jeho překypovalo. I sevřel svůj drahý poklad, to skvostné, veselé dítě, jež nyní tak usedavě plakalo — sevřel je vroucně do svých loktů a políbil je v čelo.

„Nu, Bůh ti dej svého požehnání!“ šeptal při tom. „Tebe dostihla hodina tvá — jsi k tomu určena. Tvůj otec se bude s tebou veselit.“

Mlčky vraceli se na to tichou, jasně ozářenou krajinou k domovu. S jemnou rozkoší pohlížela Liduška na místa, kde Ludvík seděl, kudy chodil — okolo chaloupky, pod javorem, v domácí jizbě.

A když přišla do své komůrky, kdež v jednom koutě její čistě povlečená postýlka stála — z okna bylo do malé zahrádky a dále na tmavo-

lesou horu vidět: tu začaly okolo ní všechny stěny znít a opakovaly Ludvíkova slova: „Či nejsi má? — Zejtra na hradě!“ — a nevýslovně sladká bolest rozehřála prsa její. Smála se potichu — a slza jí stála v očích.

Potom si rozepnula živůtek, shodila svou řásnou sukničku, smekla střevíce — a poklekla vedle postele. Slov k modlitbě sice dnes nenalezala, ale přece se modlila — vřele, vroucně se modlila. Celá duše její byla u Pána a děkovala mu. Dnes teprva probudilo se v ní tušení, co lidský život obnáší.

Potom si urovnala podušky — skočila lehounce do měkkých peřin, přikryla se, sklonila hlavičku k panenským ňádrům, zamhouřila oči a zašeptala s dětinským úsměvem: „Dobrou noc . . . můj Ludvíku!“

9.

Cvalem přijížděl houpavý kočárek s bujnými ryzkami od Volšova. Na zámku se nemohli mladého hraběte dočkat a jsouce ve starostech poslali mu naproti.

Ludvík šel mezi tím v myšlénkách svou cestou. Právě minulé hodiny viděly se mu býti jako zlatý, okouzlující sen — jako krásná, právě pře-

čtěná báseň. Že celou bytostí jeho otřásly — to cítil a poznával. To nebyla pouhá kratochvíle, ale převrat jeho celého duševního života. V blaženosti své nemyslil na svět okolo sebe — na ten chladný, obyčejový, odsuzovací svět, nemyslil na úskalí, o kteréž ve svém tak náhle a bujně vykvětlém ráji nohou zavadí.

Dlouhému přemýšlení unesl ho ale kočár, jenž ho za jasné noci střelmo potkav, letmo s ním do otcovského domu pospíchal.

S velikou touhou čekala na něho Volšovská hraběnka, letitá, milující matka, jedna z oněch paní velkého světa, ježto se po dlouhém, v lůně hlučného, mnohotvárného života uplynulém čase do svatyně venkovského ticha uchylují, aby ve zpomínkách minulé mládí ještě jednou ztrávily.

Nejkrásnější její naděje byl nyní Ludvík. Toho chtěla míti teď na blízku. V jeho lásce a štěstí chtěla omladnout. Byl‘ jediné dítě její a diamantovými okovy k srdci jejímu připoután. Proto jej povolala konečně z ciziny.

Uvítání bylo nad míru vřelé a radostné. S rozkoší a pýchou přivinula hraběnka ušlechtilého mladíka k mateřskému srdci, a on rozvinul před ní v blahém roznícení krásný květ bohatého ducha svého. Po mnohých přeptávkách a od-

povědích potopili se v horlivou, pestrozvukou rozmluvu.

„A teď mi řekni, milý synu, upřímně, na čem jsi se konečně ustanovil?“ prohodila hraběnka mezi řečí. „Odřekneš se tedy dozajista všech zevních důstojností a zůstaneš svým vlastním pánem?“

„V tom ohledu je mysl moje dávno usjednocena,“ řekl Ludvík — „a nic ji nezmění. Kdybych byl chtěl ve světských hodnostech cíle svého vyhledávati, byl bych se musel již dříve do proudu jich vrhnout; ale já mám dosti na tom, že mohu na své půdě vládnout a o štěstí několika tisíc duší pečovat.“

„Jak se ti líbí. V tom případu buď si samojediný tvůrcem svého vezdejšího blaha. — Ale jedno bych ráda viděla, můj Ludvíku!“ doložila velmi laskavě.

„A co je to, drahá matko?“ ptal se Ludvík, ruku její se srdečnou úctou líbaje.

„Abysi pomyslil, že nemůžeš věčně *takto* zůstat,“ jala se hraběnka s mateřskou důvěrou mu domlouvat; „a já bych tě prosila, abys mi brzo dceru do domu přivedl.“

Ludvíka to bodlo u srdce. — „Drahá matko!“ začal hlasem omlouvavým, ale nemohl dále pro slova, jimiž mu hraběnka nadešla.

„Vím, že jsi posud na to nepomyslil, a musím se ti přiznat, že jsem se tomu nejednou potichu divila; ale tím častěji myslila jsem na to já... nu, toť víš, můj milý! sňatky tvořit náleží odjakživa k libůstkám matek, a také já jsem nezůstala bez této slabosti, ale ohlížela se, kde bych pro tebe...“

„Nežli domluvíš, milá matko!“ prosil Ludvík — „tedy mi pověz, chceš-li, aby při tak rozhodném kročeji života mého — při té nejdůležitější proměně stavu mého vlastní mé srdce nějakého hlasu mělo?“

„A můžeš o tom pochybovat? — Ne abych ti předpisovala, abych svobodnou vůli tvou obmezovala — ne, ne! proto se o tom nezmiňuji, že jsem bedlivé oko po dívkách hodila, s kterými bys šťastný býti mohl — jako je ku příkladu —“

„Nechme toho, drahá matko! — já nechci o nich slyšet — již proto ne, abych beze návodu a předsudků svou budoucí vyvolil. Láska přichází maně, aniž víme odkud — jak se praví; i já nebudu tedy na to myslit, abych jí vyhledával, ale odevzdám se příznivé náhodě. Ta mi snad něco vybeře.“

Ale tváře jeho se při těch slovech poněkud zarděly a srdce mu nepokojně tlouklo. Mysliť na Lidušku! — ale ovšem, nyní, mezi chladnými stě-

nami domu panského, naproti matce hraběnce — tu teprva cítil tu nesmírnou mezeru, ježto mezi ním a dívkou ležela.

„Tys posavad romantický bloud!“ prohodila matka s dobrotivým úsměvem; „ale doufám, že budeš také hodný syn, a matce jak nálezí brzo potěšení učiníš.“

Rozešli se velmi srdečně. Pozdě na noc uchýlil se Ludvík do svých pokojů, a tu si teprva z hlubokosti celé duše oddechnul.

Byla to jasná, tajuplná noc. Okna byla otevřena a bujná, rozmanitá krajina — lesy, hory, luka, dědiny, sady tonuly ve stříbrné záři měsíční. — Ludvík se nahnul z okna a hleděl do dálí, kde leželo Podlesí.

10.

Byla neděle a probudila se nejkrásnějším jitrem. Celá krajina se utěšeně smála.

Ludvík poručil věrnému Janovi koně sedlat a jel s ním k starému hradu. Nechtěl dlouhou chůzí čas mařit, a nežli se matka první den po něm sháněti bude, zase doma být. — Pod vrchem nechal v stínu hustolistých stromů koně státi a pustil se pěšky nahoru.

Bylo ještě časně, a hluboké, posvátné ticho leželo v šedých rozvalinách. Jen ptactvo odbývalo různohlasým zpěvem svou ranní slavnost.

Ludvík se pozastavil na místě, kde mu Liduška v oustrety vběhla, a posadil se na její drnové sedátko. Sladkým toužením šířila se prsa jeho a živěji tlouklo mu srdce. Podepřel loket o koleno, sklonil tvář na dlaň a potopil se v čarosvodné snění.

„O moje Lidmilo!“ mluvil v duchu sám k sobě — „moje sladká dívko! proč jsi se mi nezjevila na výšinách mé životní dráhy? Proč jsi nevypnula svůj krásný květ na výsluní stavu mého? Proč... ale ne, ne! dobře že jsi vykvětla v lesní samotě, na širém poli, pod okem božím, napájena vzduchem božím; sice bys nebyla, jako jsi, a místo neporušeného pelu leželo by na tvých lupeních Pařížské líčidlo. Jen takto, jak jsi, naplňuješ duši mou! Jen takto nalezám v tobě, co jsem ještě nenalezl — jemnou, živou, hlubokou ženskost beze vší přísady, jak vyšla z ruky Páně.“

„Ale k jakému konci tě to povede?“ mluvil po krátkém rozmýšlení dále — „mluv upřímně, Ludvíku — jakého cíle hodláš dojíti? Smíš rušiti poklid srdce jejího? Smíš s tou lesní květinou jen zahrávat a pak... nebe a země! ne, ne! —

to nemohu!“ zvolal najednou hlasitě a náruživě se vzchopil — „to nemohu, nesmím a také nechci — na to mohu zde pod širými nebesy přisahat, pode tváří věčného mstitele! — Já chci být v její lásce blažený a blaženost jí připravit; já se jí chci ozdobit, chci ji k sobě připnout na věky! — Ovšem, tak dalece není oko moje kouzelnou rouškou zastřeno a srdce moje nepřetéká blažeností tak vysoko, aby se prýštícím proudem vůkol všecko zatopilo a já neviděl, že se budou protivit — že se mrakem zastře obloha moje — — moje matka — stav . . .“

Najednou se zamlčel, přejel si dlaní po čele a tváři a začal kvapně semotam přecházet. Mužné a šlechetné srdce jeho zmítalo se u veliké bouři; ale z davů peřestých, okolo něho se vznášejících — a podivně se utvářejících osob usmíval se na něj obraz Lidušky, a velikou odvahou a zmužilou vůlí naplnilo se srdce jeho.

„Nebudu se mořit a krásný den si kazit daremnými rozvrhy!“ řekl odhodlaně. „Děj se, co děj; já vím, co chci a co jsem svému životu povinen.“

Po těch slovech bral se ze zřícenin a pustil se pěšinkou naproti Lidušce. —

Uprostřed vrchu stála od dávných časů zděná kaplička. V malém výklenku visel starý, neuměl-

lou rukou malovaný obraz Matky boží ve zpukřelém rámci. Okolo kapličky zelenal se bujný drn, skoro nejvíce jen od Lidušky pěstovaný.

Tady nalezl Ludvík dívku klečící a pohřízenu v horoucí modlitbě. Outlé ruce měla na prsou sepnuty a hlavinku k nim sklopenu. —

Z líbého spaní a zlatých snů procitlá skočila Liduška hned na úsvitě z postele a dělala přípravy ku skrovné snídani; hrubší práci domácí obstarávala jí bez toho obstarožná podruhyně. — Pak si pořádala sváteční šat.

Nevýslovně jemný úsměv pohrával jí přitom okolo malinových rtů, a blažený mír vyjasňoval tvář a naplňoval prsa její.

Starý otec hleděl na ni chvílkami bedlivýma očima; ale starosti jeho rozplývaly se v pohledu na patrné štěstí svého černohlávka.

„Kam pak tak časně?“ ptal se jí konečně, když byla do svátečního šatu již vklouzla. „Do kostela ještě nemůžeš.“

Liduška se zarděla a sklopila oči; ale blažené usmívání nezmizelo s tváře její. Lhát nemohla — ne, ne! Lež, ta ohavná zmyje, nemohla nalezti místa v tom čistém dětinském srdci.

„Já nejdu ještě do kostela,“ zašeptala konečně. „Podívám se na hrad.“

„Na hrad? — Touto dobou jsi tam ještě nikdy nebyla.“

„Ludvík tam jindy také nebyl,“ vydechla dívka, sotva že ji bylo slyšet.

Starý ptáčník se pozastavil a mrak nelibosti zatemnil čelo jeho. Potom přistoupil až k samé dívce a vzal ji za ruce. Ona pozvedla své krásné, dlouhé řasy a hleděla mu přímo do očí.

„Víš-li pak, co počínáš?“ ptal se jí stařec hlasem vážným, a hlava jeho se přitom starostlivě potřásala.

„Vím — a nevím,“ řekla dívka nevinně. „To ale cítím hluboko v duši své, že tak učinit musím, a nemám žádných starostí, aniž vidím, proč bych tak učiniti neměla.“

„Ale já to vidím!“ řekl otec prudce; „a třebas ty moje zdárné dítě — třebas ty pouhý anděl byla, jehožto se nic zlého nedotkne: přece bych to raději viděl, kdyby pan Ludvík všech návštěv za mými zády nechal a vždy přímo do mé chalupy zaměřil, kdykoli co s námi jednati má.“

„Mám mu to povědĕti?“ ptala se dívka tiše, když byla otcovu řeč s podivením přeslechla.

„Ano — pověz mu to! — pověz mu také třeba, co jsem se tě včera večer ptal, a nač jsi mi tak důvěrně odpovídala.“

S těmi slovy se od ní obrátil. To jí neučinil — ani se nepamatovala. I stísnilo jí to srdce velmi bolestně.

„Tatínku!“ zvolala živě, „ty se odvracuješ ode mne? — Ty se hněváš... o nedělej mi tu velikou žalost, nečiň mi křivdu! Nechceš, abych šla na hrad?“

„I jdi si — já tě nebudu zdržovat! Já věřím, že nechceš ani sobě ani mně žalost způsobit —“

„Ne, ne! tak nemohu od tebe odejít!“ zvolala zas dívka — „tak mě od sebe neposýlej! Upřímně, se svým celým, dobrým otcovským srdcem podej mi ruku! O čem jsi včera mluvil, na to se nemohu Ludvíka ptát — já nevím proč? ale myslím, že bych ho tím bolestně, až do krve urazila — a sebe nad míru snížila — to mi něco v srdci povídá; ale já ti ho přivedu; ptej se ho pak sám, abysi viděl, jak čistá a spravedlivá moje důvěra byla.“

„Jdi jen, jdi!“ řekl stařec měkkým hlasem, vlídně jí ruku podávaje. „Já ti musím věřit a na tebe spolehnout; sice bych musel nad svou nejkrásnější nadějí zplakati.“

Liduška ho vřele obejmula, políbila a skočila ze dveří. Krok její byl rychlý, létavý; ale brzo se umírnil a myšlénky honící-se v té malé,

černokadeřavé hlavince opoutaly pozvolna nohy její. Svatá, posud jí nepovědomá vážnost opanovala mysl její.

Když přišla na lesní pěšinku, kde stará kaplička stála: tu se nemohla zdržet — ale poklekla na měkký drn a vylila celé své srdce před Nejmilostivější orodovnicí a poroučela se do rukou jejích. Oč by ji vlastně prositi měla — to ani nevěděla; ona jen věřila, že se královna nebes o ni nejlépe postará.

V tomto postavení napadl ji Ludvík. I užasl a popásal zraky své na půvabech toho podivného stvoření, kteréž bylo v tom prostinkém, ale čistém a ouhledném šatě polovesnickém sličnější, nežli nejpověstnější dáma ve skvostném saloně.

Tichým krokem se k ní blížil. Ona ho nepozorovala, ani když u ní již stál.

I stál tu chvíli, a jemně vroucí rozkoš zmocnila se duše jeho a očistila jí ze všech, i těch nejmenších trusek pozemských. On neměl pro svůj cit příhodného slova — až konečně „Lidmilo!“ zašeptal.

Dívka sebou trhla — pozvedla hlavu, hlasitě zkřikla a hbitě vyskočivši, padla mu na prsa.

Ludvík ji ovinul prudce oběma rukama a oba stáli pak chvíli ve sladkém pomlčení.

Konečně se mu ale dívka z loktů jemně vyvinula a držíc ho za obě ruce, hleděla mu dlouho a s celou duší do očí. — „Já mluvila právě s Matkou boží o tobě,“ řekla na to sladce — „a tys tady! To je dobré znamení — viď?“

„Já nerozumím takovýmto tajemným znamením,“ usmál se Ludvík; „ale čtu a vykládám si rád obyčejné písmo ve tvářích lidských, a to mě činí nyní šťastným, moje Lidmilo!“

„O, takové písmo umím já také vykládat,“ řekla dívka, očí s něho nespouštějíc, „a jsem tomu ráda, proto že vím, že byly otcovy starosti marné.“

„Jaké starosti?“ ptal se Ludvík beze všeho pomyšlení, a teprva nyní napadlo Lidušce, že byla ve své nevinnosti něco prohodila, co mělo vlastně v tichém květném kalichu srdce jejího ukryto spočívat. Zamlčela se; zarděla se — panenská ňádra se jí v tom ouzce přilehavém živůtku nepokojně zedmula a oko vřele zarosilo.

„Já to neumím povědĕti, můj Ludvíku!“ zašeptala potom — „ale otec se mne včera ptal, co prý z toho pojde, že jsem tě poznala?“

Ludvík se poněkud zamyslil; důležitost otázky této padla mu s velikou tíží na srdce. — „Otec má dobře, že se takto ptá, a kdybysi znala běh světský, jako jej tvůj otec zná, nedi-

vila bysi se otázce jeho. — A cos ty mu na to odpověděla?“ doložil jemným, srdečným hlasem, blíže k ní se nahnuv a ruku zase okolo tílka jejího otočiv.

„Já? — ach, můj Ludvíku — co jsem měla odpověděti? Já tomu nerozumím, a myslila jsem, o to že se ty sám postaráš — já že ti jen důvěřuji. Či neměla jsem dobře? Jáť jsem tvoje — a nevím jak; já v tebe věřím — a nevím proč; ale vím, že ti náležím a že ti budu náležeti věčně! Ach, kdybych to uměla jen povědeti, jak se to ve mně ozývá! — avšak ty mě tomu ještě naučíš — viď, můj Ludvíku? — abysi měl ze mne hodnou radost. O, však ono to půjde! S tebou mohu mluvit, jak mi hlava i srdce velí; před tebou bych odhalila všeliké tajemství — kdybych jaké měla; tak veliká je moje důvěra.“

„A nebude zklamána!“ zvolal Ludvík, dívku zas vroucněji k srdci přivinuv. — „Zde před obrazem tvé nebeské orodovnice ti to slibuji — čistá je mysl moje, a srdce moje tobě oddáno beze lsti a klamu. Jen mně důvěřuj — a pamatuj na tuto chvíli — kdyby se budoucně mezi nás něco snad vtíralo.“

Liduška sklonila hlavu na prsa jeho a nezpouzela se vroucímu políbení jeho. Pak se mu rychle vymknula a jako nově narozená, z blaže-

ných snů procitlá, hopkovala po pěšince vzhůru — opět to prostomilé nevinné stvoření, jakž tu jindy bezstarostně pod boží oblohou těkávalo.

„Pak půjdeš se mnou k otci — viď?“ ptala se ho dále.

„Teď nemohu — musím rychle do Volšova nazpět — hraběnka se bude po mně shánět,“ omlouval se Ludvík — „dělá přípravy k uvítání mladého hraběte; ale první prázdné hodiny k tomu použiju, že otce tvého navštívím a upokojím. Možná, že to bude dnes na večer. Vyřiď mu srdečné pozdravení ode mne.“

Ale spěch jeho k domovu nebyl tak veliký — ačkoli byl skutečně na brzký návrat pomýšlel. Dříve navštívili každé místečko, kde se byli včera viděli, Ludvík vylezl zase na zbořený pavlan, odkud byl Lidušku ponejprv zahlídl, a spustil se opět dolů, a ona mu běžela zase, jako včera, naproti. Pak seděli na drnovém sedátku a Ludvík vypravoval o hradech v jiných krajinách, o lidnatých městech, a dívka poslouchala s celou duší. Ona cítila, že se něčemu přiučuje, a byla šťastna, vědouc, že takto Ludvíkovi radost způsobí.

Pak dováděli, honili se a smáli se.

11.

Co dělá Horina? — Těká po svém okresu — poletuje jako hladový ostříž, a hledá ohnivýma očima, kde by kořist napadl. Čelo jeho je učiněné mračno, plné bouře a blesků. Rtové jeho se kříví a příčí, brzo v hlasitém úsměchu, brzo v temném klení. Doma nemá stání.

Ale člověku bez srdce je těžko i pod širým nebem, u veselém lese živu být. A Horina svoje ztratil — to je věc jistá; ztratil je, zapomenuv se u pohledu na prostinké děvče, na pouhý výkvět nezumělkované přírody, ačkoli je byl v mnoholeté hře s vycvičenými fiflenami celé uchoval... nyní je ztratil a nemůže je nalezti. Jediná osoba, kteráž by mu mohla pomáhat je hledati, je ptáčníkova Liduška — a ta nechce! Tu se mu na místě srdce hnízdí v prsou štír a syčí napořád: „Tak to nenech! — ale pomsti se!“

Ubohý polesný bloudil lesem i paloukem, a bezděky nesou ho nohy na cestu k Podlesí — pak nahoru k starému hradu. Něco v něm šeptá: „Snad ji tam nalezneš!“ — ale šeptání je klamné, a živá, rozpařená mysl ho škádlí a uvádí mu na oči obraz Lidušky, jak ji tu nalezl, jak zahořel — a obraz Ludvíka, kteryž ho pak ochladil. Po-

znovu přežil celý onen výjev, a žlučí rozpěnila se krev jeho.

I prchnul z místa, aby se zbavil děsných zpomínek. Hněv hnal kroky jeho na pěšinu, kteráž vedla dolů — až k Marešově chaloupce.

Již stálo to klidné staveníčko skoro před ním — sotva že ho dvě stě kroků od něho dělilo; stálo tak vábivě, tak mnohotajivě — Horinovi div prsa nepukla... a nyní! — div mu z nich srdce nevyskočilo... nebyl to klam! — okolo javoru přicházela Liduška — s Ludvíkem. Zdálo se, že ho vyprovází. Starý ptáčník pokyvoval za nimi na rozloučenou.

Liduška zahlídla Horinu, poznala jej a lekla se — tak se alespoň polesnému zdálo; potom viděl, že s ní Ludvík ještě rozpráví — bezpochyby o něm! — že jí ruku podává, ona že ho několik kroků vyprovází a pak za ním hledí, an se cestou okolo Podlesí ubírá.

Jako za vlasy táhlo to Horinu ku předu, aby — jakž nyní viděl — svému šťastnějšímu soupeři nadešel, aby ho k zodpovídání pohnal, aby si na něm zlost vylil. V několika okamženích stál v prostřed cesty, kterouž Ludvík přicházel. Liduška je mohla zdálí vidět.

Ludvik měl na sobě zas onen lehký letní šat, v němžto se byl Horinovi poprvé objevil,

a nesl pod paždí malířskou mappu — bohatou sbírku obrazů v pěkných deskách. Byly to nejvíce hrady a krajiny Porýnské, od něho samého kreslené; milovalť krásná umění a byl v hudbě i malbě znamenitý diletant.

Pro potěšení starého vojáka přinesl tuto sbírku, věda, že mu to i ono dějiště z bývalého života na mysl uvede. Po několika sladkých hodinách vracel se nyní domů. Věrný Jan čekal s koňmi v jistém úkrytu.

Vztekleji a vztekleji zuřila v Horinovi žárlivost, čím blíže Ludvík přicházel. Bylo mu, jakoby země pod ním hořela a hučela — a ruka jeho hrála opět s pažbou ručnice, kteráž mu přes rameno visela.

Ale Ludvík přicházel tiše; ve tváři jeho spočíval odlesk nedávno zažilé blahosti, a mísil se nyní před Horinou s přirozenou důstojností.

„Jak vidím, přichází pán ze šťastné honby,“ propukla vášeň Horinova hlasitými slovy, když se byl Ludvík tak dalece přiblížil, že jich mohl doslechnout.

„Tedy mi přejte štěstí,“ odpověděl Ludvík mírně. „Aspoň to bývá způsob poctivého myslivce.“

„Co mluví pán o poctivosti, kdežto sám jako pytlák z cizího revíru přichází?“

„Nechte všeho podobenství a otevřte lépe oči, abyste poznal, že nepatřím k vašemu řemeslu. Nedám se tedy také od vás stopovat.“

„Já vás ale budu stopovat, dotíravý pytláku!“ zvolal Horina, ručnici s ramena strhnuv — „a kdybych měl vaši stopu krví znamenat.“

Ludvík se zapálil, a oči jeho spočívaly dlouhým, bystrým pohledem na poloběsném žárlivci.

„Co chcete s tou ručnicí?“ ptal se ho na to vážně — a slova jeho uhodila ve sluch Horinův jako volání věčného soudce: Kde jest Abel?

Horina kousnul se do pysku a zblednul; jeho pěsti držely zbraň křečovitě. Pak se dal najednou do hlasitého smíchu. — „Ha ha ha — snad nebude pán myslit?“ nutil ze sebe — „ha ha ha! to by byl veselý kousek! Ne, ne, milý příteli! tak falešně nehrajem. To byla rána na slovo — a poněvadž vidím, že má pán také kousek srdce — třeba nebylo v mysliveckém kabátě — tedy mu také částky revíru dopřejem.“

S těmi slovy hodil ručnici přes rameno a posmeknuv klobouk se širokou střechou, přibočil se k Ludvíkovi. Ten neodpovídal a šel dále svou cestou. Horina se pustil stejným krokem vedle něho.

Šel vedle něho a nutil se do řeči, ale srdce v něm bouřilo a slova mu umírala na jazyku.

Nutil se do sladkosti, ale kyselost z něho proskakovala.

„Pán je zde bezpochyby někde na blízku domovem?“ prohodil mezi jiným.

„Na blízku — ano,“ odbyl ho Ludvík.

„Nesmíme vědět, zda-li při úřadě nebo při vlastním řízení?“

„Záleží vám na tom?“

„Nu, je tu jen o to, abychme věděli, k čemu máme ptáčníkově Lidušce gratulovat.“

„Jak to?“ ptal se Ludvík poněkud zpříkra.

„Aj — nedělejte, jako byste nerozuměl!“ usmál se Horina, ale u vnitř mu bylo, jako lačnému vlkovi. — „Či nebude z toho mračna déšť?“

„Já, pane polesný, vašim pohádkám nerozumím, a nemám chuti, rozlušťováním si hlavu lámat. Ostatně vám také radím, abyste se o ptáčníkovu Lidušku nijak nestaral a outlého květu pověsti její nedotýkal. V tom případu neznal bych žádného žertu!“

To řekl a pustil se rychlým krokem po ouvoznici, kteráž ho měla k čekajícím koním přivesti.

„Hohó, pane! jenom ne tak nakvašeně!“ zvolal Horina s hořkým úsměchem — najednou ale zas umlknul, neboť jej pronikl pohled Ludví-

ka, kterýž jen jako letmo hlavu po něm otočil, pak ale zas rychle ku předu kráčel.

Nešťastný milovník spolknul hněvivé zaklení a na okamžik se zastavil.

„U všech černých.“ mluvil temně sám k sobě, „co to v tom chlapu vězí, že mi vždycky krev stydne, když má právě nejlíp vyhrknout? Co pak jsem dnešní, že se dám leckým zastrašit?... Avšak ty mi neujdeš!“ rokoval potají dále, a zraky jeho poletovaly za Ludvíkem jako ohnivé šipky. „Já najdu tvou brlohu, a kdybysi líhal v liščím doupěti. Pak se ti podíváme pěkně po straně na drápy a prohlídnem ti zuby.“

Potom si zaměřil pozorně za Ludvíkem a nepustil ho z očí, dokud mu tento na bystrém koni nezmizel.

12.

Na Volšovském zámku bylo velmi živo; hemžilo se tu množství rozmanitých postav. Kdokoli na panství nějakou službičku zastával, nebo v nějakém důstojenství stál — veškeré ouřednictvo, všichni představení skládali hraběti Svojetinskému svou poníženou poklonu.

Nyní vcházela do pěkného salonu řada lesních ouředníků — od vrchního dozorce až k po-

slednímu praktikantu, a mezi nimi vykračoval si také Horina.

On byl jeden z nejstatnějších; tělo jeho se v pěkném šatě pyšně pnulo — chtěl se co nejlépe novému pánu představiti. Ale hlava i srdce mu sklesly, jako vrchole podseknutých stromů, když zahlídnul — Ludvíka. V tom okamžiku nebyla by z něho ani nejostřejší lanceta krůpěje krve dostala. Kolena se pod ním chvěla, a studený pot mu vyvstal na čele. Měl co dělat, aby se v mužné postavě udržel.

V druhé chvíli chtěl se sice přemluvit, že je na omylu, že ho klame podoba; ale nové pohlednutí ho zase přesvědčilo, že se neklame. To byla celá ta postava, ty oči, ten hlas, jenom že nyní v jiném rouše a v jiném světle.

Ludvík si dal každého zvláště představit a měl pro každého několik otázek.

„Pan polesný Horina!“ oznamoval nyní lesní inšpektor — a nešťastný nápadník ptáčníkovy dcery stál tu najednou na smrt bledý, najednou zas celý hořící. Druzí vrtěli hlavou, nemohouce pochopit chování člověka, o němžto předc věděli, že byl — jak říkali — s pány z jedné mísy jídal.

„Dávno již na panství?“ ptal se ho Ludvík tak pokojně, jako by ho byl jakživ neviděl, a tak vlídně, jako každého jiného.

„Teprva čtyry neděle,“ vypravil ze sebe Horina dosti těžce.

„Na kterém revíru?“

„Na Podlesí.“

„Ah — ten má pěkné dříví, a pokud se pamatuji, roztomilou polohu. Také je tuším starožitný hrad ve vašem okresu?“

„Je“ — vynutil ze sebe Horina, sotva že ho slyšet bylo.

„Kde pak jste byl dříve?“

„U pana hraběte Zámrského —“

„Ah — vím, vím! pamatuji se, že mi paní hraběnka o tom psala. Nu, budoucně to budu lépe vědět, až budu všechny své pány sám přijímat. — Jste spokojen?“

„Pokládám se za šťastného.“

„Svobodný?“

„K službám,“ zašeptal zase Horina, uchvácen novou pochybností, mluví-li přece se svým sokem.

„Aj, tedy dělejte, ať si něco vyhlídnete — nemáte-li již něco na ráně!“ usmál se Ludvík jako laskavý pán. „Já mám rád své ouředníky ženaté — arci, když je dostatečné zaopatření. Buďte zdráv, pane polesný!“

A po těch slovech dal si jiného představit. Ani slovem, ani pohledem, ani jediným posuňkem nedal na jevo, že Horinu již znal.

Jako v polovičním bdění potácel se tento, když byli vesměs propuštěni, k domovu. — Byl to — či nebyl to mladý hrabě, kterého již dvakráte na svých cestách jakožto odporníka potkal? — Může býti podoba tak veliká? — tak šalebná? — Podobné myšlénky zmítaly duší jeho — ale najednou se dal do hlasitého smíchu.

„Nu — takového ženicha ti přeju, upejpavý černohlávku!“ chechtal se jedovatě. „Vybírala sis — vybírala! Ale počkej, nevinná růžinko! však ony ti lístečky schlípnou a zblednou, jenom až se tvé vůně nasytí — ha ha ha! Potom budeš na Horinu zpomínat.“

13.

A opět bylo na Volšovském zámku živo a opět se tam hemžilo množství peřestých postav. Ale tenkráte hrčely do prostranného dvoru také rozmanité povozy, od starodávných koles, jež vypadaly jako široké, houpavé vany, až k nejnovějším výrobkům Pařížských fabrik. A z tvrdého dláždění sršely jiskry pod ostrými podkovami bujných koní.

Tu slézaly pomocí premovaných služebníků a zarostlých myslivců obstárlé dámy v šustivém hedbáví, tam vyskakovaly lehkonohé jejich dcerušky; onde se vyvalovali z měkkých sedadel šediví pánové, jinde se vyhupovali ze sedla ostruho-zbrojní šviháci. Byl to divný, ale veselý dav a hluk na dvoře, na předsíni, v saloně, v čeledníku, v kuchyni a konírně.

Stará hraběnka Volšovská pozvala šlechtu z celého okolí a strojila dnes velikou hostinu ke cti syna svého.

„Dej si dobrý pozor,“ pravila k němu laskavě se usmívajíc, když byla každá část rozlehlého zámku již oživla — „dnes je tu někdo mezi hostmi, jemuž obzvláště přeji — a ty bys mi učinil veliké potěšení, kdybysi mu chtěl také přát.“

„Aj!“ usmál se Ludvík, „přítel mé drahé matky má největší právo, abych se mu celým srdcem naklonil.“

„Nu — mezi přáteli nemusíš právě hledat, koho dnes tvé přízni poroučím —“

„Ah! tedy mezi přítelkyněmi?“ ptal se Ludvík, tajný zámysl matčin hned chápaje. „To měj tím méne starosti! Či jsem se někdy jako nepříznivec krásného pohlaví projevil?“

„To bych nevěděla! Ale ráda bych, aby z tebe také něco více bylo, nežli pouhý příznivec. — Ah, vítej mi, drahá hraběnko!“ zvolala najednou velmi radostně a s veselou tváří učinila několik kroků proti obstarožné dámě, kteráž přicházela se svou dcerou — bujně květoucí, pyšně rostlou pannou.

Ludvík je malíř, znatel a ctitel krásy. — Zraky jeho utkvěly s obdivením na těch anticky utvořených spanilých rysech obdlouhého obličeje a na všech částkách ztepilého těla.

Dámy se obejmuly — pak nastalo vespolné představování. „Hraběnka Zalužanská — komteska Hortensie — hrabě Svojetinský.“ — Následovaly obyčejné poklony.

„Naše děti se již neznají,“ usmála se hraběnka Volšovská, zkušeným okem pohled synův postihnuvši. „Musíme jim nechat času, aby vyrovnali, co mezi nimi čas a vzdálenost vyhlodaly.“

S těmi slovy vzala dávnoletou přítelkyni pod pážím a vmísila se mezi řadu jiných hostů. Ludvík a Hortensie zůstali samotni; ale duch jejich byl bohatý pramen, z něhož se okamžitě rozmluva tisícerou perlí prýštěla.

Oba byli z velikého světa a znali peřesté, leskuplné stránky jeho — každý ovšem dle svých

poměrů, dle svého pohlaví. Ona se ho ptala na nejnovější události Pařížské — na George Sanda, Huga, na italskou operu; on zpomínal žertovně na minulá léta, kdežto ji byl jakož malou dívčinu po zahradě honíval, a ptal se jí, zda-li ještě na dětský bál nezapomněla, na němžto za Neapolitanku přistrojena byla.

„My starší měli již tenkráte živé tušení," dokládal — „že nám z Hortensie hvězda vykvěte, kteráž všechny své družky přezáří."

„Jako prorok neuděláte štěstí, milý hrabě!" usmála se dívka; „to se moje tušení lépe povedlo. Já si přála již tenkráte, abych mohla zemi spatřit, do které jsem se z obrazů a kněh tak zamilovala: a vida! — vloni se mi přání maje vyplnilo. Byli jsme tři měsíce v Italii."

A nyní se počala zase rozprávka o italském umění — o zpěvkyních, o malířích, o obrazárnách, až se přistoupením jiných hostů řeč do jiného proudu dostala.

Hortensie byla královnou všeho skvostného, zářivě se lesknoucího kvítí, ježto se tu z okolních květnic v krásném věnci spojilo. Ona se skvěla jako dennice mezi zástupem menších hvězd. Duch její byl zářící ohňostroj, plný jiskrných, veselých prskavek; ale veškerá ta bleskná, oslepující záře — ta pikantní hudba rozmluvy její

zdála se Ludvíkovi jen jako ozvěna cizího ducha, květem z cizího pole, kořistí z moderních spisů, jako nalepené cetky na původní bytosti.

V tomto hluku a lesku připadla mu Liduška — a srdce jeho se zase zachvělo. Nyní teprva v úplném světle poznával nevýslovnou cenu její čisté, neporušené ženskosti — ten nesmírný poklad srdce jejího, a ten přirozeně se-prýštící bohatý pramen ducha jejího. A sladkou bolestí roztoužila se ňádra jeho. Veselý hluk se mu protivil, pestrý lesk ho mrzel; ale on musel tvář vesele vylíčit, musel ji vyhladit, aby na ní ani mráčku nebylo.

To všecko arci dovedl, ale neudusil touhu po lesní samotě; až když se konečně to štěbetavé tažní ptactvo z Volšova rozprchlo, tu se mu uvolnilo okolo srdce, že si zhluboka oddechnul.

„Nu, co říkáš, Ludvíku?“ ptala se ho matka s pohledem, v němžto se jistota krásného vítězství zrcadlila. „Líbí se ti Hortensie?“

„O — je to spanilé stvoření a může mnohého muže šťastným učinit,“ řekl Ludvík.

„Může — může, milý synu! — a statky její jsou skoro ještě větší nežli naše; ona povede jednou dům, že se jí nikdo tak snadno nevyrovná. Jenom na to mysli, můj Ludvíku!“

Ale Ludvík neodpověděl — omlouval se umdlením, poroučel se a hledal oddechu ve svých komnatách. Otevřenými okny vanul chladivý větýrek; on si dal od něho zahřáté čelo líbati a zanesl se v duchu do Podlesí.

Té noci vedl těžký, dlouhý boj, ale vyšel z něho upokojen, pevné mysli, pln odhodlanosti odvážiti se na vše pro svou budoucnost.

Ale matka hraběnka vzala pomlčení jeho za svolující odpověď a oznámila to hned druhého dne v důvěrném lístku přítelkyni Zalužanské.

14.

Liduška stála na vrchu a hleděla dolů na pěšinku, po níž měl Ludvík přijít. Konečně se tam něco mihlo, opět v houšti zaniklo — opět se vyskytlo, a dívka se přikrčila za husté křoví a tajíc dovádivý smích pozorně číhala. Ludvík přicházel — ona zkřikla a dala se do běhu; přitom se smála jako dítě.

Ludvík ji honil, až se mu poddala a v sladkých okovech loktů jeho spočinula. Pak se vedli za ruce, a Liduška vypravovala, co byla mezi tím časem dělala a jak si všecko pamatovala, co jí byl povídal.

*

Šli do chrámu své lásky, k starým zříceninám, na oblíbené, křovím zastíněné místečko. To byla jejich nejmilejší přítulka — jejich svatyně. Zde slavili pokaždé památku svého setkání na dráze života.

Při srdečné, vroucí rozmluvě seděla mu na klíně, a on ji držel v náruči jako svůj ráj.

Ale ráj nebyl bez hada. — S hladovou zvědavostí obcházel Horina po svém hájemství; srdce jeho nebylo ukonejšeno — o nebylo! — spíše bylo ještě více podrážděno. Chvílemi ještě doufal; ještě myslil, že je na omylu, že to nebyl hrabě Svojetinský, jenžto se mu jakožto šťastný sok v cestu postavil; ale prahnul po jistotě, chtěl se přesvědčit — ačkoliv mu přitom duše trnula.

Obcházel a číhal, až i dívce na stopu přišel. Listnaté houští ho ukrylo, ale dychtivým očím nechalo tolik prostory, že mohl Ludvíka dosti z blízka poznat. — Chvíli stál jako zkamenělý a tlukot srdce jeho váznul. Potom se mu rozpálila všechna krev, i dal se divoce do smíchu.

„Ha ha ha! tedy přece — přece paní hraběnkou — aneb něco takového — hahaha! Nu proč ne! Panu hraběti se nedivím; pro rozmanitost je to proklatě vítaná pochoutka — a pan hrabě má vybroušenou chuť... ale on ji nemá mít — ne! Co potřebuje k stolu sedat, kde je pro nás spro-

sťáky prostřeno? a co potřebuje po nejlepších mísách sahat? Nemá dost jídla na panských tabulích? — či nechutná mu již? — Nu, počkej, však já ti také tohle přepepřím!... Že je můj pán? — Nevídáno. Svět je veliký, a Horina má zuby, nehty; však on se někde zachytí. — On je můj nepřítel a pohrdá mnou, sic by se byl ondyno ke mně jinak choval — ale to mi chtěl dát svou váhu znát! — on je můj nepřítel — a já nebudu jeho přítelem. O, však já se mu dostanu na klouby! — A tu fiflenu?... té namíchám také pelyňku do kalichu její rozkoše! Já ji naučím, vypínat nosejček tak vysoko!“

Satansky se usmívaje vystoupil ze své zálohy a pustil se přímo k sutinám, okolo tichého místečka milenců. Ti ho hned nepozorovali.

„Ah, prosím tisíckrát za odpuštění, pane hrabě!“ začal on sám, když se byli na šustot jeho kročejů ze svého zanícení posléz vytrhli, a nazvedal klobouk; „já se nenadál — ale nebudu vytrhovat —“

A s poníženě-potměšilým úsměchem, s nahrbeným hřbetem bral se jako oulisná kočka dále. Ludvík se byl kvapně vzchopil, zarděl se a prudké slovo dralo se mu z úst. Sotva že je zadržel. Liduška střelila po Horinovi hněvivým okem, pak se obrátila s podivením k Ludvíkovi a konečně se usmála.

„Nehněvej se — ten člověk za to nestojí! Vždyť je pouhý blázen. Ze závisti se pomátl a jmenuje tě hrabětem. Či chtěl by snad žerty tropit?“

„Nevím,“ řekl Ludvík temně; „ale celý ten člověk je mi hořce protivný, a když ho potkám, je mi, jakobych měl zprávu o něčem nemilém dostat — ale žerty nebude chtít se mnou tropit — to bych mu také neradil!“

Ale Horina neslyšel toto pohrození; nezdržoval se delším vyzvídáním, ale pospíchal kvapným během z hradu po pěšince, jakoby ho žárlivost plamennou metlou šlehala. Běžel — vedloť ho tajemné puzení — a najednou se octnul u Marešovy chatrče.

Teprva u samých dveří se zastavil. Jak se tam dostal? — to skoro sám nevěděl. Ale bylo mu to nyní vítané místečko. Zde mohl had z ráje ještě někoho uštknouti.

Hbitě vešel na předsíň a otevřel dveře. — „Dobrého zdraví, milý Mareši!“

„Ah — ah, to jsou hosté!“ vítal ho Mareš. „Co pak vede pana polesného zas jednou pod naši sprostou střechu?“

„Oh prosím!“ ušklebil se Horina. „Kde takoví páni sedají, jako je nynější váš přítel — tu

si to musí našinec za čest pokládat, když může jako k bývalému známému vejít.“

„Co to myslíte?“ ptal se ho starý voják dobrosrdečně. „Já vám nerozumím. Co to mluvíte o pánich?“

„No, předemnou nemusíte dělat z věci tajemství!“ usmál se zas Horina. „Já to vím z prvního pramene.“

„Já vám nerozumím,“ vrtěl ptáčník hlavou, ačkoli mu bylo, jakoby polesnému rozuměl.

„Ah tak! — vy nechcete rozumět. Nu dobrá. Bez pochyby vám dal pan hrabě zvláštní inštrukcí.“

Teď mu stařec v skutku nerozuměl.

„Páni mívají divné nápady,“ pokračoval Horina, „a v tomto případu ho také chválím. Sprostí lidé mají o takových známostech podivné myšlénky — a pan hrabě bude chtít Lidušku ještě ušetřit. Později bude beztoho dost řečí. Někteří jí to budou arci přát — jiní ale záviděť — a svatouškové ji budou odsuzovat.“

„Ale u všech... pane! ať nekleju. Jaké jsou to řeči? Mně je přitom, jakobych měl do uličky. Co to mluvíte o hraběti?“

„No, no — jen se nedělejte, jakobyste byl s nebe spadl! A chcete-li to zejmena slyšet — abych vám okázal, že všecko vím — tedy mlu-

vím o *našem* hraběti — o hraběti Svojetinském, který k vám dochází.“

Na Marešovu tvář vtiskla se pečeť zděšení. Několik okamžiků hleděl na Horinu bystře upnutýma očima; ústa jeho se přičila — konečně se dal do smíchu. — „Pane polesný, to jste se přehlídnul. K nám nedochází žádný hrabě, ale *malíř* Svojetinský.“

„Malíř je,“ ušklebil se Horina — „to je pravda; proto že vám straku na vrbě maluje.“

„Pane, vy jste . . .!“ rozkřikl se nyní stařec, v němžto se krev bouřiti začínala; spolknul ale ještě přezdívku, kteráž mu bezpochyby v podobě *utrhače* na jazyku seděla, a horlil dále takto: „Vy jste na omylu. Člověk, jenž k nám dochází — jak se s námi seznámil, to víte vy sám nejlépe — to je malíř Svojetinský.“

„Možná, možná, že sem také nějaký malíř dochází; ale ten pán, o němžto vím, jak se s vámi seznámil, a kterého jsem zas právě teď s Liduškou na starém hradě u velmi přátelské posicí napadl — ten pán je hrabě Svojetinský, tak jako že vy starý Mareš jste. A je to od vás zpozdilé, že děláte, jakobyste se durdil. Já jsem ze světa a znám také panské libůstky. Liduška není bezpochyby první, s kterou si pan hrabě zahrává — ačkoli také říci musím, že bych byl

radší, kdyby si byl něco jiného pro svůj zobák vyhlídl. Bude jí škoda, až ji zanechá.“

Starý ptáčník ho poslouchal — ale hořel a třásl se na celém těle. Prsa jeho pracovala, jako by se chtěla z pod náramné tíže vymknouti.

„Pane!“ zvolal nyní vysokým hlasem, „vy jste lhář! — ničemný, hanebný lhář!“

„Člověče!“ stavěl se mu lesník rozhorleně vstříc, ačkoli potají plesal — „jen se nezapomínejte — !“

„Ven — ven! z mého stavení — z mých očí, abych se nezapomněl!“ soptil podrážděný stařec, na krok proti němu přistoupiv.

„Ou, ou — pane ptáčníku!“ zvolal tento s vnitřní ďábelskou rozkoší — „jenom ne tak zhorka! Třeba jste byl jaký taký tchán milostivého pana hraběte — *poctivý* člověk nedá se přece od vás urážet. Nu, však vy to ještě zkusíte, jen až přijdete mezi sousedy. Ti vám povědí, co o tatíkovi panské milenky myslejí.“

„Zlořečený chlape!“ řičel nešťastný stařec a hnal se po ousměšném nepříteli; ale ten byl obratně z dveří vyklouzl, utíkaje jako zlomyslný, škodychtivý kluk. Stařec zůstal se svým hlodavým hněvem a se svou palčivou bolestí samoten a vrávoral nyní ku své otřené, široké lenošce.

Na tu sklesl, sklonil hlavu a zastřev si tvář oběma dlaněma, zvolal z hlubokosti duše: „O můj Bože — Bože — Bože!“

15.

Lehounce, rozmarně, jako bezstarostné ptáče, běžela Liduška pěšinkou k tichému domovu. Veselá, libozvuká píseň její roznášela se okolo ní jako na houpavých perutech. Přicházela ze svého ráje, plna rajského pocitu, rajských zpomínek a rajských snů.

„Tys moje královna!“ — tak s ní byl Ludvík rozprávěl — „ty jediná panuješ na trůně srdce mého, a já tě povyším v zlatohlavu a ozdobím tě neskončeným pokladem své milosti. Z hvězd upletu věnec okolo čela tvého a ze slunečních paprsků utkám roucho tvé.“

Liduška se blaho-milostně usmívala. Pak mluvili o budoucnosti a plesali. Ona měla své zvláštní myšlénky — on arci také svoje, ale ještě si netroufal zjevně, opravdově, beze vší záclony o nich promluvit. Zahaloval je duhovou rouškou své lásky.

Vesele vstoupila nyní přes práh otcovského stavení. Píseň její zněla ještě v předsíni, ale mezi dveřmi u jizby rázem umlkla.

Starý Mareš seděl ještě na lenošce, pohřížen v hluboké své bolesti. Duše jeho byla vyvrácena z kořene, i nemohl ji vztyčiti, aby se opět mužně vypnula; k tomu neměl ani síly, ani schopnosti.

Zpěvem a šramotem přicházející dcery protrhnul se ze svého polobdivého stavu a nazvedl hlavu. Liduška se ulekla bledé tváře jeho.

„Co je ti, tatínku?“ zvolala poděšeně, a přiskočivši k němu, skrčila se u kolenou jeho a hleděla mu starostlivě do očí.

Otec mlčel — prsa jeho začala se zas těžce pohybovat — potom dívku trochu odstrčil, vstal a ptal se přísně: „Kde jsi byla, nešťastná?“

„Na hradě,“ řekla Liduška tiše, přísnosti otcově nerozumějíc.

„O jen běhej — běhej za svou hanbou!“ zvolal stařec — „až budou na nás prstem ukazovat a tebe hraběcí... ne, ne! já na to nesmím ani pomyslit, abych všech smyslů nepozbyl!“

„Co je ti, otče?“ prosila dívka, prudkostí otcovou do ouzkosti vehnána.

„Víš, kdo je ten tvůj Ludvík?“

„Malíř je — toť víš tak dobře jako já, milý otče!“

„Lhář je — podvodný ouskočník je — náš hrabě Svojetinský je.“

Liduška pronikavě zkřikla, zbledla a sepla ruce. — „Kdo ti to pověděl?“ vypravila těžce ze sebe.

„Horina zde byl a mučil mě jedovatými slovy.“

„Horina?“ opětovala dívka třesoucíma-se rtoma — a na mysli jí obživla zase nedávno minulá scéna ze starého hradu. I viděla zas překvapení a uzardění Ludvíkovo, když ho byl Horina hrabětem nazval — a najednou začala se jí celá ta událost v jiném světle ukazovati. Malé, sotva vzniklé, a hned zase již udušené podezření ze zřícenin najednou mocně zrůstalo.

„K pouhému žertu neosmělil by se jmeno pána svého použit,“ mluvil otec dále; „a když si zpomenu, jak se ten pan Ludvík zarazil, když jsem se ho při prvním setkání na jmeno ptal: tedy nemám žádné pochybnosti. Vedral se k nám pod cizím jmenem — tebe lehkověrnou, pošetilou omámil, oklamal . . .“

„Ne — ne!“ zkřikla nyní Liduška vášnivě— „to není pravda — to je utrhání, šílenost —“

„Proč tedy bledneš, jako bych tě měl na máry položit — myslíš, že je to lež?“ ptal se jí stařec. „Sama to cítíš — sama to v hlubinách duše poznáváš! Proto také jeho panské způsoby — to jemné prádlo, prsteny — ta neobmezenost

času a ty sliby o naší budoucnosti! A já slepý člověk, já starý blázen tomu nerozuměl! Proto mohl o pohodlí v mém stáří mluvit! — vždyť jsem si je měl za hodnou cenu koupit — za tebe .... slyšíš?“

Ale Liduška ho neslyšela. Ona padla do hlubokých, temných myšlének, a stála tu nyní jako těžkým kouzlem zaklená. Oči její zarývaly se v podlahu. Otec jí musel zatřásti, nežli procitla.

„Co je?“ ptala se prudce, jakoby byla na právě minulé věci zapomněla.

„Co že je?“ opětoval Mareš. „A ty se ještě ptáš? Starý otec by si lítostí vlasy vyrval — a ty se ptáš: Co je? Tedy si již tak dalece v sítích toho ouskočníka uvízla, že ani hanbu nevidíš, kterou ti přistrojil?“

„Hanbu?“ ptala se dívka mrtvým zvukem. „O hanbě nevím, ale bojím se něčeho jiného.“

„Boj se všeho a hanby především! A nechceš-li tomu rozumět, tedy jdi mezi poctivé holky, a uvidíš, jak tě přivítají; jdi počestným lidem na oči, a uvidíš, jak se ti budou vyhýbat. Jmeno tvé je zašpiněno a ten lhář je nemůže očistit.“

„Mlč — mlč, otče! a nebodej mi nůž ještě hlouběji do prsou!“ zvolala nyní Liduška, a tvář

její roznítila se panenským plamenem. „Já mohu směle před tvář celého světa stoupit, a Ludvík nevrhnul ani prášek na jmeno mé... ach, otče, otče! jaké to řeči! — já se stydím o tom rozprávět!“

„Co tedy chce — a co myslíš ty? K oltáři tě nemůže hrabě vést.“

„Proč by nemohl? — já myslím, že jsem toho tak hodna jako každá hraběnka.“

„Pomoz, Bože! dítě — ty blázníš!“

„Ne — ještě neblázním,“ řekla dívka po krátkém pomlčení hlasem temnozvukým — „ale snadno bych mohla rozumu pozbyt, je-li Ludvík opravdu hrabě Svojetinský; — pak je na něm všecko lež a klam — já mu nemohu důvěřovat — pak je po všem veta. Abychme se ale dlouho netrápili ... měj se dobře, milý otče! — já ti přinesu jistotu.“

Toto jako z náhlého vnuknutí domluvivši, otce obejmula a spěchala ze dveří. Stařec za ní darmo volal.

16.

Hoj! ty koně uhánějí. Rozkoš je na ně pohledět; pod jezdcemi jenjen laškují. Ludvík se navracuje se svým Janem do Volšova.

Doma se po něm již sháněli. Domácí lidé sice věděli, že odejel; ale kam? — to nemohl nikdo povědeti. Hraběnka se již několikrát po něm ptala.

„Dobře, že přicházíš!“ zvolala radostně, když k ní konečně vešel. „Již jsem byla ve starostech.“

„Přihodilo se něco?“ podivil se Ludvík se živým oučastenstvím.

„Teprva se přihodí,“ usmála se hraběnka. „Musíme k Zalužanským. Před hodinou zde byl posel. Ještě dnes nás očekávají.“

„Jak se ti líbí, milá matko!“

„Arci — arci, že se mi líbí; jenom nebuď tvrdohlavý a vezmi s sebou k Zalužanským svůj nejpěknější rozmar.“

Ludvík šel, aby se přistrojil; pak dal rozkaz, aby se zapřáhlo. Za půl hodiny unášel je lehounký otevřený kočárek ze zámku.

Jeli po silnici k Podlesí; teprva později měli se na cizí půdu zatáčet. Tu jim přicházela venkovská dívka naproti. Byla to — Liduška. Ona si byla umínila, že se rovnou cestou na Volšovský zámek podívá a tam, u samého pramene, o pravdě či nepravdě Horinovy zprávy přesvědčí. V mučivé nejistotě nebyla by noc přečkala. Vznášeti

se mezi životem a smrtí zdálo se jí býti horší, nežli vědět jistě, že musí zhynouti.

Šla — ba běžela kvapným krokem, a duše její letěla před ní a hledala již Ludvíka po zámku. Nepozorovala, jak okolo ní krajina rychle ubíhá; nepozorovala ani, že naproti ní panský kočár přijíždí.

Jinak arci vedlo se kočímu. Ten ji pozoroval, ale myslil, že se sprosté děvče z prostřed cesty v čas uhne, a hnal tedy koně rovnou čárou — proti ní, až konečně na ni zkřiknouti a koněmi trhnouti musel. Okamžik — a byli by ji přejeli.

Ona se teprva blízkým rachocením povozu a pak silným zkřiknutím kočího ze svého zamyšlení protrhla; pozvedla hlavu a poznala Ludvíka. Jeho oděv, skvostný kočár, vzácná dáma, v zadu premovaný služebník — všecko jí okamžitě povědělo, čeho se tak obávala. Oudy jí zdřevěněly — nemohla se z místa hnout, a koně — štěstí ještě, že se prudkým trhnutím udidla stranou uhnuli! — uhodili ji do boku, že na dva, tři kroky odletěla a hlavou na hromadu drobného kamení padla.

V tom ji zahlídl Ludvík, jenž byl až posud horlivě s matkou rozprávěl.

„Stůj! stůj!“ zkřikl vyděšen na kočího, a náramná ouzkost sevřela prsa jeho. Jako blesk vyletěl z kočáru a v okamžení klečel u dívky.

„Liduško! — Liduško! — Spravedlivý Bože! co se to děje?“ volal žalostně a poděšeně, bera dívku do náručí. Ona byla bez sebe. Tuhou mdlobou byli poutáni smyslové její; hravé oči byly zavřeny, tváře vybledlým růžovým lístům podobny, na bělostném čele rděla se krvavá skvrna. Ta malá, spanilá, kadeřová hlava ležela bez vědomí na srdci Ludvíkově.

„Milosrdný Bože — ona je mrtva!“ bědoval tento, an toho nejmenšího znamení života na ní nepozoroval.

„I neračte mít daremnou starost, hraběcí milosti!“ těšil ho premovaný lokaj, jenž byl nyní také ochotně k pomoci přiskočil. „Taková holka něco vydrží.“

„Jaká holka?“ rozhněval se Ludvík. „Vykládej svou moudrost pro sebe. — A běda tobě!“ hrozil potom kočímu — „já tě naučím na koně pozor dávat.“

Kočí se škrabal za ušima, mumlal něco a slízal s kozlíku. Chtěl také pomáhat.

„Ale synu!“ ozvala se nyní hraběnka, kteráž se byla sama sice také ulekla a v kočáře vzchopila, ale zděšení Ludvíkovo nijak pochopiti

nemohla, „jen se tak nelekej — tu máš mou *eau de Cologne* — nastříkej jí do tváře — můj Bože! tys celý bledý —“

Ludvík neodpovídal. Vzal hbitě od služebníka voňavé kapky, a pokleknuv na jedno koleno, položil si nešťastnou dívku na druhé, a začal jí spánky natírat.

„Lidmilo!“ volal přitom třesoucíma-se rtoma — „zpamatuj se! — otevři oči!“

„Kdo pak je ta dívka?“ ptala se hraběnka, jížto nyní důvěrné jmenování a vůbec celé chování Ludvíkovo teprva do očí padlo. „Znáš ji?“

„Znám,“ prohodil hrabě a na okamžik zakmitla se mu plamenná zář po tvářích. Dále si matky ale nevšímal, upínaje celou duši na dívku. Ta se ještě ani nepohnula. Celé tělo její bylo tuhé. S třesoucíma se rukama rozříznul jí nyní Ludvík outlý živůtek; ale ani toto odlehčení nepomohlo. Toť nebyly okovy jako u dámy podle Pařížského žurnálu; to byla jen jako okolo ztepilého tílka jemně urostlá kůra, beze všeho těsnění.

„Milá matko!“ zvolal nyní Ludvík. „My musíme domů —“

„Co ti napadá?“

„To je více, nežli pouhá mdloba, a my ji nesmíme nechat na silnici.“

„Dovezeme ji do blízké vesnice —“

„Ne, ne! Tam není lékaře — tam by neměla potřebného ošetření, a kdyby ji snad něco zlého potkalo — čeho Bůh nedopustí! — padla by vina na nás.“

Hraběnka nemohla při své dobrotě a měkkosti srdce odporovat. Mrzelať se sice na nenadálé omeškání před důležitou návštěvou, i hrozila kočímu pokutou, ale podrobila se přece osudu, jen že přitom nad neobyčejným účastenstvím svého Ludvíka hlavou vrtěla, a bědovala, když bezživotnou dívku s pomocí služebníků do kočáru vyzvedl.

Jakž by se byla vzněšeně urozená paní kdy nadála, že se bude se sprostým a k tomu jako bez duše tu ležícím děvčetem tak blízko stýkati, aby ji na svém hedbávném klíně místo pro hlavu udělala? — Jakousi ouzkostí a nelibostí trnula. Ale nelibost trvala jenom několik okamžení a ustoupila vřelému soucitu. S podivením a zalíbením utkvěly oči její na krásné dívčí hlavince — pak na celém těle, a zkušená dáma musela se v duchu vyznati, že takovou dokonalost veškeré podoby dávný čas neviděla.

Tu se jí začala tím větší úzkost o nešťastnou zmáhati — až i koním křídla přála, jen aby již byli na zámku. A když tam konečně dojeli, nastalo veliké běhání mezi komornou, panskou a domácím lékařem.

*

17.

Za malou půl hodiny po nešťastné příhodě seděl Ludvík již zase na koni a letěl k Podlesí. Cítil, že musí starému otci zprávu o nehodě dceřině sám přinesti, aby ho bolestně neporazila.

Slunce zacházelo již za lesnaté hory, když přijížděl k známému stavení u košatého javoru. Starý ptáčník stál venku a hleděl do dálky na cestu. Postava jeho byla polita leskem vůkol se rozplývajících červánků.

Byla to socha z červeného mramoru. Ani nejmenšího pohybu v oudech. Ruce byly křížem přeloženy na zádech; oči jako v letu zkamenělé střely.

Z vraníka se kouřilo, když Ludvík skoro u samého ptáčníka zastavil. Skočil s koně a podával starci ruku.

„Dobrý večer, milý otče!“

Stařec sebou teprva trhnul, obrátil k němu oči — ale nepohnul se z místa. Duše jeho, jakoby byla posud z tělesných kolejí vymknuta bývala, nastupovala zase vládu v tuhých oudech, a krev mu začala vříti v nejoutlejším kořání.

„Dobrý večer!“ mluvil Ludvík dále, i pozastavil se poněkud nad chováním starcovým, a jal

se koně svého k stromu přivazovati. — „To jsou nenadálí, pozdní hosté — je-liž pravda?“

Starý ještě neodpovídal; jenom zraky jeho upíraly se pořáde na něho, jakoby mu byly chtěly nejtajnější hlubinu prsou proniknouti; ale jazyk jeho nemohl ještě nalezti slova, jímžto by byl bouři vyslovil, jakáž v srdci jeho vířila.

„Já se toho sám nenadál,“ pokračoval Ludvík — „ale kročejové naši stojí v rukou božích, a my jsme slabí — —“

„Co zde chcete, pane *hrabě?*“ zvolal náhle starý ptáčník silným hlasem, jakoby byl řeč Ludvíkovu ani neslyšel a tím jediným slovem všecko pověděti mohl, co s ním jednati měl.

Ludvík se ulekl; ale teď nebylo času, aby byl zapíral; takéť to ani v mysli jeho neleželo.— „Vy mě znáte?“ ptal se polohlasitě.

„Znám — znám, bohužel — právě nyní se dodělávám poslední pravdy!“ odpovídal starý, a řeč jeho nabývala pořád větší prudkosti a plynnosti. „Znám vás, pane hrabě; ale — abych hodinu neproklínal, kterážto vás do mého sprostého domu přivedla — hleďte udělat, abych na vás zapomněl. Vezmu to za milostivý žert, že jste se k nám zahodil — ale pro vaši kratochvíl trvá to již, tuším, dost dlouho — a protož myslím, abyste nás... upřímně řečeno — déle neostouzel. Na mně sice

nic nezáleží; já jsem starý chlap, ačkoli ve všem zachovalý; ale holka je mladá — a jaká je — to víte vy sám, já nebudu své dítě vychvalovat. *Té* živobytí zkazit, to by byl přece hřích, a já bych za svou vojenskou krev nestál, že by se tím nerozpálila.“

Ludvík ho poslouchal. Jasný rozum jeho poznal okamžitě, že tu třetí osoba zlého semena nasila; ale nechal starého domluvit, neboť věděl, že tím způsobem první nával hořkosti nejspíše pomine.

„Já vás vyslechl, milý otče!“ jal se pak jemně vážným, mírným, srdečným hlasem mluviti— „a doufám, že také vy tak se mnou učiníte. Ano, jsem hrabě Svojetinský, ale já se u vás nezapřel; omyl dcery vaší, povstalý ze řeči polesného, uvedl mě k vám pod jmenem obyčejného malíře, a já neměl příčiny, abych byl tuto domněnku hned vyvrátil, jelikož by mi byl rod můj u srdce vašeho překážel, v němžto jsem dříve hodně hluboko se umístit zamýšlel.“

Stařec se dal divoce do smíchu. — „Hodně hluboko — ano, mně i děvčeti — aby do toho tisíc —! a neostýcháte se, mně takovou věc ještě do očí povídat? Pane! držíte mě za tak krátkozrakého, abych neviděl, proč jste v cizí kukli k nám docházel?“

„To nevidíte!“ řekl Ludvík vážně — „sic byste v tom nenalezal, co by vás tak pohoršovalo. Ohledy moje byly čisté a poctivé —“

„Jen že při nich čest mé holky zčernala — haha!“ vyrazil stařec ze sebe. „Známe my ty ohledy!“

„Pro živý Bůh — člověče! kdo vám nasadil ty vrtochy? Poznal jste mě dle toho, byste ve mně takové hanebnosti vyhledával?“

„Jakého tu třeba poznání? Není-liž na tom dosti, že jste hrabě a ne malíř, obyčejný člověk, jenž by mohl poctivé děvče šťastným učinit? Co chcete s mým děvčetem? Co můžete s ním chtít? Můžete mu před oltářem opakovat, čím jste je snad už takto omámil?“

„Proč bych nemohl? Nejsem-li pán kroků a činů svých? Nemohu-liž býti tvůrcem štěstí svého? Či myslíte, že nemohu pro vyšší rod cenu dítěte vašeho poznati? anebo že jsem byl hodnější jako pouhý malíř, nežli jsem jako bohatý hrabě, ačkoli jste mě ani dříve ouplněji neznal? Nuže, tedy opravte mínění své a slyšte mou pevnou vůli, že Lidmile ruku svou podám.“

Stařec poslouchal jeho vážná — tak opravdivě znící slova a trnul. Překvapením ucouvnul a hleděl na Ludvíka jako u vyjevení. V duši jeho povstal hrozný boj a hrozil mu prsa protrhnout. To

nenadálé štěstí jeho miláčka? — pak ale zas hadí šeptání neusnulého podezření. Slova Ludvíkova zněla tak důvěrně, staré srdce jeho bylo se mladému muži za ten krátký čas tak naklonilo — pak ale zas ousměšky Horinovy — — radost a bolest, sladkost a hořkost vířily v srdci jeho, a potřásly bytostí jeho tak silně, že se nemohl na nohou udržet.

I sklesl pod strom na sedátko — sklonil se, ukryl tvář v obě dlaně a vypuknul v hlasitý pláč. A pláč tento byl blahodějný, vlažný déšť, a rozehřál těžkou, ledovou kůru, kteráž mu prsa svírala. On byl v té chvíli jako pouhé děcko.

Tato jeho ryzí prostota — tento nelíčený, mužný pláč starého člověka uchvátily srdce Ludvíkovo nevýslovným pohnutím. V té chvíli stal se mu milým jako vlastní otec. I přistoupil k němu a položil ruku na rameno jeho.

„Milý, dobrý otče!“ řekl při tom měkkým hlasem — „věříte mi nyní, že byly moje ohledy poctivé?“

Starý neodpovídal, ale sáhl kvapně po ruce Ludvíkově a křečovitě ji tisknul.

„Tak jako *mně* tato chvíle srdce vaše otevřela,“ mluvil Ludvík dále — „že vidím, jak hluboko v něm láska k dceři pevné kořeny své rozepnula:

tak nahlédněte i vy do srdce mého a poznejte, že jest beze lsti a klamu.“

Starý kýval prudce hlavou — ale nepromluvil.

„Nedáte mi žádnou odpověď?“ ptal se Ludvík s jemnou prosbou po malé přestávce.

„Nechte mě — nechte mě!“ zvolal najednou stařec vášnivě — „já vám nemohu dát žádnou odpověď — ta leží v rukou mého dítěte — to musí samo rozhodnout — já jsem slabý, lehkověrný muž — a váš poddaný!“

„Ne — ne! můj milý, vážený otec jsi, poctivý muži!“ zvolal Ludvík a mocně starého se sedadla pozvednuv, přivinul ho k srdci.

Tu se konečně starý voják zpamatoval a opět zotavil. I vyvinul se Ludvíkovi z náručí.

„Odpusťte, pane hrabě!“ začal se vážně skromným hlasem omlouvati, „že si počínám jako malé dítě. Žalost moje o to děvče byla tak veliká, ba snad — Bože mi odpusť! — větší nežli moje k němu láska. Z vašeho vyjádření vidím teď arci, že byla marná — že jsem si nechal starou hlavu pobouřit, a prosím, abyste mi prominul; další věc musíte si s Liduškou sám vyjednat, a tu nemohu jisté strachování zatajit —“

„Jaké strachování?“ podivil se Ludvík, vida že stařec v řeči vázne.

„— že se snad ve svém očekávání zklamete. Liduška uzamkne před vámi srdce své, až nabude jistoty, že nejste prostým malířem.“

Ludvík se usmál. Znalť sice podivnou povahu dívčí, ale skutečného převratu v srdci jejím se nenadál — a myslil jen, že se ho bude chtít velkomyslně odříkat.

„To zanechte mé starosti!“ odpověděl s plnou důvěrou. „Láska její bude dosti vřelá, že se mým prosbám poddá.“

„Nevím — nevím!“ potřásl stařec starostlivě hlavou. „Jak *já* své dítě znám —“

Ale Ludvík se mu dal zase do smíchu — a hleděl nyní, aby ho opatrně s nešťastnou událostí seznámil.

18.

Skvostné lampy osvěcovaly křídlo zámku, kdež hraběnka Volšovská přebývala. Ona sama přecházela nepokojně po měkkém, pestrotkaném čalouně, kterýž pěkně vykládanou podlahu pokojů jejích pokrýval. Veškerá bytost její houpala se na vlnách jakési bázně — jakéhosi tesknéhо očekávání.

Sotva že byla Lidušku do rukou své ženské čeledi odevzdala, myslila již hned zase na to,

aby bez dalšího omeškávání k přítelkyni Zalužanské odejela. Tamž zalétaly a spojovaly se nyní nejhlavnější její záměry.

Ale tuť nebylo po ruce Ludvíka; a když se po něm sháněla: oznámilo se jí, že mladý pan hrabě hned zase odejel, sotva se byl na zámku otočil. — My víme, kam to pospíchal! — ale hraběnka to nevěděla, i nemohla se toho také domyslit; jenom tušení, to stohlavé, jedovaté hádě, usazovalo se jí do srdce a vyléhalo v něm nejpodivnější nápady.

Jen kdyby alespoň věděla, kdo to „selské děvče“ je? — Ale na zámku černohlávka neznali. —

„Ale, pane Ludvíku!“ přivítala hraběnka syna svého, když k ní konečně zas vešel — „kde pak věziš? Tys mi dnes celou radost pokazil.“

„Já, milá matko?“ prohodil Ludvík trochu krátce. „Já nevím, že by se bylo *mou* vinou to neštěstí přihodilo.“

Ludvík nebyl v tom nejlepším rozmaru. Otec Mareš byl mu posléz také Liduščino zděšení při nenadálé zprávě, její o tom smýšlení a projevení a pak rychlý odchod z domu vysvětlil. Takto zvěděl hrabě, co bylo dívku vlastně na

silnici vehnalo — tak si vyložil její nepřítomnost ducha a neštěstí.

A najednou začalo se mu srdce tísniti. Doufalť sic ještě nedávno, že by všeliké Liduščino zpěčování nebo odřeknutí-se z pouhé velkomyslnosti pocházeti mohlo; nyní se ho ale jiná bázeň zmocňovati začala. Neobyčejná povaha dívčí byla se před ním otevřela jako kniha plná divných, neslýchaných pohádek — a takž se nyní bál do ní nahlédnouti, aby v ní nenalezl čtení o svém neštěstí — a s rozjitřeným srdcem vešel do pokojů matčiných. —

„Já ti nepřipisuji nešťastnou příhodu," řekla hraběnka; „ale když jsem byla já tobě tak dalece po vůli, že jsem selské děvče do svého domu dovezla: mohl jsi pak také ty k vůli matce své tolik učinit, abysi byl neodjížděl a mou návštěvu nekazil."

„Ale, milá matko, proč pak jsi nejela sama, když ti na té návštěvě tolik záleží?" namítnul Ludvík. „Já po ní věru nebažím."

„To vidím — to vidím!" zvolala hraběnka, mrzutě na hebký divan sedajíc.

„Nejsem v tom rozpoložení mysli —"

„— a snad i srdce — to si mohu pomyslit," dokončila hraběnka řeč jeho. — „Kdes byl nyní?"

„Musel jsem otci nešťastné dívky zprávu donest, nežli se mu z jiné strany dodala a tak ho snad ještě více poděsila.“

„Aj, tyť okazuješ náramné oučastenství se vším, co se této selské dívky týká!“ prohodila hraběnka s hořkostí. — „Až ku podivu!“

„A proč?“ snažil se Ludvík mírně odpovídat, ačkoli opětný přídavek „selské“ krev jeho znepokojoval. „Dívčin otec je šlechetný muž, a já si vážím vzácných darů ducha, kdekoli je naleznu: třebas to bylo pod rouchem selským.“

Hraběnka by byla již ráda vypukla. Tušení její začalo se v jistotu obláčet. Ještě se ale přemáhala. — „To bych nemohla říci,“ prohodila trpce, „sice bys nebyl slepý při podobných darech u mladé Zalužanské.“

„Jáť nejsem při nich slepý — a již jsem ti řekl, že může někoho šťastným učinit.“

„Žes to řekl!“ zvolala hraběnka, rychle zase vstávajíc — „ale nemyslíš to; sice bysi sám o to dbal, aby tebe šťastným učinila.“

„Já myslím, že by se pro jiného lépe hodila,“ řekl Ludvík vážně. „Já si utvořil jiný obraz o dívce, kterouž bych za původ svého štěstí pokládal.“

Hraběnka přešla několikkrát po pokoji; byla pobouřena. — „Vím už, vím, že sis jiný obraz

utvořil; ale doufám, že nebudeš přitom tak pošetilý, abys hračku smyslů svých — zalíbení očí — za něco více pokládal, nežli co v skutku obnáší.“

„Já ti nerozumím,“ odpověděl Ludvík.

„Že nerozumíš?“ obrátila se k němu i zastavila se před ním hraběnka. — „Kdo je to selské děvče?“

„Je dcera poctivého muže, vysloužilého vojáka, nyní našeho poddaného z Podlesí, kde se ptáčnictvím živí. Ona sama je jako divem božím v lesní samotě vypěstovaná květina, plna sladkého tajemství — a že je i dle spanilosti těla okrasou svého pohlaví, to jsi již tuším sama poznala.“

„Já jsem poznala, že je to sprosté děvče — a to jsi ty, myslím, přehlídnul, sic bys nepadal do takového zanícení.“

„Sprosté děvče? — tuším, milá matko, že jsi chtěla říci: nízce rozené.“

„A kdyby? — jaký z toho následek?“

„Žádný jiný, nežli abys beze všech předsudků jasným okem na tu dívku pohlédla.“

„Co je mi do ní? Až se zotaví, navrátí se do své vesnice — a kdo ví, zdaž ji pak více kdy uvidím. Toužit po tom alespoň nebudu.“

Ludvík se zamlčel.

„Pro živý Bůh — synu!“ sepnula hraběnka ruce — „nechci se domýšlet, že bysi byl za ten čas, co jsem tě na očích neměla, hlavu svou tak pošetile — romantickými vrtochy naplnil, že bysi teď byl v stavu něco učinit, co by rod náš pohanělo a srdce mi užralo?“

„Prosím, drahá matko,“ namítnul Ludvík, „jáť myslím, že je taková starost o mne zbytečná. Vím předobře, co se s pravou ctí rodu našeho snáší — a nikdy na to nezapomenu.“

„Tím líp, tím líp!“ odpovídala popuzená hraběnka. „Já nejsem za to také tak choulostivá a tak přísná, abych tě pro nějaké rozehřátí mladé krve — pro nějaký rozmar rozpálené fantasie kárala; vždyť jsme k tomu odsouzeni, abychom své slabosti snášeli. Jednej jenom pozorně — a vždy s povážením.“

„Také o rozehřátí mladé krve nebo nějaký rozmar mé obraznosti nemusíš býti ve starostech,“ řekl Ludvík vážně. „Já nedbal nikdy na hříčky — ani v letech dětinských — snad se na to pamatuješ? — tím méně budu nyní o to dbát, a učiním jen to, co k svému štěstí za dobré uznám.“

Po těch slovech se uklonil a pokojně odcházel, ale hraběnka mu rychle nadešla. —

„A co — co to bude? Mluv, pane synu! neukrývej svůj oumysl — já jej znám!“

„Tedy mi, drahá matko, dovolíš, abych teď o něm pomlčel!“ prosil Ludvík. „Nejsi v tom rozmaru, abychme o věci důležité s mírnou myslí promluvili. Ponechme si to tedy na jinou chvíli. Já se zatím podívám, jak se naší nemocné vede.“

19.

A opět přecházela hraběnka Volšovská po svém pokoji. Teď bylo jisto, jasno, již se nedalo upříti, čeho se hned v prvním okamžení lekla, když neobyčejné oučastenství syna svého se sprostou dívkou pozorovala.

Bouřlivě dmula se ňádra její, a v každé žilce napínala se starokmená aristokratka. Každá krůpěj krve hořela v ní tím předsevzetím, že nedovolí, aby se ratolest rodu jejího ve prach snížila, ježto se může k slunečním výsostem vypínat.

„A kdyby byl v skutku tak pošetilý,“ mluvila sama k sobě — „kdyby byl tak slepě vášnivý, aby zapomněl, co mně i sobě — svým předkům povinen: na mou čest! já bych byla v stavu pramen své mateřské lásky zasypat a vší mocí moudré ženy proti té pošetilosti bojovat.“

V tom uvedl komorník do pokoje Liduščina otce. Starý voják zastavil se u dveří v uctivé postavě — jako počestný, zprávný muž před vrchností, od nížto žádného dobrodiní nežádá. Nevědělť ani, proč je povolán, leda že snad nějakého politování stran dceřiny nehody očekával.

Hraběnka ho bedlivě pozorovala. Srdce její naplnilo se hořkostí, a ta chtěla mocným proudem přes rty se vyhrnout. Ale vznešená dáma se poněkud umírnila — vždyť jí také vážná, přímá tvář starcova imponovala! — a přistoupila konečně až k samému starci.

„On je tedy otec toho děvčete —?“ prohodila při tom trochu příkře.

„— které milost hraběcí do svého domu přijmouti ráčila,“ doložil Mareš.

„Sloužil ve vojsku, jak vidím!“ řekla zas hraběnka, hodíc hlavou po Lipském křížku, kterýž mu visel na prsou. — „Bude tedy na čest držet?“

„Na čest?“ — opakoval stařec a tvář se mu zarděla — srdce začalo bouřit; byltě dnes vůbec snadno k rozjitření. „O tom posud nikdo nepochyboval.“

„Jak mohl tedy trpět, že jeho dcera s mým synem — jak to mám říci, abych se jeho cti nedotkla? — avšak on mi beztoho rozumí.“

„Nerozumím, paní hraběnko!“ řekl stařec rázně. „A jak se mi zdá — ani vám rozuměti nesmím.“

„Jen se nedělal nevinnějším, nežli v skutku je! Či to neviděl, že můj syn s jeho děvčetem zamilované hříčky tropí?“

„Ne — to jsem neviděl, paní hraběnko! Co jsem pozoroval, nebyly žádné hříčky, ale blažená zábava dvou mladých čistých srdcí, na kterou se dvě staré otcovské oči pokojně dívati mohou. Ostatně jsem pana hraběte ani neznal, poněvadž k nám pod cizím jmenem přicházel — ale neměl jsem také příčiny o jeho poctivosti pochybovat, aniž ji teď mám — dle toho, co jsem z jeho vlastních rtů doslechl. Nepřicházel k nám k vůli pouhým hříčkám — ale proto, že ho pod mou střechu něco táhlo, čemu my sprostáci kus poctivé lásky říkáme.“

„Zbláznil jsi se, starý člověče?“ zvolala nyní hraběnka, hněvu a hořkosti uzdu popouštějíc. „Nevíš, jaká mezera mezi kolébkou mého syna a tvého dítěte leží? Nevíš — avšak, co bych proti tobě zbraní rozumu bojovala! Budeme muset jinými slovy rozprávět, aby ti zašla chuť na tak výnosnou špekulací, jako je kus upřímné lásky mladého hraběte k sprostému děvčeti.“

„Pro živý Bůh — paní hraběnko, ustaňte!“ zkřikl Mareš — „a nedělejte bolest poctivému člověku. Já vám již řekl, že jsem pana hraběte neznal, a sotva jsem dnes pravdu zvěděl, ustanovil jsem dvéře domu svého před ním uzavřít. Ale on sám porazil úmysl můj a dotvrdil mi, že to s mým dítětem poctivě myslí.“

„On je bezhlavý blázen i s vámi — a to děvče je asi vychytralé kvítí, že si ho dobře opoutalo!“

„Paní hraběnko — nezapomínejte..... avšak arci, vy jste matka, a já vám jakožto otec rád věřím, že se tato známost pana hraběte s mým dítětem vaší panské mysli příčí — a protož také mlčky slova přijímám, kterýmiž dítě mé ve svém hněvu tak nespravedlivě urážíte. Moje dítě je čisté, nevinné kvítí, jako lilie z boží zahrady, a jestli pana hraběte opoutalo: tedy žalujte na samého Stvořitele, že ji tak přepodivně i v její nízkosti ozdobil. Ostatně musím vám pro ukojení hned vyjevit — že nevím, bude-li se dítě moje k synu vašemu ještě hlásit. Ono ztratilo k němu důvěru, an ji vypůjčeným jmenem oklamal.“

Hraběnka zaslechla tuto zprávu s velkou radostí. Byla to sice tenká, slabá nit, ale ona se jí přec rychle chopila i usmyslila si, že ji silněji zapřede. Především ale musela tón celé

rozmluvy proměnit. Poznávalať, že s prudkostí mnoho nesvede.

„Jak vidím, jste povážlivý člověk,“ jala se tedy po krátkém rozmyšlení velmi mírně mluviti — „a protož také pochopíte, že se musí tato známost přetrhnout.“

„Upřímně řečeno, milostpaní hraběnko! — já bych to také rád viděl; ale s panem hrabětem bude v tom případu těžké pořízení —“

„Pan hrabě nemá v tom případu žádné vůle a musí moudré rady poslechnout; to musí ale také vaše dcera učinit.“

„Ta to učiní, bude-li potřeba; ale já ji nebudu radit; já se spolehám na její srdce a zanechám celé štěstí v rukou jejích; ať jedná, jak myslí.“

„Tak?“ řekla hraběnka zase popuzena. „A což kdyby myslila, že s ní hrabě něco opravdivého zamýšlí?“

„Děj se vůle boží!“ odpověděl stařec vážně, ramenama pokrčiv.

„Vůle bláznů!“ rozkřikla se dáma, nastrojenou mírnost odhazujíc. „Já dám tu svůdnici z panství vyhnat!“

„Paní hraběnko!“

„A tebe, ty starý přechovavači, naučím, abysi po věcech nesahal, ježto sama nebesa tak vysoko

nad tebe postavila, že k nim bez závrati ani pohlídnout nemůžeš.“

„Ničemu mě neučte, paní hraběnko!“ zvolal nyní starý voják s jiskřícíma očima, na celém těle se třesa — „jste naproti mně tuze mladá, a já už prošel školu života. Milostí císaře pána a pilností těchto svých starých rukou jsem svým vlastním pánem a mohu i se svým dítětem, když je vám tak líbo, vašemu panství záda okázat — vy ztratíte poctivého člověka. Ale při tom nesahám po ničem, co mimo mé právo leží — ano, jak vás nyní, moje vysoce urozená paní hraběnko, znám, styděl bych se ruku tam položit, kde vaše ležela.“

„Ha, opovážlivý člověče!“ zvolala hraběnka a přikročila rychle k hedbávné šňůře, kteráž vedla ku zvonci.

„Já jsem poctivý, zachovalý člověk, paní hraběnko!“ odpověděl Mareš, hrdě staré čelo vypnuv — „a neumím-li dosti hlazeně rozprávět — račte prominout; však ony z vašich řečí také tříšky do živého masa zalízají.“

S tím se obrátil a chtěl odejít; v tom ale vešel komorník, přivolaný hraběnčiným zvoněním.

„Pryč s tím člověkem ze zámku!“ velela mu nyní dáma — „pryč s ním i s tím děvčetem!“

Mareš se při těch slovech zastavil a hleděl na hraběnku plamennýma očima. Bylo mu, jakoby neměl svým uším věřiti, a v hlavě mu to hučelo. V tom ho vzal komorník za ruku, chtěje ho skutečně ze dveří vést.

„Zpátky!“ zahřměl tu na něho stařec a prudce jím postrčil — „nedotýkej se mne žádný, ať odejdu čistý z domu tohoto!“

Ohněm sršící zraky jeho upnuly se při tom ještě na hraběnku, a nohy odnesly ho potom kvapnými kroky z pokoje.

20.

V malé sice, ale skvostně upravené a visutou lampou jemně ozářené komnatě, na hebkém loži, spočívala ptáčníkova dceruška. U nohou jejích stály dvě panské služky, u hlavy domácí lékař, prostý, zletilý muž.

Liduška byla sice již v rukou jeho procitla; ale hned na to upadla zase do mdlob, kteréž jí nechtěly nyní opustit. Zkušený Aeskulapův žák vrtěl hlavou. Celá dívčí bytost byla jaksi nepřirozeně rozjitřena a tím nad míru seslábla; nepatrná nehoda hrozila nemilými, dlouho se vlekoucími následky.

U okna stál Ludvík a hleděl do tmavých oblak, jež byly noční krajinu zastřely. Srdce jeho bylo v horečním zanícení; duše jeho tonula v bázni o drahou dívku, pak byla sevřena úzkostným tušením. Věděl, že byla matka starého Mareše k sobě povolala, i čekal, jak se asi od ní navrátí. Čekal to s bázní a nadějí, neboť nemohl před tím se starým mluviti, aby mu byl snad několik potřebných slov napověděl.

Skoro tesklivé ticho panovalo v komnatě. V tom se rozlítly dvéře a přes práh kročil starý ptáčník tak prudce, že se všickni zděšeně i nevrle obrátili.

Ale toho si stařec nevšímal. — „Mé dítě! — dejte mi dítě mé!“ volal při tom s planoucíma očima a tak ouzkostně pronikavým hlasem, že ho nemohl nikdo pochopit. Tak si nebyl ani počínal, když byl své dítě poprvé v jeho nebezpečném stavu zahlídl. Přitom dral se až k samé posteli.

„Ticho, milý muži — ticho!“ odbýval ho lékař mírně, ale pevně. „Váš křik tady nic nenapraví.“

„Co je, milý otče?“ ptal se ho rychle Ludvík, vida na jeho tváři veliké vnitřní pohnutí. „Upokojte se!“

„Mé dítě — mé ubohé, poctivé dítě mi dejte!“ volal zase Mareš — „pak bude pokoj. Svůj poklad chci, kterýž mi ani celý svět nezaplatí — a kterýž tady vyhazujou — mé dítě!“

„Co to mluvíte, otče? Zpamatujte se!“ domlouval mu Ludvík. „Tady se nic takového neděje.“

„Děje se! moje hanba se tu děje — ta zde vyrostla jako prašivá houba po palčivém dešti — a ten déšť — to byla milostivá slova z panských úst — ha ha ha! — o! já přijdu o rozum; dejte mi dítě mé!“

Ludvík pokynul na služky, aby se odstranily, potom vzal starce pod paždí, aby ho poněkud od postele odvedl. — „Otče! umírněte hněv svůj,“ řekl k němu jemně a vážně, bera se s ním k oknu — „a zjevte mi, co vás potkalo. Já jsem tu pánem — já! ke mně se utecte důvěrně, stalo-li se vám příkoří. Mluvte, co vás tak pobouřilo? Vím, že jste byl u hraběnky, i litoval jsem již, nemoha vám dáti dříve jakousi rukověť, dle které byste byl své řeči řídil —“

„Co rukověť, mladý pane?“ přetrhnul mu stařec pásmo řeči. „Já nepotřeboval nikdy poučení, jak mám slova klást — a sestárnul jsem při tom ve cti.“

„Té cti by se nebylo uškodilo, otče — nehorši se! Pomysli jen, že to byla *matka* moje —“

„Ale já nejsem její pes — aby mne vyháněla, a to před očima člověka, kterýž snad po celý život nic nedělal, nežli že na cinkot jejího zvonce pozor dával. Mne vyhánět i s mým dítětem! — dejte mi tedy to dítě mé, já si je vezmu — náruč moje není ještě tak slabá — já si je odnesu a odejdu z domu, z něhož mi přišlo tolik hořkosti.“

„Ale otevři pak oči, starý muži!“ káral ho Ludvík již poněkud nevrle. „Jak pak můžeš odejít s Lidmilou, an posud ve mdlobách leží?“

„O mé dítě!“ zkřiknul stařec a vymknuv se Ludvíkovi, chtěl se vrhnout na lože.

„Zpátky, pošetilý člověče!“ opřel se mu však lékař, vší silou ho zadržev. „Zde jsem já pánem a musím za následky odpovídati. Či chceš býti vrahem svého dítěte?“

„Vrahem? — já?“

„Ty! Cokoli se stalo — stalo se a nepůjde více zpáteční kolejí; aby to ale k horšímu nedoběhlo, to můžeme zabránit a nesmíme si v tom sami překážet. Sedněte a čekejte v mírnosti, až se bude moci dítě vaše na nohy postavit, pak přistupte se svým požadováním.“

V tom okamžení uklouzlo hlasité vzdychnutí dívce mdlobami opoutané. Bylo jako ohnivý šíp

do prsou otcových a proniklo nejhlubší útrobu starcovu. On zapomněl na hněv a poddal se užíravé starosti o nešťastné dítě. Postavil se zase k posteli a volal sklíčeným hlasem: „Milé dítě — Liduško! — povstaň — otevři oči — tvůj starý otec tě volá!“ — Ale dívka ho ještě neslyšela a lékař si ho nevšímal; ten měl teď zase plné ruce díla s nemocnou, stíhaje tlukot žil a srdce jejího.

Za to vynakládal Ludvík všechnu svou výmluvnost, aby starce upokojil.

V tu chvíli povstaly ale nepokojné, hlasité, vadivé hlasy v předním pokoji. Byly to panské služky s komorníkem, kterýž ve jmenu hraběnky přicházel a ptaje se nešetrnými slovy po starém Mareši, bez okolků do komnaty vejíti chtěl. Děvčata mu to ale zabraňovala; dílem je k tomu vedl přirozený outlocit, dílem poznání, že mladému hraběti na nemocné dívce jaksi mnoho záleží, a že se tedy s dobrou potáží, když se k ní a otci jejímu co nejšetrněji chovati budou.

Ludvík vyšel ven. — „Co se to zde děje?“

„I tu přišel ten nepokojný člověk, milost pane!“ prohodila panská neohroženě — „a chce mermomocí do pokoje; jakoby nemohl říci, co chce, abychme to panu hraběti vyřídily.“

„Co jest?“ ptal se Ludvík krátce.

„Paní hraběnka dala z outrpnosti pro ty lidi zapřáhnout,“ řekl komorník; „a poněvadž je už hezky pozdě, tedy myslím, aby se nezdržovali —“

„Co tu máte vy myslit?“ přetrhnul mu Ludvík další slova. „Vy konejte, co vám panstvo poroučí, ale myšlení při tom nechte; to vám bude prospěšnější.“

„Ale paní hraběnka —“

„— vám dala rozkaz, a já ho beru nazpět. Rozumíte? Dejte vypřáhnout, anebo chcete-li, můžete jet sám.“

Pak nařídil služkám, aby zas do komnaty vešly a lékařovi k ruce byly; sám se odebral k hraběnce.

Tam nastala nyní prudká rozmluva. Hraběnka byla náramně pobouřena; potkalo ť ji to, co byla živa, poprvé, aby se jí oblíbené zámysly tak zvrátily — a potom: panský rod, čest, poskvrnění krve, lidské pomluvy — nevědělať, nač dříve mysliti, proti čemu dříve bojovati, ale prsa její byla přeplněna tak velikou hořkostí, že nemohla povážná i prosebná slova Ludvíkova průchodu skrze ni nalezti.

A Ludvík nezapíral nyní svou lásku k Lidmile; on nechtěl matku lží upokojit a vítězství snad klamem získat.

„Ano, miluji tu dívku, podle našich zakrsalých náhledů sprostě rozenou, za to ale od samého Boha bohatě na duši nadanou, že nemohu tento plamen v sobě udusit, nemám-li zradu na svém vlastním blahu a vraždu na dívce zpáchati.“

„Nuže tedy z toho nic nepáchej — an vidím, že je ti slepá vášeň milejší a hlavnější nežli čest domu tvého a život matky tvé.“

„Já nevidím žádnou opravdivou pohromu naší cti — a co se týká tvého života, to jsem přesvědčen, že mi tě nebe ještě dlouhá léta uchová.“

„Mlč! já se toho nechci ani dočkat; měla bych jen s tvým rozumem co zápasit. My nebudeme spolu od této chvíle nic více jednati; ale já najdu bohdá jiné cesty, které tě k rozumu přivedou.“ —

Konec rozmluvy byl takový, že dala ještě tu chvíli věci své skládati. Před půlnocí opustila zámek a jela k přítelkyni Zalužanské, k nížto byla před večerem posla vypravila, že nemůže přijeti.

Celý Volšov byl u velikém pohnutí a v těsném očekávání, jak se nemilý stav všech věcí mezi panstvem ukončí.

Ludvík se neuchýlil ani na lože. Liduška ležela jako v ohni, a podivné, děsivé stvůry naplňovaly rozpálenou hlavu její. Nevěděla o sobě.

Mírná, jemná duše Ludvíkova zachvěla se nyní také hořkostí a hněvem. Zpomněl si na Horinu a dal ho hned druhý den zrána předvolat. Považoval ho za pramen a počátek všeho zniklého zmatku a nesváru.

Zlomyslný lesník předstoupil před něho s polekanou duší a se skroušenou tváří. Byltť již doslechl, co se mimo jeho nadání všecko přihodilo, a neočekával pro svou osobu nic dobrého.

Ludvík ho měřil dlouho plamenným okem. — „Pane polesný, měl bych vám dáti na vědomou a poznanou, jak velice jste mě urazil — o čem je řeč, nepotřebuji vám bezpochyby zejmena povídat? ale omlouvám mstivost vaši k vůli nešťastné vášni vaší, a abychme si příště potkáváním hořké okamžení nepůsobili, na jiné panství vás přesadím.“

21.

Ve skvostné komnatě, na hebkých peřinách, ležela ptáčníkova dceruška v bělounkém, domácím živůtku z nejtenčího plátna; hlavinka její, v malém pěkném čepečku s drahými kraječky, spočívala na jemné podušce s okrajem ze zeleného hedbáví. Tílko bylo přikryto takovou též pokrývkou.

Tváře její vypadaly jako dva vybledlé růžové lupeny. To nebyla ta srnka, která běhávala křovím a po lukách — to bujné, rozkošné kvítí, které se dařilo na božím slunci, na větru i mrazu. Toť bylo se sebe — alespoň se to tak zdálo — všechen pozemský lesk setřelo, že na něm nic nezbylo, nežli co pocházelo z výšin nadvětrných, a zářilo nyní jakousi tichostí jasných, po trpkém zkoušení k věčnému životu vyvolených duchů.

Při samé posteli, u nohou svého milého dítěte, seděl starý otec — se sklopenou hlavou; tíže minulých dní mu jí byla sehnula, jakoby na ni mnoholetá strast byla ulehla. Tvář jeho byla popsána písmem hlubokého žalu.

Na svém starém místě u okna stál Ludvík, kalným okem hledě na letní, veselou krajinu.—

Nyní se dívka poněkud pohnula, otevřela oči a upnula je na otce. Usmála se — ale jakýž to rozdíl mezi jejím bývalým a tímto smíchem! — asi jako mezi večerními červánky a poledním paprskem; usmála se a vztáhla po otci ruku.

Vědělať již, kde se nachází; ale její pohled a to pohnutí ruky bylo jako patrným znamením, že chce odtud pryč, a že nechce už nikde pobývat, nežli v srdci otcovském. Starý Mareš to také v skutku cítil, a když ji vzal za ruku, vstoupily mu dvě veliké slze do očí.

Při prvním procitnutí z horečního zápalu nevěděla dívka, kde je a co se to s ní děje. Nebyloť jí v prvním okamžení jinak, než jakoby byla hrobní branou do jiných končin odputovala, kdežto se na ni teď celý jiný svět díval. Teprva pozvolna vracela se jí paměť, a když jí otec napověděl, co ji bylo potkalo: vstoupila jí celá událost živě před oči. Slyšela zase otcovu zprávu z Horinova pramene — viděla se na veřejné silnici, viděla Ludvíka v panském kočáře — a nyní byla v jeho domě.

„Oklamal mě, oklamal!“ zašeptala třesoucíma-se rtoma a dala se do hořkého pláče, jako dítě, když se mu nejmilejší hračka pokazí.

Ludvík se přibližoval k posteli, ona kývala prudce rukou a vší silou obrátila se na druhou stranu.

Lékař zapovídal všeliké pohnutí, a tudíž se muselo všecko vzdálit. Jen otec tu seděl jako železná socha. Klášterní poklid rozhostil se zase po komnatě.

Dívka upadla do tichého spaní, z něhož na počátku vykřikovala; ale zpovolna se tišila, až docela utichla. Když procitla, dala si ještě jednou od otce všecko povídat, a velmi pozorně poslouchala. Pak se najednou na polo vzchopila.

„Ale proč nejdeme domů? — v mé malé, tiché komůrce bude mi volněji, tam budu mezi svými.“

„O já bych tě odnesl na rukou, zlaté dítě!“ zvolal starý otec — „ale zlý doktor mi nechce dovolit — a *on* také ne; nazývají mě tvým vrahem.“

„Vrahem?“ opakovala dívka po krátkém zamlčení.—„A tebe? Nu tedy zde zůstanem; vždyť to snad nebude už tak dlouho trvat.“

Z celé bytosti její vysvítala nyní jemná trpělivost a měkká povolnost; všecko ji bylo vhod..... všecko tak, jakoby pražádného práva neměla něco očekávati a jakoby v skutku i nic neočekávala. Jen malá starost o starého otce ji klíčila.

„Je ti už dlouhá chvíle, tatínku — viď?“ ptala se ho nyní — ale stařec zavrtěl hlavou. — „Nu, jen se již potěš; dlouho zde meškat nebudem. Je mi tak lehko, jakoby mi byly peruti narostly.

„A těmi bys mi chtěla ulítnout, duše moje?“ zvolal nyní Ludvík, blíže přicházeje. „O ne, ne! Těmi tě obdařilo nebe, abysi poletovala okolo mne a ochvívala moje prahnoucí prsa.“

„Ah, pan hrabě!“ zašeptala dívka, sotva že první zvuk řeči jeho zaslechla, a skopila oči.

„Děkuji vám za vaši laskavou a neunavnou péči — ale byla bych teď ráda s otcem o samotě.“

„Lidmilo! má drahá dívko!“ zvolal Ludvík, ruce na prsou spínaje. „Zasloužil jsem *toto* od tebe? Duše moje tone ve smrtných starostech, prahne po útěše — a ty mě odháníš od pramene, z něhož jediného bych mohl posily nabyt?“

„Pane hrabě,“ šeptala dívka, a lehýnkým ruměncem obarvily se tváře její — „prosím vás, odejděte jenom na chvílku; já se pokusím, budu-li moci povstat, abych dům váš déle neobtěžovala.“

Ludvík upřel na ni ještě dlouhý pohled, pak zavrtěl žalostně hlavou a vyšel do předního pokoje. Tam nařídil služkám, aby si hleděly nemocné.

Za malé půl hodiny stála již dívka u okna, skrze něžto ji lahodivý letní vzduch ochvíval; ale nebyla to na první pohled ptáčníkova dceruška, ne! to byla rozená slečna. Stála tu v bílém podomáckém oděvu, jakž jej umělé ruce zámeckých ženštin co nejpěkněji zhotoviti dovedly; i stála tu, jakoby v tom drahém, vkusném rouchu odjakživa byla chodila. Stála — a hleděla v tu stranu, kde myslila, že leží Podlesí. — Opodál stály služky a divily se té spanilé postavě; ale starý Mareš vrtěl hlavou; on by byl své dítě raději v sprosté sukni a živůtku viděl.

Služky odešly a Ludvík zase vešel. On sám pozastavil se nad podivnou dívčí proměnou; nikdy se mu nebyla stará, duchaprázdná propovídka, „že dělá šat člověka“ v tak úplném světle potvrdila jako tuto. Prsa jeho vydmula se rozkoší a blahou nadějí. — „Kdyby ji takto matka viděla!“ myslil — „zdaž by mohla vzdorovat?“ — Ten bláhovec!

„Moje Lidmilo!“ promluvil hlasem, kterýž jindy celé srdce dívčí pronikal, a pospíšil k ní s rozpnutýma rukama. Ona se obrátila, jakoby ji byla elektrická jiskra projela — a tak stáli nyní ztuha před sebou. On chtěl důvěrně ruku okolo tílka jejího položit; ona ustoupila.

„Nechte mě, pane hrabě!“ promluvila šeptavě, a ty tmavé, jindy tak jiskrné, blahozářivé oči upnuly se teď na něho tak prosebně, že mu hned všecka naděje klesati začala. — „Tak mě již neuazývejte. Co mě potkalo na mém milém hradě, čeho jsem se dočkala pod boží oblohou a v naší tiché chaloupce — to všecko potkalo mě jako zlatý sen, jako krásná pohádka, jako dílo laskavé kouzelnice — a já to nebudu příště za nic jiného považovati. Sladký omam pominul — nerušte mi alespoň památku.“

„Ale pro živý Bůh, Lidmilo!“ zvolal nyní Ludvík stísněný — „co se to s tebou stalo? Od-

kud tento převrat? Proč odtrhuješ ode mne srdce své?“

„Proto že jsi lhal!“ zašeptala dívka s velikou, skoro hrobovou vážností. „Já ti nevěřím!“

„Já nelhal!“ zvolal Ludvík živě. „Ty sama přispěla jsi k tomu omylu, a moje celá vina je ta, že jsem tě dříve z bludu nevyvedl — ačkoli bych to byl již brzo učinil.“

„Brzo? to jsi měl hned učinit; a myslíš-li v skutku, že to byla věc nepatrná, tím spíše mohl jsi mi pravdu pověděti. Ale já ti povím, v čem tvá vina leží. Ty jsi se styděl — snad za mne i před sebou —“

„Lidmilo!“

„Nechte mě domluvit, pane hrabě! — Ty jsi se styděl — ostýchal a bál jsi se.“

„Co ti to napadá! Koho bych se bál?“

„Sebe, svého rodu, svých přátel — to nevím, ale přece se nemýlím; a ty nebudeš chtít dále lhát. Já ti otevřela svou celou duši — ani dost malého místečka v ní nezůstalo, abych ti je nebyla okázala; a ty jsi nebyl v stavu říci: Já jsem ten a ten! a mluvil jsi se mnou o budoucnosti, kterouž jsi mi při svém stavu nikdy podat nemohl. Byla-li jsem ti tuze nízká, proč jsi hned nezkřikl: Chraň se!“

*

„Ty mi činíš křivdu, Lidmilo — a tvůj otec ti vyjeví moje smýšlení; já se mu upřímně svěřil.“

„Můj otec mi neřekne, co bych sama nepozorovala.“

„Ty mi tedy nedůvěřuješ?“

„Ty jsi lhal —“

„O, tys mě nikdy nemilovala!“ zvolal Ludvík opravdivou bolestí uchvácen.

Lidmila sebou trhla, polotemně vykřikla a sáhla si rychle k srdci. Tam jí to bolestně bodlo, smrtná bledost jí pokryla tváře a mrákota zastřela zrak její. Přitom se zabarvily rty její krví. — To byl smutný následek rány, kteráž ji byla na silnici porazila a outlým částkám vnitřku jejího uškodila.

„Lidmilo!“ zkřikl Ludvík poděšený a pochytil klesající v náruč.

„Mé dítě! má zlatá děvečko!“ bědoval starý otec, a dera se k dceři, odstrkoval nešťastného milence skoro nevlídně.

Rychle zavolaný lékař dováděl. — „Nedáte-li tomu dítěti pokoj, najměte si černokněžníka, aby vám je vyléčil. Ne jenom tělesní, i duševní pohnutí jí posud škodí — a to druhé snad ještě víc. Pryč odtud — pryč, pane hrabě! Co vy zde vyjednávat máte, to vám neuteče; ale mně by tu mohlo zatím něco uprchnout.“

Ludvík se vzdálil. Dívka se zotavila. Druhý den byla zase na nohou a krásný den ji vyvábil do zámecké zahrady. O loket otcův opřena zanesla se volným krokem pod zelený baldachýn kmenovitých stromů. Služka ji opodál provázela. Čerstvým vzduchem a jemným pohybováním rozkvětly poněkud tváře její. Dlouhý čas nemluvila, tiše tonouc v bolnosladké rozkoši.

„O, kýž jsem pod naším javorem," zašeptala konečně s toužebným zrakem — „anebo ve svém milém koutečku na starém hradě!"

„A ba, milé dítě — já bych tam už také raději byl," prohodil stařec nepozorně. „Tu nás beztoho vyhánějí."

Dívka zůstala na něho hledět: stařec viděl, že se podřekl. — „Nemysli na omluvu, milý otče!" řekla dívka velmi pokojně, „a pověz upřímně, co se ti přihodilo."

Starý popisoval výjev u hraběnky; dívka pozorně poslouchala. Ani dost malé trhnutí jejích tváří neprozradilo, že by se při tom nějak horšila. Jenom ku konci zakmitlo se jí lehounké usmání okolo rtů.

„Ta bláznivá osoba!" řekla po krátké přestávce — „ježto myslí, že ji nebe jen proto mezi své vyvolené přijalo, že ji panská chůva nosila. Ani vidět ji nechci — abych se za ni stydět

nemusela, nemá-li sama kus takového citu. — Víš-li co, milý otče! — jdi, objednej na zejtřek vůz a nech jej někde asi čtvrt hodiny za zámkem stát. My sejdeme zase do zahrady — Bůh dá, že bude zas tak pěkné povětří — já pošlu panskou do zámku, pak dáme pozor, aby nás nikdo nepozoroval — a šťastně odejdem. Ten kus cesty až k vozu mi neuškodí.“

22.

A kdež byla mezi tím Ludvíkova matka? — Ta trávila dny u hraběnky Zalužanské; trávila je v hněvu, lítosti a — naději. Ano, v naději! Očekávala totiž zajisté, neboť se v ní byla krev již poněkud ochladila, že Ludvík za ní přijede a že ji bude hledět udobřit. Že ani po několika dnech nepřicházel, vykládala si v ten smysl, že je dívka ještě nemocna, a že ji bude chtít dříve ze zámku odbyt.

Hraběnka Zalužanská se nemálo podivila, když tak neobyčejnou, již neočekávanou návštěvou za tmavé noci překvapena byla.

„Musíš mě několik dní u sebe nechat,“ řekla k ní Volšovská. „Já jsem tak mrzuta, že se nechci ani mezi stěnami svého domu vidět.“

„Aj, aj, má drahá,“ divila se přítelkyně. „Ty mě lekáš. Tak jsem tě ještě neslyšela. Ani mezi stěnami svého domu! Co by tomu řekl náš Ludvík, kdyby tě byl zaslechl.“

„Ten bude bezpochyby plesat, že mě nevidí. Ale jen ať se nezmýlí! Moje ruce dosáhnou daleko.“

Zalužanská poslouchala jako u vyjevení — a přítelkyně musela vypravovat. Začala tedy o plánu, kterýž je obě tak dlouhý čas důležitě zajímal a jemuž nyní taková pohroma hrozila. Matka ustanovené nevěsty nechtěla ani svým uším věřit; ale konečně ji přece nic jiného nezbylo.

Ani jedna, ani druhá dáma nechtěla se však ještě své naděje odříci, ale usnesly se prozatím na tom, že musejí celou příhodu Hortensii zatajit; pod rukou vysýlaly pak pilně vyzvědače na Volšov.

Ale věc taková, jako je veřejná rozepře v panském domě pro synovu lásku, nedala se dobře zatajit. Mimo to mohla si Hortensie na prstech vypočítati, že muselo hraběnku něco důležitého potkat; příjezd její s komorníkem a služkami, ubytování-se její v krajině, kteráž se krásou Volšovské nevyrovnala, semtam prohozené slovo její čeledi — slovem: všecko muselo k brzkému

prozrazení vést, a protož uznaly obě dámy konečně, že bude lépe, když ji samy věc dobrým způsobem přednesou.

„Z našich úst bude to docela jinak znít, nežli kdyby k ní pověst z jiné strany dolítla. Celý obraz dostane jemnějších barev. Ostatně je Hortensie moudré děvče a bude vědět, co o té slabosti Ludvíkově soudit; ano vsadila bych se nevím oč, že dostane chuti všechnu svou sílu na to vynaložit, aby tu kouzelnou síť sprostého děvčete přetrhla, v nížto Ludvík bezpochyby uvázl, že ani sám neví, jak.“

A dámy s ní mluvily. — Hortensie poslouchala — onať znala oblíbený matčin zámysl a Ludvík nebyl srdci jejímu lhostejný; ruměncem zahořely tedy při nenadálé zprávě tváře její a prsa její se nepokojně zvlnila. Ale všecko jenom na okamžik.

Na to se rychle vzchopila a přistoupila k oknu, aby své pohnutí ukryla. Onať se musela hodnou okázati romantické školy, v nížto byla ducha svého vzdělala.

„Spočívá-li v této lásce Ludvíkovo štěstí,“ prohodila potom a usilovala co možná býti mírnou — „tedy nevím, proč by se mu mělo rušiti.“

„Ale milá hraběnko!“ podivila se Volšovská, „nežertujte, kde se o tak důležité věci jedná.“

„Žádné žerty, paní hraběnko! Pravé štěstí člověka leží v jeho srdci — to je jeho svět, a je-li s tímto svým světem v harmonii, tedy se ho zevní svět ani nedotkne, a kdyby se na něho se vší svou hrůzou bořil — ačkoli to ani nemůže; neboť moudrý člověk zná tyto hrůzy, a ví, že to jsou dutá strašidla s dlouhými copy . . .“

„Ale dcero, kam pak to zabíháš? Ty jsi zase ve svých knihách, a život je přec něco docela jiného nežli poesie.“

„Dílem máš pravdu, *chére mama!*“ usmála se dívka, jsoucí již jednou ve svém zamilovaném živlu — „neboť život je poetičnější nežli naše celá poesie; jenom že ho neumíme číst jako tištěná písmena.“

„Ale vždyť se tu nejedná o poesii — ale o neshodu života, o nerovnost dvou stavů, jako je Ludvíkův a toho děvčete.“

„Je-li tu podle vašeho zdání nějaká nerovnost, tedy se dá mezera vyplniti. Jen si to rozmysleme. — Nebyl otec dívky vojákem?“

„Byl.“

„Snad by se dalo docílit, aby ho — jako náhradou za to neb ono — učinili ještě důstojníkem. Takových příkladů máme dost a —“

„Ale dítě, dítě! kam to myslíš? Hodláš proti nám a proti sobě bojovat? Opravdivé spojení Lud-

víkovo s tím děvčetem je přece věc nemožná, to sama nahlídneš —“

Hortensie se při tom jen usmála.

„— a my tu celou známost považujeme za pouhé překvapení —“ pokračovala Zalužanská, „za jakési oslepení na marném pozlátku, kteréž by ale zmizelo, kdyby se mu lesk pravého zlata zablesknul —“

„Tys hrozně dobrotivá pochlebnice, jestli tvým slovům rozumím,“ dala se dívka do smíchu. „Prosaicky řečeno: chceš, abych se před Ludvíkem tak zaskvěla, že by k vůli mně na své polní kvítko zapomněl? — Pěkná to úloha — kdyby se při tom dvě srdce nezakrvácela,“ doložila polohlasitě a zabrala se do myšlének. Ale dámy jí předstíraly potřebu tohoto kroku tak horlivě, že se konečně musela k něčemu odhodlat.— „Pokusím se o to, co myslíte — ale jen k vůli vám a Ludvíkovu štěstí, jak mi tvrdíte — jinak bych musela sama sebe nenávidět, chtíc míti při tom vlastní prospěch na zřeteli — a to všecko učiním ještě jen pod jedinou výminkou. Dříve musím totiž to děvče poznat — a to vám povídám hned napřed, je-li Ludvíka hodno — jakož ani nepochybuji, neboť není člověk obyčejný, aby lpěl zas na obyčejnosti: tedy ustoupím z bojiště.“

23.

Jasně hořela denní zlatá lampa na modrém nebes oblouku, když hraběnka Zalužanská s Hortensií na Volšov jela. Byl to milokrásný, veselý den — jako duše panské dcery, kteráž si potají přála, aby nalezla v ptáčníkově dceři dívku, ježto by Ludvíka zasluhovala. Její vlastní lehynké sny o jeho milosti rozprášily se v této romantické žádosti jako ranní rosa na slunečním paprsku.

Byla to vlastně dobrá, šlechetná — trochu přepjatá duše — snad s ní hrála také malá marnivost, a tudy si rodohrdé, v samé konvenienci zletilé dámy špatnou pomocnici zvolily.

Ludvík se přicházejícím hostům podivil, ale obratnost jeho nedala nic znát a rozprostřela před nimi lahodnou hostinnost v nejskvělejším světle.

Hortensie ho pozorovala s velikým účastenstvím. Na ubledlých jeho tvářích spočíval tak hluboko vrytý žal, že se nedal sebe větším líčením zakryti.

„Pane hrabě!“ začala k němu hlasem důvěrným, když byly o samotě — „vy tu máte ještě jiné hosti. Není-li pravda?“

Ludvík na ni bystře pohlédnul. — „Víte-li to z úst mojí matky, tedy se divím, že se po tak nepatrných osobách ptáte.“

„Žádné hořkosti, milý hrabě! Přišlať jsem, abych je poznala.“

„To je mi líto, že jste konala cestu nadarmo. Moji hosté již tady nejsou.“

„Jak? — již tedy uzdravena — ?“

„To pochybuji; spíše tuším, že jim tu panské povětří škodilo; proto odešli.“

„A vy jste je — pustil?“

„Oni neuznali za dobré se u mne opovídat, když můj dům opouštěli.“

„A vy zde stojíte?“

„Mám snad muky Tantalovy snášet? — anebo vraždu zpáchat? Ano, divte se, milá hraběnko! Náš bázlivý doktor myslí, že bych svou přítomností pokazil, co on napraví.“

Na to vypravoval obšírněji. Hortensie poslouchala s celou duší. — „Tedy pojedu do Podlesí,“ řekla na to. „Co mám Lidmile vyřídit?“

„Vy — hraběnko?“

„Nevěříte mi?“ ptala se Hortensie s planoucím zrakem. — „Myslíte, že jsem společnice matek našich, ježto nám nerozumějí? — Co mám Lidmile vyřídit?“

„Poznejte ji — pak poznáte velikost mého neštěstí a budete vědět, co jí říci!“ zvolal Ludvík, stiskl ruku její a kvapil pryč, aby ukryl slze, ježto mu na mužnou tvář vyhrhnouti hrozily.

„Vyhráno!“ plesala dívka v duchu, dala hned zapřáhnout a jela do Podlesí.

Tam se ovšem takové návštěvy nenadáli. — Šťastně byli Mareš a dcera jeho z Volšova uklouzli, a když vešla Liduška do své tiché komůrky, dala se sladkou bolestí do tichého pláče. Pak se uložila na smrt umdlena.

Za několik hodin na to přijel za nimi zámecký lékař s potřebnými léky a ponaučením. Při tom huboval, mluvil o nebezpečí a varoval před nepozorností. Ale stařec i dívka ho poslouchali, ani neodpovídajíce, a když odešel, zhluboka si oddechli. Vždyť byli doma, kde se ničeho nestrachovali.

Druhého dne oblékala dívka sváteční šaty. Nevěděla ani, proč to činí; ale ono jí to těšilo. Vždyť se jí už po nich stýskalo. Potom se postavila k oknu a hleděla na zámecký vrch.

„Můj zlatý tatínku!“ promluvila sladce prosebným hlasem — „já bych ráda na hrad. Dovedeš mě tam?“

„Milá děvečko, to tě tuze unaví,“ namítal starostlivý otec; brzo ale dívce povolil, ježto se dosti silnou považovala a radostí z té procházky si mnoho slibovala, i vydal se s ní na cestu.

Podepřena o loket jeho kráčela zhůru; jakési nadpozemské zanícení prochvívalo celou duši její.

Bledé, přepadlé tváře její zarděly se horečním zápalem a oči její se leskly jako leskem kovovým.

Ani jeden, ani druhý nemluvil. Oba se pohřížili v myšlénky, kteréž jim proměnu lidských dní na mysl uváděly. U lesní kaple se Liduška zastavila, poklekla a dlouho se modlila. Když povstala, byla jako na smrt ubledlá. Otec se poděsil i chtěl ji vést nazpátek; ona ale zavrtěla hlavou a pohlédla na něho tak prosebně, že jí musel býti po vůli.

„Milý tatínku!“ jala se po nějaké chvíli tichým hlasem vypravovati — „Ludvík dostane jinou nevěstu. Diviš se? Já ji viděla dnes ve spaní — a když jsem se nyní modlila, zjevila se mi zase tvář její.“

„Aj, to jsou marné sny, milé dítě!“ káral i prosil ji otec — „a kdybysi na toho člověka nemyslila —“

Liduška se bolestně usmála, stiskla otci ruku a sklopila oči. Cítila, že bude muset na něho mysliti, dokud v ní krůpěj krve vříti bude.

Když dostoupili vrchole a blížili se k oblíbenému útulku, hořely zase dívce tváře a kolena pod ní klesala; přitom se chvěla na celém těle. Sklíčený otec počal bědovat, ale ona se jen usmívala, a upínala zraky po místech, kde byla poprvé Ludvíka spatřila. Jen s velikým namáháním dovedl ji

otec na drnovou pohovku. Ona na ni mdlobou sklesla a napnula se celou délkou pod zeleným krovem hustého křoví a zamhouřila oči jako v blouznivém snění. Otec si vedle ní poklekl a stíhal s bázlivou duší nestejné její oddychování.

V tom přiběhla pěšinou domácí podruhyně.— „Ah, dobře, že vás nacházím!“ volala. „Podívejte se, jaká vzácná paní se to po vás ptá!“

Liduška otevřela oči a spatřila — Hortensii. I vzchopila se dopola, zkřikla: „To je ona!“ — sáhla si k srdci — a pramen krve zabarvil jí zase ústa. Se smrtelnou hrůzou uchvátil ji otec v třesoucí-se náruč a volal s vyděšenou podruhyní k nebesům o pomoc.

Hortensie tu stála ustrnutím jako socha.

Krev se brzo sice utišila — ale tvář dívčí potáhla se alabastrovou bělostí. V tom se ozvalo nad touto kupou žalostí a hrůzy hlasité zkřiknutí, a nad jich hlavami stál Ludvík, jejž byla touha druhou stranou na milé místo přivedla, aniž byl tušil, k jakému divadlu se tu nahodí.

Nyní skočil se zřícenin dolů.

„Zlořečený vrahu!“ roznítil se na něho starý ptáčník, i byl by po něm rukama sáhl, kdyby nebyl nešťastné dítě v loktech držel.

Ale v tom okamžení otevřela také zas dívka oči sklenným leskem potažené a upnula na

otce pohled, při němžlo se všechen jeho hněv rozplynul.

„Moje Lidmilo!“ bědoval Ludvík a vrhnul se jí k nohoum.

Ona pozvedla vší silou ještě ruku a podala mu ji, ledovatě studenou. Nebeský mír oslonil při tom líce její.

„Tady ponejprv a naposledy,“ zašeptala. — „A nyní mě pusť a podej ruku tam té spanilé postavě — to je tvoje budoucí — já ji dnes viděla ve snu. Tvá matka se usmívá . . .“

V tom umlkla a klesla nazpět.

Ludvík klečel vedle ní ještě okamžení v hrozné bolesti, zakrývaje si tvář oběma dlaněma. Pak se rychle vzchopil a pobízel zoufanlivě k pomoci. Ale pobízení jeho bylo marné — a Hortensie nemohla dívce už nic vyřídit.

Ramena starcova opnula se křečovitě okolo těla nešťastného dítěte a šedivá hlava sklesla na prsa jeho, jako vichrem zlomená koruna starého dubu.

S e s t r y.

Obraz z domáciho života.

(Psáno roku 1844.)

1.

Paní Olešovská, vdova po venkovském úředníku, cvičila dívky v rozmanitých ženských pracech. Za tou příčinou byla se přistěhovala do Prahy, a hlučné toto sídlo mnohotvárných potřeb poskytovalo jí od několika let dosti hojného pramene k slušné obživě, ku kteréž malá její pense nestačovala. —

Psalo se roku 1840. Masopust prováděl právě své nejveselejší rejdy, když‌to několik jeho nejvroucnějších ctitelkyň u paní Olešovské velkou radu drželo. Bylo to šest dívek v onom šťastném stáří, kdež‌to jim kroj nového klobouku, masopustní tanec aneb zamilované psaníčko největších starostí, ale i největších rozkoší působí. Vesměs byly dcery z dobrých domů, kteréž poupata svá raději soukromé osobě nežli veřejným školám vševládné Mody svěřily.

Všech šest sedělo tu v teplém pokoji okolo velkého kulatého stolu, a jazýčky jejich pohybovaly se jim v ústech tak pilně — ne-li pilněji —

jako jehly v rukou jejich. Bylyť bez přísného dohledu; paní Olešovská odešla v důležitém řízení, a nejstarší dcera její, veselá Emilie, hodila se dobře za společnici, nikoli ale za dozorkyni.

„Co pak je to na celou Prahu!“ ozvala se nyní černooká Betinka. „Já tancovala ve všem všudy teprva čtyrykrát — a naposled byly jsme již ve čtyry hodiny doma.“

„Proč jsi nešla na juristský?“ řekla rusovlasá Julie, a pozvedla přitom hlavinku tak pyšně, jakoby na tom kdo ví co záleželo, že byla sama na bále, jenžto stál u veliké pověsti — „proč jsi nešla na juristský; měla bys náhradu za deset jiných večerů.“

„Leda bych bláznila!“ vysmála se jí Betinka. „Malé domácí vyražení — hodný velký pokoj, dvacet známých, dvoje housle s nějakou píšťalkou, několik koblih a šálek dobrého kafíčka — to je mi stokrát milejší nežli všechny veřejné bály, a kdyby ležely na jedné hromadě.“

„To je pravda!“ dosvědčilo několik hlasů. „Pravá rozkoš není jinde nežli na domácích vyraženích.“

„Přijde na to, co rozkoší jmenujete,“ prohlásila se proti nim Aurelie s panským pousmáním. „Kdo se raduje mezi ouzkými stěnami, u výparu planoucích svíček, v kartounovém šatě, mezi

půl tuctem všedenních přátel: tomu arci nemůže lahoditi velikolepý sál, zářící lustry, leskuplné roucho a tisíce zpytavých, žasnoucích zraků — a přece je to něco, že tím prsa blahostí div nepuknou.“

„Pak o tvé bály nestojím!“ zachechtala se Betinka. „Já nemám chuti, aby mi prsa popukala. Ostatně, jakož já nevím, jak se kdo na bálech veseliti může, na něžto nejdříve náklad vede, za kterýž by si jinde na celý rok důstojnější zábavy objednati mohl — a kde se potom jen jako na drátkách točiti musí: tak nevíš také ty, co to je, veseliti se po domácku a masopustu v pravdě užiti.“

„Hleď si práce, a nemař času marným lelkováním!“ prohodila nato dcera domácí.

Slova její týkala se asi šestnáctileté dívky, kteráž o samotě u malého stolku vedle okna seděla. Byla to Cecilie, mladší její sestra — podivné stvoření, ještě nerozvité, ale k plnému puku již uchystané poupě. V duši její dřímal celý svět zvláštních náhledů a pocitů; posud nemohly ale na světlo — čekalyť na kouzelné slovo, kteréž jim bránu otevříti mělo. Její nejbližší příbuzní drželi ji ale za slabou, na mysli nedospělou, nebo za snilku, k ničemu se nehodící, nežli ku všední práci domácí. —

Ona pletla nyní váček, byla však ve práci své ustala a dávala pozor na rozmluvu děvčat.

„A což aby Cilinka naši hádku rozhodla?“ ozvala se zase dovádivá Betinka. „Ať nám poví, které bály se jí lépe líbí — domácí nebo veřejné?“

Ostatní děvčata se dala do smíchu. Věděly vůbec, že Cecilie skoro ani z domu nevychází.

„Viděla jste již někdy tancovat?“ ptala se jí dále horlivá zastavatelka domácích veselůstek.

„O — já jsem již také tancovala,“ odpověděla tato svým jemným, sladkým hláskem pološeptavě, a po tváři jí přeletěl úsměv jako při blahé zpomínce.

„Je-li možná? — A kde pak?“

Ale dívka nedala odpovědi. Sklopila hlavu a hleděla si zase díla svého.

„Před třemi lety — když tu byl ještě Hradecký,“ promluvila nyní sestra její, „vzali jsme ji jednou na malý piknik, a ten jí leží pořád ještě v paměti.“

„Ah, to bylo tenkráte,“ ozval se hlas mezi dívkami — „někde na Malé straně, kde se nesmělo jinak nežli česky mluviti?“

„Ale jděte! — Je-li možná? — jenom česky?“ divila se děvčata. — „A jaká to byla společnost?“

„O, společnost byla vybraná, to vám mohu ujistit,“ řekla Emilie poněkud horlivě, neboť se jí otázka nelibě dotkla. „Jen že to byli samí vlastenci.“

„Vlastenci?“ divily se opět některé, jimž toto posvátné, ale bohužel! od početí svého již mnohokráte zneuctěné, zkaceřované a zneužívané jmeno ještě jako jazyk amerických pranárodů zaznívalo. „Kdo pak je to?“

„To jsou lidé,“ poučovala je Emilie dle své obmezené vědomosti — „kteří nechtějí jinak nežli česky mluviti.“

„To není možná!“ ozvalo se na to z několika úst. „Jak pak by mohl někdo jenom česky mluviti?“

Cecilie pozvedla zase svou hlavinku a tmavomodré oči její utkvěly s podivným výrazem na dívkách. Hleděla na ně — a jakési bolno-útrpné usmání pohrávalo okolo rtů jejích.

2.

Krátký zimní den sklonil se k večeru. Na zejtří byl svátek, a děvčata odešla od paní Olešovské dříve, nežli z krámu obyčejných modistek.

Samotna seděla nyní Emilie s Cecilií v osvětleném pokoji. Matka se nebyla ještě vrátila.

Emilie byla poloviční nevěstou. Aspoň se byla před pěti lety seznámila s mladým právníkem Hradeckým, a opoutala šlechetného, první láskou zaníceného jinocha tak, že ji za družku života svého vyvoliv, pořádně o ni se ucházel. I přislíbil ji pod střechu svou uvesti, jak mile jenom sám někde nějakou nalezne.

Po skončených studiích odebral se nadějný ženich za příčinou svého povolání na venkov. Teď ale meškal od několika dní opět v Praze, kdežto měl v tomto svém povolání něco pojednávati. —

Bylo již po páté hodině. Emilie počítala každou minutu. Konečně vešel dávno čekaný kvapně do dveří. V jeho chodu, v jeho tváři, v jeho pohledu jevilo se radostné pohnutí. Byloť na něm tím patrnější, an se od jeho obyčejné jemnévážné bytosti velmi lišilo.

„Já přijel tehdáž za dne šťastného," promluvil po zběžné pokloně k Emilii, mladší její sestry si téměř ani nepovšimnuv. „Té radosti byl bych se v Praze nenadál."

„Co pak se přihodilo?" ptala se dívka velmi zvědavě, a sladkým tušením zvlnila se prsa její.

„Pomysli si jen, drahá Emilie!" začal Hradecký, umístiv se vedle ní na sesli — „jak mocného vzniku svatá věc naše nabývá — jak bujné

kořeny naše národnost i v životě Pražském rozkládá a jak spanilé, bohaté ovoce slibuje! Pomysli jen — národní smýšlení opanovalo zde již tolik duší, že mohou svou bytnost veřejným bálem osvědčiti.“

„Já ti nerozumím,“ řekla Emilie jaksi malomyslně.

„Nu, tedy věz, že budeme míti příští outerek bál,“ poučil ji Hradecký — „na němžto se pokusíme alespoň ve společenském životě s národním, mateřským jazykem vystoupiti a před světem živý důkaz nového života našeho podati. Právě jsem mluvil s několika pány, kteří k tomuto krásnému podniknutí první myšlénku prohodili — jsou to mužové, o literaturu naši nemálo zasloužilí, ve spolku s několika zachovalými a horlivými měšťany — ti činí již k tomu slavnému dni nemalé přípravy. Hleď tedy, milá Emilko, abysi měla také šaty v pořádku — já se na ten den těším jako dítě.“

„Jako dítě — to může být,“ řekla Emilie, nemohouc svou nelibost docela ukryti — „ale ne jako muž. Jáť myslila, kdo ví jaké štěstí tě potkalo — že jsi snad dostal radostnou zprávu o žádaném justiciarství; zatím z toho vypadne — hloupý bál.“

„Milá Emilie,“ prosil Hradecký — „nebuď nevrlá. Tyť býváš ráda vesela, a — hloupý ten

bál není. Justiciarství mi neuteče, moje láska neuhasne a tvoje, tuším, nevychladne — nám to neuškodí, když ještě i půl léta počkáme; ale národní věc naše nesmí se odkládati a protahovati —“

„Ovšem, ovšem!“ posmívala se mu nakvašená dívka. „Protože ti ta národní věc tolik vynáší!“

„Mně — tobě — celému národu vynáší!“ zvolal mladý muž, a v horlivosti povstal se sesle; „všem vynáší, jichžto srdce jest otevřeno lidské hodnosti a blahosti. Jako rosa nebes, jako paprsky slunce padá na nás květ se stromu zdařilé národnosti, že to ani nevíme, nevidíme, necítíme, pakli nepatříme k zasvěcencům.“

Nato začal přecházeti po pokoji. Emilie bodala netrpělivě jehlou do straminu. Konečně jal se dobrosrdečný Hradecký zase mluviti.

„Emilko — moje zlatá duše!“ promluvil tónem prosebným, a znovu se vedle dívky posadiv, důvěrně se k ní naklonil. — „Neškádli mne! Nedělej se jinak, než jak si tě přeji abysi byla, a jak v skutku býti můžeš, kdybysi chtěla tu kůru setřásti, kterouž obyčejné vychování okolo srdce tvého položilo.“

„Jaké vychování?“ ptala se dívka, hněvivě od své práce očí pozvednuvši. „Mně se zdá, že je mé vychování dle toho —“

„— že učiní zadost všemu požadování, jakové se činiti může k dívkám vzdělaným,“ přejal jí kvapně řeč Hradecký. „Vím to, vím, moje drahá! Mysl tvá je lesknavý diamant — srdce tvé je ryzí zlato, a nejednou se naplnila duše moje pýchou, že jsem tento poklad vydobyl v zápasu milostném. Ale s jedné strany zůstalo tvé srdce pustinou, kdežto se právě nejvonnější a nejkrásnější kvítí zroditi mělo.“

„Vím, vím, co myslíš,“ odpověděla Emilie. „Ty bysi rád, aby na té pustině srdce mého semeno tvého *vlastencování* se ujalo — ale na to čekáš nadarmo. Já v tom nenacházím nic důležitého — nic moudrého, a řídím se dle většiny hlasu veřejného.“

Hradecký neopovídal. Nebyloť to ponejprv, co se v této věci s vyvolenou dívkou shodnouti nemohl. Bylať to již rána stará, kteráž nyní v prsou jeho zase krváceti začala. I seděl tu chvíli s hlavou svislou — před očima tanula mu celá jeho budoucnost; potom se vzchopil a hlasem nad míru měkkým ptal se Emilie: „K outerku se ale připravíš?“

„Já nejdu nikam!“ odbyla ho dívka velmi krátce.

„Já chtěl ten den mezi nejkrásnější svého života připočísti.“

„Já ale nemám chuti vydati se pro cizí pošetilost u veřejný posměch!“ prohlásila se dívka, od práce povstavši.

Hradecký zaťal pysky, pohlédl na ni okem plamenným a pak sáhl po klobouku.

„Dnes mluví z tebe zase bratr,“ jal se nato mluviti — „a mně je bolestno s tebou válku vesti. Snad budeš zejtra jiného rozmaru — pomyslíš-li, že bychme mohli krásného večera užiti.“

„Vůle moje není žádný rozmar,“ odpověděla Emilie, nově popuzena, že nechtěl nastávající manžel podle její hlavy mluviti: „a kdo chce se mnou se těšiti, musí také mou vůli uctiti.“

„Budu se dle toho chovati,“ řekl Hradecký polohlasitě, a ukloniv se kráčel ke dveřím.

V tom se za ním ozvalo jmeno jeho. Cecilie vyskočila, opustila stolek a lehkou nohou octla se u dveří. Tam sepnula dětinsky před Hradeckým ruce a hleděla naň s nevýslovnou důvěrou.

„Ne — ne — tak neodcházejte!“ prosila. „Porovnejte se — nechte hněvu — hněv otravuje srdce.“

„Cili!“ zkřikla na ni sestra, a z očí jejích vyletěly dva blesky.

Dívka sebou trhla, sklopila hlavu a vracela se na své místo.

Hradecký odcházel jako pouhý stroj. Slova nevšímané dívky byla bouři v prsou jeho poněkud utišila; před zrakem jeho nebylo ale ještě jasno.

3.

U velikém pohnutí přecházela Emilie po pokoji. Její štíhlá, pružná postava zdála se každým okamžením zrůstati. Prsa její dmula se hněvem a lítostí. Za časů známosti své s Hradeckým bylať sice již mnohokráte v podobném případu, ale dívčí svévole a uražená citlivůstka prošlehovaly z ní ještě teď jako prvním, prudkým plamenem a zmítaly jí, jakoby ponejprv u vlnobití těchto vášní tonula.

„Proč jsi Hradeckého zdržovala?“ obrátila se konečně s prudkými slovy k Cecilii, která si již opět své práce hleděla. „Proč se mícháš do našich záležitostí?“

„Proč?“ opakovala Cecilie, veliké oko své mírně k sestře pozdvihnuvši. „Proto že mne srdce bolí, když se někdo hněvá — a proto že bych šla ráda do bálu,“ doložila pološeptem.

Emilie se nad ní pozastavila s nemalým podivením. Byloť jí až k smíchu, že to děcko a domácí „Popelka“ na něco takového pomýšlí.

„Nesměj se mi,“ řekla Cecilie, a bolestné trhnutí pohnulo bledými tvářemi jejími. „Já nemám celý rok žádného vyražení — a když začal Hradecký o českém bále mluviti, zachvěla sladká naděje srdcem mým, že i pro mne s bohatého stolu rozkoší vašich drobeček odpadne, kterýmž bych se pak na dlouhé časy ve své opuštěnosti těšila — jako se těším zpomínkou ode tří let.“

„Hleď si ohniště a jehly!“ odbyla ji popuzená sestra; „pak ti zajdou takové myšlénky.“

Cecilie neodpověděla. Oko její spočinulo chvílku na sestře, pak se obrátila zase ku práci.

Při vší své rozhořčenosti cítila nyní Emilie, že učinila svými slovy pilné, dobré, povolné dívce křivdu.

„Nemysli si,“ začala se po krátkém pomlčení omlouvati — „že bych ti nějakou výčitku dělala —“

Cecilie zavrtěla hlavou. — „Ne, to si nemyslím: sic bys musila býti tak nespravedlivá sestra, jako jsi nespravedlivá milenka.“

Emilie nemohla neobyčejnou řeč její pochopiti. Nevypravila ze sebe nic jiného než pouhé: „Co ti napadá?“

„Či nejsi k Hradeckému nespravedliva?“ opětovala outlá dívka v práci zase přestanouc. „Žena má býti doplňkem duše mužovy, má souzvučně zpívati píseň srdce jeho, má býti odleskem vůle

jeho: ty ale vedeš válku s nejsvětějším přáním Hradeckého, a jako zaslepená tropíš svévolnou hříčku s vůlí jeho.“

„Pozbyla jsi rozumu?“ ptala se Emilie, nechtíc ani svým uším věřiti, an jindy skoro opovrhovanou sestru co živa poprvé takto mluviti slyšela. Ale tato nedbala na slova její. Povstala a přikročila k ní.

„Avšak nejen k Hradeckému, i sama k sobě jsi nespravedliva!“ pravila. „Nejsladšího citu a nejhrdějšího vědomí sama se zbavuješ, a ucpáváš v prsou pramen, z něhož by měla nejšlechetnější ctnost prouditi v syny a dcery, kteréž ti Bůh sešle — totiž láska k drahé vlasti a ke všemu, co nám lůno její podává. A tys vyvolena mezi mnohými — tobě dán na cestu tvých budoucích povinností pomocník, jakého tisíce žen za našich dnů ještě nemají — tobě se obětuje muž, jehož srdce na oltáři vlasti hoří, kterýž nosí blaho národu v prsou svých. O, naše dívky, ženy a matky měly by v tom nacházeti hrdost, že je Bůh postavil na zemi v tu dobu, kde svou láskou, svou vůlí a péčí ku povznešení národu našeho v tak veliké míře přispívati mohou!“

Libozvučně linula se slova ode rtů dívčích; slabounká postava její zdála se býti zvýšena, tvář osloněna. V němém úžasu poslouchala ji

Emilie. Chtěla jí něco namítnouti, ale nevěděla jakými slovy začíti.

„Chceš mě snad mistrovati?“ sklouzlo jí konečně ze rtů — a hněvivý pohled její doložil, co ústa povědĕti nemohla.

„To mi nenapadlo,“ řekla Cecilie posud ve svém zanícení. „Ale já ti chtěla jen říci, proč jsem se na bál těšila, o němžto mě zpráva jako nebeská hudba projela — a jak tě náramně lituji, že nemůžeš pochopiti člověka, v jehož ruku položiti hodláš budoucí blaho své! Co má — co může o tobě smýšleti? Tou zbraní, jakou ty proti němu bojuješ, dovede se opírati každá pošetilá ženština. Tím nezvrátíš víru mužů nejšlechetnějších a nedokážeš marnost nejhorlivějšího snažení — řekneš-li: K čemu ta láska k mateřskému jazyku? — k čemu to přitulení k vlasti a národu? — co ti vynese to vlastencování? Svévole, ousměch, lhostejnost, potupa — to jsou zbraně, kterýchž každý, i ten nejvšednější člověk chopiti se dovede — a ty máte vy hned po ruce, jimžto je kus vezdejšího chleba, trochu pohodlnosti a pomíjejících rozkoší nejvyšším cílem života. Ale otevříti máte srdce do kořán a vystlati do něho cestu vonnými růžemi, aby do hlubin jeho mohla vejíti láska k vlasti, jako do hodné svatyně — abyste byly tou božskou polovicí, kterouž muži ve vás tak

rádi hledají. Proto jsem chtěla k tobě mluviti," doložila s jemným omlouváním a ještě blíže k ní přistoupila, „ne jako mistrně, ale jako sestra tvoje, abysi učinila Hradeckému po vůli a —" dokončila s dětinskou prosbou — „šla na bál."

„Dej mi pokoj," odbyla ji Emilie mrzutě, „a hleď, abysi moudrosti své, kteroužto jsi až podnes chytře ukrývala, k dosažení jiných věcí naložila, nežli je veřejnost, kdežto bysi jen posměchu utržila."

Cecilie se zamlčela, sklonila hlavu, a tichá, pokorná, jako byla po celý život, sedla zase ku své práci.

4.

Jasně modrá visela nebes opona rozprostřena vysoce nad zemí, kterouž pokrýval skvělý čaloun sněhový. Čerstvé povětří táhlo ve svátečním tichu krajinou ležící okolo městských bran. Byly to krásné Hromnice.

Zaobalen ve plášť procházel Hradecký rychlým krokem Wimmrovy sady, chtěje pod širým nebem odlevy nalezti, kteráž mu od včerejška scházela. Známost jeho s Emilií pocházela z oněch let, kdežto se mladé srdce tak rádo všemu dojemu poddává, nekladouc hned na váhu všechny následky. Emilie byla spanilá, a snadno svým

rozmarem, jakož i lepší než obyčejnou vzdělaností vítězila. V prvním zápalu nepozoroval, že je mezi jejich smýšlením veliká propast, rozvírající právě tam svůj hladový jícen, kde hlavní sloupové jeho veškeré snahy, jeho duševního směru a nejvřelejších přání stáli. Teprva později přišli oba na okraj této propasti, a nikdo nechtěl přes ni odvážlivý krok učiniti anebo aspoň schodný most položiti.

Hradecký patřil k oněm vzácným úkazům stavu svého, kteří nejen že přirozeným pudem k vlasti přilnuli, ale i k pravým potřebám národu prohlédnuvše, pravého a *jediného* prostředku k založení blaha jeho se chopili, a práva jazyka mateřského vždy a všude zastávati se odhodlali. A to byl kámen, o nějžto se pouto srdcí obou milujících uráželo. Na tom místě nemohla mu Emilie porozuměti, nemohla se srdcem jeho souhlasiti.

Emilie byla vychována jako tisíce jiných dívek, jimž po celý čas ani slova o pravém jich postavení vůbec na světě, pak mezi vlastním národem k sluchu nepřichází. Ona měla onu lesklou uhlazenost, s kterou dívka velmi obratně všemi oklikami života prokluzuje — ona dost mnoho věděla i uměla, srdce její bylo přístupno všemu šlechetnému: avšak nebylo v ní žádné hlubokosti, nebylo v ní to, co ji nad život a okliky jeho po-

staviti mohlo — nebylo v ní to, po čem Hradecký jakožto *Čech* k doplnění bytosti své toužil.

A to mu působilo mnohou trpkou hodinu. Cokoliv i činil, aby se ňádra její svatému citu vlastenské lásky a zraky její světlu pravého poznání otevřely: naděje i snaha jeho zůstaly marné. Všude nalezal Emilii rozumnou, citlivou, povolnou; jen co se národních záležitostí týkalo, toho se minulo srdce i mysl její.

Ona za to vlastně nemohla. Vychování, zvyk, nejbližší okolí držely ji v tak tuhých okovech, že se ani dechem lásky rozehřáti nemohly. Matka její byla ovšem dobrá žena, pečlivá matka a rozumná hospodyně; ale náhledy její nesahaly dále, nežli co stěny příbytku jejího objímaly, a jestli zaběhly daleko, letěly z kuchyně na trh, kde bylo co nejlaciněji koupiti, a do krámu, kde bylo nejnovější kroje viděti. Toto vše jest arci nejpřednější a nejhlavnější obor ženy, a tisíce mužů byli by po boku tak rozšafné, správné i dobrosrdečné manželky, jako byla paní Olešovská, svého štěstí nalezli; ale Hradecký potřeboval ještě něco více — a právě to nenacházel u Emilie. Doufalť arci — doufal pořád, že se ta mezera vyrovná; ale doufal až posud nadarmo.

Velikou moc měl nad Emilií také bratr, jeden z oněch tvorů, o nichžto básník náš praví, že jsou

jako netopýři, půl toho, půl toho jen. Duch jeho byl zrostl ve školním prachu a nakojiv se zastaralými předsudky, zledovatěl a zkameněl. Všeliké snažení mužů o zkvět národního ducha pečujících sloužilo mu jen za terč, do něhož rád střely svého vtipu vysýlal.

Hradecký rozvažoval celý svůj stav — jakož byl již nejednou učinil, a bylby rád k nějakému rozhodnutí přišel. Viděltě, že celé jeho vnitřní budoucnosti bouře hrozí; ale z druhé strany stál jeho upřímný oumysl a mužný slib.

I setřásl se sebe konečně všechno rozvažování a odhodlal se u samého pramene konečnou odpověd na své trapné pochybnosti hledati. —

Dnes našel doma celou rodinu; ale první pohled ho přesvědčil, že tu není všecko v té míře a koleji, jak by býti mělo. Všude panovala nějaká nesnáze.

Bratr Emilián, bývalý jeho spolužák, úřední praktikant, přivítal ho s ousměškem.

„Budete prý míti velikou národní slavnost, k níž nedostane přístupu, kdo neumí celý Jungmannův slovník nazpamět?“

„To nevím,“ odpověděl Hradecký, a snažil se proti všelikému pohoršení mírné čelo nastaviti. „Slyším toliko, že si chtějí lidé veselý večer ustrojiti, kteří s láskou a pýchou k jazyku mateř-

skému lnouce, žádného k svému obveselení nepotřebují, kdo s nimi v témž jazyku se baviti neumí — anebo nechce.“

„U dveří prý budou státi dva examinatoři,“ prohodil zase bratr, „a žádného tam nevpustí, kdo nedovede důkladně udati, kde se píše jota a kde ypsilon?“

Emilie se usmála, a úsměv její dotknul se Hradeckého bolestně.

„Je sice masopust,“ řekl — „ale já nejsem při chuti, vésti o nevinných, vážných věcech masopustní rozprávku. Jaký ostatně ten bál bude, poví vám Emilie, až se z něho navrátí.“

„Pane Hradecký!“ ozvala se nyní hlasem přívětivým paní Olešovská, „ušetřte Emilku nesnázemi, v kterých by zajisté uvízla, kdyby vám sama říci musela, že nikam nepůjde. Syn můj praví, že z té věci nic nežli posměch nepojde — a něco takového nemůžete na mou dceru uvalovati, byťste i sám srdce měl něco podobného snášeti. Vůbec bych si přála, abyste již jednou s těmi vlastenci nic neměl. Celé to vlastencování je věc marná, dělá darmo různice, a náš Ludvík praví, že je vám také škodlivá.“

Nyní byla na Hradeckém řada k usmání, ale usmání toto bylo pomíšeno hořkostí a jakousi lítostí. S obmezenou matkou své dívky nemohl se

pouštěti do boje: tomu se protivila jeho tichá dobromyslnost a vědomí, že to k ničemu nevede. Mimo to věděl, že z ní mluví jenom syn. A s tímto anebo jemu podobnými, svéhlavými, zaslepenými odpůrci pouštěti se do půtky? — tomu nedopouštěla jeho pevná, nevyvratná víra v čisté, spravedlivé počínání všechněch, kteří síly své ve prospěch národnosti zasvětili. On měl to mužné, silné přesvědčení, že vlasteneckému snažení a kročejům národního ducha ani úšklebek, ani protivenství neuškodí a žádný odpor ono hnutí času nezadrží, jímžto se veškerý nynější věk zachvívá. On byl jeden z oněch vzácných přirozeností, kteréž okolo sebe hřímati a slunce svítati nechávají, tiše a pokojně přitom k cíli svému chvátajíce.

I snášel náběhy pošetilých, převrácených soudů, opíraje se toliko lehkou zbraní rozmaru: až pak náhle, ustanoviv se pevně na mysli, na jinou stranu zatočil.

„Nebudeme se déle o věc hádati," řekl, „kteréž nikdo z nás neužije. Já odjedu pozejtří domů, a tak nám přestane bál starosti dělati."

5.

Druhý den byla neděle. Hradecký přišel odpoledne k Olešovským, aby se rozloučil. Nenašel ale nikoho doma, krom Cecilii a letitou služku.

„Jen trochu počkejte,“ prosila dívka nesměle — „sestra se brzo vrátí.“

Ale Hradeckému šeptal jakýsi hlas vnitřní, že se Emilie nedočká. Pozorovalť, že se tu všecko hněvá.

Bezděky se usadil. Cecilie sedla naproti němu k lehké ruční práci. Nevěděl, co říci. Pohlédl na dívku — a poslední prosebná slova, s tím důvěrným pohledem, zazněla mu opět v uších. Až posavád nebyl si dívky skoro nikdy náležitě povšimnul; za jedno zdála se mu ještě pořád pouhým děckem, za druhé na ni sami domácí nedbali, a pak — měl oči jenom pro Emilii. Nyní je upnul na Cecilii, a podivil se, že ho ta půvabná bytost až podnes byla minula. V bledých tvářích zanedbávané dívky ležel jakýsi tajuplný, sladkobolný trud a z temných zraků probleskoval líbezným světlem čilý duch.

Mimovolně povstav, přistoupil Hradecký ke stolku, u něhož dívka seděla, a téměř ani nevěda sáhl po svazečku papírů, kterýž tu ležel mezi jiným náčiním.

„Co to zde máte hezkého?“ ptá se, do sešitku nahlédaje. „Nejsou to žádné tajnosti?“

Cecilie neodpovídala. Chtěla mu papíry z ruky vzíti, ale síla nedostačovala. Ruce jí sklesly na klín, hlava se sklonila k prsoum — srdce bouřilo,

tváře hořely. Byloť jí, jakoby se bylo její krásné tajemství prozradilo.

A Hradecký nevěděl, co o té věci souditi. S podivením poletovaly oči jeho s papíru na dívku a s této na papír.

Byly to výtahy z českých spisů — různé propovídky, zlomky, básně, většim dílem vlasteneckého obsahu, psané čistým, pravidelným písmem.

„Je to vaše ruka?“ ptal se zvědavě.

„Moje.“ zašeptala dívka, hlavy nezvedajíc.

„A jak jste k tomu přišla?“

„Z vašich kněh. Čeho nechtěla sestra použiti, použila jsem já. Doufám, že se proto nepohoršíte.“

„A víte, Cilinko, co ty listy obsahují?“ ptal se Hradecký s rostoucím účastenstvím.

„A proč bych nevěděla?“ řekla dívka, oči na něho s hlubokým výrazem upnuvši. „Myslíte, že jsou to tajnosti, k nimžto klíč jenom v rukou mužských leží?“

„To nemyslím; ale pro živý Bůh — jak by se dostal tento klíč do vašich rukou? Lidé okolo vás cestu k němu neznají.“

„Nu, tedy jsem jediná vidoucí mezi slepými,“ vzdychla Cecilie, a hleděla zase před sebe.

Hradeckému zachvěla se prsa sladkým tušením. I upřel na ni oči — a nyní teprva zjevila se mu dívka v jiném světle.

„Vědí vaši příbuzní o této vaší libůstce?“ ptal se zase, papíry ještě v rukou drže.

Cecilie zavrtěla hlavou. — „To je mé zlaté tajemství. Oni by mi nerozuměli. Ach, vždyť to víte sám nejlépe. Co jste se Emilii namluvil! Mně bylo každé slovo bleskem do srdce, ačkoli jsem musela vždycky opodál, v koutku sedati. Ale slova vaše donášela se ke mně jako žalmy proroka, a já jim porozuměla, a světlo se učinilo před mýma očima. A knihy vaše, které se na stole sestřině darmo povalovaly — ty mluvily ke mně písmem srozumitelným a byly mými družkami, když vůkol mne všecko spalo.“

Hradecký odložil sešitek a obrátiv se od dívky, přešel několikráte po pokoji. V duši jeho bylo veliké pohnutí. Konečně zamířil zase ke stolku, a Cecilie mu kročila naproti.

„Nebuďte smuten,“ řekla s dětinskou nevinností. „Všecko se napraví, všecko bude dobře.“

„Myslíte, milá Cilinko?“ zvolal Hradecký krom obyčeje rozníceny, a chopiv ji za obě ruce, hleděl jí zpytavě do očí. — „Myslíte, že se přede mnou vyjasní? Že mi spadne skalnaté břemeno se srdce, a že jsi jednou volně, blaženě oddechnu?“

I položil ruce její na prsa svoje a ona sklonila na ně čelo své. Celým tělem jejím vanulo jemné trnutí.

6.

Později seděl Hradecký ztěsna vedle Cecilie. Ona byla své výpisky zase ukryla a hleděla si nyní práce. Na tvářích se jí rozvíjelo nové jaro.

„Přislíbíte mi, že neodjedete?“ ptala se Hradeckého.

„Myslíte, že to něco pomůže?“

„Musí. Emilie by ráda tancovala a dá si říci.“

„A což vy? Tančila byste také?“

„Já? — co pak na mně záleží?“ řekla dívka ve své obyčejné pokoře. „Já bych jen hleděla, jen poslouchala — já bych stála jak přikouzlena, ale duše moje poletovala by kolem na perutech šumivého větru.“

Hradecký poslouchal slova její, jakoby slyšel ohlas vlastního srdce. I bylo mu, jakoby již dávná léta s ní byl seznámen a sjednocen v myšlénkách i pocitech. Dnes teprva zdálo se mu, že je zde domovem, že našel vchodu k oné svatyni, kterouž tak dávno vyhledával, a že mu nebude lze tak rychle z ní zase odejíti.

Srdcem jeho pohrávala jakási tichá rozkoš, a v mysli jeho byla taková mírnost, tak čistá spokojenost, že nemohl odejíti, aby se byl se všemi nesrozuměl a nesmířil.

Bylo již pozdě na večer, když Emilie s matkou domů přišla. Hradecký ji vítal se vší rozčileností

svého přímého srdce, jakoby se včera mezi nimi pranic nemilého nebylo událo. I Emilie byla rozčilena — ale jaksi křečovitě a nepřirozeně. Ona se byla následkem včerejšího nedorozumění do veselosti vnutila. Ale i navzdor jakési rozptýlenosti povážlivých smyslů byla přece tak bystrého oka, že pozorovala, že se bylo mezi Hradeckým a Cecilií něco přihodilo. Zpomínka na včerejší výlev srdce sestřina ji v té domněnce potvrdila.

„Není-li pravda, že jsi se rozmyslila, Emilko? a že učiníš pokání jako já?“ zvolal Hradecký, vesele ruku svou okolo tílka jejího otočiv. „Já zůstanu ještě v Praze, a ty půjdeš do bálu?“

„Učiň si, co za potřebné uznáš,“ opírala se Emilie, „ale já na bál nepůjdu. Vždyť může jít s tebou Cecilie.“

„To máš pravdu!“ uklouzlo Hradeckému bezděky. „A jestli jí dovolíš, proč by se mnou nešla?“

Emilie se zapálila a mrštila hněvivým okem po dívce, kteráž ochotně matčin i sestřin svrchní šat uklízela.

„Ale co to máte s Cecilií?“ podivila se nyní paní Olešovská. „Co je tomu dítěti po bále?“

„O nehněvejte se na Cecilku, matinko!“ prosil Hradecký, paní Olešovské obě ruce tiskna — „ona je anděl v kruhu vaší domácnosti, a co na

ní zemského, to se točí po zemských radostech. Jakého divu, že by šla také jednou ráda na bál?“

„Ona ví, kam patří!“ zvolala Emilie, kterouž každé slovo Hradeckého jako mečem proniklo — „a nepotřebuje k pošetilým žádostem hledati ochotného orodovníka.“

Hradecký na ni pohlédl, a lekl se planoucích tváří jejích; ale jediný pohled na Cecilii, kteráž nyní povolně a pokojně z pokoje odcházela, zapudil z něho všechnu tesknost a naplnil jej novou vírou v nejkrásnější cnosti ženské. I byl vesel.

„Již tedy mlčím,“ začal žertovati — „a slibuji, že nebudu po bále toužiti, abysi viděla, že nejsem tvrdohlavý, ale že vím, co je povolnost, a ty abysi v jiných případech jakož moje drahá polovička také dle té míry se držela.“

Ale dívky — zvláště ty, ježto již několik let na svatební vinek čekají, jsou žárlivé opatrovnice práva svého a pronikají bystrým okem hloub, nežli se muž naděje. I zdálo se tedy také Emilii, že Hradecký za jinou příčinou zdržeti se zamýšlí, než aby se cvičil v povolnosti, a divné podezření rodilo se v prsou jejích; ale z druhé strany ujišťovala ji přirozená ženská marnost, že se nemá jiné dívky a zvláště Cecilie co strachovati, a takž byla konečně ráda, že se Hradecký pozdržel, doufajíc na pravou stopu jeho změny se dostati.

7.

Rychlou perutí rozletěla se po městech Pražských pověst o bále, kterýž byl držán v sále konviktském dne 5. února 1840. Tisíc očí a jazyků číhalo na něj, jako na bohatou kořist; ale posléz musely se zavříti, a musely se utišiti, neboť i nejkritičnější hosté vydali tomuto, jako mezi samými přátely uspořádanému vyražení všechnu pochvalu. Onoť bylo výlev nejnevinnější radosti, ozářené přirozenou pýchou a hrdostí. Srdce vinulo se k srdci, a vzalo s sebou domů to vědomí, že nestojí v domovu svém jako na poušti, ale že nalezá den po dni většího soucitu.

Jasně zářila tvář Hradeckého, když přišel s tou novinou. To byla skrovná alespoň náhrada za bolest, že se musel rozkoší toho večera odříci.

„Vidíš, nevěřící?“ promluvil k Emilii v blahém rozmaru — „že při tom nebylo žádného posměchu se obávati! Podruhé nebudiž tak tvrdohlavá.“

Emilie se kousala do pysku. Hleděla na Cecilii. Hradecký vypravoval v radostném zápalu, co byl krásného o včerejšku zaslechl, a mluvil z většího dílu obrácen k Cecilii. Ta se blahostně usmívala; oči její hleděly sice na práci, ale duše její ssála do sebe každou částečku slov jeho.

Emilie trnula; nevěděla sice proč? — nechtěla žádnou domněnku k sobě připustit, a přece trnula. I zmužila se a povznesla z nejhlubších hlubin bytosti své a rozprostřela před Hradeckým veškeré poklady svého krásného a bohatého ducha: žertovala, dováděla, aby soustředila pozornost jeho a odvrátila ji ode všech jiných dojemů. Tušilať jakési tajné, ačkoliv třeba ještě nevyslovené příbuzenství mezi Hradeckým a Cecilií — a z hluboka si oddechla, když onen posléze odjel.

Cecilie byla potom zase to tiché, skoro nejapné děvče, jakovéž bývala kdy jindy. Jenom chvílemi upadala v myšlénky, a pak jí hrálo kolem úst jemnosladké usmívání. Co se v ní ale dělo — o tom nemluvila; to bylo její tajemství, jediné její bohatství. Byla pokornější nežli kdy jindy, a snášela i vrtochy, jimiž ji Emilie v jakési podřízenosti udržeti chtěla. —

Hradecký odejel v opojení všech svých smyslů. Nikdy nezpomínal na dům Olešovských s takovou srdečností jako nyní, an se viděl již v lůně jeho jako v prostřed štěstí svého, a vykreslil si nejkrásnější obraz budoucnosti své, na němž arci podoba Cecilie scházeti nesměla. Jemu se nyní zdálo, že se bytost jeho od její odloučiti nemůže, a jakkoli vzdálen, sjednocoval se s ní vždy úžeji v myšlénkách. On s ní rozprávěl o nejhlavnějších

záležitostech svého života, i bylo mu přitom, jakoby slyšel vždy její odpověď. Tím nabývaly dopisy jeho k Emilii docela jiné barvy, jiného směru. Duše jeho zrcadlila se v nich beze vší záclony — neboť byla čistá, jako diamant.

Ale Emilie poznávala, že to nejsou slova mluvená pouze k ní, a v srdce její přicházela žárlivost, usedala v něm ouzkost, roztrhoval je hněv. I myslilať jednou ranou všecko přetrhnouti, a vmísila do prvního psaní k Hradeckému nenadálou zprávu, že se těší z brzkého zaopatření Cecilie, an se o ni poctivý člověk uchází.

List se třásl v rukou Hradeckého.

„Ne — to není možná!“ zvolal se srdcem prudce tlukoucím, „toho bych musel míti již vědomost! To nemůže Cecilie učiniti — učiniti, abych o tom nevěděl!“

Nyní teprva spadlo mu s očí bělmo! Nyní teprva viděl, že mu bez Cecilie žádná radost v domě Olešovských nezkvete. V prvním okamžení chtěl do Prahy. Co tam? to nevěděl. Byl to jen temný, ale prudký hlas, kterýž ho popouzel.

Toho dne přišlo také povýšení jeho za vrchnostenského právníka, a druhý den byl on sám na cestě do Prahy. Pozdě na noc tam dorazil. Ráno šel k Olešovským. Na předsíni ho potkala stará služka. I spínala překvapením ruce a zvě-

stovala mu litostně, že panna Emilie, paní matka a několik známých dnes časně do Šárky odešly a že hodlají boží svátek ve Hvězdě ztráviti. — „Jediná panna Cilinka zůstala doma,“ doložila k posledu.

„A kde je, kde?“ zvolal Hradecký s tlukoucím srdcem, i nečekal na odpověd, ale vraziv do pokoje — stál okamžitě před užaslou dívkou.

Tiché zkřiknutí sletělo jí ze rtů a radostné trhnutí projelo její oudy.

„Cecilie!“ zvolal Hradecký a stál u samé dívky. Nevěděl, co jí říci má, ale podával jí ruku, a oči jeho spočívaly na ní, jakoby svatyni prsou jejích proniknouti chtěly. A ona hleděla naň plným nebem své krásné duše, a ruka její chvěla se v ruce jeho.

„Mně bylo dnes tak divně okolo srdce,“ jala se po dlouhé chvíli sladce mluviti, „jako bych se nějaké rozkoše dočkati měla — i byla jsem povděčna, že mě doma v tiché samotě nechaly. A hle, jak spanile vyplnilo se moje tušení! — Ale odkud a proč tak náhle, milý Hradecký?“

„Člověk nemůže dlouho rozvažovati,“ řekl tento — „kde nastává nebezpečenství, že svého nejdražšího pokladu pozbude.“

Cecilie mu nerozuměla — to jí viděl na tváři, a v prsa jeho vešlo veliké ulehčení. Blahostně

kochaly se zraky jeho na té rozkvétající postavě.

„Pojďme za nimi!“ řekl dále — „anebo rovnou cestou do Hvězdy; tam na ně počkáme.“

„Ano!“ zatleskala Cecilie rukama — „to uděláme! To bude překvapení! Ty budou oči otvírat!“

8.

Byl spanilý červencový den. Ve svátečním lesku leželo město i okolí.

Nohy pod Cecilií jen hrály, když po boku Hradeckého, zavěšena v loket jeho, po mostě kráčela. Hlava její točila se v radostné pýše po nebi, jakoby celému světu říci chtěla: „Vidíte mne šťastnou?“ — Brzy opět klonila se k prsoum, aby se uchýlila do vnitřního světa, kterýž byl nový a cele jiný nežli starý zevnější.

Hradecký chtěl najmouti fiakra.

„Ne, ne!“ prosila dívka. „Já vyšla s vámi, abych se napojila na prsou přírody — abych ztrávila několik hodin s vámi, ale ne, abych se zabednila do vozu.“

Šli pěšky. Veselá, rozčilená mysl vyvedla je z brány; ale zpovolna přicházelo v srdce jejich jakési posvátné ticho. Vedli se za ruce. Nemluvili,

ale prouděním krve a jemným tisknutím — zdálo se — přelévaly se bytosti jejich jedna do druhé. Nemluvili, ale rozuměli si, ano právě tím mlčením přicházel smír a pořádek v jich obapolné pocity.

Tak šli vedle sebe osamělou polní cestou, jakoby jíti měli na věky. —

„To bláhové živobytí lidské!“ promluvil konečně Hradecký, jakoby byl z labyrintu myšlének k nějakému konci dospěl. — „Kde bych se byl toho předvčírem nadál, že dnes takto po boku vašem půjdu! Já byl sice dosti slabý, že jsem se dal postrašiti; ale hlas důvěry byl přece silnější a utišil pochybnost po tuhém zápasu.“

„Já vám nerozumím,“ řekla Cecilie, a kroky své zastaviviši, pohlédla na něho s dětinským usmáním.

„Emilie mi psala, že se někdo o vás uchází,“ řekl Hradecký pološeptem a srdce jeho začalo nepokojně tlouci.

„O mne? — Snad jste nemyslil — tak jako vy a Emilie — —?“

„Ano, myslil jsem — a tak to bylo psáno, a bázeň padla na mne, že vás na věky ztratím.“

A třesoucíma-se rukama držel plamenně se uzardívající dívku za obě ruce. Ona pozdvihla

očí svých, a dvě velké perly zaleskly se jí na dlouhých brvách.

„Jak můžete něco ztratit,“ ptala se ho konečně jako mezi blahostným pláčem a smíchem, „co se vám oddalo se vším životem, s každou částečkou duše, se vším přáním, se vším pomyslem? Či myslíte, že je pod tímto širokým nebem, co by souhlas dvou srdcí porušiti, a demantový svazek dvou spřízněných duší pokaziti mohlo? Já založila na vás víru v důstojnost člověčenstva, a ta nesmí zahynouti, leda bych sama v rakvi ležela.“

„Cecilie! — andèle!“ — zvolal Hradecký, prudkým letem dívčí obraznosti a křišťálovým výlevem nevinného srdce uchvácený, a ovinuv ruce okolo štíhlého tílka, přivinul ji k prsoum. A ona ležela v objetí jeho a ztěsna se vinouc k prsoum jeho, hlasitě plakala.

„Cecilie!“ zvolal zase Hradecký, blahostně trnoucí nad její vášnivostí — a zvednuv hlavu její k sobě, líbal uslzené oči její. „Cecilie — upokoj se!“

Ona zavrtěla prudce hlavou. — „Nech mne, nech mne! To leží léta v prsou mých, a chce nyní ven, jako dorostlý opeřenec, aby zapěl píseň radostnou. Když jsi u nás mluvíval ve sladkém zápalu o drahé vlasti, chtèje Emilii potopiti

ve hravé vlny svých spanilých snů: ach, tenkráte se začala napájeti a síliti duše má svatým pocitem, a obraz tvůj mi tanul na mysli jako tvůrce mladého ducha mého, a já se ti zasvětila věčnou oddaností. — Tak — teď je to venku!“ zvolala najednou s andělským úsměchem v planoucí tváři, a ruku na prsa tisknouc, zhluboka si oddechla. „Teď jste to slyšel — a víte, co o mně souditi.“

A vesele, jakoby se jí byla nějaká hříčka povedla, hopkovala po těch slovech pěšinou ku předu; Hradecký spěchal za ní; ona ale dala se do běhu, hlasitě se chechtajíc, a když viděla, že již neuklouzne, obrátila se a tleskala rukama, jakoby byla kdo ví co moudrého vyvedla.

Hradecký ji nemohl pochopiti, a hluboká úcta naplnila jej před tou ryze čistou bytostí.

„Kdyby tu naši lidé jenom již byli!“ švitořila nyní plna živosti. „Já se těším na Emilku! Ta bude koukati! To jste ale také moudře vyvedl, že jste dříve nic nepsal a zrovna jako hotový ženich s nebe spadl. Tím radostnější překvapení.“

A zase nemohl ji Hradecký pochopiti! —

Konečně se dostali do Hvězdy, ale společnost tu ještě nebyla. Libě páchnoucí obora zvala

je pod svou zelenou stinnou oponu. Po cestě v předpoledním parnu bylo sladké odpočinutí v lesní osamělosti.

Hradecký upadl v hluboké mlčení. Stáltě na rozcestí a nevěděl, kam se obrátit. Emilie, Cecilie, slib a budoucnost — to bylo čtvero proudů sobě odporných myšlének a citů, ježto se přepodivně křížily.

„Co je vám?“ ptala se Cecilie plna laskavého oučastenství.

„Cecilie!“ zvolal tento, vyrvav se z hlubiny svých nesnází — „čeho se mám nadíti?“

„Jak to?“

„Smím blaha svého zlatý chrám v hloubi srdce tvého založiti?“

„Já vám nerozumím.“

„Já otevru knihu srdce svého před Emilií — jak jest nyní psána, list za listem; ona pak nebude moci požadovati —“

„Hradecký! — Hradecký!“ zkřikla Cecilie, i vstala rychle a postavila se před něj s rukama sepnutýma. „Kam to zabluzujete? Jáť myslila, že budu mezi vámi státi jako smířlivý anděl, že budu vyrovnávati neschodnosti mezi vašemi dušemi — a nyní bych snad měla sama kamení na cestu metati, o něž by se rozrazilo blaho dvou srdcí, jež miluji? Hradecký — co vám to napadá?

Jak může v tak ryzém, tak čistě českém srdci něco vzniknouti, coby vypadalo jako poskvrna? Pryč, pryč s tou myšlénkou, a kráčejte s pevnou, obnovenou důvěrou k *tomu* cíli, k němužto vám cestu ukazuje dávný slib. Jen doufejte — a nezklamete se! Tak jsem já si to myslila, a jinak nikdy. Vás po boku jejím a sebe u vzdálenosti, u drahé matky, dokud bych jí oči nezatlačila. Proto by přece bydlela duše moje u vás — okolo nás všech vinul by se tajný magický kruh, a štěstí moje vykvétalo by ze štěstí vašeho.“

Jako z pozemské schránky své vymknuta, vztyčena k nebesům, pronesla dívka slova tato ve sladkém blouznění. Hradecký žasnul nad její výsostí a stál jako němý, zabrán v její pohled.

„Slib mi to, drahý příteli!“ mluvila dále a chopila jej za ruku — „sice nebude pokoj v duši mé. Aj, což to necítíš, jak nevýslovně vysoko se vzneseš, an k Emilii přistoupíš a řekneš: Nyní jsi moje na věky!“

A Hradecký tiskl ruku její — a lehce, jako nebeským plamenem očištěné bytosti, kráčeli pak naproti domácím. Cecilie byla radostná jako plesající vítěz.

Emilie se Hradeckého skoro lekla, a oči její přeletovaly zpytavě s něho na Cecilii; ale břemeno prsou jejích rozplynulo se v lehounkém, radostném

vzdechnutí, když ho sestra s hlubokou poklonou celé společnosti jakožto skutečného vrchnostenského právníka a slečnu Emilii Olešovskou jakož nastávající paní právníkovou představila.

9.

Tři měsíce na to byl Hradecký opět v Praze. — Přišel den, kdežto měl s Emilií přistoupiti k oltáři; ale duše jeho nebyla v té míře, aby se v ní byla radost ozvala. Prsa jeho podobala se k bouřlivému vypuknutí uchystané sopce, kterouž posud jenom nadpřirozená moc v mezech držela.

Emilie byla pouhým děckem. Bodrá mysl její rozplývala se v rozkoši z příští slavnosti, a veškerá vůle její podobala se jen ohlasu myšlének ženichových.

A Cecilie? — To nebylo děvče od minulého masopustu, ani od léta. To byla čarovně rozkvetlá panna — jako prvním jitrem rozvinutá lilie. Ale ohromná vážnost ležela na bledých lících jejích, a oči její nepozvedaly se ku světu. Jen když Hradecký přijel, zbarvila se na okamžik růžovým pobleskem, a veliké, tmavé oko její spočinulo na něm, jakoby mu tisíckráte říci chtěla: „O vítej mi, drahý příteli!“

Den svatební nastal. V domě Olešovských činily se přípravy k soukromé slavnosti.

Emilie se leskla již v jasnomodrém hedbáví, a Hradecký si musel v duchu pyšně říci, že přivede spanilou vládkyni do své domácnosti.

Nyní vešla Cecilie, kteráž si vyžádala býti družičkou. Bílé atlasové roucho krylo spanilé oudy, bílá kamelie skvěla se jí v černých kadeřích, a smrtelná bledost prostírala se po tvářích.

I ulekli se jí vespolek, a ouzkostlivě blížil se k ní Hradecký. Ona hluboce vzdychla a začala klesati. Zhrocena byla síla, o nižto se přes míru opírala; vyhaslý byl svatý zápal, v němžto se k veliké oběti dostatečnou býti domýšlela. Horoucí vášeň byla ji po náramném boji přemohla.

„Cecilie!“ zkřikl Hradecký a zachytil ji v náruč. „Pro živé nebes mocnosti — zpamatuj se — ještě není po všem!“

Zděšeny přiskočily matka a služka — a Emilie poznavši hned celý stav věcí, vrhla se s hlasitým pláčem na kanape. Štěstí, že tu ještě cizí hosté nebyli.

Cecilie vinula se v polovičních mrákotách k Hradeckému a ovinuvši alabastrové rámě okolo krku jeho, šeptala: „Můj drahý příteli!“ Dále nemohla nic mluviti, neboť ji odváděly do vedlej-

šího pokoje. Matka bědovala, nemohouc pochopiti, co se bylo dívce přihodilo.

Hradecký zůstal s Emilií samoten. Věděl, cítil, že k ní musí promluviti; ale mysl jeho byla rozprchlá, srdce v hlubinách pobouřeno; nemohl najíti slov. Mlčky se bližil k nešťastné nevěstě.

Prvním jeho kročejem vjelo nové živobytí do Emilie. Rychle se vzchopila a s potokem slzí na planoucích tvářích kývala rukou, aby odešel.

„Poslyš mě, Emilie!“ prosil Hradecký, „a všecko se mezi námi vyjasní.“

„Co se může ještě vyjasniti?“ ptala se nevěsta, hlavu hněvivě napnuvši — „co by již jako světlý den přede mnou neleželo? Oklamána jsem — zrazena, zničena jsem —“

„To nejsi, Emilie! — u živého Boha — to nejsi!“ vskočil jí Hradecký do řeči. „To není zrada, není klam — ale poslední trhnutí ve smrtelném zápasu ležící vášně, z něhož vyjde pokoj a smíření.“

„Emilie, Emilie!“ ozval se v tom na prahu hlas Cecilie — a dívka bledá a prostovlasá vběhla vášnivě do pokoje, a padla sestře k nohoum.

„Pryč ode mne!“ zuřila tato. „Nedotýkej se mne, a měj si, co jsi ulovila, nestydatá frejířko!“

Cecilie při tom slově zkřikla a zakryla si tvář oběma dlaněma. Klečela tu jako zlomená

květina. Hradecký chtěl mluviti, ale Emilie ho nepustila k slovu.

„Ohavně jsi pletla osnovu," mluvila v divokém hněvu, „v kteréž měla uvíznouti moje lehkověrnost; ale ruka ode věkův bdící nad člověkem je mocnější, nežli tvůj zradný, nevděčný oumysl, a zabouřila na tvé svědomí. Jdi a kochej se v objetí člověka nehodného —"

„Ustaň!" zakřikla ji Cecilie, jako bleskem se vzchopivši, a hrdě, v úplném vědomí své panenskosti postavila se proti sestře. — „Na mne vysyp ohnivé blesky hněvu svého, ale Hradeckého se nedotýkej. Nevinen stojí před tebou po mužném zápasu, a ty nejsi v stavu postihnouti ducha jeho."

„Jak? — ty se ještě opovažuješ — ?"

„Ano, opovažuji se tobě odhaliti srdce své, ježto jsi mne uvrhla ve prach jako v hříších utonulou! Já to přijímám jako spravedlivou pokutu a cvičím se v tuhém pokání; ale *na něho* nesopti jedem své zaslepenosti! On stojí tuze vysoko nad tebou — a ty ho nejsi hodna! Co mu podáš za to srdce, v němžto celý národ nosí, a jemuž ty v bludech pojatá ani rozuměti nemůžeš? Co se zrodí v duši tvojí, aby to dosáhlo k výšinám jeho myšlének a přání? Ty bysi byla dobrou družkou člověka, jehož mysl je plna věcí marných, po-

zemských, hledící na dnešek a na sebe; Hradeckého neumíš učiniti šťastným, ačkoli jsem to den po dni doufala. Ale já — já mu rozumím, já bych si ho dovedla zasloužiti! Ano, já ho miluji — ale moje láska jest jiné povahy. Já chtěla tvé i jeho štěstí upevniti — já ho pro tebe zachovala. Co mne dnes potkalo, byla dívčí slabost, ne vůle má; teď je ale po všem — odtrhnuta jsem od něho na věky, a s novou silou postavím se do pustého života — ale ty bys byla důstojněji učinila, kdybysi mne byla outrpně k sesterskému srdci přitiskla, nežli ve prach snížila. Bůh ti odpustiž!“

Po těch slovech odešla z pokoje. — Matka lomila rukama; bratr klel. Mezi Emilií a Hradeckým panovalo dlouhé pomlčení.

„Milujete Cecilii?“ ptala se konečně chladným, vynuceným tónem.

„Emilie!“ chtěl tento něco namítati.

„Tedy řekněte přicházejícím hostům, že nemůžeme dnes pro sestřinu náhlou nemoc svoje zasnoubení slaviti,“ odbyla Emilie všechny námítky. „Ostatně vás přesvědčím, že vím, jak nyní jednati, třebas bychme se byli až posud ve všem nesrovnávali!“

10.

Emilie odjela ještě toho dne k venkovským přátelům, a stála první masopustní neděli u oltáře se zámožným, ale trochu přistárlým držitelem roztomilého statečku.

Cecilie zůstala u matky, kteráž k vůli synovi Prahu opustit nechtěla; ale vrtěla vždy hlavou, kdykoliv se řeč o Hradeckém začala.

Nic však méně panovalo proto přece mezi nimi tajné, kouzelné spojení, ježto jenom někdy dopisováním nebo řídkou návštěvou jakési hmotné opravdivosti nabylo. A tento krásný poetický svazek dvou sobě oddaných srdcí nezruší se jinak, leda — až jim projdou ohlášky.

Divadelní ředitel.

Novela.

(Psáno roku 1842.)

1.

Ranní slunéčko svítilo, skřivánkové zpívali, větříček foukal, lupení šustěle — a já se učil rolli, v kterézto jsem ponejprv na divadle vystoupiti zamýšlel.

Znáte mě již?... Několik slov, a stojím před vámi v úplné postavě.

Kde jste, zlatí časové? — Vraťte se, vraťte! Srdce mé ještě nesestárlo — ještě vám dostojný stánek uchystá. Zlatí časové, an se ještě Jaromír z Ešnů po prknech prohánĕl! Já byl tenkráte mladý a plný živé naděje. Jaromír sestárnul a zmizel; moje mladost a naděje? — ach, ty se nedaly ovšem také držeti! Utíkaly, utíkaly — a nic mi z nich nezůstalo, nežli upamatování!

Ještě ho vidím — a kdož by ho pustil z paměti, hdož ho jednou spatřil? — ještě ho vidím ohněm sršícího, proudem stříbrozvuké řeči uchvacujícího, šlechetnou postavou, plamenným okem a vkusným oděvem okouzlujícího velikána — ještě ho vidím Ludvíka Löwe! Ani s poklady veškerého

světa nebyl bych miloval dívku, jejíž duše tajnou, netušenou rozkoší se nezachvěla, když Löwe-Jaromír Bertu na kolenou o milost prosil, a pak dokončil:

Ha, ich fühle — dieses Leben —
Ja — du bist mir rückgegeben,
Bertha. Mädchen, Göttin, Engel!
Stürze jetzt die Erde ein,
Ist doch hier der Himmel mein!

Ale mezi Pražankami bylby člověk takového kus ledu nenalezl. Výše dmula se ňádra všem, a vlnila se blahobolestnou úzkostí, když Jaromírovi se rtů slova sletěla:

Nun leb' wohl — leb' wohl, mein Kind!
Muthig, froh! — Die Zukunft lacht!
Und gedenk: Um Mitternacht!

Ano, tehdáž plnila se jim ňádra panenská sladkožalostným tušením — jako mně samému. A s jakou rozkoší pásli jsme pak všichni zraky své na obraze jeho u veřejném vystavení!

S blahostí na to zpomínám. Byliť to zlatí časové. Plné srdce, plnou mysl živého obrazu Löwova maje, kochal jsem se ve snách o krásné budoucnosti, kteráž mi podobných triumfů vystrojiti a čelo mé věčně mladým vavřínem ověnčiti slibovala.

Šťastná mladosti! proč bysi nesnila? Pro velikou, spanilou ideu sníti — až do hrobu sníti...

kdož by to chtěl člověku brániti? Kdož by ho chtěl z oděvu svátečního svlékati?

Myslilť jsem, že bych z vykázané cesty života svého zbloudil, kdybych se něčemu jinému, nežli divadlu zasvětil. Ta myšlénka znítila se ve mně již jako v šestiletém chlapci, když jsem na venkově první mizernou *komedii* spatřil. V té chvíli otevřel se mi nový svět; všechny pohádky o zaklených princeznách, o čarodějích, o loupežnících, jimižto mě chůva a babička ukájely — všechny ty divné postavy rytířů a hrdin vyskočily v tom okamžení jako živé před oči mé, a zrodily ve mně touhu, vraziti do bran kouzelné jich říše, podati jim ruku, a býti jako oni předmětem lidského obdivování.

A touha tato se mnou zrůstala. Já ji živil v potu tváře své, mozolemi rukou svých; já ji živil nejsladšími sliby. Každý krejcar, kterýž mi po ukrocení nejkrutějšího hladu zbýval, každý nenadálý dárek donesl jsem do divadla, i tuším, že bych se byl roznemohl, nemoha alespoň dvakráte za týden oblíbené místečko na poslední galerii navštíviti. Toho dne jsem arci neobědval; ale což to škodilo? Jáť již věděl, že není člověk na zemi pro jídlo a pití. Blažen povečeřel jsem kousek suchého chleba—neboť jsem byl v divadle, a tam, jako u královského stolu, sladkých lahůdek se nasytil.

Tak jsme dorostli — já totiž a touha moje — do dvacátého roku. Až posud byla ona mou věrnou družkou, magnetovými okovy připoutanou společnicí, poslušna slov pěstitele a pána svého; náhle začínala však bujniti, mysl její těkala po dalekých končinách a nedala se déle držeti. I odhodlal jsem se tedy, že půjdu příští podzim k divadlu.

Léto jsem trávil samými přípravami. Fridolin, Mortimer, Sokol, Klingsberg, Moor a především Jaromír byli moji denní společníci. V těchto osobách dráhu svou slavně začíti — to byla moje denní myšlénka. Pilněji nemohl se nikdo řečeným rollím učiti, jako já se jimi mořil. Já študoval Lessinga, Engela, Zimmermanna, Schlegela a Tiecka — já si psal vlastní kommentary ke všem rollím — já si vymyslil zvláštní hudební noty k naznamenání pravé deklamace — já si ozdobil rolle množstvím rozmanitých figur k študování mimiky a malebných postav — slovem: já učinil, cokoli dvacítiletý, nezkušený, ale horlivý začáteční divadelní učiniti může. Nezapomněl jsem také vyptati se povzdálí, co všecko herec do svého vaku složiti musí, když bedra opáše a ponejprv na pout se vydá. Bílé trikó, černá péra, žluté botky s ostruhama, čtyry vyšívané límce, sametový opasek plný mosazných knoflíků, škatulka s líči-

dlem — to všecko čekalo v mém skrovném příbytečku, před očima všedníma ukryto na dně starého kufru, až uhodí veliká hodina!

Ranní slunéčko svítilo, skřivánkové zpívali — a já si přeříkával svou nejmilejší rolli. Náhodou a mimo nadání měl jsem již dnes rozhodný krok učiniti. A proč také až na podzim čekati, an jsem viděl, že se mi brána do chrámu touhy mé již otvírá?

— „Herci a herečky dobrého jmena i nadání mohou najíti engagement u divadelního ředitele Rosenberga, a pojednati s ním v bytu jeho na kozím plácku v čísle . . .“

Tak jsem četl již po tři dni v novinách, a úmysl můj dozrál. Jako Jaromír chtěl jsem na dvéře direktorovy zaklepati; proto jsem vyběhl, abych si úlohu ještě přeříkal.

Octnul jsem se v Bubenči a vyhledal si nejosamělejší, nejtišší místečko. Byl jsem plný radostné chuti a právě při hlase. Deklamoval jsem, že mi bezděky Löwe na mysl padnul, a jako bez sebe byl jsem při slovech:

Ja, ich bin's, du Unglückselige,
Ja, ich bin's, den du genannt;
Bin's, den jene Wälder kennen,
Bin's, den Mörder Bruder nennen,
Bin der Räuber Jaromír.

*

„Ah, dobře, mladý slavíčku — dobře!“ ozval se za mnou neznámý hlas mužský, a hned na to zaznělo i tleskání dvou dlaní.

Já sebou trhnul, hanem se obrátil a ve tváři zapálil. Nenadálť jsem se, že mne někdo poslouchá. Byloť to velmi ranní hodinou, kdež málo kdo po oboře bloudíval.

2.

Za oněch časů běhával po Praze muž — mnozí ho znali! — obstárlá, na oko chudobná figurka, ale plná bystrosti a rychlého pohybování. My ho nazývali *šedivým šotkem* nebo *Asmodim*. Proč? — mně se zdá proto, že v letě v zimě kabát popelavé barvy nosil, na jeho stáří trochu krátce přistříhnutý a úzce ušitý. Kdo a co vlastně byl — to žádný nevěděl. Jedni ho měli za bývalého úředníka, jiní za negocianta, dohažovače, věčného žebráka. To jediné jsme věděli, že chudší studenty za pralevný peníz francině a vlaštině vyučoval — k opisování se nabízel, vždycky se usmíval, čistě vypranou bílou vestu, lesklé střevíce a uhlazené vlasy nosil. Při tom se zdálo, jakoby věčně na ulici zůstával. Kam se člověk podíval, tam se Asmodi vyskytnul.

Nyní stál přede mnou.

Byla to malá, něžná postava, pravidelných, ano ušlechtilých tváří a jiskrného zraku. Já ho neviděl nikdy před tím tak na blízku; nyní mne podoba jeho překvapila.

I chopil se čepice z černé lesknavé kůže, a učiniv mistrnou poklonu, podal mi ruku jako starému známému.

„Nemějte mi za zlé, že se neznámý člověk opovážil —“ jal se při tom jemným, poněkud šeptavým hlasem hovořiti — „já půjdu hned zase svou cestou. Ale stříbrozvuký proud vaší deklamace — to padajícím perlím podobné odkapování všech sylab — ta živost, oheň, fantasie —“

„Prosím — prosím —“ začal jsem jektati, nevěda, mám-li sobě slova starého vyložiti za pochvalu nebo za posměch.

„Tak dobře, tak!“ pokračoval starý dále. „Jen hezky skromně — to mladému věku přísluší — a vždycky ještě více vynese, nežli chlubivost. Avšak nesměl bych vědět, jakou to báseň —“

Přitom si vystoupnul na prsty a natáhnuv krk, díval se mi do rolle, kterouž jsem v ruce držel.

„Jestli jsem se nepřeslechl —“ mluvil při tom dále, „tedy je to rubín z básnické koruny Grillparzerovy. Račte snad *Pramáti* někde na do-

mácím divadle provozovati? — Ha! vy byste byl výborný Jaromír! Ta štíhlá postava, to jaré oko — jen začni, začni slavíčku! a pozvi mě k tanci, ať se mé staré oči a uši napasou!“

„Já nikde nehraji,“ odpověděl jsem poněkud v nesnázi.

„Ne? — tedy budeš teprva hrávati?“ vyjel starý kvapně a chopil mě za obě ruce. „Budeš hodně dlouho hrávati? Po celý život s Melpomenou bratřiti? — A nyní se chystáš na cestu do jejího chrámu? Jen chutě a zmužile! Mladý člověk mnoho zmůže — a ona tě ráda ve svatyni své uvítá. Hezké hochy miluje.“

„Otče! otče!“ volalo to náhle za blízkou, hustou křovinou — a našim Asmodim to trhlo. Avšak mnou to trhlo také — neboť *jakž* to volalo!? Jakoby se byl větérek měkkýma peroutkama stříbrem nastruněné harfy dotknul — mnohem jemněji, mnohem sladčeji zněla ta dvě slova: Otče, otče!

„Hned, hned!“ zvolal starý, a pošoupnuv přede mnou čepicí, zbystra na mne pohlédl. Zdálo se, jakoby se mnou ještě hodně mnoho rád mluvil; potom se ale obrátiv, zmizel kvapně za křovím.

3.

Dlouhou chvíli stál jsem na jednom místě, ani sebou nehnuv. Slova popelavého kabátu zněla mi ještě v uších. Ani živé duši nebyl jsem posud svěřil, jaký stav sobě vyvolím — a dnes, v tak důležitý, osudný den mi toho tolik řečeno, co jsem velmi snadně k pochvale své vyložiti mohl, že se mi hlava točiti začala. Jáť ovšem již také dříve na všech pokoutních divadlech — ať stálo v pokoji, v komoře, na sejpce nebo ve sklepě — já všude mnoho tlesku utržil — ale dnešní zdál se mi býti korunou všech harmonií.

I nemohl jsem se již dále učiti. Strakaté, zavádivé sny opoutaly mysl mou. Jako na perách běhal jsem po křivolakých pěšinkách rozlehlé obory. Stromy, křoviny, kvití — všecko vůkol mne tancovalo; pěnkavý zpěv zněl mi jako pochvalné kritiky, šustot lupení jako potlesk obecenstva.

Říkej si, moudrý světe, co říkej! — ale takovéto unešení ducha z vezdejších trampot, takovéto blouznění a poletování nad mrakotvárnou skutečností jest nejsladší okamžení života — nota bene: tehdáž neznal jsem ještě opojení lásky.

Konečně plamen rozkoše mé poněkud se usadil, a já si umínil v oboře posnídati. Byltť to svá-

teční den mého života, a svědomí moje připouštělo, abych patnácte krejcarů utratil. Mimo to bylo teprva druhého na začátku měsíce — pětka z kondice ležela ještě celá v kapse mé.

„Sklenici smetany a . . .“

Ostatní slova mi uvázla na jazyku, an jsem pod hustými kaštany, u prostřed zelených stolů, ochotné služce vůli svou oznamoval. Zahlídnulť jsem nedaleko před sebou u malého stolku záda šedivého šotka a před ním ženské tvářičky, že se ve mně dech zatajil, a slova, jak jsem již pravil, na jazyku mi uvízla.

Třikrát se mě tuším dívka v zelené zástěrce ptala, co mé přetrhnuté „a . . .“ znamená, nežli jsem jí pověděl, že chci — kousek chleba.

I seděl jsem již u své sklenice, ale oči moje bloudily pořád ještě po oněch kouzelných tváříčkách. Jak se k nim dostal Asmodi? — Dívka byla asi sedmnáctiletá a spanilá — ach! spanilejší nebyla ani Berta, ani Luisa, ani Julie! — Ale jak se k nim dostal Asmodi? — Ten lehounký slaměný klobouček na bílém čílku, ty dvé splývající kadeře podle růžových lící — ale . . .

Počkejme! — co to? Ona hledá něco ve svém košíčku. Leká se, ohlíží se, bledne — Asmodi vstává, sahá do všech kapes — teď se oba ohlí-

žejí — nějak ulekáni se ohlížejí a o něčem důležitém rokují. Co to?

Konečně padlo oko jeho na mne! I pošeptal něco své společnici — a zaměřil k mému stolu. S čepičkou v ruce přiblížil se ke mně — a chcete vědět, co z toho vyšlo? Dnes byl jeho svátek: dcera chtěla s ním krásného jitra pod širým nebem užiti — těšila se na dobré snídaní — zapomněla však doma peníze. Snídaně byla již ale ztrávena... a nebylo čím platit.

Já měl pomoci. Štěstí, že bylo druhého! Nepátraje tuze, budu-li ošizen, vytáhl jsem pětku. Starý mě popadl křečovitě za ruku, nemluvil, ale oko se mu jiskřilo plamenem radosti. Jako pacholík otočil se na opatku a běžel k svému stolu — ke své Julince.

Za pět minut seděl jsem také u něho. Museli jsem; on mi nedal pokoje, a já se tuze nezdráhal.

Ach, jaké to bylo krásné jitro! — Julinka, spanilá, uzardělá Julinka, pozbyla zvolna své rozpačitosti, a objevila se co bezstarostné, bodromyslné poupátko. Hovor její byl šňůrka drahých perlí — každé slovo jiskra vzdělaného ducha, každá myšlénka květ přirozeného vtipu.

Provázeli jsem je pak domů. On mi chtěl hned peníze doručiti. Přicházeli jsme na kozí

plácek — osudný to pro mne plácek! Zdeť bydlel divadelní ředitel Rosenberg, moje útočiště, moje věž, má kotvice!

Najednou jsem se zamlčel. Jakési teskno zmocnilo se duše mé.... Pro Bůh, co to? — Vždyť vcházíme do domu, kde můj příští vojvoda bydlí! — Tu to máme! Já začal povzdálí vyzvídati, kdo tam zůstává, není-li tu jistý Rosenberg? — Asmodi se usmíval, mžoural očima, špulil ústa, kýval hlavou — a v několika okamženích jsem věděl, že je šedivý šotek a ředitel Rosenberg jedna osoba.

4.

Kdo by to řekl, že byl Asmodi jednou *komikem?* — vtipným, dovádivým, rozpustilým pěstitelem veselé hry? — Ach, podívejte se mu jen dobře do hravých očí, na pohyblivé tváře, na mrštnou postavu .... věru! on byl jednou dobrým komikem u dosti dobré cestující divadelní společnosti.

Ale rozhněval se na osud — na toho vrtkavého, potměšilého direktora lidských záležitostí. Hněv i bolest naplnily prsa jeho, a on sestoupil s prken — s toho rejdiště mnohých ztracených ovcí. Uchýlil se do samoty, a více nežli patnácte

let hotovil se, vystoupiti jako plamenná kometa na obloze hereckého života, a metlou potříti, cokoliv na ní nečistého, a bleskem ozářiti, cokoliv na ní temného.

Asmodi chtěl býti jednou divadelním ředitelem. Oní poznával občanskou i společenskou důležitost divadla — a znal velikou mizerii, v kteréž tonulo. I chtěl alespoň z části onu kalužinu vyčistit, aby jel vozík Thespisův svobodně — chtěl ale také (alespoň z části) *vozík* vyčistit, aby se dostojně před světem pohyboval.

„Země by hořem pukla" — říkával — „kdyby věděla, jak zmatenou, samolibou, ztřeštěnou, pošetilou čeládku na hřbetě nosí — ale to jen mezi lidem, mezi tím krutým, právachtivým panstvem ostatního tvorstva. Osel zůstává hezky oslem, liška liškou, vrabec vrabcem, kohout kohoutem: jenom švec nechce býti ševcem, krejčí krejčím, hlupec hlupcem, ničema ničemou; všecko chce býti *komediantem*.

„Žáci, kteří ledva prvními školami proběhli, a jichžto se krom abecedy nic nechytlo — učeníci, kteří mistra poslouchati nechtěli — výrůstkové, kteří všecko již okoušeli, ale všeho zas nechali, proto že se chléb vezdejší v potu tváří dobývati má — lidé, kteří hynouce v bahně rozpustilosti a prostopášnosti, nevědí, kde pevného břehu do-

stoupiti: všickni tito uchytí se divadla a myslí, že našli pohodlné přístřeší — pohodlné pro lenost a obžerství.

„A takováto čeleď běduje potom, že nemá u lidu žádné vážnosti! — Do očí naplit měl by ti svět, neumělá, nadutá, podvoduplná směsice! Co chceš jiného, nežli co ti večer, při záři lojového slunce, v říši malovaného plátna k oběti přináší? Tam zapomíná švec a krejčí, hospodský a řezník na dvě hodiny, že před ním neplatný dlužník své *kunšty* provádí, a přijme s vděčným srdcem, co mu jeho nezasvěcená ruka předloží.

„Já se ani za mák nedivím, že až posud tolik vředovitých předsudků na stavu hereckém lpí — oni to z většího dílu sám zavinil. Kdož by smeknul před člověkem, kterýž toho nezasluhuje a požadovati právo nemá? Nebuďtež, pánové, *komedianty* — a hned se celé smýšlení veřejné promění. Jak mile z vás bude ústav umělecký, spojení lidu vroucího pro krásu a ctnost, sbratření dostatečných sil k dosažení vysoko vytknutého cíle: tuť i hned půjde za vámi úcta, vážnost a uznání. Dílo vaše nebude ležeti před očima obecenstva jako dílo poběhlíkův, nýbrž výsost povolání svého znajících a z veškeré duše po něm toužících mužů.

„A pak direktoři těchto malých divadel! — Pane, pane! — vlasy mi hrůzou vstávají, když na to zpomenu! Mluvte s nimi. Aby vám dokázali, jak rozšířené a znamenité známosti mají, budou vám vypravovati, kolik žbánů tam a tam se Shakespearem vypili. Klassické drámy jsou u nich ty, kteréž nejvíce vynášejí — to jest nejvíce křiklavé luzy vábějí; u jednoho: „Loupežníci na Chlumu“ — u jiného: „Bachus Pumprnikl“, u třetího: „Dvanácte spících panen“. O pravém povolání divadelního ředitele — o jeho povinnostech: vkus obecenstva zušlechťovati, z ústavu svého zrcadlo všeho krásného, a byť i rozpustilého, učiniti — jakž by to mohl člověk věděti, kterýž jednou snad divadelní cedule roznášel, padesát zlatých uhospodařil, a teď na vlastní risiko pod papírovou korouhev pluk sobě rovných ctitelů Thalie svolal?“ —

Milý, milý Asmodi! — Co jsi se nahorlil! co jsi se napracoval, abys *komediantstvu* ke cti pomohl. Patnácte let najímal jsi se cizím lidem za dělníka, shromažďoval jsi, psal jsi, maloval jsi, šil jsi .... o kdož umí povědĕti, co jsi všechno dělal?

V komoře tvé leží teď ovšem hromada pěkných, svinutých dekorací a veliké truhly strakatého šatstva — v pokojíčku tvém stojí ovšem dlouhá

skříně starých i nejnovějších dramatických kusů, klavír, na okně řada květoucích hortensií, a pod nimi tvá Julie — perla tvé budoucí společnosti: ale ty sám sestárnul jsi — ty sám, odpusť! — zdětiněl jsi — nu, Bůh dej svého požehnání! Ať se ti nahradí probdělé noci, ať se ti nahradí lopota denní — a především, ať se ti vyjeví patnáctileté krásné sny o tvé Julii!

Já mu přeji všeho zdaření! — ach, vždyť na tom i svoje naděje zakládám. Já blázínek! Asmodi toho zasluhuje. Vůle jeho je ta nejlepší, hlava k tomu schopna, a dlouhá léta strávil, nežli se k cíli dovlekl. A já? — Nu uvidíme! Mne obletují teď dva geniové — *umění* a *láska*.

5.

Mne obletují teď dva geniové — *umění a láska!* .... Tak jsem napsal. Snadno napsáno; ale což bylo vlastně při tom pravdivého, skutečného, podstatného? Co bylo při tom, na čem bych si byl mohl něco zakládati? — Nic, pranic! nežli moje sny, moje lákavé sny, živé touhy a zjevení-se obrazů vzduchových!

Já se dal ovšem zapsati do řady bojovníků, jež bylo Asmodiho provolání ze všech končin

svedlo, a on mi prokázal čest, že vedle jmena mého do kontraktu: *první milovník* postavil; — jáť se ovšem domníval, že mi Julinčiny oči něco více, nežli pouhou náklonnost herečky k herci projevují, a že mi starý otec více přeje, nežli pouhý direktor členu společnosti své: to vše viděl jsem arci před sebou; ale jakéž to bylo rukojemství, že mě umění a láska ověnčí? Bláhová mysl, bláhové srdce mladické!

Avšak — vždyť nechci psáti *o sobě! On*, z brusu nový *divadelní ředitel*, náš bývalý Asmodi, malý šedokabátník, pan direktor Rosenberg, jest hrdinou mého vypravování....

Bylo opět krásné jitro — tak půvabné, a snad ještě půvabnější, jelikož požehnané bylo bohatou úrodou, nežli ono první, když jsem s Asmodim se seznámil. Bylo u prostřed září. V najatém kočáře jeli jsme Oujezdskou branou — pan ředitel s dceruškou vzadu a já naproti nim. Za námi jel sice veliký, žebřinový vůz, a vedle kufrů nebo na skříních s garderobou a bibliotekou byloby ještě dost místa pro začátečníka direktora bývalo, avšak: „Z malého ušetření měl bych jen velikou škodu" — řekl Asmodi. „Neoklameš-li svět leskem, ani se ti nepoděkuje; a když pan principal v kočáře přijede, budou hned i na celou společnost jinýma očima hleděti."

Bylo krásné, veselé jitro — ale my tři na lehkém voze byli jsme tiši, jakobychme smutek nosili. V srdci nebyl jsem smutný — ale mluviti jsem nemohl. Odtržen od bývalého života nastupoval jsem nyní novou, na oko arci lesklou dráhu: ale já nebyl slepé děcko, abych byl po ní jako po lákavé, pozlacené hračce sahal — jáť věděl, neboť jsem věřil zkušeným, že nastupuji skluzkou, podvádivou, při tom i drsnatou a trnovou stezku. Kam as po ní dojdu? — Tato myšlénka vtírala se mi nyní mocněji nežli kdy jindy, a jakkoliv jsem v jinošském zanícení neočekával nic jiného, než pochvalu obecenstva, přece mi také z lidské a přirozené bázně i syčení diváků na mysl připadlo, a srdce mé se zachvělo. Mimo to bylo sklíčeno i nikdy nepocítěnou rozkoší! Seděl jsem proti Julince. Naše kolena se chvílkami dotýkala, a mně bylo při každém dotknutí, jakoby se elektrický proud mým tělem rozléval. Já držel její náruční košíček na klíně. Klobouček jí v kočáře trochu překážel; sundala jej tedy — a já měl druhý poklad v rukou svých. Nyní tu seděla v něžném čepečku, jejžto si hedbávným šátečkem ovázala. Čerstvé ranní povětří bylo jí tváře trochu začervenilo — oči se jí leskly — krásnější nebyla se mi posud zjevila!

A s tímto pozemským andělem měl jsem nyní bývati! — před ním měl jsem z plného srdce jen o cizí lásce deklamovati? — Ne, ne! tak velmi jsem nepochybil, v sladkém snění napsav: „Mne obletují teď dva geniové — umění a láska!“

To vše jsem živě cítil, ale mlčel jsem. Julinka také mlčela, a otec nemluvil. Oba byli tak plni myšlének, jako já. Posléz ale přetrhla Julinka všeobecné mlčení.

„Aj, aj, pánové!“ prohodila, „což pak jedeme na pohřeb, že tak svědomitě ústa zavřena držíme? — Tatínku! tvé naděje obracejí se v jistotu! — tvé krásné sny přicházejí na jevo!“

„Já tomu ještě nevěřím!“ zavrtěl on hlavou. „Já přivyknul naději tak, že se jistoty obávati začínám. Patnáct let samého očekávání, samého lopotění, zapírání sebe samého a nuzování! Patnáct let samého stavění na velikém plánu, na skrovné společnosti posvěcenců Melpomeny a miláčků Thalie — patnácte dlouhých let pobývání v tiché skrytosti a — nyní najednou vystoupiti světu před oči a říci: Tu jsem! Toto jsem udělal za patnácte let! Pro živého Boha — pojďte! dávejte mi po pěti a dvou groších, já vám rozevru prsa svá a rozpoltím lebku svou, abyste viděli, jak se točí a víří krev a mozek můj! Buďte ale milosrdni a nepoděste mě hvízdáním!“

„Aj, milý tatínku!“ jala se Julinka líbezně mluviti, hlavu k němu nakloníc, „kde pak jsi nabral dnes tak černých barev k obrazu divadelního ředitele? Pryč, pryč s těmi bubáky s jasné oblohy naší budoucnosti! Nevíš-li, co jsi jindy říkával? — Divadelní direktor je malý král — je divotvorný čaroděj. Onť má své ministry a sluhy, své démony a bůžky; ze svého kabinetu, ze své tajemné dílny pohybuje srdcem lidským, nech se jakékoli k okresu jeho a kouzelnému kolu přiblíží. Smích a pláč, radost a žalost rozchází se péčí jeho; on vede ducha lidského do slunečních výsostí blahodárného umění, on mu podává zrcadlo, řka: Podívej se, takový jsi! — a velí opět: Takový buď! — Tak jsi mluvíval, tatínku! — an jsi daleko stál od cíle. Proč medle jinak mluvíš, an se k němu blížíš?“

„Proto že jsem vedle divadelního ředitele také člověk a lidskou přirozenost zapříti nemohu!“ odpovídal Asmodi hlasem polotemným, dceru za ruku pojav a k srdci ji tiskna. — „Proč pak jsi ty se tázala, zdali na pohřeb jedeme? Kdyby nebylo i *v tobě* jakési úzkostné, ač nepovědomé a nevýslovné tušení vzniklo, nebyla bys za krásného jitra pomyslila právě na pohřeb.“...

Avšak dosti té rozprávky! — Onať se hodila k naší jízdě tak špatně, jako hovor o krvi a kost-

nici, když si přátelé k sklenici vína zasednou. Ale snad právě potom teprva dá se okusiti všeliké rozkoše lidské, když má za podkladek strasti člověčí, anebo aspoň upřímnou o nich rozmluvu! —

6.

Přijeli jsme na štaci.

P.... je pěkné krajské město. Za oněch časů nebylo sice tak zvelebeno jako nyní, přece však před mnohými jinými pro svou výstavnost, lidnatost i zámožnost prvnějšího místa zasluhovalo. Neměloť také, jako nyní, vlastní divadlo, a kdykoli cestující společnost herecká v jeho lůně stany své rozbila, stalo se to vždy na tanečním sále v hostinci „u orla“: avšak pověst také dokládá, že za oněch časů měšťané přece hojněji před těmito, jenom na čas vyvěšenými oponami a sbitými prkny, ježto svět vyznamenávají, se shromažďovali, nežli nyní ve vlastním a schvalně k tomu cíli a konci vystavěném chrámu Thalie. Slovem: Asmodi čili jak se nyní u slavného úřadu hlásil: direktor Rosenberg věděl, že je P... pro divadlo dobrá zimní štace, a tam tedy ustanovil svého štěstí nejdříve zkusiti.

Pozdě na noc přijeli jsme do hostince, a zemdleni jsouce, dali jsme si brzo vykázati pokoje

a odešli na odpočinutí. Pokochav se v líbezných myšlénkách o prvních dnech příštích a o pozemském andělu, s nímžto jsem poprvé pod jednou střechou spal, upadl jsem tuhému spánku do náruči, a setrval v něm — do bílého rána.

Ustrojiv se a opustiv pokoj, potkal jsem na chodbě direktora; ale Bůh ví! — málem bych ho byl nepoznal. V novém černém fraku, hedbávné vestě, na krku bílý šátek s velikou jehlou s krásnými rubíny, na rukou lesklé rukavičky a na nohou dle obyčeje střevíce s malými, stříbrnými přesličkami — tak se bral do města dělati potřebné visity. Já mu přál mnoho štěstí, nemoha se zdržeti, abych se hodně dlouho za ním nedíval.

Veselý a pln živé naděje se k poledním navrátil.

„To byste nevěřili, milé děti!“ jal se k nám — totiž k Julii a ke mně — mluviti, když jsme pak vespolek u stolu seděli — „to byste nevěřili, jaký účinek dvě lesknoucí-se rukavičky, prsten nebo náprsní jehla a ohebný kompliment mívá! — Ti lidé nejsou zvyklí, *principála komediantů*, nebo, chtějí-li nám čest prokázati: *aktérů* v lepším kabátě vídati, než jaký společnost jeho mívá, kteráž obyčejně svých několik švestek v ranečku nosívá. Já vám povídám, splní-li

zdejší honorace jen třetinu, co mi slíbila — budeme *victoria!* volati.“

Ubohý Asmodi! — Radoval jsi se — radoval! Aspoň jsi činil, jakoby ti radost v žilách hrála; avšak nebyla to veselost — ta nelíčená, nestrojená, ta šedokabátní z kozího plácku, dokud jsme u okna plného krásných hortensií sedali. Tys věděl ovšem, jak s lidmi zacházeti — uměl jsi ovšem, jako divadelní ředitel s obecenstvem zahrávati, t. j. o jeho přízeň a milost — o jeho několik grošů — prositi: ale jak mile jsi tuto rolli hráti začal, nebyl jsi Asmodim — přestal jsi býti dobrosrdečným stařečkem s ohnivou hlavou, a začal býti výborným komikem! Celý den jsi hrál — a toto napnutí veškeré bytosti budilo ve mně strachy.

A mimo to! — Jak brzy počala se i jasně nalíčená obloha tvoje kaliti!

„Ale slyšeti jste měli ty všechny protektory naše, u nichžto jsem si dnes střevíce ušoupal!“ jal se Rosenberg rozkládati, když jsme večer v jeho pokoji opět pohromadě seděli. „Slyšeti jste měli všechny ty moudré rady, jakéž mi dnes do paměti složili! — „Jenom pořád něco veselého — ale hodně veselého, aby se osrdí otřáslo!“ — naostřil mi pán s vykrmeným břichem — zdá mi se, že to byl jeden z městských representantů. „Člo-

věk vidí té bídy po celý den, že neví ouzkostí, kam oči obrátit — ať se tedy aspoň večer zasměje.“ — „Jen ale něco k pláči — a hodně zamilovaného!“ — napomínala mě panička prvního radního. — Jinde chtěli břinčení mečů, loupežnické dýky — někdo se také tak zapomněl, že o klassické dramě mluvil. Z toho quodlibetu stlučte nyní repertoár, aby všem vyhověl!“ —

Vidíš, milý Asmodi! — vidíš. Doma, dokud jsi plány osnoval, dalo se dobře o volení dobrých kusů mluviti; když mělo ale k činu přijíti, začali na tebe již strašáky padati, nežli jsi první kročej učinil. Avšak — komu čest, tomu čest! Asmodi zůstal věren plánu svému a ustanovil, že divadlo Schillerovou truchlohrou „Ouklady a láska“ otevře.

Já neměl ovšem co namítati. Ferdinand byl můj miláček — a Luisa? Mohl-liž jsem naproti Julii nejapným, chladným zůstati? Já se na ten večer těšil, jako malé dítě.

V několika dnech sjela se celá společnost, a pan ředitel rozdav úlohy, oznámil na třetí den první zkoušku. Hlavní osoby byly obsazeny již dospělými herci. Já byl říkaje jediný začátečník pro velké partie; uměl jsem ale již rolli nazpamět jako Otčenáš. Nebylo se tedy čeho báti, že by se první představení na dlouho odložiti

muselo — jakož takového průtahu také žádná kasa ředitelská netrpí.

O společnosti mlčím. Bylať sebrána z rozličných úhlů světa — jakož to i jinak býti nemůže, a nevypadla tedy podle prvnějšího plánu Asmodiho. On chtěl na začátku všeliké oudy spolku svého *zkoušeti*, chtěl se o jich umělecké schopnosti i mravní hodnosti přesvědčiti; ale když se hodně dlouho načekal — a osobně se mu říkaje napořád sami začátečníci — a jací začátečníci! — představovali: učinil to jako jiní direktoři venkovští, a sehnal členy od jiných společností, vyjednav s nimi z většího dílu písemně, aby v ten a ten čas do P.... přijeli.

A tato společnost byla nyní druhým pramenem, kterýž jasný tok Rosenbergových radostí na počátku zakalil!

„Člověk je na světě, jen aby se klamal!“ posteskl si Asmodi přede mnou upřímně. „Zase to poznávám. Zanášeje se krásnými plány o svém budoucím divadle, zapomněl jsem, že bych krom bibliotéky, garderoby, dekorac a jiných právě řemeslnických příprav i o samé společnosti dlouho pracovati, dlouhé s ní zkoušky činiti musel, aby se k mému ideálu hodila. Jáť myslil: Počkej, až jednou se svým plánem veřejně vylezeš — hned se jich kopa statečných přihlásí! Myslilť jsem,

že svět mezi tím časem, co já s divadelními prkny se rozloučil, trochu *popošel*; že se jich bude k umění vyvolených hlásiti, že nebude třeba nepovolané voliti! Avšak jsi to, hochu, sám viděl! Tebe jsem ulovil — to je pravda! a k tomu prvního; co ale potom přišlo, nestálo za to, abych tomu cedule roznášeti dal. Friséři, kterým se nelíbilo kudrlinky čechrati; krejčí, kterým nevonělo cihličku ohřívati; kupečtí mládenečkové, kteří se mrzeli, že si v krámě ruce pokazili — plechaři, punčocháři, tiskaři — a milý Bůh ví, kdo mě pokoušel! A já bych byl rád oči zamhouřil, neboť vím, že není snad jednoho divadla na světě — a sice i velkého, ježto se nyní *vzorem* a *školou* nazývá — není pravím jednoho, kdeby ten neb onen matador dříve k nějakému cechu nebo pořádku byl nepatřil. Byl bych tedy rád oči zamhouřil, jen kdybych byl jiskru povolání zpozoroval; ale na zdařbůh s nimi se odvážiti — to jsem nemohl. Čím menší společnost, tím vybranější musí být; a kdybych měl nyní, jakožto člověk z vlastní škody zkušený, jinému radit: ať si každý dřív, nežli s divadlem něco začne, hodně mnoho osobních známostí udělá — více alespoň, nežli já, jemužto patnácte let skoro jen o pouhý výdělek u lidí běželo. — Ostatně ale také ještě nezoufám. Něco dá se s našimi

pány a dámami přece vyvesti — a potom tu mám Julinku! Již k vůli ní musejí lidé do divadla — a vy, pane, také něco dovedete.“

7.

Den první zkoušky byl tady.

„Prosím vás, nezačínejte s našimi pány velikých známostí, a zvláště se chraňte našich panen a paniček!“ napomínal mě ještě Asmodi. „Ne abych snad někomu na cti utrhal — ale věřte zkušenému. Dovedete-li každému přívětivou tvář okázati, s každým lahodně promluviti, abyste při tom hned neprozradil, co se ve vašem srdci děje: tedy s nimi obcujte. Jestli to ale ještě neumíte — jakož také doufám“ — a přitom mi ruku tiskl — „tedy se jich raději co možná straňte. Posměchu, pomluvě a úkladům neujdete bez toho tak aní tak: budete však alespoň pánem času svého, a uzavřev se s Musou v tiché samotě, snadno na svět ostatní zapomenete!“

„Pravda, pravda!“ odpovídal jsem v duchu i ústy. Mluvil ze srdce mého. Jáť byl již také u sebe uzavřel, jak se budu k společnosti chovati. Jako *společník*, doufal jsem pevně, že nikomu příčinu k mrzutostem nepodám; jen abych také co *herec* mrzutosti nezkusil! V tom jsem nemohl arci za sebe státi; ale vůle moje byla dobrá.

I šel jsem na zkoušku. — Starší oudové — t. j. herci rutinovaní měli již mezi sebou allianci; podávali si ruce jako staří známí, ačkoliv se před tím snad jak živi nebyli viděli. Ženské — totiž nastávající bráčistka Millerová a lady Milfordová — stěžovaly si, že mají drahé příbytky, ptaly se, kde budou jídlo brát — a jedna z nich hejčkala malého mopslíčka.

Já si předsevzal činiti, jakobych na prknech doma byl — ale předsevzíti a vyvésti něco, je dvojí. S kloboukem v ruce vylezl jsem na jeviště, kdežto si pánové a paní divadlo prohlíželi, měříce i místo pro publikum a počítajíce již, mnoho-li tu asi benefice vynesti může. I pozdravoval jsem kolem do kola, komplimentů nešetře, a v tom jsem se již prozradil, že jsem na divadle nováček.

Jáť myslil v tom okamžení, že stojím před muži zasvěcenými v tajnosti hereckého umění — před muži, o nichžto jsme od začátku našeho seznámení s Asmodim, jako o miláčkách Musy horlivě mluvívali; a protož nebylo divu, že v mém pozdravení více pokory leželo, nežli se patřilo. Já tehdáž ještě nevěděl, že nevšímati sobě celého světa, leda pokud se při něm břicho naplniti může, k hlavním cnostem *obyčejné* herecké čeledi náleží.

„Hezký člověk!“ prohodila svobodná Milfordová k provdané bráčistce, mopslíčka pod krkem lechtajíc.

„Projde!“ řekla tato. „Jen jestli ho nebudou prkna pálit.“

„Mladý zajíček!“ ušklebil se vyzáblý herec. — Já to vše slyšel, neboť jsem se byl sotva od nich ohrátil. Ostatně vypadala naše společnost líp, nežli si lid obyčejně *komedianty* představuje. V tom případu poštěstilo se Rosenbergovi jakýmsi, abych řekl, leskem *zámožnosti spolku svého* publikum oslepiti. Všude jsem viděl čisté kabáty, dobré boty a neotřené klobouky!

Hned za mnou přišel Asmodi, přivádeje Julii-Luisu, a já vyváznul z nesnáze, začíti s někým rozprávku, do nížto se mi nechtělo — anebo státi jako solný sloup.

„Služebník, moje dámy! — dobré jitro, pánové!“ jal se direktor mluviti, klobouk jen trochu nadzvedna. „Nežli začneme, dovoluji si připomenouti, aby se ráčilo osoby dnes tak představovati, jakž to každému zvláštní študium podává, a jakž to u představení provésti hodlá. My se ještě vespolek neznáme, a já bych nerad, aby se večer něco přihodilo, co by třeba někoho mezi námi z kontenance přivedlo a v první hře nějakou skvrnu učinilo.“

Nikdo na ta slova neodpověděl, a mně se zdálo, an jsem oči své letmo od řečníka na posluchače obrátil, že se těmto jakési usmívání okolo úst vznášelo. Asmodi sám si toho nevšimnul, anebo nechtěl všimnouti — dal znamení k začátku, a odstoupil.

Začali jsme. Bráčista s bráčistkou, ten rozdílný páreček Luisiných rodičů, odbývali první scénu, jakoby žádost ředitelovu nebyli ani zaslechli. *On* louskal ořechy, *ona* pletla dětskou punčochu, pilně do práce hledíc, aby žádné oko nevypustila. Přitom rozprávěli, že jsem věru myslil: Ti dva študují mumlavé duetto! — Asmodi přecházel prudkým krokem za kulisami.

Pan Wurm — byl to onen, kterýž mi mladých zajíců nadal — podal oběma Millerovým šňupec tabáku. — „Vím sice," řekl při tom, „že nešňupáte; běží tu ale jen o to, abyste věděli, co všecko večer dělati budu. — Pane napovědo!" obrátil se potom k boudě, „hezky pozor! — Já ten škvár již několik let nehrál." Na to strčiv obě ruce do kapes, postavil se zrovna před boudu a tady stoje, ani sebou nepohna, celou scenu jako ze slabikáře odříkával.

To bylo na vzdor žádosti ředitelově — to bylo jako naschvál proti vůli jeho! — Asmodi! já tě litoval.

Když vystoupila Julie, upustili ostatní poněkud od své umělecké nedbalosti. Buďto jim krásou a způsobností imponovala, anebo brali ohled na *dceru* ředitelovu. Semnou si ale tropili říkaje *šašky*. Já si byl předsevzal — a Asmodi mi to radil — že budu každou scenu všemožně tak hráti, jako bych ji večer hrál — a toto pravidlo nech si všickni mladí herci a především páni dilletanti, kdekoliv jací jsou, hluboko do paměti vštípí! — ale stálo mě to veliké přemáhání žluče, abych od svého plánu neupustil! Jediný president byl muž jiného smýšlení a tudíž i jiného chování. Prováděl sceny své s jistotou, nedaje se ničím vůkol sebe mýliti, a charakter svůj i bez namáhání jistými, patrnými známkami před oči stavěl.

Nyní přišla moje scena s Milfordovou. Když jsem vystoupil, vázala mopslíčkovi mašličku, a mne si hrubě ani nevšimla. Onať bezpochyby na počátku očekávala, že jí budu dvořiti, vidouc ale, že se moje oči jen okolo Julie vznášely — a jakž jsem já, začátečník v umění i lásce, měl jim veleti, aby toho nečinily? — poznala snad, kolik bilo, a v naději své zklamána, uzavřela mě lhostejností a nevšímavostí potrestat.

Já bych byl všecko trpělivě snesl, jen kdyby toho psíka byla na rukou neměla! Ten ale, sotva že jsem hlasitěji promluvil, začal vrčeti a zuby

ceniti, a když jsem se posléz k šlechetné Milfordce trochu přiblížil, zaštěkal na mne tak pronikavě, že jsem vyděšen odskočil, a všechen — jak se říká — z rolle vypadl.

„Shoďte tu potvoru na zem!“ ozval se za mnou Asmodi, a hned na to stál mezi námi s tváří plamennou — jakož jsem ho posud nebyl spatřil. „Jak pozoruji, byla moje slova před zkouškou jenom do větru hozena! Ale velmi se mýlí, kdo myslí, že řeknu někdy něco nadarmo. Je mi sice líto, panno Wiesnerová, že právě u vás nelibosti své uzdu popustiti musím — týká se to ale všech, kteří vůli mou slyšeti nechtěli. Já vím, co jakožto ředitel požadovati mohu — i budu toho požadovati. Já vyplnil posud všechny články našich kontraktů — budu tedy hleděti, abyste je i vy splnili. Komu se pořádek nelíbí, jímžto nejen dobrého stavu kassy, ale i cti veškeré společnosti docíliti hodlám: nech jde, odkud přišel — já nebudu na prknech žádného příkoří a žádné svévole trpěti. — Teď prosím, aby se líbilo ve zkoušce pokračovati!“ —

Ubohý direktore!

8.

Co bylo Julii? — Jakou to chladnost jevilo chování její? — A proč opět nalíčenou zdvořilostí chtěla ukryti jakousi ke mně nelibost?

Pro živý Bůh! — Mám-liž to mysliti? Mám-li se v to moře rozkoší tak lehkověrně potopiti? — O mluv, mluv, Julie! a vyznej se, zda-li to *žárlivost?*

Já mluvil s Wiesnerovou. Bylo mně jí líto. Bouře, všemi přivolaná, byla ji zastihla nejprvnější. Zdálo se mi, že jí slzy v očích stály. Rád bych byl věděl, jsou-li to slze lítosti nebo hněvu. —

Ale od té chvíle zdála mi se býti interessantnější. Odstoupila z jeviště a se žádným ani slova již nemluvila. Mně ale není na světě nic protivnějšího, jako myšlénka, že se mou vinou snad někomu křivda stala. Mimo to pozoroval jsem, že je lady Milfordová osoba velmi půvabná. Bylať as 28tiletá, plná, vysoká — a večer vypadala jako královna. Oči jí jen hrály. Rafinované — to jsem brzo poznával — bylo arci všecko její chování; nic však méně přece veliká lahoda v něm vězela. I nechtěje se žádným v nepřátelství žíti, myslil jsem, že mne neubude, jestli se u hezké ženské omluvím, s kterouž budu museti často bývati, a jelikož to snad mezi vady mé náleží, že u ženských právě nejvíce slov nadělám, když nejméně cítím, míval jsem s ní po dva duy hodně dlouhé rozmluvy.

A *to* bylo snad příčinou Julinčiny nelibosti! — Tak jsem nyní uzavíral, a o tom chtěl jsem se

i k štěstí svému přesvědčiti. Klepání na dvéře vytrhlo mě z myšlének, a do mého skrovného pokojíčku vešel Asmodi.

„Ah! jaké potěšení! — pan direktor —“

„Nechte, nechte! Že vy ke mně nepřicházíte, musím já k vám —“

„Prosím! Já se nenadál — a včera se mi zdálo, že nějaká mrzutost —“

„To bych nevěděl! — Ano, my vás dnes jistě očekávali. Nu, kdož ví, kde vás co více baví, nežli naše společnost.“

„Pane direktore!“

„Nu, nechme toho, nechme! — Já jdu k vám na radu. Zejtra má býti první představení — a lidé nechtějí naši truchlohru. Kdesi cosi, že prý to již viděli! Jakoby hlavní oučel divadla v tom vězel, aby se *zvědavost* obecenstva ukájela! Krásou díla básnického a dobrým představením musí člověk se potěšiti, a pak je hoden do divadla vkročiti.“

„Co tedy počnete? — Dáte jiný kus?“

„Na žádný způsob. Raději nebudu ředitelem.“

Ach ovšem! — já to již dávno pozoroval, že jste se tuze pozdě k tomu těžkému stavu odhodlal.

„Mimo to“ — začal opět Asmodi, když byl několikráte sem tam po pokoji přešel — „mimo to bych s vámi rád o něčem promluvil, co se vlastně jenom vás týká —“

„Račte, pane direktore!“

„I dejte mi teď pokoj s direktorem! — Jako přítel — jako tatík se synem chci s vámi mluviti — ale nesmíte se hněvati.“

„Což mě neznáte?“

„Nevím, nevím! — Včera i předvčírem obíral jste se s Wiesnerovou — nedělejte to, Ferdinande! Poslechněte zkušeného. Se ženskými u divadla nedojdete štěstí, a co s nimi času promaříte, je ztráta na vašem umění.“

„Jak? — Vy tedy myslíte, že by se měl herec všech citů sladkých odříci?“

„Může-li to dokázati, blaze jemu; aspoň ať na divadelní princezky srdce své nepoutá — neumí-li lehkost ženské mysli snášeti.“

„Aj! — myslíte opravdu, že by tento přísný úsudek *všech* ženštin u divadla — bez výmínky — se týkal?“ — Myslilť jsem při tom na Julii, ale neosmělil jsem se ji pojmenovati.

„*Všech?*“ řekl Asmodi, a mně se zdálo, že v tom okamžení také na Julii myslil. „*Všech* nikoli! Jsou výmínky; ale tak vzácné, jako v naší zemi rajský pták. Z většího dílu za to arci nemohou. Dokud nebude pražádný předsudek na stavu hereckém, jako na jiném uměleckém, lpíti — dokud se budou ženské buď z nouze nebo z divné chuti, bez duševního vzdělání a moralního zá-

kladu divadla chápati — nedá se žádané proměny očekávati. Ach, milý Ferdinande! — já znal také jednu — mluvím s vámi upřímně, abyste neřekl, že vám ovoce zrazuji, z něhožto jsem sám snad blahosti okoušel — vězte, že jsem také jednu znal, a byla půvabnější, byla všemi vnadami ženské krásy ozdobena — mé vřelé srdce upnulo se na ni láskou vášnivou — ach, tím prudší a nerozumnější, an mne v letech mužných napadla. Veškeré umění, krev a život byl bych dal za její věrnost — a hle! ona tropila hříčku se srdcem mým. Ach, Ferdinande! — vy jste první, k němužto po dlouhých letech o bolestných ranách duše své mluvím; nedivte se, je-li hlas můj měkčí při té zpomínce.“

Při tom stiskl ruku mou, a jako bolestí přemožen posadil se na sesli, sklopil hlavu a tvář na dlaň položil.

9.

Mráčky zmizely, ježto se byly bez mé viny mezi mnou a Julií stahovati začaly. Slunce opět svítilo — pro mne tím jasněji a radostněji, an mi nadějný výhled na přízeň milostné dívky ozařovalo. Věděl jsem, že mi přeje *ona* i *otec její*.—

Nastal den prvního představení.

Asmodi dal po dlouhém rokování přece jen Schillerovu smutnohru na ceduli postaviti. Onť sám doufal, že představení výborně vypadne a všechny odpůrce usmíří. Neboť se byly věru šťastnou náhodou v naší společnosti síly sestředily, ježto by mnohému velkému divadlu ke cti byly sloužily. Kromě dvou mladých začátečníků pro menší úlohy byli ostatní oudové zkušení a vycvičení herci.

Ale jakého namáhání, jakého starání a běhání stálo to Asmodiho, nežli se osudné jitro prvního představení zabřesklo! — Toho dne byl všechen již jako v horečném zápalu; neměl stání, neměl pokoje. A jakéhož také divu? Patnácte let minulosti a celá budoucnost ležely na váze!

Měli jsme poslední zkoušku. Všecko šlo výborně. Buď opravdivé vyhrožování ředitele, kterýž platil gáže, jakových skoro u žádné cestující společnosti nadíti se nemohli — anebo příkladem několika členů, jimžto na čestném podaření věci záleželo, pohnuti a svedeni, sjednotili se všickni k harmonickému celku. Asmodi chodil opět za kulisami a mnul si radostně ruce. V tom se ozval v garderobě, z nížto se na jeviště vcházelo, chraptivý, ale hlasitý mužský hlas, a znepokojil celou scenu tak, že jsme se všickni mrzutě obrátili.

*

„Jaký to povyk?“ ptal se hněvivě Asmodi, běže rychle dolů po několika stupních, ježto do garderoby vedly. My, jižto jsme na sceně právě co dělati neměli, šli jsme za ním.

U prostřed pokoje stál člověk veliké, silné postavy — mohl býti asi 40tiletý; ale pro zpustlost tváře nedalo se to dobře určiti. Barva lící jeho byla bledá, nezdravá, jakousi opuchlinou protivná; oči měl zkalené, ztrhané, zapadavé, a jenom chvílemi vyšlehl z nich blesk — opilosti. Vlasy byly zcuchané, brada zarostlá, šátek okolo krku nedbale otočen, kabát říkaje bez knoflíků, boty bez podešvů a kalhoty okolo nich otřepené.

I stál u prostřed pokoje a vadil se s divadelním posluhou, kterýž ho chtěl ze dveří vyvésti.

„Ty velbloude! — ty slepá krtice!“ dotíral na něho. „Ty mně dvéře okazovati? Mně — pod jehožto krokem svět se otřásá? Neznáš Hanibala, Cäsara, Makbeta a Waldštýna? — Pryč z očí mých! Já musím s knížetem tohoto plátěného paláce mluviti! — Běž, a budiž hlasatelem kroků mých. Abälino jest mezi vámi!“

„Ten má dost a nepotřebuje nic *od nás!*“ prohodil za mnou sekretář Wurm, a obrátiv se na zad, zkřikl na jeviště: „Paničky a pánové — *kollekta!*“

Víte, co to je? Útočiště nedbalých nebo nešťastných miláčků Thalie; útěcha herců bez místa, kotvice na vlnobitném moři světa bez peněz poháněných umělců a trápení divadelních členů, kteří v engagementu jsou! — Jak mile se člověk divadla přichytí, dostane právo, každého kollegu, buď on mužského nebo ženského pohlaví, žebrotou obtěžovati. Jak mile se člověk divadla přichytí, vstoupí v jakousi cechovou, nevím od kterých časů trvající úmluvu, že bude pomáhati kamarádům z nouze. Kdyby tato kollegialnost na *jistých* základech spočívala, mohla by stavu hereckému veliký užitek nésti; až posud je to ale jen bylina, vzcházející teplým sluncem přízně jednotlivých, a tudíž není až posud kollekta nic jiného, nežli starým zvykem zavedená žebrota.

Z úst Wurmových slyšel jsem to slovo ponejprv, ale v tu chvíli neměl jsem kdy, abych je byl na mysli přemítal; neboť pozornost moje upřela se na cizince a našeho ředitele.

Sotva že se tito dva spatřili, zůstali na chvíli jako vyjeveni státi. Muselo‘ je něco neobyčejného dojmouti, an i smysly napilého v tom okamžení jistého vědomí nabyly. Asmodi zbledl, hněvivé jiskry sršely z očí jeho — ale jazyk mu byl zdřevěněl.

„Jsem tak ochlastaný —“ zvolal posléz cizinec, několika kroky k Asmodimu vrávoraje —

„že vidím, co nevidím — anebo jsi to opravdu, Holmane?“

„Prosím za odpuštění, pane direktore!“ jal se mezi to posluha svou omluvu přednášeti. „Ten člověk se mi sem vedral mermomocí — já mu bránil dost!“

„Co že bečíš, berane?“ obrátil se k němu cizí herec. „Direktor? Náš Holmánek je tvůj direktor? — Co pak jsem byl slepý?“

Přitom se otočil ke stolu, vzal s něho divadelní návěští a začal čísti: ... „pod ředitelstvím Karla Rosenberga bude se provozovati ...“

„Ah tak! — tys měl tedy ještě jedny křtiny? No, co škodí — Holman nebo Rosenberg! — Pane direktore — nějakou kollektu — a ze staré známosti — nějakou tučnou — nebo dobré engagement!“

„Vyveďte ho ven!“ zkřikl nyní Asmodi, dávaje znamení posluhovi. — „Ať ho nevidím!“

„Jakže, pane překřtěný direktore!“ dal se cizí do smíchu. „Co pak jste se přehlédl? *Já* to jsem! *Neubert* vám skládá svou reverenci. Vypadl vám z oka již tak úplně, že ho nemůžete poznati? Vy jste se, panáčku, také změnil — to je pravda! — ale paměť moje není tak slabá, jako vaše. Ach, kde jsou ty časy — není-li pravda, když ještě Julie —“

„Pryč, pryč, hanebníče!“ rozkřikl se nyní Asmodi, a tvář mu zahořela náramným hněvem. Hlas jeho se třásl. „Pryč! — anebo tě uškrtím!“

„Ho ho! pane Kašperle!“ odpověděl tento. „Nezapomínej, že stávalo v tvých rollích: Já se bojím! — Uškrtit? — mne, jehož jsi zkazil?“

„Já?“ rozhorlil se Asmodi ještě více. „*Já tebe*, ničemníku?“

„Ano, ty!“ smál se druhý s hroznou surovostí. „Kdybys byl neměl tak hezkou ženu, nebyla by se mi líbila — a nebyl bych s ní utekl.“

Jako tížící skála padlo toto připomenutí Asmodimu na srdce. Dech se v něm zatajil — a tělo jeho skleslo na blízkou sesli.

My byli zatím všickni jeviště opustili, a s podivením na ten výjev hleděli.

„Pane na nebi!“ ozval se nyní mezi námi hlas ženský, a Julie se drala k otci. „Co je ti, tatínku?“

„Nic, nic, milé dítě!“ šeptal tento s hroznou ouzkostí. „Jdi na jeviště, Julinko! — jděte, pánové!“

„Kýho ďábla?“ zvolal Neubert. „Je tahle tvoje dceruška — ta malá Julinka? Aj, toť máš tedy desaterou náhradu za první Julii. Ta bez toho za nic nestála — a nechala mě také na holičkách. — Dobré jitro, paničky a pánové!“ obrátil

se na to k nám. „Slepý Belisar nebude moci z místa, nedáte-li mu cinkavého průvodce — anebo nenechá-li mě váš pán pod svou korouhví bojovati.“

10.

Bývají herci — (člověk prosaický tomu neuvěří!) — jimžto život u dobrých cestujících společností milejší jest, nežli místo u stálého divadla. Já sám jich několik znám, a bohdá že časem některé doby ze života jejich nakreslím. Potom snad i tuto poetickou jich vášeň vysvětlím.

Podobný člověk byl komik Holman. S celou duší umění svého — kteréž ovšem nebažilo jen po pouhém kejklířství a prostém šaškování, alebrž po ideálním zobrazení osob ze života vyňatých, křehkosti plných — s celou duší tedy umění svého se drže, neznal jiné rozkoše, leda jakéž mu nový, zdařilý výtvor Musy jeho přinášel. Hýření a pouhé umrtvování času ve společnosti bylo mu protivné. Přítele neměl snad nikdy, důvěrných známých málo, a — ženských se vystříhal. Nečinil to z ostýchavosti, ale z pevného předsevzetí, an byl shledal, že herec u malé společnosti těžších závaží na peruti ducha svého vložiti nemůže, jako stav manželský.

Avšak člověk nemůže v sobě přirozenost lidskou tak úplně zničiti, aby se nejmocnějším

popudům jejím na vždy ubránil. I Holmana konečně čarovný dech lásky ovanul. Spatřil Julii, a v zavádivém lesku krásy její domníval se muž pětatřicítiletý, že ono slunce nalezl, ježto mělo ozáříti budoucí stezku života jeho. Zapomněl, že se uchází o milost herečky, a s celou duší se jí odevzdal.

Julie nebyla bez citu, a nabyvši snad přesvědčení, že se uměním na onen stupeň výsosti nevznese, kdeby žádného nepotřebovala, jenž by se o žaludek její staral: byla s obětí srdce Holmanova spokojena, vidouc, že jakožto manželka oblíbeného komika větší příjmy bude míti, nežli sama pro sebe, jako *druhá milovnice*. Také snad i *to* jí lichotilo, že *ona* rozhřála ledovou kůru prsou muže, kteryž posud za podivína a nepřítele ženské pleti rozhlášen byl. Těšiloť ji to, že ouhlavní, jinak ale líbezný urputník lásky v okovech jejích se třepetal. I podala mu tedy ruku, netuše ani, co činí, a co Holman od ní očekával.

Holman omladnul. Síly jeho se zdvojily. — Jako zlaté sny míhala se před ním budoucnost, ale jako sny, ježto se *vyjeví*. Láskou přišel teprva k úplnému vědomí uměleckého povolání svého, a pomyšlení, že by někdy život bez Julie vésti měl, bylo pomyšlení na *smrt*.

Julie nacházela ve svém novém živobytí velikého zalíbení. Zbavena jsouc trudných starostí, kteréž ji druhdy při skrovné gáži tísnily, nežli se přítel našel, kterýž jí za laskavé usmání finance její zas v pořádek uvedl — zproštěna všech péčí o hlavní potřeby života, těšila se nyní také z mnohého pohodlí, kteréž jí vroucně milující manžel opatřoval. Šťastné bylo nové manželství, a lidé, kteří byli na začátku buď ousměšně ústa příčili anebo nedůvěrně hlavou vrtěli, pomalu utichli: když pak Julie po roce Holmana dceruškou obdařila, zdálo se v blaženosti tonoucímu manželu, že se nebe v domácnost jeho přistěhovalo. Novorozeňátko, jež po milené matce také Julií nazval, vidělo se mu býti andělem strážcem jeho pozemského štěstí a rukojemstvím, jež mu nebesa poslala.

Láska jeho k manželce — bylo-li to vůbec možná — ještě zrůstala, a všechna péče jeho spojovala se v té myšlénce, aby spanilé Julii své každé radosti zjednal, jakovéž jí dle stavu svého jen poskytnouti mohl.

Spanilé Julii! — A věru, ona byla spanilá! Nový stav mladé matky prostřel po celé bytosti její jakési nevýslovně sladké kouzlo, ježto jí každé srdce podmanilo. Podobalať se krásné jarní růži v plném rozvinutí.

Toho času přišel k společnosti, u nížto se Holman právě nacházel, mladý člověk, velké, spanilé postavy. Byl to Neubert, *první milovník* a *hrdina*. Jeho živé oko, jeho ušlechtilá tvářnost, jeho dojímavý hlas a vůbec veškeré líbezné chování byly zbraně, jichžto silou nejenom ženštiny u divadla, nýbrž i mnohé krásenky po městě sobě podmanil. Avšak lov jeho po této libé kořisti přestal, jak mile oko jeho na Julii padlo. Veškeré snažení jeho čelilo nyní k tomu, aby se *této* zalíbil. Bylať podivně srdcem jeho pohnula.

Prohnán školou lásky poznal brzy, o jakou ženštinu se pokouší, a věděl, jak tenká tenata navléknouti, aby do nich upadla. — Ona nečiniła veliké obtíže. Bez vyššího vzdělání, bez pravdivého základu mravního, toliko v okamžení rozkoš hledajíc, nalezala v tom zalíbení, že jí spanilý, mladý člověk dvořil — a plamenem pro ni hořel. I začala — jakož každá ženská bez ušlechtilého citu a jasného rozumu — rozdílu činiti mezi manželem a novým milovníkem svým — a tuť ovšem bujarý mladík, pln sršícího ohně, před soudcem srdce jejího spíše obstál, nežli považlivý muž, ovšem hlubokým, ale ne tak zářícím plamenem ji milující.

A k čemu dlouhého vypravování? K čemu dlouhého líčení převratu ženského srdce? — Mu-

sel bych ještě jednu novelu psáti. Musel bych Asmodiho veškerou bytost, žilku po žilce rozbírati; — a to by byla práce žalostná! Žalostná jest již tato, an pouze jednoduchý příběh vypravuji, jak jsem jej ze zlomkovitého vyjádření ztrápeného Asmodiho pochytil.

Neubert a Julie si porozuměli — neštěstí Holmanovo bylo rozhodnuto. Jednoho večera vrátil se oblíbený komik, jenž byl právě obecenstvo uměleckou hrou nad obyčej obveseloval — navrátil se, pravím, pochvalou i vlastním vědomím potěšen domů — a nenalezl manželku. Hrozný byl to večer — strašlivá noc! Dítě leželo v kolébce — matka nebyla k nalezení. Chůva o ní nevěděla.

Ráno vyšlo na jevo, že i Neubert zmizel. Kluk jakýsi přinesl direktoru lístek, aby naň u zkoušky nečekali, že se nehodlá před několika lety navrátit — a ubohý komik obdržel psaníčko, aby se nestaral o Julii *starší,* která se v pečlivých rukou nachází — ale aby všechnu starost jenom Julince *mladší* věnoval.

Ubohý muž div si nezoufal. Byloť mu, jakoby jej žádný úvazek již k životu nepoutal. Ani umění nemělo tak úkojné náručí, aby mu bylo na prsou svých úlevy popřálo. Horká nemoc uvrhla jej na lože. Dlouho ležel v nebezpečenství — ale

ovšem bez smyslů. Ukrutný stav jeho netísnil jej vědomím.

Silná přirozenost jej ochránila. Přišel zase k jasnému poznání, a oko jeho padlo na opuštěné dítě. Duše jeho naplnila se nevýslovnou bolestí; ale v tom okamžení se také otužila. — „Tobě, nešťastné dítě, zasvětím život svůj!“ vzdychl z hlubokosti duše — a nová síla vrátila se do těla jeho. I byl potom jen otcem, ničím jiným, než *otcem*. Herectví byla věc mimořádní. Pustá melancholie naplnila mysl jeho; podivné plány honily se mozkem jeho. Konečně zdálo se mu, *že je nejvyšší potřeba, velikou změnu ve stavu hereckém zavesti* — i uzavřel pevně, že on k tomu první kročej učiní. I chtěl zříditi vzor divadelního ústavu — ohledem na mravní i umělecký stav. A protož patnácte let pracoval! —

11.

Dnes mělo býti první představení! — Bůh pomozi! — dnes měly kejkle vyváděti dvě osoby, jimžto bylo, jakoby se do hrobu chystaly.

Ubohá Julie! Až dosavad oplakávala jsi matku, jakož drahý, svatý poklad, zakopaný při slzách otce tvého, a kdykoliv jsi na duchy strážné zpomněla, ježto tě na cestách života prová-

zejí, vždy a všude zdálo se ti, že mezi nimi duch nebožky matky první se vznáší! Nejkrásnějšími barvami líčila jsi nepoznanou podobu matky své, nejkrásnějšími ctnostmi jsi ji ozdobovala. Ubohá dcero! dnes dostal obraz tvůj poskvrnu, kterouž potokem slzí nesmyješ! Dnes jsi slyšela, že byla matka tvoje *nehodná!*

Politování hodný otče! — nešťastný řediteli! — Co jsi patnácte let bolestně ukrýval a tajil — hanbu svou i dítěte svého — to dnes původcem jejím na světlo přišlo. Avšak co pravím? — Hanbu? Může-liž patrná vina cizí člověku na cti škoditi? Může-liž dítě odpovídati za skutky rodičů? — O světe, světe! jak úzké je tvé srdce! — jak zkřivená mysl tvá!

A dnes mělo býti první představení! — Což bylo obecenstvu do toho, že direktorovi srdce pukalo a dcera jeho žalostnými slzami líce máčela? Ono by se bylo znechutilo, kdyby se byla dnešní hra odložila. — A což vlastně bylo ředitelovi Rosenbergovi do toho, že bývalý komik Holman hořem umíral? — Péče o kasu velela mu dnes hráti — i hrálo se.

„Upokoj se, milé dítě!“ prosil Julinku — „a ulev starosti mé. *Pro ni* neplač — nenaříkej; nebyla slzí tvých hodna. Vypusti z mysli, co zlému člověku z úst vyjelo, a pomysli, že tě zlý

sen poškádlil. Matka tvá je pro tebe mrtva, jakož byla po všechen čas tvého života. Já snesl bolestnější ránu, než jaková nyní srdce tvé rozdírá — a Bůh mě zachoval. Dnešní den jest pouhý ohlas oné strašlivé bouřky, ježto blaženost života mého zrušila — a pouhý ohlas nás nezničí.“

Julie neodpovídala. Hlava její spočívala na prsou jeho, a ruce její byly ovinuty okolo krku jeho. . . . .

„*Du bist blass, Louise?*“ — byla první slova mé dnešní rolle; a já se bál z úst je vypustit! Ach, Luisa byla v skutku bledá! Bylať to nevýslovně jemná bolest, ježto celou duši dívčí naplňovala, a kteráž celou krásnou její hrou prosvítala.

„*Du bist blass, Louise?*“

— „*Es ist nichts, nichts! Du bist ja da. Es ist vorüber!*“ —

S těmi slovy uvrhla se mi okolo krku. Srdce moje zachvělo se při opravdivosti tónu jejího. Každá sylaba vycházela z hlubin duše její; jáť poznával, že v těchto slovech odlevy nalezá. Slze polily tváře její. Já bych je byl ulíbal.

A pak ona scena s Wurmem, kdežto se o zachování otce jedná! kdežto se dcera k nejhroznější oběti uvoluje, aby otce vysvobodila! kdežto milenka zradu na milosti své zpáchá — veškeré blaho života svého do hry hodí — aby

otci pomohla! Jak živ na to nezapomenu! — My všickni stáli za kulisami; byla se nás všech jakási zbožnost zmocnila. Stáli jsme a poslouchali — aby nám žádné slovo z úst Juliiných neušlo, a samy herečky přiznaly se, že podobné dokonalosti na divadle venkovském ještě neviděly — od ženských a hereček (kdo je zná) zajisté veliké svědectví! — Herci jí prorokovali slavné příští.

A jak se chovalo publikum? — Důstojníci a mladí panáčkové, venkovští šviháci, plesali rozníceni spanilostí *té ženské* — (jak se obyčejně částka publikum o divadelních umělkyních vyjadřuje) — a byli by snad rovnou mírou tleskali, kdyby hra její i méně výborná byla bývala. Ženštiny na sedadlech umáčely si celé šátky — považlivější pánové nepřestali pochvalně hlavou kývati — a mládež na posledním místě slavila hlučné radovánky. Štěstí ředitelovo bylo toho večera pevně založeno.

A což on sám — co Asmodi? — Jak se choval? Jak se mu vedlo?

On hrál maršala Kalba — i byl to celý onen blbý, na zevnitřnostech lpící, po novinkách se honící, uhlazený dvořenín. Salonový tón, uhlazené pohybování, chůze — vše bylo výborné. Srdce diváků obveselilo se pohledem na nevídanou umě-

lost. Plesali, a nikdo se neptal: „Jak je ti, ubohý Asmodi?“ Ale herec nemá se také *nějak* míti! On se zaprodal; přestal býti člověkem, a nesmí nic jiného býti nežli kejklířem. Co je divákům do toho, jestli tě hlava bolí, jestli tebou zimnice lomcuje, jestli ti žalost srdce užírá? On platil — ty musíš hráti!

Asmodi hrál — on ale také plakal! — „*Ah, mon Dieu! Sie kennen mich ja!*“ — byla poslední slova jeho v první sceně, ježto s velkým namáháním ze sebe vynutil; potom sebou vrhnul na sesli. Mělať přijíti Luisina scena s Wurmem! Celá duše jeho potopila se v sladká slova milované dcery — i bylo mu, jakoby se v skutku dívka nevinná obětovala, aby jej před hanbou a smrtí zachránila.

On dohrál! — scenu druhou i třetí: a věru, slova Milfordové: „*Mann des Erbarmens!*“ týkala se ho v nejpravějším smyslu. Tiše odebral se po čtvrtém jednání do garderoby, a nemluvě, nesvlékaje se z vyšívaných šatů posadil se do koutečka, kdež jeho stoleček stál. Inspicient mu oznámil, že se může pátý akt začíti, a nedbaje na to, že mu direktor odpovědi nedává, o němžto věděl, že ho dnes mrzutá příhoda potkala, dal znamení, aby se začalo. — Asmodi zůstal sám

a sám ve svém koutečku. My všickni měli ještě v pátém jednání co dělati. —

Hlučné tleskání oznamovalo, že je po hře. Rychlým krokem přiběhl inspicient do garderoby.

„Pane řediteli!“ promluvil k Asmodimu, „račte se obecenstvu okázati. Chtějí vás také mezi ostatními viděti — *volají* vás!“

Ale Asmodi ho neslyšel. Nedbalť na volání lidské — neboť ho byl již Bůh zavolal!

Třetí den na to prokázali jsme řediteli svému poslední službu!

* * *

Neptej se nikdo: „Co se stalo s Julií — co se mnou?“ — Já chtěl jen *konec patnáctiletých snů* nakresliti. Historii nás dvou — bude-li ji kdo chtít čísti — podám snad někdy jindy. Prozatím jen napovím, že bylo mi štěstí v lásce příznivo.

Pomněnky

z hrobu nejstaršího Čecha.

*

(Psáno roku 1847.)

1.

Bylo na jaře roku 1791; jasně hořelo slunce na nebeském klenutí a rozlévalo oživující dech svůj po květoucích sadech.

V císařské bibliotece bylo skoro prázdno. Jen zde onde vypisoval některý mladík citaty z foliantu v tuhých, kožených deskách. Zvláštní pilnost okazovali ale dva posluchači filosofie, kteří sedíce vedle sebe v koutku u okna bedlivě do kněh hleděli a brzy to, brzy ono sobě zdělovali. Jeden psal a druhý jako diktoval. Měli před sebou španělský slovník a roman „*Lazarillo de tormes*“, kterýž oba do německého jazyka překládali.

S velikou živostí počínal jsi při tom zvláště mladík dvaadvacíti let, outlé, nevelké postavy. Na první pohled zdál se býti nepatrným mužíčkem; když mu ale pohlédl člověk do temných pronikavých očí, tu věděl hned, že v té slabé tělesní schránce bystrý duch přebývá. I byloť

také patrno, že vedl jakousi vládu nad svým soudruhem.

„Pro dnešek bude dost toho opravování,“ řekl k němu konečně. „Poledne je tady a já cítím v sobě něco lidského. Ještě osm takových dní jako dnes nebo včera, a románek povandruje do censury a Diesbach bude sypat tolary. Co myslíš, pane Pokorný?“

„Já — nic,“ řekl druhý mladík, „jen že bych měl rád peníze v kapse před feriemi, abych si mohl něco nového na sebe pořídit. Jinak bych si musel uložit půst a klausuru, když se budou v našem okolí píct posvícenské koláče.“

„I ty hříšníku!“ usmál se první. „To jsem měl vědět, že máš náklonnost k takovým marnostem; to bych se byl o jiného pomocníka postaral. Naposledy tě veselé kousky těch španělských tuláků ještě docela pokazí. To já jsem proti tobě hrozný sprosťáček; já si koupím za honorar několik gramatik a budu se o feriích válet v slovníkách.“

Toto všecko mluvili arci jen polohlasitě, aby jiných čtenářů nevytrhovali; při tom složili rukopis německého překladu a každý z nich strčil do kapsy kus roztrhnutého originalu, kterýž jim obèma náležel, an si jej byli na společné útraty

zjednali. Potom odvedli dva hodné svazky španělského slovníku dozorci biblioteky a šli.

Skoro u samých dveří zahlídli kolegu, pěkně rostlého mladíka plných, zdravých tváří, kterýž sedě o samotě a zády k nim obrácen pilně se ve staré kníze probíral.

„I podívej se!“ řekl šeptem jeden z odcházejících študentů, totiž outlý, bystrooký mužíček. „Tuť sedí ještě náš Hněvkovský! Do čeho pak to kouká, jakoby chtěl kámen mudrců vykoukat?“

A s těmi slovy přiblížil se tiše k čtoucímu, naklonil se mu přes rameno, nahlídnul do knihy, ušpoulil ústa a dal se téměř hlasitě do smíchu.

Tím se čtoucí vytrhnul; pozvedl své jasné zraky, a vida před sebou známý obličej řekl velmi dobrosrdečně: „Ah, pan Puchmayer! dobrého zdraví. Teprva přicházíte?“

„O ne, již odcházím napojen a nasycen bohatými poklady,“ usmíval se tento, „a divím se, že pan Hněvkovský zatím po pustinách bloudí a kamením se tluče. — To je česky — ne?“ doložil s pohrdavým ousměchem a hodil hlavou po knize.

„Ano, to je náš poctivý Konáč,“ řekl Hněvkovský s jakousi vnitřní rozkoší.

„Poctivý?“ opakoval Puchmayer. „Může být; ale *náš?* to nevím, já alespoň děkuji za to pře-

telství a nemohu věru pochopit, jak můžete čas přebíráním takových škvárů mařiti.“

„Žádné škváry, pane kolego!“ řekl Hněkovský mírně, ačkoli se mu tváře zapálily. „To jsou zbytky po mužích, kteří byli naši otcové; to jsou památky jazyka, v němžto nás oba matky modliti se učily — jazyka, dávno slavného a vybroušeného, když němčina ještě jako v plénkách ležela. A já bych nemyslil, že byste některou památkou po svých rodičích tak povrhnul, abyste řekl, že je to škvár.“

„Aj, aj, domine Hněvkovský!“ smál se Puchmayer, ačkoli mu to nešlo jaksi ze srdce. „Vyť se pro nic za nic všechen rozpalujete, a český jazyk nalezl ve vás nového rytíře. Ah, je pravda! vždyť jste Vydrův miláček! Naposledy budete ještě českým spisovatelem.“

„Kdyby mi Bůh k tomu síly udělil,“ řekl Hněvkovský živě a postavil se před svým odpůrcem — „ano, neznal bych krásnějšího povolání, nežli mluviti mateřským jazykem k svému národu, rozpalovati srdce jeho a vyjasňovati ducha jeho. Rozumíte? Vyť chcete tuším také k spisovatelskému cechu přistoupit — jakže? Máte prý již kontrakt s kněhkupcem? Hledáte slávu u cizích pramenů a dáte si za to ještě domácí peníze vyplatit. Vidíte, domine Puchmayer, to já neumím —

nemějte mi za zlé, pane Pokorný!“ obrátil se k spolupřekladateli španělského románu, kterýž byl mezi tím blíže přistoupil — „a kdybych to i uměl, tedy bych to přece nečinil. Já si myslím, že jsem Čech a že mi jakož takovému také přísluší nejdříve Čechům sloužiti — rozumíte? to si myslím já. O němčinu ať se starají Němci, a chcete-li vy jim pomáhat, když nemáte jiného poznání, s Pánem Bohem, noste dříví do lesa, když je vám to milejší, nežli abyste češtinou kvítí po domácím palouku rozsíval. Ale to mi věřte — u Němců naleznete za své namáhání hrozně malého vděku; v jejich houfech zmizíte, jakoby vás ani nebylo, kdežto byste u Čechů za dosti skrovné podniknutí vděk i chválu nalezl. Rozumíte? Co se ale týče professora Vydry, myslíte, že my dva holobrádkové postačujeme toho šlechetného muže posoudit nebo odsoudit? Ano, on je ten jediný, kterýž se za těchto zlých časů k české krvi hrdě přiznává, český jazyk velebí a českému národu nové rozkvetání slibuje. A toť mi nebudete přece za zlé vykládati, když se jakožto český syn slov jeho důvěrně chytám a nejkrásnější naděje na ně zakládám. Rozumíte?“

„Bene, a poněvadž nejsou dnes kolegia, tedy jsem vás nechal mluvit, aby nepřišly uši ze zvy-

ku,“ řekl na to Puchmayer ousměšně. „Jáť také nehodlám ten váš oheň k češtině hasiti, ó chraň Bůh! každý člověk má svého koníčka; ale v tom ohledu je mi vás líto, že své srdce na tak sprostou a opovrženou věc věšíte, jako je čeština.“

„Sprostá? opovržená?“ opakoval Hněvkovský trochu hlasitěji, nežli snad na těch místech slušelo; „ale jen od nevděčných nebo neznalců, vím to, vím, a proto se divím ještě více, že si jí pan Puchmayer nevšímá, a byť to nebylo pro nic jiného nežli pro její dokonalost.“

„Já se nerad s mrtvými obírám,“ řekl Puchmayer již trochu kysele; „tu slávu ponechám vašincům a učeným hloubálkům, jakož je tuším Dobrovský — totě přece Slavista? co? váš patriarcha; já si hledím raději živého; nu a český jazyk není přece živý, co se vlastně živý jmenuje: ten dodělává, stojí nad hrobem; to dělejte co dělejte, běh časů nezadržíte — a takž jen daremně síly své proplýtváte. Pamatujte na to, co jsem vám povídal.“

Po těch slovech se obrátil a odešel i s Pokorným. Hněvkovský ale hleděl za ním ještě hodnou chvíli, poněkud se zamyslil a vzdychl si potom: „Škoda toho člověka, toho bychme mohli potřebovat.“

2.

Bylo ještě toho samého roku před feriemi. Hněvkovský seděl v malé přízemní sednici a hleděl na papír, kterýž ležel před ním na stole. I byl jaksi nemile zamyšlen, chvílemi se mu kabonilo čelo, potom zase četl, počítal slabiky, měřil na prstech — četl poznovu a vrtěl hlavou.

V tom vešel mladík jemných, okrouhlých tváří a jiskrného oka.

„*Salve*, příteli!“ promluvil hned na prahu. „Dobré odpoledne! Radujte se! vaše sednička se obracuje ve chrám všech devatera milenek českého Apolináše, neboť přichází nejnovější jeho kněz a hledá přístřeší — nemáte-li už jiného v kvartýru.“

„Ba nemám, můj milý Nejedlý!“ řekl obyvatel skrovné sedničky a podával příchozímu ruku. „Jakýsi nádeník s Parnasu vyvádí tu arci své kousky, ale nechtějí se mu dařiti. Ať se kroutí jak kroutí,“ dokládal dále a uhodil při tom na stůl. „pořád je to jaksi neforemné, pořád to zní jako indianský žalm.“

„Jak to?“ ptal se studiosus Nejedlý. „Já vám nerozumím.“

„I mučím se tu něčím, co má jako české verše vypadat," odpověděl Hněvkovský; „natahuji to co nejsvědomitěji podle pravidel Rosových, ale ono to skáče neustále jako po chůdách; já chci, aby to lehounce tancovalo, a ono to roztahuje nohy jako čáp."

„Tak?" usmál se host, ale byl při tom v malých nesnázích. „A vyť jste jich už přece něco nakoval — těch veršů. Co pak řeknete teprva mému produktu? Já si vyskočil už také na českého Pegasa." Při tom sáhl do kapsy svého hřebíčkového fraku se širokými šosy a vysokým límcem. „Chcete-li mít trpělivost něco poslechnout —"

„Sem s tím, sem s tím!" řekl Hněvkovský horlivě. „Co to máte? Okažte honem, ať slyšíme, co vaše Musa zpívá!"

„Nebo křehotá," doložil Nejedlý. „Jinému bych to ani neokázal —"

„To věřím," prohodil Hněvkovský. „Protože byste bohužel snad ještě ani človíčka nenašel, kterýž by to čísti dovedl — jak pak teprva kdyby to měl posoudit! — leda byste k tomu naši trojici velikých *P* vyvolil: Procházku, Pařízka a Pelcla."

„Ne, ne," řekl Nejedlý, „po těch českých obřích se moje srdce ještě neroztoužilo. Já zů-

stanu při vás; vy jste můj křtitel, můj vlastenecký spasitel, vy jste udělal ze slepého Šavla vidoucího Pavla.“

Při tom vytáhl půl archu papíru, na němžto velikou frakturou psáno bylo: „Růže“ a pod tím několik slov rýmovaných veršů.

Hněvkovský po tom rychle sáhl a jal se dychtivě čísti. „Pěkně, roztomile, pane Vojtěše!“ mluvil mezi tím. „Na mou věru! třeba to byla jen malá pracička, erotická hračka — rozumíte? přece je to pro nás něco jiného, nežli kdybyste byl svého německého Hermanna asi ve dvacíti zpěvích uklohnil — jak jste se na něj už vykasal.“

„Nežli jste mi oči otevřel,“ pravil na to Nejedlý. „Nemluvte mi o tom, abych nemusel do prsou se tlouci a volati: *Mea culpa!* Dokud je člověk slepý, nevidí na cestu — toť víte. Nechme tedy bývalého Němečka ze Žebráka, ať odpočívá v pokoji; vy jste mu ještě dosti časně žílu zaťal, že nedělal hlouposti. Jen zdali nedělá teď nové, že se na český Parnas rozbíhá. Co říkáte mým veršům?“

„Jak povídám, pěkné jsou, roztomilé,“ řekl Hněvkovský, „ale přece tomu něco schází, ačkoli nevím co. To mají být jamby, není-li pravda? Když je hodně skanduji, tedy to tak nějak vy-

padá; když je čtu ale hodně *po česku*, jak jsem zvyklý mluviti, tedy v tom není chod jambický; to to skáče přes ploty a strouhy, že nemohu právě tak jako *ve svých* veršíchžádnou lahodu nalezti; a já si přece myslím, že musí být na veršíchslyšet, že to jsou verše, když je čtu, jak se přirozeně čísti mají, ale ne když je zpívám, krčím a natahuji, že na nich ani památky českého zvuku nezbude.“

I byli by se nyní oba mladíci snad v další rozbírání české prosodie pustili, ale v tom se klepalo na dvéře.

„*Ave!*“ zvolal Hněvkovský i se svým hostem, a když se na to dvéře otevřely, okázal se na prahu Puchmayer.

„S dovolením, pane vlastenče!“ začal sám příchozí. „Nebudu překážet?“

„Ah, to jsou hosté!“ usmál se Hněvkovský velmi dobrosrdečně. „Toť abychme okna roztloukli. Nu, pojďte dál, pojďte dál! co pak nám nesete?“

„Maličkost, svou nepatrnou osobu — nečiním-li žádnou překážku.“

„Jako doma, *domine* kolego, jako doma; tohle je můj krajan, pan Vojtěch Nejedlý, svého kunštu řádný *logicus*.“

„A bezpochyby také — vlastenec?“ ptal se Puchmayer tónem, o němž bylo těžko rozhodnouti, je-li to milé účastenství nebo ousměšek.

„Také, také,“ dosvědčoval Hněvkovský, a obrátiv se k Nejedlému představoval mu příchozího mladíka. „Pan Puchmayer, můj milý spolužák a německý spisovatel.“

„I kozla starého — abych neklel!“ řekl na to Puchmayer mrzutě. „Já bych si přál, aby se mi německé péro nebylo jakživa do ruky dostalo! Tuhle mám výdělek,“ mluvil dále a okazoval hodně tlustý rukopis, kterýž nesl pod paždím. „My se jako blázni dřeli, a kněhkupec nechce teď o ničem vědět, ani o tisku, ani o honoraru.“

„Boží pokuta, že jste byl nevěrníkem a odpadlíkem!“ dal se Hněvkovský do smíchu. „Nebude vám na škodu, to mi věřte, pane Puchmayre! a vy tomu budete sám jednou povděčen; rozumíte? Podívejte se tuhle na mého krajana. Byl také takový převrácenec; myslil také pořád jenom na Hermanna a Thusneldu; ale konečně otevřel oči, otevřel srdce a hlavu, a teď otevře ještě ústa a bude zpívat o Čechovi nebo Žižkovi.“

„Prosím, prosím,“ omlouval se Nejedlý. „Toť jsou jen tak moje mladické nápady; nežli je budu moci vyvesti, ještě mnoho vody uteče.“

„Ať si uteče, jen když se jich dočkáme,“ řekl Hněvkovský upřímně. „Veršík po veršíku — a sem tam vyhrkne časem nějaká menší písnička, rozumíte? Nám je každé slovo potřebné! u nás může být každé slovo jiskrou, kteráž někoho rozníti a na pravou cestu přivede.“

„Ale,“ začal nyní Puchmayer, „řekněte mi upřímně, pane Hněvkovský! Myslíte opravdu, že je vám několik veršů nebo několik knížeček něco platno? Nehněvejte se, kolego! ale já si nemohu pomysliti, aby se mohl český jazyk ještě jednou zotavit.“

„Nemůžete, nemůžete!“ rozhorlil se nyní Hněvkovský. „Nemyslete a cíťte něco, to je zde hlavnější věc nežli myšlení, rozumíte? A musíte-li mermomocí myslit, tedy vám povím o myšlénce, kteráž je krásnější nežli vše, co byste svou pochybností vymudroval. Pomyslete, že se jedná o to, aby se jazyk vlastního slavného národu z rumu a prachu vytrhnul a tím i celý národ k nové oslavě povznesl; rozumíte? A to je zajisté větší a pěknější úkol nežli pracovati v pohodlných síních cizího národu, kterýž všeho práva užívaje dle libosti se rozkládá. Pro svůj národ živu býti je veliká myšlénka a stojí za všelikou obět šlechetného srdce, i kdyby se nepodařila.“

„To máte arci pravdu, milý příteli!“ řekl na to Puchmayer s patrným pohnutím, a jemné tváře jeho se zardělý a oči zajiskřily. „Však já to již také na mysli přemítal — nedalť jsem se od vás nadarmo peskovat! ale právě proto mě teď mrzí, že nám Diesbach překlad španělského romanu nepřijal. Já bych si byl zjednal něco českých knih, je-li přece nějakých dostati, gramatiku —“

„I což je o to!“ zvolal Hněvkovský. „Chcete-li, vyberte si z mých, co se vám zalíbí. Tuhle máte Dalimila, nově vydaného od Procházky, toho vám zvláště poroučím; tuhle kroniku Eneáše Silvia nebo Trojanské letopisy — tuhle mám také první díl Pelclovy kroniky, právě teprva vyšel, a tuhle je cesta pána z Vlkánova — a tuhle vám mohu dát Steyerova Žáčka; Thamova Obrana jazyka českého vám nebude také škodit a starého Rosa vám přidám. Vezměte si to třebas na ferie.“

„Ne, ne, milý Hněvkovský!“ řekl Puchmayer a vzal horlivého kolegu vřele za ruku. „Vašich milých pokladů vás nemohu zbaviti; možnáť také, že si budu moci přece něco zjednati, pak mi ale musíte poradit, co bych si měl koupit, abych za málo peněz hodně mnoho dostal. A dejte si pozor,“ doložil s usmíváním, „on bude ze mne ještě Čech jako jsou pánové ze Žebráka. My z Vltav-

ského Týna máme také ještě něco v sobě, co na staré Čechy připomíná.“

„Dejž to Pán Bůh!“ zvolal Hněvkovský a tiskl srdečně ruku jeho. „To by nás bylo s naším Nejedlým do třetice a pak by se dalo již kus práce vyvésti.“

3.

Bylo druhý rok na to, masopustního času a ve čtvrtek, a opět bylo živo u Hněvkovského; opět měl u sebe hosti, přítele Vojtěcha Nejedlého a Puchmayera.

S každým těchto tří mladíků stala se za ten čas patrná proměna. Hněvkovský nosil již pudrované vlasy a vypadal jako poloviční švihák tehdejšího času; jasné oči jeho hleděly do světa, jakoby v něm samá veselost bydlela. Nejedlý stal se ještě jednou tak vážným nežli kdy před tím býval, a Puchmayer nebyl skoro ani k poznání — ne sice hlavně proto, že měl na sobě dlouhou kleriku mladého bohomluvce, ale pro jeho zcela převrácené smýšlení, které se v každém slově a pohledu, vůbec v celém chování jevilo.

„Ba, je to pravý kříž,“ mluvil nyní horlivě k oběma přátelům, „a kdyby se člověk té své víry zuby nehty nedržel, kdyby mu něco hlasitě

v srdci nemluvilo: Jen vytrvej! — přisám Bůh. bylo by to věru k zoufání — to jest: sluší-li člověku v mém habitě o zoufání mluviti. To se obraťte kam obraťte, na levo, na pravo, všecko všude jako zařezáno, jako slepotou poraženo; mermomocí chce to z vlastní, přirozené kůže vylezt a nějakou cizí srst na sebe pověsit, a pobehne-li to ještě nějaký čas v té koleji, bude muset konečně nový Diogenes přijít a novou lucernu rozsvítit, aby nějakého Čecha nalezl.“

„Ah, tak zle to snad ještě není,“ podotknul Nejedlý. „Onoť se mluví ještě po celé zemi česky —“

„Ono se mluví,“ přejal mu řeč Puchmayer — „to je pravda; mluví se, jako ptáčkové v hnízdě štěbetají, aby je luňák nebo střelec neslyšel. Doma za kamny nebo v širém poli za pluhem, kde lidské ucho nečíhá, to to zní ještě po česku — a to jen tak jako ledabylo ze spaní, jazyky o tom skoro ani nevědí; kdo ale slezl s pekelce a hlavu z okna vystrčil, ten si nastrčí už také německou larvu, aby ho neměli za sprostého Čecha — ano, ano, milý příteli! takž je to anno Domini 1792.“

„Nu, nu,“ ozval se nyní Hněvkovský. „To maluje pan Antonín trochu tuze černě. Kdyby to již opravdu v Čechách tak vypadalo, to bychme

museli věru jen mrtvého křísiti, a poněvadž je taková práce pro člověka s obyčejnýma rukama trochu obtížná, tedy by bylo nejlépe, abychme všeho díla nechali, vlasy popelem posypali — já bych ušetřil alespoň pudru — abychme opásali bedra svá a odešli na poušť slze prolévat. Čechy vypadají arci anno Domini 1792 jako velký špitál; proto mám ale přece pevnou naději, že sem tam ještě človíček sedí nebo chodí, kterýž tak dobře vidí a cítí jako my!“

„Tu se podívejte na toho farisea!“ obrátil se nyní Puchmayer k Nejedlému. „Nejdříve mi sám lamentuje, že je to všecko zaslepeno — až na professora Vydru, to se rozumí —“

„Já vám jich vypočtu ještě několik jiných, jestli se líbí.“

„Oh já vím, já vím,“ smál se Puchmayer. „To nepotřebuji ani vašeho počtu, ale dám si okázat katalog, až počne nový professor českého jazyka své prelekce. Ale nechme žertů! Sem tam stojí arci ještě Čech s kusem poctivého upřímného vědomí jako kvítek na písčité pláni, ale to nám není nic platno. Jednotlivý kvítek zahyne v koukoli — zajde, ani si ho žádný nevšimne; ale kdyby stál jeden vedle druhého, hezky pohromadě, již by to vypadalo jako záhonek, již by to padlo hned do oka — již by se dalo z toho něco udělat.“

„A což tedy myslíte, pane Antoníne?“ ptal se Hněvkovský.

„Abychme ty kvítky snesli,“ řekl Puchmayer — „anebo mluvíce bez figur a tropů: abychme se vespolek usnesli a sjednotili a pak spojenou silou o to pracovali, aby se náš jazyk po svém úpadu zase zotavil a k nové úctě přišel. Pokusme se o to, zdali bychme tištěným slovem české hlavy osvítit a česká srdce rozehřát dovedli.“

„A co pak je moje řeč?“ ozval se Hněvkovský. „To jsou již dávno moje myšlénky. Pusťme se jen do toho. Já mám již dva plány k veselým historiím, kteréž hodlám pro náš lid zpracovat, i doufám, že se budou líbit. Rozumíte? Čech si rád zažertuje a snese veselé vypravování.“

„Dovolte, Šebestiane!“ namítal Puchmayer, „v tom bych nebyl vašeho mínění. Náš *lid* nepotřebuje posavád naší pomoci, to jest: nějakého povzbuzení čili křísení anebo vlastně protírání očí; o lidu platí, co právě Nejedlý pravil: že je posud český — ačkoli snad o tom ani neví, a také si z toho nic nedělá; ale naše *vyšší* třídy, nechť jsou jakékoli váhy a jakéhokoli jmena, učení, důstojníci, úředníci, obchodníci, ano již i zámožnější řemeslníci — ti mají kůru okolo srdce, a poněvadž nižší osoby rády po vyšších opičí, tedy by

bylo třeba, abychme především těmito vyššími pány nějak zatřásli, nežli se neduh jejich tak rozežere, že by i nižší nakazil. Doveďme, aby si vyšší třídy českého jazyka všímaly a vážily, aby si jej oblíbily a konečně jakousi hrdost v tom nalezaly, že jsou v něm zrozeny; učiňme, aby nemyslily, že je sprostý, hrubý, drsnatý, chudý, ku vznešenějším věcem neschopný; okažme, že je slavný, silný, lahodný, bohatý, vybroušený, do všech forem se hodící — a pak máme vyhráno. Jak se budou vyšší k češtině přiznávati, budou se hned i nižší podle pánů říditi, jakož je odjakživa obyčej, a pak bude snadno na zpustlé vinici pracovat.“

„To je všecko hezky, milý příteli!“ řekl Hněvkovský, „ale já této cestě jaksi nevěřím; já si myslím, že půjdeme s kostelem okolo kříže. Rozumíte? Vyšší třídy našeho lidu mají dle nynějších okolností tuze velký prospěch ve věcech, které jsou českým na odpor; na cizím jazyku zakládá se jejich důstojenství, příjem a oslava — rozumíte? a čí chléb jídáš, toho píseň zpíváš, stará historie. Já myslím, že uhodíme na zavřené a na kamenné srdce, když budeme k vyšším třídám mluviti. Co myslíte vy o tom, Vojtěše?“

„Já si myslím,“ odpovídal Nejedlý, a myslil při tom na čtenáře hrdinských básní, o kterých

se mu již tenkráte zdávalo — „já si myslím, že by to byla cesta rychlejší, kdybychme učinili podle zdání Puchmayerova, nežli abychme začali u sprostého lidu — ale že to bude cesta trochu nejistá —“

„Proč nejistá?“ ptal se rychle Puchmayer. „Já vám již pověděl své důvody, a kdo se ničeho neodváží, také nic nedokáže. Nesmíme zoufati, nežli něco počneme. Zpomeňte si jenom, jak to učinili básníkové v Němcích, Bürger, Voss a jak se všickni jmenují, když se k povzbuzení vlasteneckého ducha německého spojili; ti měli také jen vzdělané třídy na mysli, proto že je u nich také taková brinda jako u nás. Lid je německý, ale vyšší třídy hrají si rády na cizozemské opice a francina jim plete hlavy; proto bych myslil, abychme u nás také tak udělali. Podejme našemu vybranějšímu obecenstvu něco v českém jazyku, čeho by se jakživo nenadálo, takhle překlad nějakého slavného německého nebo francouzského díla —“

„Ne, ne, to není moje mínění, domine Puchmayer!“ vskočil mu Hněvkovský horlivě do řeči. „Máme-li jazyku českému pomoci, musíme ho básnickými plody oslavit, které v jeho vlastním lůně povstanou — rozumíte? musíme okázati, že sami něco dovedeme — a to si mluvte, co mluvte, já

mám za to, že toliko původní práce, když se podaří, náklonnost k mateřskému jazyku rozníti a oslavu národu u cizinců způsobí. Rozumíte?“

„To si myslím také,“ řekl Nejedlý. „Vlastními, původními pracemi podaří se nám nejlépe a skoro jedině mateřskému jazyku úcty vydobyt. Vždyť můžeme k tomu všelikých forem použít — veršů i prosy, a ve verších zase rozmanitého způsobu —“

„Všecko dobře,“ dosvědčoval Puchmayer, kterýž v celém vyjednávání velikou horlivost jevil, „Ale to neřeknou přece ti nevěřící Tomášové, že je náš jazyk v stavu tolik dokázati jako jiný, když to nebudou mít tak patrně před sebou, jako se to dá v překladě učinit! Protož myslím, že se musíme především na překlady odvážit, ačkoli tím nechci velikou cenu původním pracem upírat.“

„To děláte dobře, pane Antoníne!“ dal se Hněvkovský do smíchu. „Já vám nebudu za to dobrý překlad dobrých věcí haněti, ačkoli mne k němu nikdy nedostanete. Já mám v sobě dosti živé žíly, že si mohu smělou rukou do strun české lyry břinknouti; drnkejte vy na cizozemské instrumenty — tak uděláme té i oné straně zadost a trefíme jednou ranou dvakráte do terče.“

„Nu, tedy budiž!“ doložil Puchmayer. „Sedněte vy si na domácího Pegasa — nebo jak to

šlechetné zvíře pokřtíte? — já si zapřáhnu cizopanského, ačkoli se nezaříkám, že si někdy také na domácím neproskočím. Rozumíte, pane Besto a Vojtěše? Ale jen hezky pilně. Každý čtvrtek se sejdeme a okážeme si, co urobíme. *Erit cum nobis Apollo.*“

4.

Asi půl druhého léta na to, času letního ve čtvrtek, hned po poledni, procházel se po malém podloubí na maltezském plácku štíhlý jedenadvacítiletý mládenec, a kdykoli přišel pod poslední oblouk, odkudž bylo na palác hraběte Nostice viděti, zastavil se a hleděl s patrným účastenstvím na pěkné stavení.

Konečně mu bylo ale buďto i pod samým podloubím tuze horko anebo jej upomínal žaludek, slovem: vyhlídnul si v naprotější řadě domů známou hospodu „u zlatého hada“ a vešel do ní.

Tam bylo ještě hezky živo; ještě tam seděli hosté po obědě — některý student, mladý úředník a starý mládenec se svým psem. I známého nalezl tam mládenec z podloubí, a to jej těšilo tím více, an seděl právě u okna, z něhož bylo na ulici viděti, a kdež bylo ještě dost místa, že si mohl k němu přisednout.

„I dobrého zdraví, Konráde! Pozdrav tě ruka Páně!“ řekl tedy k němu, rychle se proti němu a sice tváři na ulici posadiv. „Jak se vede? To je setkání!“

„*Grüss dich Gott!*“ odpovídal druhý v jakési nesnázi, ačkoli bylo na něm dříve jakousi radost vidět, když zahlídl mladíka vcházeti. „*Ich bin hier ein täglicher Gast. Aber wie kommst denn du auf die Kleinseite?*“

„Vyprovázel jsem bratra a dva přátele do Nosticovského paláce,“ řekl mladík, „čekám na ně a z dlouhé chvíle chci si tu vybrat nějakou práci pro zuby. — Poslouchaj', pane hospodský! maj' tam ještě smažené telecí nožičky, jako má tuhle pán?“

„*Aber ich bitte dich um Gotteswillen, Hans,*“ začal nyní naproti sedící přítel šeptati a skrčil při tom hlavu až k samému talíři, aby nebylo viděti, že se celý začervenal — „*hör' doch auf mit dem verfluchten Böhmisch! Die Leute sehen Einen an, als wenn man vom Dorfe käme. Zu Hause lass' ich es mir gefallen — aber an öffentlichen Orten —*“

„Jenom se neudav, kamaráde!“ začal Hans po něm šeptati. „Kdybych nevěděl, že jsi jinak poctivý chlap, vstal bych od stolu, abych ti nemusel do úst koukat, do kterých si také nevidíš.“

„Nebuď bláhový!“ řekl druhý pořád ještě šeptem. „Opatrnosti není jakživo nazbyt.“

„*Euer Wohlgeboren haben vollkommen recht,*“ řekl na to první hlasitě; „já pak se nebudu s tím déle obírat, protože musím tuhle něco jiného rozbírat.“

A s těmi slovy pustil se do smažených nožiček.

Chvíli seděli oba mladíci naproti sobě mlčky; jeden i druhý hleděl si jen talíře. Konečně ale pozvedl hlavu onen, kterýž nechtěl češtinu slyšeti, a vida, že u vedlejších stolů již nikdo nesedí, jenž by ho mohl zaslechnout, pravil k druhému pološeptem: „Snad se nebudeš hněvat, Nejedlý? To bych nerad, abysi měl skrze mne oběd nejedlý.“

„Ah — a, a — prosím tě, nekaz mi žaludek takovými vtipy!“ usmál se onen, a při tom strkal sousto po soustu pilně do huby. „Ani mi nenapadne, abych si nechal chuť pokazit. Jáť vím tuze dobře, milý Konráde, že se bojíš, aby tě nezapsali mezi vlastence, jakobysi měl bosýma nohama po kovářských truskách chodit — a já sám, kdybych měl tvou náturu, možná že bych si také uši před tou sprostáckou češtinou zacpával; ale já mám trochu tvrdší kůži — já tak hned každý kamínek neucítím — a také bych jej na svých budoucích cestách nerad našel, nebo upřímně ře-

čeno. já bych se také rád jednou ze študenta světského mudrctví někde nějakým strávníkem na zemských důchodech udělal.“

„Vím, vím,“ řekl opatrný Konrad, „a nemám žádné pochybnosti, že budeš vědět, jak si máš cestu k dobrému žlabu nalezti. Apropos, Jene, co pak dělá bratr v Nosticovském paláci? — smí-li to člověk vědět.“

„I proč by nesměl!“ usmál se Jan; „ale to není cesta ku žlabu; to je pěšina ku slávě. Četl jsi návěští o básních, které zamýšlí Puchmayer vydati?“

„Puchmayer? Ah, to je ten vlastenec ze semináře?“

„K službám, ten!“

„A že vydá básně? — to jsou tuším nějaké verše? Jak?“

„Ano, důmyslný Čechu! to jsou verše, anebo jak sám Puchmayer myslí: vrše, všelijaké písničky, bajky, smyšlénky, šprýmy a jiné trety — a stran těch šel s Vojtěchem a s juristou Hněvkovským k Dobrovskému.“

„Ah tak, tak!“ pohodil Konrad hlavou. „A ten zůstává v Nosticovském domě?“

„Ano,“ řekl Nejedlý. „Co se vrátil na jaře ze Švédska a z Rus, je zase u Nosticů. Já bych se byl k němu také rád podíval, ale ještě jsem

si netroufal; nemám vlastně žádnou práci v prvním svazku, který má nyní vyjít; ale až budu mít něco hotového, pak budu hledět, abych se s ním seznámil.“

„A co pak ti pánové u Dobrovského vlastně dělají?“ ptal se Konrad dále. „Má on snad ty jejich *bázně* — či jak se to jmenuje —“

„Básně, pane Konrade, zatím jenom básně — to jsou jiné rukavice.“

„Má je ten Dobrovský snad vytisknout?“ pokračoval Konrad.

„Dobrovský?“ dal se Nejedlý do hlasitého smíchu. „Ah, totě roztomilé! Ty ani nevíš, kdo ten člověk je? Nu co škodí, hahaha! ono je více takových velbloudů . . . neměj mi za zlé, příteli! ale on je to Juvenalský nápad, z Dobrovského udělati impresora!“

„Nu jen pomalu, pomalu,“ bručel Konrad s patrnou mrzutostí, ne sice proto, že se mladší přítel smál, ale že u vzdálenějších stolů ještě hosté seděli a je zaslechnouti mohli. „Onoť nebude tak veliké provinění, že člověk každého pana vlastence nezná; posud je dost jiné práce na světě nežli shánka po takových známostech.“

Potom zavolal hospodského, pomučil ho německou otázkou a zaplatil oběd.

Nejedlý si utřel vlastním šátkem ústa, neboť ubrousků nebylo tenkráte po hospodách tak snadno viděti, a ptal se ironicky: „Wos sai me šuldik, pane hospodský?“

„Hobn se — telecí nožičky,“ řekl poctivý hospodský s bílou zástěrou — „to jsou dva grošíčky — a klos bír — to jsou dva krejcárky, budu prosit: osm krejcárků.“

Nejedlý zaplatil a opustil pak zlatého hada ve společnosti mrzutého přítele.

„Dobře, že jsi po obědě,“ řekl venku a vzal Konráda pod paždím. „Nyní bys neměl chuti ani na ty nejpěknější nožičky — je-li pravda? Vidíš, vidíš, co dělá strach, aby se neprozradilo, že jsi také kus vlastence, to jest: až posavád hrozně malý kus. Já vím, že je ti teď mnohem lehčeji, že jsme venku, kde nás nikdo neslyší, kterýž by mohl dosvědčit, že česky rozprávíš — hahaha!“

„Ty jsi věčný pokušitel!“ řekl Konrád ještě poněkud nevrle.

„A ty věčný hlídač opatrnosti!“ smál se Nejedlý.

„Já jsem jistě také Čech —“

„Ale hrozně opatrný! Nu, nechme toho, nechme; ono může z tebe ještě něco být, jenom nezamykej oči a nezacpávej si uši; abysi však rychleji prospíval, tedy ti něco povím, chceš-li tuhle

se mnou počkat, nežli se bratr s přátely navrátí. Po jídle se beztoho těžce pracuje a při mém povídání budeš moci dobře zažívat.“

„A co to bude?“ ptal se Konrad a šel s přítelem na podloubí, kde se pak procházeti začali.

„Co to bude?“ řekl Nejedlý. „Ku příkladu, co Vojtěch s přátely u Dobrovského dělá. Poslyš, zakuklený Čechu! — znáš jistého Faustina Procházku?“

„Je to ten, který vydal tu rýmovanou kroniku? Onehdys mi ji okazoval.“

„Ano, ten — Dalimilovu kroniku. On umí trochu líp česky nežli my dva dohromady, a za tou příčinou předložili mu přátelé svoje veršované práce — ten okázal verše Dobrovskému, a Dobrovský objednal skladatele jejich k sobě — že prý jim něco poví.“

„Stran těch veršů?“

„Stran těch veršů, které se mu veršemi býti nezdají, jakž jim Procházka již napověděl.“

„A rozumí tomu Dobrovský?“ ptal se Konrád, jakoby se bylo těch časů na tisíce mladých Čechů ptalo.

„Inu, tak tak — jak se říká.“ pokoušel ho Nejedlý a dal se konečně zas potutelně do smíchu. — „O, ty zařezaný zákonníku! ty paragrafisto! Kdyby chtěl někdo nové vydání pandektů

obstarávati — není-li pravda, to bysi věděl, jestli to dovede; ale co umí nejprvnější slovanský filolog a neomylný soudce u věcech našeho jazyka a naší historie — to nevíš. Abysi však alespoň trochu poznal, může-li Dobrovský s mladým lidem o českém jazyku rokovati, tedy ti povím, co všecko sepsal, nejdříve: *Corrigenda in Bohemia docta Balbini*, pak: Vysvětlení slova Čech a Slovan, potom —"

„Dost toho, dost, milý Honzíku!" usmál se nyní Konrád přítelově horlivosti; „já toho tolik nepotřebuji — jáť nechci být profesorem českého jazyka, jako snad ty — hahaha! Já ti věřím a nežádám si obšírných důkazů."

„To je také tvoje štěstí!" řekl Nejedlý; „neboť věřícím může být ještě zpomožíno, jinak sice musel bych nad hroznou temností tvé české kotrby zoufati. A co se mého profesorství týče — snad bysi mně to nepřál?"

„I přál, přál!"

„Já dám za to vaší urozenosti titul nějakého vrchního komisara — takhle nade všemi těmi, kteří se nestydějí „u zlatého hada" nebo „u zelené žáby" česky mluviti."

„A já ti dám za to odměnu, že ji ucítíš," rozveselil se přítel a šťouchnul Nejedlého do boku.

„Děkuji," smál se tento, „a přijímám až do splacení. Teď mám ale tamhle co dělati!"

Přitom okázal na palác, z něhož tu chvíli jeho bratr Vojtěch s Hněvkovským a Puchmayerem vycházel.

„Tedy se měj zatím dobře!" poroučel se Konrád.

„I nebuď bláhový!" řekl Nejedlý. „Prosím tě, počkej! S těmi lidmi se můžeš beze vší bázně seznámit. Dva mají beránčí roucho na těle — vidíš? a to buď jistý, že pod ním žádný vlk nevězí. Třetí je sice světák a vynakládá každý den mnoho práce na své vukličky, je ale ta nejpoctivější duše v českém království."

To myslil juristu Hněvkovského, kterýž nyní všechen roznícený a jako s ozářenou tváří v punčochách a střevících rychlým krokem k němu přicházel. Přátelé v pěkných klerikách šli za ním jaksi zamyšleni, ale přitom jim svítily oči neobyčejným ohněm.

„*Salve*, pane Johanes!" řekl Hněvkovský, když byl pozdravil Konráda. „Škoda, že jste nešel s námi! To je vám duch — člověk až trne rozkoší. Ten tomu rozumí! Ten nám otevřel oči! Vivat na věky!"

„Nu, co pak?" ptal se pan Johanes. „Co pak se dělo? co vám říkal? Vyť jste celý bez sebe."

„Jsem, krajane, jsem — samou radostí, že jsme se konečně na pravou cestu dostali. Již to máme, pane Johanes! již můžete řádné české verše dělati; již nebudete muset při tom zpívat a našemu jazyku všelijaké násilí činit, když budete chtít, aby vám při čtení jako verše zvučely. Rozumíte? Pryč s Rosou! Já se jím beztoho div neudávil. Pryč s ním! Vivat Dobrovský! Zvuk, přízvuk, to je pravé fundamentum českého veršování.“

„Já vám ještě nerozumím, pane krajane!“

„Však ono se vám vyjasní! Pomyslete si jen, že přestane všecko krčení a natahování, kterýmžto nás Rosa mordoval. Teď budeme jiné verše dělati. Rozumíte?“

„Nu, já se jich asi málo nadělám,“ usmál se Nejedlý; „jsem však přece na tu proměnu žádostiv. Co pak je ale panům páterům?“ ptal se dále obrátiv se po bratru a Puchmayerovi, kteří zatím s Konrádem rozprávěli. — „Ti se jaksi neradují.“

„Ah neradují!“ řekl Hněvkovský. „Ono to není na nich znát. Toť víte, v dlouhém hábitě se nemůže tak skákat jako v krátkých nohavicích a punčoškách. Však oni roztají — jen až doma.“

„Nu, jak se vám líbí Dobrovský?“ ptal se nyní mladší Nejedlý Puchmayera.

„Což můžeme na to říci?“ odpověděl tento. „My musíme jen s podivením o muži mluviti, před jehož očima se tajemné poklady jazyků slovanských otvírají jako před námi pouhý slabikář.“

„Ale něco vám leží přece na srdci; já to vidím Vojtěchovi nejenom na tvářích, ale i na nose.“

„To bude snad ještě účinek rozmluvy s tak důmyslným mužem,“ odpovídal Puchmayer trochu nesnadně, a hodil přitom očima po Konrádovi, jako by nebylo radno před neznámým člověkem o té věci mluviti. „Ale to přejde, jako to přišlo, jen až se zotavíme, až to dobře na mysli probereme.“

Mezi tím přešli most a Konrád se poroučel v pravo k staroměstským mlýnům; bohomluvci měli ještě hodinu pokdy a pustili se tedy v levo do platnýrské ulice, do příbytku Hněvkovského, aby si tam ještě jednou o tom promluvili, co byli právě u Dobrovského zaslechli.

„Nu, co pak tedy máte na srdci?“ ptal se mladší Nejedlý, když přišli do malé sedničky v platnýrské ulici. „Mluvte, pánové a přátelé!“

„I co pak by tam měli!“ rozesmál se Hněvkovský. „Pouhé strašáky, bubliny, šustění ve křoví, že by člověk myslil: Teď vyskočí vlk! a on vyletí zatím čermáček. Rozumíte?“

*

„Ty jsi šťastný člověk, Besto!“ řekl Puchmayer, „že na všechno skrze růžové skýlko hledíš. Takéť bych to rád učinil, ale ono je v skutku tolik černého přede mnou — ano je vůbec tak zatemnělá krajina před námi všemi, že nemohu tak silného skla nalezti, aby se mi to všecko v jiném světle zjevilo.“

„Ale u všech všudy!“ zvolal zas mladší Nejedlý, „co pak to mluvíte? Vyť na mou věru děláte, jako byste byli školáci při egyptských mysteriích. Mluvte, ať vás jednoduchý český rozum pochopí. Pověz ty mi, Vojtěše, co se přihodilo!“

„Přihodilo — hahaha!“ spustil Hněvkovský, nežli mohl starší Nejedlý odpověděti. „Několik slov Dobrovského je poděsilo, že nevědí, kde jim hlava sedí — mají-li ji nad rameny nebo pod paží — hahaha!“

„Ono je to arci jenom několik slov,“ řekl na to vážný Vojtěch; „ale za nynějších časů a při nynějším stavu českého jazyka, potom v ústech takového muže, jako je Dobrovský, jsou ta slova tak důležitá, že při nich člověka mráz přechází, který se na vzdělávání zanedbaných, opuštěných ouhorů naší mateřské řeči oddává.“

„A jaká jsou to slova?“ ptal se Jan již s opravdivou zvědavostí. „Toť musí být alespoň poloviční kouzelnictví nebo nějaké zaklínání?“

„Ó, je to něco hrozného!“ dováděl Hněvkovský. „A pro našeho Vojtíška je to zvláště ukrutné! Kdož bude pak čítat jeho české Iliady? Kdo si všimne českého Virgila . . .“

„Ale Hněvkovský!“ vskočil mu starší Nejedlý do řeči a zarděl se, ačkoli s jakousi samolibostí. „Co vám to napadá?“

„Co je pravda,“ pokračoval onen. „Pomyslete jen, pane Johanes! Dobrovskému napadlo říci — ale počkejte! dřív musíte vědět, že nás vlídně přijal, naše snažení pochválil a potom nám velmi důvtipně českou prosodii vykládal — já bych mu byl rozkoší okolo krku padl! rozumíte? — potom ale... podívejte se, naši páteři už zase blednou! To je ta strašlivá ctižádost, která se bojí, že na ně svět brzy zapomene.“

„Nedělejte šašky, příteli!“ prohodil Puchmayer, ačkoli jen poloviční poslouchal a více s vlastními myšlénkami se obíral. „Věc je tuze vážná.“

„Co pak potom?“ ptal se mladší Nejedlý rozveseleného Hněvkovského.

„Bezpochyby že nám chtěl po tolikerém medu také trochu peluňky okolo huby natřít — potom vám začne najednou, že prý je to sice hezká věc, to české veršování, i chvalitebná, ale že myslí, že je to přece jen hračka s mrtvým kovem, zá-

bava pro několik milovníků — slovem, že se jazyk český již nižádného nového rozkvětu nedočká, alebrž s Pánem Bohem do hrobu položí.“

„To že řekl Dobrovský?“ zvolal Nejedlý, jehož se byla poslední slova Hněvkovského jako ohnivé meče dotknula.

„Jestli ne těmi samými *slovy*,“ odpověděl tento, „alespoň v tom samém *smyslu*. Není-liž pravda, přátelé?“

Oba seminaristé posvědčili.

„Vidíte? oni to nemohou ani ze rtů vypravit,“ dováděl ještě pořád jurista; „tak jim to zadrhlo chřtán a sklíčilo srdce.“

„Ale to je také slovo!“ řekl mladší Nejedlý. „Toho bych se byl jaktěživ od muže nenadál, kterýž sám svůj život slovanskému živlu zasvětil a důvtipné hloubání českým věcem věnoval.“

„Právě takový to může říci,“ mluvil Hněvkovský horlivě dál. „Rozumíte? Což ví ten o skutečném životě? což ví ten, jak to v našem lidu vypadá? Ten sedí doma, přebírá se v gramatikách, kuje pravidla — ó ano, všechnu úctu! ale jazykový poklad leží před ním jen jako vzácná starožitnost; na živé žíly národu nehledí, on ho vidí jen pod tím harampátím, kteréž na něj dávní časové nametali; on zná z něho jenom své nej-

bližší okolí a nemůže tedy v tomto případu žádný pravý soud pronesti. Rozumíte?“

„Kdyby ale mluvil přece pravdu?“ namítal zase Vojtěch Nejedlý. „Kdyby ani nevěda jaksi prorockým duchem —“

„Pro Boha vás prosím, nechte nynčko zákon a proroky,“ zvolal Hněvkovský, „a protřete si oči! Já tomu nevěřím, a ne a ne! Raději bych se do rakve položil, kdybych se měl strachovati, že jazyk český již nikdy nezkvěte. A vy dva byste neměli již docela o tom pochybovat, rozumíte? — leda jestli jej také jenom za nějakou vzácnou veteš pokládáte, s kterou se mohou všeliké experimenty vyvádět.“

„Hněvkovský!“ zvolali oba seminaristé najednou.

„Či nač jej tedy pěstujete? nač jej chcete zvelebiti, nač pro něj se svými kolegy hořké boje podnikati, když to nemáte hluboko v srdci nebo v hlavě napsáno, že to činíte k jeho zkřísení a oslavě? A jak povídám — vy dva neměli byste si nechat svou víru domněnkou ani toho nejučenějšího hloubálka vyvrátit — rozumíte? vy dva již dokonce ne! Neboť dokud bude jediného Čecha na světě, musíte si jazyka jeho vážiti a v tom jazyku o věcech s ním rozprávěti, kteréž obnášejí vezdejší i věčné jeho blahoslavenství. Rozumíte?“

I rozhorlil se, až mu vyvstal pot na čele; přátelé v klerikách podali mu ale ruce a vřelé jich tisknutí pravilo více, než kdyby byli dlouhou řeč drželi.

5.

Od té chvíle uplynulo více nežli pětadvacet let. Bylo to r. 1820 pod večer před sv. Jakubem.

Vojtěch Nejedlý byl toho času farářem v Mirešově, čekal na zejtřek hosti a rozdával za tou příčinou ve své přízemní, pěkně vybílené sednici rozkazy stran slušného uctění. Těšil se na ten den jako pravý český hostitel a sliboval si velké rozkoše.

Právě byla řeč o salátech, an tu okolo fary něco zahrčelo, jako když nějaký povoz na dvůr zajíždí. Nejedlý přistoupil k oknu a spatřil malý, nekrytý kočárek, z něhož teď outlá osoba v dlouhém modrém kabátě slézala.

„Bůh ho potěš!“ zvolal Nejedlý velmi radostně překvapený. „Totě náš Puchmír! Tedy se přece odhodlal! Jáť se již bál, že nepřijede.“

S těmi slovy běžel mu naproti a v několika okamženích se upřímní přátelé objímali.

„Nehleď na mne s takovým divením, milý bratře!“ počal Puchmayer, když vešli do sednice

a proti sobě usedli. „Již není jinak, já jsem to přece; arci jiný nežli před dvacíti lety — ale přece ještě tvůj Antonín.“

Puchmayer býval sice odjakživa outlé postavy a slabého těla; ale tehdáž byla jeho obyčejná slabost následkem déle trvající churavosti ještě patrnější a vzbuzovala u přátel již mnohou starost.

„Aj, co ti napadá!“ řekl vážný hospodář; „proto na tebe nehledím. Já tě již delší čas neviděl, a proto vyhledávám teď ve tvém pohledu všeliké známky a památky mladických let a celé růžové minulosti.“

„Byl to hezký čas, přiozdobený všelikým kvítím mládeneckých snů — ale chvála Bohu, že odešel,“ řekl Puchmayer s malým pousmáním. „On byl při tom všem přece jen špatný kojitel našich nadějí; to má nynějšek pro ně již jadrnější potravu.“

„Má, má — budiž jmeno Páně velebeno! ačkoli není ještě toho způsobu, aby po ní všeliká naděje v utěšenou jistotu zrůstala. Ještě tu není půda, v nížto by se plody domácích básníků ujaly.“

„Nu tedy ještě trochu v bázni boží počkáme,“ řekl Puchmayer. „A neboj se, však ono dojde i na tebe, jakž by snad Besta řekl, kdyby zde byl — nu, za to já tě pokouším! — neboj se, i tvůj

Otokar, tvůj Václav a Karel a co ještě všecko vyvedeš, i to se dočká chvíle, že to bude moci do českého světa vstoupiti.“

„Snad nemyslíš opravdu,“ prohodil Nejedlý, „že na to čekám a ze samého čekání snad truchlím? Ty milý Pane! my máme důležitějších věcí, nežli jsou moje hračky, kteréž mohou tiše v pultu ležet, až mi třebas jednou Bůh tolik nadělí, že budu s to, abych je na tištěném papíře do světa vypravil. Na to teď nemyslím, ale často mi připadá, že měl Hněvkovský přece dobře, když pravil, abychme si lidu všímali; neboť jakýkoli pokrok se u nás od těch časů až podnes ukázal — na mou víru! on vyšel z lidu a z lidu se rozšířil. Jeť to přece náš nejzachovalejší základ, naše nejchytlavější půda! — a pak jsme měli pomyslit, že bylo potřebí cestu pustinou teprva proklestovati, nežli bylo možno květy básnické rozsívati, slovem —“

„Slovem, že jsme si měli jednoduché prosy hledět a pro lid psát,“ doložil Puchmayer. „Vím, bratře, vím; vždyť jsme již několikráte o tom mluvili. V tom ohledu pustil se bratr zlatou stezkou, a jeho Abelova smrt, Dafnis, Numa Pompilius, zvláště ale Hlasatel nesly zlaté ovoce. Proto však nezůstalo básnictví na ladě. Pomysli, kdy už Jungmann se Ztraceným rájem vystoupil! a jak nás

v nejposlednějších časech Štěpničkův Hlas lyry české a Polákova Vznešenost přírody překvapila — o jiných menších plodech ve Vídeňských listech ani nemluvím; jakýsi Šaffary má tam rozkošné balady. Mně se všecko zdá, že se svými pracemi jen daremně otáliš, a bojím se, milý bratře, bojím, abysi poněkud se neomeškal.“

„Jak to?“

„Možná, že se mýlím, a nechci tvého genia ku své neschopnosti přirovnávat —“

„Ty! mám dát už rozsvítit, aby sis viděl do úst?“

„Ne, beze žertu, bratře! Tolik soudu mi přece přiškneš, abych mohl nedospělost své fantasie poznati? Nějakou malou hračku nebo překlad cizího díla — to ještě tak podniknu . . .“

„To věřím! A takový tvůj přeložený verš obnáší více nežli deset našich původních.“

„Ne, o to se nebudeme hádati!“ zasmál se Puchmayer; „a třebas byly moje verše jako piskoř hladké, přece na nich něco pozoruji, když je s pracemi novějších básníků srovnávám, co mě naplňuje starostí, aby tvoje verše nezastárly, nežli vyjdou na světlo. Neboť chceme-li být spravedlivi, musíme říci, že se do plodů novějších básníků jakási forma jazyka, jakýsi bleskot a zvučení slov dostává, o němžto jsme žádného tušení nemívali.“

„Ba, to je to nešťastné novotaření! to nečeské napínání!“ vzdychnul si Nejedlý. „To bude ještě zkáza našeho jazyka.“

„Ne, ne!“ usmál se Puchmayer dobromyslně. „To mluvíš jen po bratrovi; tomu je každý pokrok, každý nový obrat — všecko je mu sůl v očích, co nenachází v Labyrintu nebo v Historickém kalendáři; všecko je mu záhuba jazyka. Nemáš ještě Jungmannovu Slovesnost?“

„I mám, mám. Poslali mi to z Prahy; ale já ti nemohu ještě povědĕti, co v tom vězí. Já nemohu knihu číst, kteráž je tím novotárským dobropisem tištěna.“

Puchmayer se usmál. „To by bylo pěkné bláznovství, k vůli takové povrchní nepatrnosti nechtít hledět na jádro! Ona je to vůbec divná věc, milý bratře! a já o ní už leckdy přemýšlel, jak se to událo, že jsme Dobrovského tak rychle poslechli, když se jednalo o prosodii, a že nechceme důmyslnosti jeho věřit, co se týče ortografie. To nešťastné **y** nás ještě zahubí! A to má všecko tvůj bratr na svědomí, to mně věř; ten nás dostal do jakýchsi kouzelných vazeb, že se nemůžeme vymknouti, a nehledíce opravy jen starého copu se přidržujeme.“

V tom se ozval na předsíni radostný hlas pečlivé hospodyně: „Ah, poníženě vítám, milost-

pane raddo! to jsou zas jedenkráte vzácní hosté! to bude radosti!“

„Dobrého zdraví, panno Marjánko!“ děkoval jí přívětivě mužský hlas. „Je pan farář doma?“

„I ovšem že je! A milostpán z Radnic je u něho. Jen ráčej' prosím dál!“

Při tom se otevřely dvéře a na prahu se objevil Hněvkovský, toho času radní v Žebráce, a za ním stála domácí kuchařka se svíčkou.

„Pozdrav Pán Bůh!“ zvolal Hněvkovský. „Ale nežli kročím přes práh, pověz mi, Vojtěše, máš-li uchystanou baterii, která všechny trampoty zahání? Řadu flašek Mělnického! Neboť bych byl nerad nadarmo zpíval:

Kdo tě pije při střídmosti
V spolku svého přítele,
Věk mu plyne vesele;
Kýž tě ctím zas v společnosti
Puchmíra a Jana Čecha
Na Velíze u Vojtěcha!

Jen že tenkráte *per licentiam poëticam* místo na Velíze „v Mirešově“ řekneme; tím neutrpí ani verš ani žaludek.“

„Nu, vejdi jen dále, poctivý kanoníre a milovníku láhvicových baterií!“ vítal ho Nejedlý. „Jáť věděl, že budu muset tuty dny skutek milosrdenství učinit, a zaopatřil jsem sklep a ku-

chyni, tak žeby všickni duchové tvého Děvína zásobu nalezli.“

„Naděl Pán Bůh!“ řekl Hněvkovský a objal milého přítele; potom přistoupil k Puchmayerovi. „Dobrého zdraví, velebníku! Tos hodný, že jsi zase jedenkráte přijel. Já měl už starost, že tě z domu nepustí — rozumíš? a tu bych byl zejtra špatnou radost Mirešovské kuchyni udělal. Jak se máš?“

„Jak vidíš, pane raddo!“ řekl Puchmayer s pousmáním. „Tak mi k duhu nejde jako tobě; tyť bysi mohl skály odnášet! Nu požehnej ti Pán Bůh!“

„Však on na tebe také zpomene a zas bude všecko dobře!“ pravil Hněvkovský. „Já bych věděl pro tebe dobrý prostředek.“

„Ty? Jak pak je tomu dávno, co saháš Aeskulapovým žákům do řemesla?“

„Jen ty se posmívej! — posmívej, ale udělej, co poradím. Pracuj méně, zahoď péro; to stálé sezení a namáhání ducha musí v tobě poslední zdravou žilku pokazit, rozumíš? Kýho šlaka ti napadá i s Cikány se obírat a zlodějské slovníky skládat?“

„Já nemám takovou fantasii, abych uměl figury vymýšlet jako náš Besta, aby byly potěšením všech veselých i neveselých vlastenců,“

řekl Puchmayer: „musím tedy s opravdivými osobami zacházet, kteréž poněkud romanticky páchnou, aby se mi zdálo, že se také s poesií obírám. Ostatně co se práce týče, vím, že také nezahálíš.“

„Ach což já!“ odpověděl Hněvkovský. „To je velký rozdíl. Já polykám kancelářský prach, rozumíš? a veršík mi vyklouzne z pera jen tak jednou za milostivého léta. Abysi ale viděl, že skutečně nezahálím, tedy se podívej.“

Při tom vyndal z kapsy dvě nově vázané knížky a podával je přátelům.

Puchmayer zvědavě otevřel a četl název: „Zlomky o českém básnictví, zvláště pak o prosodii, v šesti listech, od Šebestiana Hněvkovského.“

„Právě jsme to dopekli,“ usmíval se Hněvkovský velmi rozkošně, „a já si pokládám za čest, pánům bratrům a vlastencům, respective pomahačům při okopávání domácí vinice, po výtisku předložiti, aby mi svým časem řekli, co se jim o tom uzdá.“

„Tedy ses o to přece pokusil?“ řekl Puchmayer. „Já myslil, že jsi ten nápad již dávno z hlavy pustil.“

„A ono se to zdá býti obšírné pojednání,“ prohodil Nejedlý v listech se probíraje.

„To si také myslím," dokládal spisovatel. „Já jsem toho nečeského časoměráka s jeho Počátky tak na hlavu porazil, že nebude více vstávat."

„Tak?" ptal se Puchmayer. „Ty zavrhuješ tedy časomíru naveskrz?"

„No jen čti," usmíval se Hněvkovský; „však uvidíš. Hlavně se zastávám přízvuku, a tuť myslím, že mohu triumf slaviti. Co se týče Rosovy prosodie, to se držím tvého mínění a zákonů profesorových."

„Ah, to máš slabé držadliště!" řekl Puchmayer.

„Nu, nu, jen se nedělej, jako bys ani české abecedě nerozuměl," mluvil Hněvkovský dále. „Však já také skoumal a zpytoval, a co se týče mého konečného úsudku, podívej se tuhle . . ."

Při tom mu vzal knihu z ruky, vyhledal stránku 106 a četl: „Od spojené přízvučné prosodie s časoměrou mnoho se očekávati dá, poněvadž se taková k všeobecným pravidlům blíží."

Puchmayer vrtěl hlavou. „Nevím, nevím; já tomu spojení jaksi nevěřím; to jsou dva docela rozdílní živlové a nenechají se nikdy v *jeden* sloučiti; byla by to jen strakatina. Buďto přízvuk anebo časomíru, ale čistě a přísně, to je moje nejposlednější uznání. Každé nové roman-

tické metrum vyváděl bych přízvukem, a kdybych chtěl veršovat po řecku, užil bych časomíry.“

„A jak bysi to četl?“

„Podle přízvuku, to se rozumí,“ pokrčil Puchmayer rameny; „jako holou prosu, jiné pomoci nevím.“

V tom strčila hospodyně hlavu do dveří. „Poníženě prosím — jestli se bude líbit, už je prostříno!“

„Ah, to je moudré slovo a v pravý čas!“ ozval se na to hospodář. „Pojďte, pánové, k večeři! Nechme teď přízvuku a časomíry i dlouhých a krátkých slabik, a podívejme se, jakou míru budeme mít na stole!“

„Bravo, můj vážný pane krajane!“ usmál se Hněvkovský, kterýž o svém zamilovaném předmětu dost nerad mluviti přestával. „Škoda, že jsem tě s té strany dříve neznal; byl bych ještě několik čárek na tvém obraze přidělal.“

„Na jakém obraze?“ ptal se Nejedlý zvědavě.

Hněvkovský se usmál a ukázal na své Zlomky. „To ti okážu až při druhé láhvici! Nyněko pojďme! sice bude panna Marjánka hubovat.“

6.

Druhého dne bylo na Mirešovské faře velmi živo a veselo. Hned od božího rána — a to bylo v *skutku* boží ráno, tak jasné, tak čisté, tak utěšené, jako lesk na předsíni nebeské! — hned od toho božího rána přijížděli hosté z nejbližšího okolí i hosté na několik mil. A všickni přinášeli k smíchu vystrojené tváře a k přátelskému žertu připravené srdce.

Starý trojlístek, totiž domácí hospodář, pak Hněvkovský a Puchmayer, procitli také s myslí rozkošnou, tonouce ještě v blahostech, kterýchž byli minulého večera užili.

Byl to ale večer! V kouzelném zrcadle zpomínek objevovala se jim celá řada mládeneckých dnů se všemi bujarými zámysly. Tu se také ledačemu smáli. Puchmayer učinil zmínku, jak pilně tenkráte své i jejich nejprvnější básně opisoval, jak myslil, že na nich už ani puntíku neschází, pro kterýž by je Musa na Parnas nepustila; jak plesal, když je měl konečně v jednom svazečku pohromadě, a jak myslil, že hlavou zrovna do nebes dosahuje, když je nesl k Procházkovi; jak mu ale hlava sklapla, když Pro-

cházka sem tam nahlídnuv mladého seminaristu i přátely jeho sice pochválil, především ale radil, aby na vydání těch prací ještě nemyslili, alebrž aby se dříve *gramatice učili.*

Hněvkovský se dal při těch slovech srdečně do smíchu.

„Tenkrát se panáček nesmál," mluvil Puchmayer dále; „to věšel nos, neboť myslil, že kdo ví jak celou češtinu již spolknul, protože čítal Konáče! Ale věšení nosu nebylo by nic pomohlo, kdybychme se nebyli dali do práce. A což bylo také víc? Za několik měsíců byl svazek básní již zase opsán a ten přišel až do rukou Dobrovského — nu, vždyť víte! Ale tehdejší slávu nepřáli nám ani živlové, a tolikrát opisovaný, dávno ohlášený, konečně tištěný svazek neměl se do mnohých rukou dostati; neboť sotva mu knihař kousek roucha udělal, vyšel právě o mé primicii oheň, a kdybychme nebyli skoro nelidsky bránili, byli by se otiskv našeho básnického ducha v popel rozpadly a páni vlastenci byli by si jím mohli hlavy posypat."

Hněvkovský vypravoval o svém Děvíně, jak se ho lidé nazpamět učili, když vyšel na světlo, a jak prý se musel častěji usmát, když šel o trhu v Klatovech po rynku a domácí lidé po něm

okazovali: „Vidíte, tohle je náš pan radda!“ — a jak cizí na to dokládali: „Ten, co ty kudrlinky píše?“ A potom svěřil přátelům, že má oumysl, z Děvínu velkou romantickou báseň napsati, což Nejedlý také hned pochválil, ale Puchmayer zrazoval a raději druhé vydání prvního Děvína obstarati radil.

Nejedlý četl potom zlomky svého Otokara, a přátelé .... nu, slovem, byl to přeutěšený večer pro tři muže, kteří byli před pětadvacíti lety s mečem plamenné výmluvnosti u prostřed českého národu povstali a jej budíti začali. Byl to přeutěšený večer a blahé následky jeho jevily se na těchto třech mužích ještě druhý den ráno. Všickni měli veselé tváře a rozezářili je takořka blahou rozkoší, když přijelo přátel a vlastenců, že počalo být v domě ouzko. Tak hlučnou pouť domácí lidé ještě nepamatovali.

Byl tu i mladší Nejedlý s přítelem Konrádem, kterýž byl dobrým prorokem; neboť pan Johanes a doktor veškerých práv byl již na devatenáctý rok professorem jazyka českého, i vyplnilo se v pravdě, o čem byli dva mladíci žerty tropili.

Byli tu i hosté ze Spálené Poříče, hosté z Plzně, a mezi těmi zvláště zavalitý mužíček

s kulatými tvářemi a v bílé klerice, kteryž svou živostí všecko ještě více rozněcoval, nežli beztoho již všickni sami sebou, tak živou schůzkou a přátelským setkáním rozníceni byli. Říkali mu: „Pane professore!“ a kteří byli dobří známí, volali na něho: „Sedláčku!“

A když bylo po veliké mši, táhlo na faru celé procesí pánů páterů nebo ouředníků z blízka i z dáleči; a na faře stály ve velkém pokoji stoly v podobě hodné podkovy, a na nich se lesklo již pěkné náčiní a leštěné sklenice a láhvice dvojího vína a moučné pečivo, strojené cukroví, dorty, skvostné saláty a mezi tím veliké strakaté kytky — jen si zpomeňte, přátelé! jak se takové dny na hostinských farách slaví! — a v kuchyni se točila panna Marjánka jako zkušený generál, pozor dávajíc na domácí čeleď i na tři zkušená děvčata, jež si byla na ten den ze sousedstva přibrala.

A když si potom celý průvod zasedl a mísa mísu vystřídala a jídlo po jídle zmizelo, zadělávané, moučné, pečité, a když se zotvíraly láhvice a ušlechtilá síla z nich do srdcí a trochu snad i do hlav hodovníků vstoupila: oh! jaké to bylo rokování, jaké srdečné povídání, jaký smích, jaká veselost!

Že byly vlastenecké záležitosti a materský jazyk mezi věcmi, o kterých se nejdříve a nejvíce mluvilo: samo sebou se rozumí. Tenkráte byl ještě čas těch nejkrásnějších nadějí — ba skoro jen *samých nadějí*. Nízké bylo ještě osení na půdě nového písemnictví, a všeliké doufání, všeliké blaho spočívalo v lůně budoucnosti. Tenkráte potěšil však také každý, byť i sebe menší kvíteček srdce vlastenecké, když se v některém koutečku vyskytnul.

Ó, byl to rozkošný čas! Tenkrát se neprohlížel každý kvíteček, má-li nakřivenou šťopičku nebo trochu bledý lupínek; tenkráte těšilo již pouhé jeho zjevení: to bylo znamením blízkého jara, kdežto lidské srdce s veškerým stvořením okřívá.

To všecko bylo znamenati na hojném připíjení, které se tu dělo k poctě a na zdar všech vlastenců a vlasteneckých pokroků, které se tenkrát arci jenom na meze literatury obmezovaly; to bylo znamenati na zapálených tvářích, na třpytících se očích a na hlučnější řeči všech přítomných, což byli arci mužové, pod jichžto očima první osení vycházelo a kteří měli také všecko právo ze svého díla se radovati.

Konečně povstal i Puchmayer, jehož duch navzdor sesláblému tělu dnes nad obyčej se zanítil, a pozvednuv sklenici Mělnického vína pravil:

„Pánové a přátelé! zpomínejme vděčně na veliký kročej, kterýž se k prospěchu jazyka našeho učinil od těch časů, kdežto se jako noční pták jenom v temnotách ukrýval a na světlo si netroufal. Mnoho staloť se od těch časů k jeho zvelebení a uvedení na patřičné místo; hlučná řada mužů stojí na vinici opuštěné a brzo bude se réva pod jich rukama zelenati a sladké ovoce vydávati. Brzo pravím — ačkoli čas vypočítati nemohu a ono do té chvíle ještě mnoho práce nastane; ale s námi je naděje, kteráž nezklame a při kteréž se dá dobře čekati. Važme si jen každého přispění; zachovejme vespolek onu vlasteneckou lásku, kteráž nás na počátku provázela a naše počínání oslazovala, a bez níž bychme byli sotva tam dospěli, kam jsme dospěli. Já se alespoň přiznávám, že bych snad nestál mezi vámi, v kole tak vážených mužů, kdyby nebylo mých přátel, tuhle našeho rozkošného pěvce Hněvkovského a našeho vlídného hospodáře bývalo, kteří mě až na toto místo dovedli. A protož piju ve jmenu vlastenecké lásky a snášelivosti — ve jmenu vděčného uznání piju za jejich zdraví!“

I líznul na okraji sklenky své, ale po jeho slovech povstalo hlučné provolávání: „Vivat Nejedlý! Vivat Hněvkovský!“ a Mělničina zmizela z plných sklenic až do poslední kapky.

A mezi tím radostným hlukem vzchopil se také Sedláček a zvolal svým hřmotným hlasem: „Vivat láska a uznání! Vivat každý vlastenec, a byť jej i hory a doly od nás dělily, byť i mezi ním a námi veliké moře leželo! Vivat náš Polák, kterýž nám dal příklad nejkrásnějšího uznání...“

„Pane bratře!“ prohodil Puchmayer prosebným hlasem, neboť se těch slov jaksi ulekl i zarděl se při nich. „O tom si povíme jinde...“

„A proč pak?“ zvolal Sedláček. „Což nejsou k tomu srdce naše připravena? Nesnesou tak rozkošnou novinku? Jen poslechněte, pánové a přátelé, kteří o tom snad ještě nevíte, ačkoli jsem se dost přičinil, aby to přišlo k vědomosti všech vlastenců. Vznešený orel na Parnase českém, znamenitý skladatel Vznešenosti přírody, náš Milota Polák, uznávaje zásluhy našeho Jaromíra, poslal mu z Italie, zrovna s hrobu Virgilova, vavřínový věnec. Co myslíte, zasluhuje to nějaké vivat?“

„Vivat!“ volalo se po něm ze všech hrdel.

„Já měl tento dar nejdůmyslnějšího uznání,“ mluvil Sedláček dále, „na čas vypůjčený, abych jím zde onde přátele potěšil, a vracím jej teď na patřičné místo — což mi vzácná společnost také dosvědčí.“

Při tom pokynul hlavou, a mladý kaplan jsa s ním srozuměn přistoupil pozadu k Puchmayerovi a posadil mu věnec na hlavu.

Puchmayer sáhl si rychle na hlavu a sundav ozdobu, zaslanou mu s půdy klassické, zvolal srdečně: „Ne, ne — uchovejž mě spravedlivý Bůh, abych se domýšlel, že je vavřín na mé hlavě na pravém místě. To byste měli spíše tuhle pěvce Děvína nebo tuhle hlasatele Posledního soudu korunovati; ale moje slabé drkotání na domácí lyru nestojí ani za zmínku, a bez cizozemských partesů byl bych se snad ani *do toho* nepustil.“

„Komu čest, tomu čest!“ začal opět Sedláček — „a Hněvkovský i náš milý hospodář vědí dobře, jak o nich soudíme, ale nebudou se na mne horšiti, když řeknu, že se mnoho jenom popuzením našeho Puchmíra stalo, a nechce-li teď první veřejný buditel českého ducha vavřín jako básník přijmouti, zasloužil ho mnohonáctým způsobem na jiném poli vlasteneckého snažení — a protož sláva mu a třikráte vivat!“

A opět povstal radostný hluk okolo stolu a cinkání sklenic mísilo se v hlasité provolávání.

„Drazí přátelé!“ ozval se konečně Puchmayer, kterýž chtěl mezi tím několikkráte promluviti, ale dílem pro veliké pohnutí srdce, dílem

pro hlučení hostů nemohl — „drazí přátelé! jestli jsem co učinil, co jiné povzbudilo, děkuji za to Bohu v pokoře, ale nemohu si všechnu zásluhu připisovati — to nemohu, a cokoli se ze mne ve chrámě vlasteneckého snažení stalo, stalo se jedině skrze mého Hněvkovského. On zkřísil jiskru poznání v mysli a srdci mém — on ji živil a ukájel pevnou nadějí, když zhasínala ledovým dechem pochybnosti — jemu patří zásluha, on je nejstarší Čech věku našeho, jmeno jeho zaznamená vlast plamenným písmem do řady svých oslavitelů a okráší hrob jeho nevadnoucími pomněnkami!“

A veselý Hněvkovský tu seděl tiše a hleděl před sebe, a v očích se mu leskly dvě velké slze — a kolem se rozhostilo svaté ticho, kteréž pak teprva zas v hlasité volání propuklo, když si Hněvkovský a Puchmayer okolo krku padli.

A to bylo poslední jejich obejmutí!

7.

A opět uběhlo více než pětadvacet let — a v Praze v Michalské ulici shromáždili se zástupové lidu před pěkným domem, u jehož vrat pohřební vůz stál. V tom měl býti na svaté pole

vyvežen Šebestián Hněvkovský, bývalý purkmistr kr. věnného města Poličky.

Dokonána byla vezdejší jeho pout a dokonáno dílo jeho; odešel k Hospodinu dne 7. června 1847 — tiše a spokojeně, s radostným vědomím, že se vyplnily jeho mládenecké naděje, že nepracoval nadarmo na zpustlé vinici mateřského jazyka, že bylo proroctví Dobrovského pára a dým.

A blažený úsměv pohrával okolo úst jeho, když zavíral oči k poslednímu spánku, neboť vystupovaly před ním v peřesté směsici rozkošné obrazy časů přicházejících, a země, kterouž opouštěl, odívala se stříbrným květem a duch jeho vznášel se lehounkým letem nad touto skvostností a plesal nad utěšeným divadlem.

Já stál také mezi hlučným zástupem, kterýž přišel, aby nejstaršímu Čechu poslední úctu prokázal, a jakž to v ouzké ulici rozmanitým hovorem okolo mne hučelo, zabral jsem se do tichých myšlének a probíral některé momenty z posledních let nebožtíka, kdežto jsem ho znal osobně.

Poprvé jsem ho viděl r. 1836 v Šochově čítárně; to přišel právě po mrzutém ouřadování na odpočinutí do Prahy. Tu jsme se pak skoro každý

den scházeli. On se probíral pilně v politických novinách, maje živé účastenství s každou událostí veřejného života.

Tu jsme mluvívali o Faustu, kterého měl již pod perem: tu povídával již o svém Otakaru. Čilost ducha jeho byla ještě ku podivu veliká.

Také divadlo jej velice zajímalo a vroucí přání jeho bylo, aby se jeho Jaromír provozoval — toť je přirozené přání dramatického básníka! — ale v té své vroucnosti zapomínal, že je nemožno tu báseň na prkna přivesti a že všeliká překážka v ní samotné spočívá.

Ale chatrná příčina rozvedla naše besedování. On vydal své „Námluvy v Koloději“, a mně napadlo několik slov o nich v České Včele napsati. Jáť ovšem nemohl tu pracičku chváliti — ale čtenářstvo naše bude vědět, že nepokládám kritiku za dryáčnici, kteráž by si cizím člověkem hubu vyplachovala, a že ji nemám za nezvedeného hrubše, kterýž by okolo člověka jdoucího po veřejném trhu poskakoval, blátem po něm házel a z některé vady jeho surový smích si střápal; já považuji kritiku za něco docela jiného a také jsem to tenkráte, jakž myslím, s očí nepustil.... ale dobrý, starý muž nemohl ani těch několik upřímných slovíček snesti a — rozhněval se.

A já nechtěl tenkráte přece nic jiného docíliti, nežli aby se ve svém stáří od dramatických, k ničemu nevedoucích hraček odvrátil a z velikého pokladu *svých zpomínek* a *přátelských dopisů* nějaký zábavný obraz onoho věku vylíčil, kdežto stál mezi prvními, kteří opásali bedra svá a vzavše hučící trouby do ruky v tíseň veřejného života se pustili a ku zkřišení mateřského jazyka volati začali. To jsem chtěl — a on se později k tomu také uchystal, urovnal již dříve připravované materialie, snad i něco dokonal.... ale *kdož to ví*? a *kdež to je*?

A s touto myšlénkou obíral jsem se u jeho pohřebního vozu nejživěji. To dílo mohlo býti nejpěknějším závěrkem jeho literárního života.

Přátelská otázka: Nepostarají se o ten pomník alespoň jeho dědicové? —

Zvuk posónů a zpěv chorální vytrhnul mě z myšlének; průvod se hnul a unášel vážným proudem tělesné ostatky milovaného otce z lůna truchlící rodiny; unášel nejstaršího Čecha k nejstaršímu příteli, k Antonínu Jaroslavu Puchmírovi, s nímžto se byl v Praze seznámil, a s nímž i v Praze v tichém loži odpočívá!

Bodejž se jen místa neztratila, kde tito dva slavného novorození očekávají, aby u nich vděční potomci kroky své zastaviti a památku prvních

křísitelů nového českého života srdečným povzdechnutím světiti mohli!

Vůkol a vůkol zkvítá ovšem množství nevadnoucích pomněnek, ježto sama vlast na hroby svých zdárných synů sázívá; ale nezasvěcené oko jich nevidí. I osmělil jsem se několik jich utrhnouti a malou kytici z nich uvinouti; přijměte ji, kteří památku našich mužů rádi v sobě oživujete!

Rozervanec.

Novela.

(Psáno roku 1842.)

. . . jako zemřelých myšlénka poslední,
Tak jako jmeno jich, pradávných bojů hluk,
Dávná severní zář, vyhaslé svčtio z ní,
Zbortěné harfy tón, ztrhané struny zvuk,
Zašlého věku děj, umřelé hvězdy svit,
Zašlé bludice pout, mrtvé mileuky cit,
Zapomenutý hrob, věčnosti skleslý byt,
Vyhasla ohně kouř, slitého zvonu hlas,
Mrtvé labutě zpěv, ztracený lidstva ráj,
To dětinský můj věk.
Nynější ale čas
Jinošství mého — je . . . .
Na tváři lehký smích, hluboký v srdci žal.
— — — — — — — — — —

Máchův: Máj.

„Sedm a čtyrycet oba!“ mumlal ospalý markér.

„Modrou do rohu!“ oznamoval Hynek — zaměřil a šťouchnul. — „Je-li to duplé? — Co?“

„Bravo, bravo!“ tleskali okolo biliáru tři veselí soudruhové — ale druhý hráč dal se do smíchu.

„Záběhlík!“ zvolal vítězoslavně — a markér doložil mechanicky: „Partie!“

„Proklaté živobytí!“ rozzlobil se Hynek, a hodil tágem na zeleno-soukenné bojiště, kdež byl právě na hlavu poražen. „I ta mizerná hra člověka pronásleduje.“

„Z toho si nic nedělej, bratříčku!“ smál se vítězný Ludvík. „Štěstí je kulaté — jak staří praví — a my s kulemi hráli. Čtyry sklenice punče to všecko zapraví!“

„Myslíš ty, že je mi o prohru? — to se mýlíš. Ale že mi neštěstí na všech cestách nadskakuje — to mě mrzí.“

„Neštěstí? — ha, ha, ha!“

„Snad se ti nezdá, že lépe hraješ — nežli já?“

„Já vyhrál — a toho se držím. Ostatně — *hodie mihi, eras tibi!* Dnes dáš ty naliti — zejtra snad já!“. . . .

Vřelý punč kouřil se ze sklenic. Okolo stolků usadilo se pět mladých přátel. V tom uhodila jedenáctá — a do dveří vešel mladík šestý.

„Ah, pan Karel — pan Karel! Vítáme se! To jsou pozdní ptáčkové! Odkud?“ tak to znělo z úst všech přítomných. Jediný Hynek, zahlídnuv hosta půlnočního vcházeti, rychle se vzchopil a zamumlal: „Ani zde nemá člověk pokoje!“ — Jednou rukou sáhnul do kapsy, vyhodil tvrdý tolar mezi sklenice, zvolal: „Zaplaťte!“ — druhou rukou strhnul se hřebíku klobouk, a nežli jej kdo zadržeti mohl, byl již na prahu a za dveřmi.

Omámeni hleděli ostatní na sebe. Karel byl mezi tím popošel, a vida Hynka ubíhati, blízko stolu se zastavil.

„Co pak jste mu udělali?“ ptal se pak ostatních.

„To se chceme právě tebe ptáti!“ odpověděl Ludvík. „Tyť jsi ho poděsil, jako Kaina zlé svědomí.“

„Oč že jste se opět nepohodli?“ vyzvídal Jan.

„Já s ním již asi pět dní nemluvil,“ odpovídal Karel zamyšlen, „a kdybych ho neznal co polonemocného podivína — věru! toto uvítání bych mu neodpustil.“

„Však já vím, co to je — že to nedá pokoje!“ smál se Ludvík. „Záští dvou básníků — spisovatelské zanevření *et cetera* — samé věci, kteréž by se za titul k nejkrásnějším novelám hodily.“

„Já ti nerozumím,“ řekl Karel, sedaje na prázdné u stolu místo, a sklenici černé kávy si objednávaje. „Aspoň se nepamatuji, že bych z ohledu spisovatelské cti Hynka byl kdy urazil.“

„Ale prosím tě, nezapírej!“ smál se Ludvík; „však my to víme, že jsi onen pan anonymus, kterýž nedávno Hynkovi zatopil.“

„Já ti ale povídám, že se velice mýlíš!“ odbyl ho Karel s velikou vážností. „Nech si jiný cokoliv o kritice bez udání pravého jmena myslí — já ji nikdy chváliti nemohu, a nikdy se k praporu anonymních recensentů nepřidám. Umím-li něco posoudit, proč bych se za to styděl a jmeno své zapíral?“

*

„Ale jdi — nemluv!“ nadhodil Jan. „Jakoby nebyly okolnosti, kteréž referentům poroučejí v maškaře choditi!“

„Nemohu-li s dobrým svědomím a bez ostýchání soud svůj pronesti — tedy toho raději nečiním. Ostatně ví Hynek dávno, *jak* a *co já* o něm smýšlím; k tomu nebylo poslední kritiky potřebí.“

„Tedy se ten jednostraný, ouzkoprsý úsudek s tvým udáním shoduje!“ vyjel si Ludvík.

„Dříve bychme museli ohledati, co se tobě jednostranným úsudkem býti zdá,“ odpověděl Karel; „pak bychme teprv dále mluvili. Zde ale není času ani místa k takovéto rozprávce — a já si nevyběhl na trochu té třikráte přehřívané brindy, abych se při ní pohádal. Může-li tě to upokojiti, tedy věz, že si zajisté nikdo jiný tak velice Hynkových vloh — anebo chceš-li, jeho básnického genia — neváží, jako já, a že nikdo tak velikých věcí od něho neočekává, jako zase já!“

„Až dosavad si to špatně dokázal!“ odsekl Ludvík, a vyprázdniv sklenici, o druhou jí zacinkal, aby se opět naplnila. „Tys také jeden z oněch, kteří chtějí, aby každý zpíval, jako se byli sami naučili. Cizí bolest, cizí touha — ta je vám babskou pohádkou; jenom když *vy* pláčete, má jiný také plakati; a přitom aby vás ještě snad ve vší

poníženosti o šáteček prosil, jímžto si klassické slze utíráte.“

Ostatní se dali do smíchu. Karel si toho nevšímal.

„Kdybych tě neznal,“ vece, „a nevěděl, že bys jediný veselý den za celý smutný týden života svého dal — a kdyby uši tvoje takového blahozvuku schopny byly, že bys mohl několik přízvučních veršů ukovati — věru, myslil bych, že si tě Hynek za nového rekrutu namluvil.“

„A kdož ví, co se nestane — kdo ví!“ nafouknul se Ludvík. „Na všechen způsob musíme řady pod korouhví Hynkovou proti vám zakrsalcům rozmnožiti.“

„Pak budeme také my ostřeji stříleti — a uvidíme, zda-li naše děla tu hranici vašeho věčného bolu nerozboří.“

„Věčného bolu? — Ahá, to je tedy ta melodie, kteréž nerozumíte. Nu ovšem — ovšem! ňádra *vaše* nejsou harfa, z kteréž byste podobné zpěvy vykouzlili,“ prohodil Ludvík s patrnou hořkostí; „a dokud nebude všecka poesie naše v černém fráčku, v hedbávných punčochách a střevících se stříbrnými přeskami po prstech poskakovati, a ústa sladince špouliti, dotud budete: Rakka! křičeti; ale

... sedni plavci na ramena,
By tě pomáčela mořská pěna,
Pak si, by tě vznesl do vln, vyvoliž;
Odysseu polož na zcuchanou
Hlavu jeho, výskej, aby stranou
Řekl: To je poblázněný tovaryš!

To učiň, pane recensente — a poznáš, co je poesie.“

„O, já bych si přál, aby z prsou Hynkových tak divoveselé zvuky vylétaly, jako je Freiligrath v této sloce maluje,“ odpověděl Karel. „Ale to se právě neděje. Všechny básně jeho točí se jako matonohé okolo ztracené vidiny, a jediný jich refrén je: Zmařená touha — nebo něco podobného. Hlavní jich tón je vždycky stejný — vždy tentýž; kdo jich přečte deset — zná jedenáctou dříve, nežli se na ni podívá. V tom ohledu vede se mu, jako básníkovi beze všeho nadání. A to jest, co mě jednak bolí, jednak rmoutí. Kdožby směl říci, že není Hynek básníkem? On je jím v každém případu. Každá krůpěj srdce jeho, každá jiskra mysli jeho je poesie; on ale svévolně poklady ruší, jimiž ho nebe obdařilo — on se k něčemu nutí, co mu dáno není, a tím se chybuje cíle, kterýž mu vykázala *vlast*, a kterýž by nalezti mohl mezi řadou nejzasloužilejších o literaturu naši matadorů!“

„Toho cíle najde Hynek i bez vaší protekcí,“ smál se Ludvík, „aniž bude potřebí, abyste z něho kosa udělali, kterýžby zpíval, jak váš kolovrátek hraje. Ať zpívá, jak mu zobák narostl; česká země je veliký, rozmanitý park, kdežto může mnoho zpěvců ke cti boží a k chvále národu poletovati.“

„To může — bude-li každý zpívati, co čest boží rozmnožuje a chválu národu roznáší! Ať ale nikdo *nelže!*“ doložil Karel důrazně. „Avšak to je právě, co z každého písmena, z každého slova, z každé myšlénky u Hynka vysvítá. Ta věčná bolest jeho je nastrčená larva — a v tom zakuklení chce býti interesantním. Já znám Hynka tak dobře jako vy, a vím, že by mohl co vyvolený věštec národu svého na bránu cti jeho hřímati, s nebes výše nachytaných jisker do jeho prsou házeti, s troubou anděla soudního mezi hroby otců jeho se postaviti a srdce k srdci upoutati; on zatím jako děcko o sobě sám ústa nadírá, o svém ubohém srdéčku skuhrá a pro ztracené *nic* běduje.“

„To je pravda —“ ozvali se dva přátelé, kteří posud jenom jako němý chór celou rozprávku poslouchali; „v tomhle má Karel pravdu.“

„Vy držte hubu, kuňkavé žáby! — a píte!“ zakřikl je Ludvík. — „He! Lenoušku! nabí ještě jednou těch pět prázných kanonů! Tomuhle pánu přines také sklenici —“

„Ne, ne — já nepiju žádný punč —“

„Ty musíš — nezlob mne! Já mám s tebou co vyjednávati — a vy se mi do toho nepleťte!“ obrátil se k ostatním. „Karel přece již ledaco řádného vyvedl, a nemůže ještě pochopiti, že je toliko *bolest* matkou pravé poesie — noc její kolébkou, měsíc a hvězdy jejími hračkami, a pláč její ukolébavkou. Jakž pak byste teprva vy, velbloudové, tomu porozuměli.“

„Ba, milí kamarádi!“ doložil Karel tónem Ludvíkovým — „k tomu vám ještě mnoho schází, abyste poznali, že půl kopy těch nejkrásnějších melodií zdravého srdce jako bejlí zmizí před dvěma řádky à la:

Přestaň srdce tuky, tuky —
Poslední to tvoje muky!

K tomu vás musí osudu rána za ranou stíhati — k tomu vás musí neštěstí beze vší viny z ruky do ruky přehazovati — musíte onu velikou a nevyzpytatelnou bolest vesmíru pochopiti, chorobou jeho postonávati, a přesvědčení nabyti, že není pro zkvétající literaturu naši nic prospěšnějšího, nežli verše dělati, jako:

Ovej, achich! — o já bídné robě!
Nikde pokoj, leda v tichém hrobě —

a nebo po modle naší, křivonohém malkontentu anglickém, jako moudrá opičátka se tvářiti.“

„Bravo! bravo!“ smáli se přátelé, a Ludvík mrzutě vyskočil.

„S blázny žádná řeč!“ mumlal. — „He — pane Matěji!“ zkřikl pak na klímajícího v koutě markéra. „Postav koule! Uděláme si ještě partii o desetník — než uhodí dvanáctá!“

Hynek Stanislavovi.

Bratře — bratře! o že nejsi u mne, abych ti do očí pohleděl, a *tam* alespoň čistým, jiskrným písmem napsáno uviděl: *Přátelství!* Okolo mne není. Květina, jižto jsem krásným jmenem přítele zasvětil, krví prsou svých zalíval, slzami smáčel a plamenem duše upřímné zahříval — byla palčivá kopřiva, bylo pichlavé trní, a když mě nejvěrněji obejmouti, letorosti své okolo mne ovinouti měla: probodala srdce mé, a v tisícerých ranách smáčím nyní péro své a piši: Bratře, vytrvej! — krom tebe nemám žádného!

Jesti to bídný, ošemetný, klamný svět. Půda jeho je ziskuchtivost, semeno v něm péče o vlastní prospěch, povětří, voda, slunce na něm nevěra, ouklady a zrada.

Kdožby to byl řekl! Pomysli jen! Karel — — oh! já bych byl věčné spasení na srdci jeho za-

kládal, v rozkotání světa byl bych spíše uvěřil, nežli že se přátelství jeho rozdrobí — a přece — přece! — Pomysli jen! Karel — tvůj i můj — náš Karel! — a zrádce přátelství! — Zda-liž to není paskvil na nejsvětější sympatii srdce lidského?

Našelť jsem, po čem duše má toužila. Veškeré vidiny moje splynuly v jeden, jediný obraz — v podobu vtěleného anděla! Touha moje se nasytila, pramen blahoslavenství mého před očima se vyprýštil — všecko nalezl jsem v *dívce* a *lásce* její. O přijď a poznej Beatu mou!

Co ji znám, vím teprva, co ve mně spočívá — vím, co na světě dovesti mám. Řekl jsem, že se touha moje nasytila? — Ach, ona teprv dorůstá, teprv peruti rozpíná a k letu velikému se hotoví. S Beatou a pro Beatu budu teprva básníkem! Láska její otevřela mi oči. Hleděl jsem dříve, ale neviděl. Ona osvítila oči mé — a bez ní upadl bych opět do věčné temnosti.

O přijď a poznej Beatu mou! — Co ji znám, oživil se ideal Göthovy Klárky a Kleistovy Katinky! Nyní vím a věřím, že k nalíčení podobných obrazů netřeba sbírati čarodějných barev jenom v říši napořád se měnící fantasie: ale že onen veliký básník od věčnosti sám někdy ten nejkrásnější výtvor své všemohoucnosti na zem posílá, řka: Tu máte, nuzáci! Opište jej — zobrazte

jej! Šťastný pozemšťan, jemuž pak nebeský ten vyslanec na oči přijde a srdce k poesii zanítí! Göthe i Kleist byli oni vyvoleni. Také mně se otevřela divůplná opona panenské svatyně, a zraky se napájely nevídanou rozkoší; ale zrádce stál vedle mne a rukou závistivou chtěl oponu opět shrnouti, a jasný pohled v blahé příští nepříznivě mi zakryti.

Pomysli jen! — Karel mi chtěl Beatu od srdce odtrhnouti! Ďábelskými slovy loudil se k nezkušené mysli její, a začerněný obraz můj před oči jí postaviv, byl by rád na sebe samého zraky její upoutal.

Ale milosti mé genius bděl nade mnou! Lest nepřítele se rozpadla!

O, že ti nemohu povědĕti, jakouto bouří duše má v tu chvíli se zmítala! Všeliké hrůzy Dantova pekla musel bych opsati, abych ti pouhý nástin bolestí a muk podal, jimižto jsem každé okamžení umíral. Každá moje žíla ještě trne, když na to zpomenu — a nikdo mi teď nemluv, že slabý jsem; ját snesl a přetrpěl, co člověk snesti a srdce lidské přetrpěti může — to nejhorší — přítelovu zradu — z jakého boje mám ještě vítězně vyjíti?

Od té doby jsem ho neviděl, i nechci ho viděti; ale opovržení moje půjde za ním, kamkoli

se vrhne. Tobě to piši, bratře! abys nikdy přede mnou o něm zmínky nečinil. Ve snách líbezných tonul jsem v jeho náruči, ale procitnutí bylo strašlivé. Nechci zpomínati ani na to, ani na ony; v lebce mé je mozek člověčí, a k šílenosti není cesta ještě zatarasena.

Ostatní můj život? — Ach, komuž jej nyní popisovati, leda tobě? Vůkol mi žádný nerozumí. V koho jsem největší naději skládal, ten... ach, běda! že sám ještě na něho zpomínám!

Mluvte mi pak, že nejsem nešťastný! I ve chrám lásky své bojím se nyní vstoupiti, aby mě nezasypal, a ze sutin svých černý pomník na mém hrobě nevystavěl. A přece opět — jak blaze bylo by mně v tichu hrobovém!

Řekni mi — řekni! — čeho se má člověk přece držeti? Mám-liž jako tisíce jiných u prostřed ouvozu se potáceti? To nemohu! Nech se tamtudy jiní plazí — já jim to nebudu za zlé vykládati; ale jen také vy na mne nepokřikujte, když po horách a skalinách lezu, anebo se do slují a propastí spouštím.

A při tom ani vlastně nevědí, z čeho mě kárati! Básníkem jest — praví, a přece neumí poesii mou oceniti. Nemohouť ji ubozí měřítkem svým změřiti.

A takovým kupcům abych zlaté ovoce fantasie své předkládal! — Pryč, pryč od krámu! — On jediný, Karel můj rozumíval.... nic, nikoli! Ani on! —

Nyní vím, proč jsme pro Musu mou v stálém boji bývali.... Závist je bídná věc.

Karel Stanislavovi.

Děkuji ti, bratře! Důvěra tvoje tě nezklame.

Přál bych si, abysi byl hromosvodem, na němžto by záhubná mračna s oblohy našeho přátelství bez ouhony sjela. Co se mne týče — já rád pomohu větrům douti a mračna k tobě sháněti; jen jestli to také *on* učiní. Ale Hynek je pošetilec. Bůh mi to odpusť! — ale jinak ho nemohu již pojmenovati.

Pozorovalť jsem posledního času, že se mi vyhýbá; nevěděl jsem ale, proč? Víru v jeho poesii, kteráž ho jako storamený polyp uchvátila, již mu dávno nechávám — o směru a díle našem na poli literárním není mezi námi již drahné časy hovoru žádného.

Dokud ho svět a život v železná ramena nesevře, a mladický jeho zápal, v otcovském domě

násilím rozdýmaný, jako nevčasnou a škodnou pařeninu ledovým dechem neuhasí — nemůžeme s ním o té věci pojednávati. Nyní jest každý jeho povzdech, každé bolestné usmání vznešeno nad všechen soud lidský — na to by chtěl umříti! — a mluviti mu: Bratře, tak a tak mohl bys v prospěch literatury naší učiniti! — jest mluviti větrům a poušti.

Onehdy psal jsem dlouho do noci — již mi začaly oči zapadati, a práce nebyla ještě ukončena. Ale do rána měla býti na pultě, a toť víš: *Defficiente pecu — defficit*.... proto jsem chtěl vydržeti až do rána. Vyběhnu na sklenici kávy. Sotva vejdu do kavárny — vzchopí se u stolu Hynek, a ze dveří ven. Ludvík a Jan byli při tom. Domnívali se, že ho anonymní kritika z pera mého pohoršila; ale tyť víš, zdali kdy k podobné práci péro své namáčím. Jeť to s ní jako s cizím penízem bez jmena a nápisu — na pohled i dle zvuku zdá se býti ovšem stříbrný; ale kdož mi jej přijme? *kde* a *zač* jej udám?... A vůbec nemiluji boj s hledím shrnutým. Já musím nepřítele znáti, kterýž mě vyzývá.

Druhého dne přišlo tvé psaní — a tu jsem poznal, co ubohému v kotrbě vězelo.

Tedy Beata!

Bratře! ty mě znáš. Já byl ve světě — ledaco jsem viděl a zkusil. Jakživ nic zlého nezamýšlejc, nikdy jsem ženských se neštítil — a rozmanité náhody daly mi je v rozmanitých života okolnostech dosti dobře poznati. Může ovšem býti, že se někdy ještě mýlím — i přál bych si věru, aby se mi tak dělo s Beatou!

Tedy Klárka a Katinka? — Šťastný Egmonte! jest to tedy ona, k nížto jsi pospíchal, z davu se vytrhnuv, mezi nímžto jsi trápen, neznán, zapleten — od lidu veleben, kterýž nevěděl co žádá, přátely obklopen, jimžto co věřiti nebylo — celý den jinak a jinak se tvářiti musel — jest to ona, při nížto jsi pak byl spokojen, přím, šťasten, milován a znán — od srdce nejlepšího, jež také ty jsi znal a pln lásky a důvěry k svému je vinul?... Ubohý Egmonte — Hynku!

Beata je hezká; mladé, asi sedmnáctileté děvče a dcerka poctivého řemeslníka. — Tím jsem ti dal říkaje zrcadlo do ruky, v němžto se ti ideal Hynkův zřejmě okáže. Pomysli, na jakém stupni vzdělanosti taková děvčata u nás až posavad *obyčejně* stávají — a máš Beatu před sebou.

Takové stvoření pro tisíce jiných — ale nikdy pro Hynka! Pro tisíce jiných štěstí s její rukou — ale pro Hynka neštěstí! On bude chtít ovšem, aby k němu řekla: „Nech ať mlčím! Nech ať se

tebe držím. Nech ať se ti do očí dívám, a všecko v nich naleznu: utěšení a naději a radost i žalost. O pověz mi — pověz! Já tě nemohu pochopiti! Jsi-liž Egmont? — Onen veliký Egmont, o němžto se tolik hluku dělá — o němžto noviny píší....“ To bude Hynek ovšem chtíti, i bude k tomu pracovati, bude chtíti nahraditi, co sedmnáctileté vychování zanedbalo, ale... nu nechtějmež zoufati! Neřekl-li Sokrates, že i v neforemném kuse mramoru Apollo vězí?

Já znám Beatu již asi čtyry léta — ona říkaje pod mýma očima dorostla. Přátelíť s dcerou našich domácích, a chodila s ní do školy. Když na ni pohlédnu, vždycky mi napadne obraz nevinného beránka — taková tichost leží na hebounké tváři její, taková jemnost vysvítá z mdlemodrého oka jejího — jesti to, abych řekl, vtělená ženská trpělivost — ale také nic více! Žeby se v prsou jejích živější cit nějaký probuditi mohl — krom radosti z pěkného nového šatu, o tom dosavad pochybuji. Ponořiti se v proud vášní, vyměniti city cizí — ani pomyšlení! A hlava její?... To jsem již řekl.

Jeť pravda: při děvčatech stavu jejího nehleděl jsem skoro nikdy na hlavu — a při lásce bývá rozum věc postranní: ale za to jsem nalezl mezi nimi tvory, jako schvalně *k milování* stvo-

řené: plné přirozeného plamene, náruživého seoddání a skalopevné vytrvalosti. Toho všeho pohřešuji ale u Beaty....

Bude tomu asi půl leta. Připadal svátek naší domácí. Já jí chtěl nějakou radost učiniti. Nešťastnou — mám-li ji nyní tak nazvati? — myšlénkou připadl jsem na domácí divadlo. Přiměřený k tomu kus byl záhy pohotově, papírové dekorace vymalovány, a několik přátel ke hře vybídnuto. Mezi nimi také domácí známa Beata a Hynek. Při zkouškách se oba poprvé spatřili a poznali. Ale ve hře nechtělo to s Beatou jíti. Překážela jí dílem ostýchavost — dílem úplná neschopnost, vmysliti se v osobu jinou, nežli sama byla. Ale to právě Hynka interesovalo. Ta dívčí nemožnost, vzíti na sebe cizí larvu, zajala ho až k enthusiasmu. On to považoval za stav nejnevinnější a nejpůvabnější přirozenosti. Prohlásil ji hned za perlu ženského pohlaví — obíral se s ní a slíbil, že se bude roli s ní učiti. Učil se — ale k produkcí to s ní nedošlo. Stonalať — pravilo se, a já musel jinou diletantku sháněti. Později vyšlo arci na jevo, že *musela* Beata stonati. Hynek prý ji o to prosil; *žárlivost* mu kroutila mozečkem. Ani větérek neměl již jeho lilii ovanouti — lidský prst jeho poupěte se dotknouti. Byltě právě v prvním vytržení nad svou Klárkou a Katinkou!

Já se na to díval s litostí, mrzutostí a — nevěda ani proč — se strachem. Známost Hynkova začala bráti na sebe tvářnost opravdivosti.

Otec Beatin je přímý, prostý muž, stará se o své řemeslo, a ostatní péče domácí zůstavuje manželce. Ta ale myslí, jakož obyčejně ženy stavu jejího, jenom na vdaní dcery své. Nu, vždyť sám víš — kdo může dívce vezdejší chleba podati, je matkám host nejvítanější, a já jim to nemám za zlé. Pouhé hraní s láskou k ničemu nevede; ukrádá nejkrásnější léta, umrtvuje vřelost citu a přivádí k žalosti. Kdybych měl dcery, nikdy bych o jejich náklonnost nedovolil ucházeti se mužům, kteří by nemohli říci: To a to jim dáme! — Jeť to na pohled arci velmi prosaické; ale — já to zkusil! — svět je prost všelikého poetického stavu nevinných poměrů. Kromě lásky — a co se k ní obyčejně počítá — neví ani jedno ani druhé pohlaví, jakých známostí spolu začíti.

Jindy jsem Beatu od nás domů vodíval, i býval jsem od matky často zván. Ale Beata přestala k nám docházeti, a já věděl, že bude Hynek nejradší, když tam také ani nohou nekročím. Nešel jsem tam tedy dlouhý čas. — Ondyno mě matka potkala.

„Ach, co pak jsme vám, pane, udělali, že na nás docela zapomínáte? A já bych měla s vámi

tolik co mluviti — ráda bych vás o něco prosila — ach, navštívte nás opět — nezapomeňte!“

Já věděl hned, co má na srdci, a chtěje sám strany Hynka jistoty nabyti, slíbil jsem, že přijdu.

Beata nebyla doma, když jsem se dostavil. Byla s Hynkem na procházce. — První slovo pečlivé matky znělo: Co je pan Hynek? Čím bude? Může-li Beatu zaopatřiti?

„Mluvil již o zaopatření?“ táži se já.

„To nemluvil; ale já bych ráda, aby mluvil. Chodit a vodit nic nepomůže. On arci již před námi dělá, jakoby holka jeho byla; ale přece neřekl ještě ani B ani C — dáte mně ji, nebo nedáte? — Co mám o tom soudit?“

„Buďte ubezpečena, paničko! — Hynek je poctivý člověk, a myslí to zajisté upřímně.“

„I ty milý Bože — to ráda věřím. Ale což pomůže upřímnost, kde není co do huby dát? — Milý pane.... vy to jistě všecko znáte — řekněte mi, jak to s tím naším ženichem vypadá?“ —

Měl jsem lháti?... Hynek nedokončiv študia právnická, mluví, že se bude připravovati k profesuře, brzo zase, že zasvětí život svůj literatuře. Já nejsem jeho soudce, ale jako přítel nejednou jsem o věci té s ním rokoval, ach! — a na výstrahu sebe sám před oči mu uváděl! — K pro-

*

fesuře — k tomu velikému, posvátnému ouřadu, nečiní vážných příprav — já to vím; také nevytrvá a času nedočká. — A což je všecko, čím až posud na nivách literatury se objevil? Bojím se, bojím! Naše literatura musí míti jiných synů, chtějí-li se k ní jako k matce přivinouti, aby je plným prsem kojila — básníkům leda že někdy pocukrovaného sucharku do úst nadrobí. Mimo to nelze Hynkově poesii v národu se ujmouti a kořeny své v život jeho rozložiti. Onať nevyrostla z jeho semena, neutvářila se dle ducha jeho. O nech si tu dá opět mým osudem hroziti! Nechci ovšem práce nás dvou dle ceny básnické vážiti; ale moje jsou přece (jak se aspoň praví) národu přístupnější .... a mohu-liž na tuto jich nejlepší vlastnost nějaké naděje skládati?

Nemohlť jsem pečlivé matce smlčeti, že — dle nynějších okolností — Hynkovi nelze, aby dceru její dříve, leda po několika letech zaopatřil — žeť arci na světě všecko možno, a že tedy také Hynek dříve k cíli přijíti může; ale ... mně se zdá, že jsem při tom rameny krčil.

„O ty můj drahý Spasiteli!“ sepnula žena ruce a skočila mi do řeči — „jenom, pane, domluvte! Vždyť já vím bez toho, co říci hodláte, a také jsem to předvídala. Mně se hned celý pan Hynek tuze nelíbil. Jen si považte! — chodí k nám

sotva půl léta, a již tu poroučí, jako by zde pánem byl. Ta holka je pravá mučenice. Směje-li se, má prý plakati — je-li smutná, hned aby se dala do smíchu — a všecko, jak se *jemu* zlíbí. Tu s ní zas mluví o věcech, které jsem jakživa neslyšela, a neví-li ubohá v tu chvíli, kudy kam? začne se hned jako mračno kabonit. Můj Bože, chce-li pán učenou, to se musí jinde ohlídnout; holka řemeslnická toho nepotřebuje. To mi věřte, můj milý pane! kdybych to dítě tak nemilovala, a kdybych na něm tak nelpěla: byla bych mu již dávno dvéře okázala. Jen si pomyslete! — ani šaty nesmí ta holka na sebe vzít, které se mu nelíbějí. Teď řekne: Půjdeme na procházku — najednou si zpomene: Zůstaneme doma! — Jako učiněný blázen.“ —

Mluv, bratře! — nepoznáváš ho dle těchto prostých slov ženských? — Není-liž to živý Hynek? — Není-liž to ona pánovitost, kterouž by rád v každé okolnosti, vždy a nade vším udržel? —

Mně je ho srdečně líto; proto že mu rozumím a že ho miluji. Já ho vidím jako plavce na tenké lodince, zmítaného po zbouřených vlnách velikého moře, jemuž obyčejně „Lidské vášně“ říkáme; i vidím ho toužebně ruce napínati po břehu, chytati se jeho krajů, ale opět ruce o ska-

liska poraněné vzdalovati od břehu, a s hořkým usmáním, krvavé prsty zatínati do vesla.

A přece bych ho při tom všem zase nelitoval, kdyby z naší krve nebyl! Jen kdyby Čechem nebyl! Anglický, francouzský, německý básník! — jakýž to rozdíl mezi ním a pěvcem, jakovéhož *my* potřebujeme! Já bych s radostí za Hynkem, jako za jasnou, velikou hvězdou zraky otáčel, kdybych jej od kolébky zářiti viděl nad skalinami irskými: ale takž musím oči od něho odvraceti, nechci-li nad bludem jeho a nad ztrátou literatury naší stýskati. Jak nekaleně, zdravě a národně mohl by zníti zpěv jeho! Pramen k tomu leží v prsou jeho jako tajný, okouzlený poklad. Přirozenost ho nutí v takovém tónu začíti; ale pokušitel jeho — ta pošetilá žádost: blýskati se pozlátkem vypůjčeným, sobě nepřirozeným — ta mu začne šeptati: „Zpamatuj se — vždyť jsi *nešťastný!*“ — a on hned po ní začne: Ach nastojte! — běda mně nešťastnému!

Avšak mám ti vysvětlovati příčinu naší roztržky!... Odpusť, že jinam zabíhám! Nelze mi jinak, nežli srdci uleviti, kdykoliv *o Hynkovi* začínám....

Vraceje se domů, potkal jsem Beatu. Málem bych ji byl nepoznal. Asi čtvrt léta jsem ji neviděl — a čtvrt léta je veliký, znamenitý čas

v historii první lásky mladinkého děvčete. V *něm* teprva otvírá se jí kniha života — v *něm* teprva přichází duše její k uvědomění. I s Beatou staly se nějaké změny — to jsem poznal při prvním pohledu. Byloť to ovšem posavad ono nevinné beránče — ale okolo hlavičky vinul se mu již jakýsi nimbus ovčí moudrosti a zkušenosti, pravící: Já nedovádím již po lučinách na zlatém sluněčku, nýbrž hledím na život skrze velmi učené okuláry!

Sama se vracela z procházky a měla — to jsem poznal — uplakané oči. Hned mi napadla slova matčina — i bylo mi ubohé dívky líto.

Vedl jsem ji domů, ale ani slova jsem o nynějším stavu jejím se nezmínil. Viděl jsem, že trpí a přede mnou poněkud v nesnázích vázne, a protož použiv několika veselých kousků, které se byly mezi tím časem v sousedstvu našem zběhly, vyrážel jsem ji, jakož jsem jindy dělával. Ubohé dítě, jež bez pochyby takového tónu nezaslechlo, co je láska mluviti učila, začalo se usmívati, a věru! s tím úsměvem na elegické tváři bylbych Beatu rád hodně dlouho viděl!

Když jsme přicházeli k domu, zastavila se.— „Řekněte mi upřímně, pane.... není na mne viděti, že jsem plakala? Nerada bych, aby to

matka poznala. Nežli vejdu do světnice, zastavím se ještě v zahrádce.“

Já ji provázel. Byloť to ponejprv, co mne poněkud rozčilený stav její k sobě vábil. — „Nesmím vědět, proč jste plakala?“ ptal jsem se ji, když jsme na zahradě v malé besídce letní seděli.

Ona vrtěla hlavou; oči měla k zemi sklopeny. — „On by se hněval — ach, ať se již bez toho hněvá — a kdo ví, zda-li k nám již kdy přijde.“ — Slze jí kanuly po tvářích.

Musel jsem ji těšiti. — „V lásce to jinak nebývá. Bez malých hádek bylo by milování jako tanec bez hudby. A co pak jste mu tak hrozného udělala, že by více nepřišel?“ doložil jsem s lehkým úsměvem.

„Já — nic. V Kanálské zahradě potkal nás Vojtěch — pamatujete se? — ten hezký, červený človíček s malými vousky, který u nás vloni dělal — on se zasmál a pozdravil mě — já se zasmála také a poděkovala jsem. — Kdo je to? ptal se Hynek... (a při tom nutila ze sebe slova tak prudce, jako Hynek v hněvu dělává) — — kdo je to? Co se máš na jiné co smát? Miluješ-li mne, nemůžeš míti oči, nežli pro mne. — Ale milý Bože, já řku na to — snad se nebudu na celý svět škaredit? — Škareď se; mně je to milejší, nežli to milkování s celým světem. — Pomyslete si —

milkování! Já myslila. že se mi srdce rozskočí. Rychle jsem se obrátila — a nechala jsem ho státi. Zůstaneš? — volal on ještě za mnou; ale já pořád pryč, jakoby pode mnou země hořela. Z dálky slyšela jsem ho ještě, jak se divě smál — a při tom se mi zdálo, jakoby do polí utíkal, kudy živá duše nechodí.“....

Ubohá dívka! Jakživa snad nevyprávěla tolik jedním proudem, až jí nehoda lásky ústa rozvázala. Já přitom zase na slova matky její zpomínal a — bolestné tušení sklíčilo duši mou....

V tom jsme zaslechli na blízku matčin hlas.— „Já vám ale povídám, že nebyla ještě doma!“

„Domácí děvče vidělo ji ale jíti do domu s mužskou osobou!“ odpovídal Hynek.

Beata se lekla i začala se třásti. Já se vzchopil a vystoupil z besídky. Hynek mě zahlídnul; zdálo se ale, že mě na první pohled nepoznal, neboť jako sokol po kořisti hnal se po domnělém soku. S úsměchem na tváři jsem ho očekával.

Zaraziť se, když mě poznal. — „*Tys* tady?“ pronesl tónem táhlým, a zaťal zuby do rtů. Na planoucí tváři bylo vnitřní jeho pobouření viděti. Zraky jeho spočinuly na mně, jako by mě probodnouti chtěly.

„Je to něco divného,“ ptal jsem se ho, „že jsem po dlouhém čase jednou dům navštívil, kdežto jsem dříve vítán býval, nežli tys o něm věděl?“

„Býval jsi vítán?“ mumlal on mezi zuby — a již jsem pozoroval, jak v něm raněná citlivůstka, pohoršená samolibost, hněv a žárlivost zuřily. Jako stěna zbledl — a temným ohněm sršící oči hledaly za mnou Beatu. I ustoupil jsem s prahu a šel naproti matce, abych ji v krátkých slovech upokojil....

A to jest ona veliká příčina Hynkova utrpení! Proto snesl a přetrpěl, co člověk snesti a srdce lidské přetrpěti může!... Nemáme-liž nad ním plakati?

Po mém odchodě přišlo nejspíše mezi ním a matkou Beatinou k řeči a obšírnému vyjádření. Pečlivá, poněkud i rozmrzená žena předhodila mu snad jeho nemožnost, dceru její zaopatřiti, nezamlčela snad jmeno mé — a tím ovšem hodila hořící hlaveň do chytlavých prsou jeho. Avšak nespokojím se pouhou domněnkou. Budu s ním mluviti — *hned* mluviti, a cokoliv se činiti dá, aby se cesta mezi naším srdcem opět vyrovnala — to zajisté učiním. Pravdu máš — my ho nesmíme trápiti; on sebe sám dost natrápí.

Po třech dnech.

....Mluvil jsem s Hynkem. Ale kdy a jak?... O můj Bože, proč mám na to zpomínati!? — Srdce mi puká, a přece ti to musím vyobraziti. Musím! — Alespoň nákres oné scény před očima tvýma rozvinu, neboť je to i kus mého života; barvy zanechám obraznosti tvé.

Věru, mnoho neschází, abych sám také onomu démonu do rukou padl, kterýž Hynka uchvátil — a měl bych k tomu příčinu! Ach, pomysli jen, bratře! — totoť je poslední psaní, kteréž ti jako nejprostřednější výřezek srdce svého na české půdě posýlám!

Nemohu zde déle vydržeti. Léta prchají, a já nemám až posavad před sebou cíle, nemám skrýše, pražádného hnízdečka, kdebych uložil hlavu svou, až mi jednou zbělí. Nesměj se mým starostem! Ta prósa vezdejšího života není tak lehkovážná věc, aby se jí člověk smál, kterýž ničeho nemá. A já nemám posavad ničeho! Krásný plán života mého je zvrácen: — i budu nebesům děkovati, jestli mi na rumech jeho trochu žita vyroste, z něhož bych si chleba napekl. Byliť to snové mladé, nezkušené, *české* duše, jižto prvotný, mnohoslibný proud roků mých převrátili — a protož nech mi je nikdo za hříchy nepokládá! Chybil jsem — ale chyba moje stala se z lásky

k věci, kteráž mi se jako posvátné útočiště jazyka našeho býti viděla. Ach, mysl mladická neslyší v zápalu svém varovnou výstrahu rozumu, a létajíc, dokud síla stačí, po vyšinách idealů, nepomyslí, že musí jednou zase na zem vstoupiti, z nížto pochází a do nížto se navrátí. Běda, nezůstal-li rozum jako hlídač na zemi, a nemá-li pak létavec umdlený, kam by nohu postavil!

Já nechal študií, obíraje se myšlénkou, že na venku *národní divadlo* zarazím anebo aspoň zaraziti pomohu. Nezůstalť jsem sám — to víš; Emil, Ferdinand a Vilím pustili se za mnou na to moře bez vesla. Ba věru bez vesla! Ze samého zanícení vlasteneckého zapomněli jsme *na peníze* — a vítr nás vehnal na písčinu a úskalí. Emila jsme pochovali; já se utekl opět k patě Libušina trůnu; Ferdinand putuje někde nad Rýnem, a Vilím, zdědiv po tetě malý venkovský stateček, okopává nyní brambory —

„Das ist des Schönen Loos auf Erden!“

Smál bych se, kdybych krví a slzami tyto řádky nepsal! Věř mně, bratře! — mně se vede velmi bídně. Zdáť se mi někdy, jakoby se celý svět předemnou byl zabednil. Jáť mohu něco snesti, neboť od pacholectví říkaje probíhám školu nedostatkův, trpkých dobrodiní a všelikých strastí: ale na délku, bojím se, zlomila by se mi

snad přece ramena. Můj nynější chléb informatorský je z otrub a nasekaného bodláčí — a k čemuž mě posléz vyživí?

Slíbil jsem ti, že budu s Hynkem brzo mluviti; ale tu ty dny musel jsem vlastní záležitosti zařizovati — a s vlastním rozumem konference držeti. — Měli jsme den, jakých nám letošní podzimek málo poskytnul; já si vyběhl z davu městského, abych se o samotě k rozhodnému kroku odhodlal. Tichá skalina Vyšehradská mě outrpně uvítala. Nasytiv oko své pohledem na protější krásné oubočí — na zubatý Petřín a tichou Vltavu, lehl jsem si mezi křoví, kteréž mě před celým světem ukryti mělo.

I probíhal jsem v mysli řadu minulých roků svých — a bolest nevýslovná rozehřála prsa má. Ty víš — nejednou jsem ti to svěřil — žebych Prahu a Čechy již dávno byl opustil, kdyby mne myšlénka nezdržovala, že vlast naše ztrátou i toho nejslabšího pracovníka škodu trpí, a já že bych jí snad přece nějaké platné služby prokázati mohl, dokud se v lůně jejím udržím. Ale jak se udržeti? — Já se nebojím žádných obětí .... ale denní starosti o chléb — ta strašlivá satyra na básnický zápal — umořují chuť a sílu mou.

Kdož mi poví, mám-li zůstati, anebo se uchopiti holi poutnické? — Mluv, ty hvězdo ti-

chá — mluv, ty šumný větérku — mluv, ty večerní soumraku!...

Ale nikdo neodpovídal! Jenom opodál znělo temné hučení — byl to tisíciletý hlas Vltavinych vln, a mně bylo, jakobych slyšel čarovné, líbězvábivé šeptání: „O pojď — pojď! V lůně našem je volno a pokojno! Proč jsi již dávno nepřišel, a z kamenitých, trnovitých stezek neklidné země dávno se nevymknul? Proč stojíš napořad v ohni s duší žíznivou? Pojď — o pojď! v naší náruči je chladno a úkojno!“ —

Hlava moje hořela — na celém těle jsem se třásl — zimniční fantasie mě děsila. Jako divý jsem vyskočil. Ohlas onoho: Pojď — o pojď! zněl mi v uších jako zvon k hašení požáru, a bezsmyslný zvolal jsem: Přijdu! Přijdu! — V tom ale pozdvihly se oči moje k nebesům, a s milionem plamenných hvězd otevřela se předemnou věčná kniha, kdežto zapsány stojí veškeré skutky člověka. Ohnivým písmem spatřil jsem tam napsáno: *Vlast!* — a svatou hrůzou oči sobě zakryv, padnul jsem opět na chladnou zemi a — plakal jsem.

O řekni — mluv, bratře! — nemám-li ty nejkrásnější vlohy, aby se ze mne *rozervanec* udělal?

Modlil jsem se. — Jak dlouho jsem v studené, zažloutlé trávě na tváři ležel, nevím. Smysly moje nebyly při sobě; ale konečně se mi zdálo, jakoby hlasy lidské sluchu mého se dotýkaly. I nebyl jsem na omylu.

„Ale kam pak to jdeme? Vždyť jsi povídal, že mě povedeš do Bubenče na poslední reunion. Co pak ti to zas napadlo?“

Já myslil, že sním! Jako vyjeven hleděl jsem před sebe — pak vzhůru k nebesům a opět dolů, vůkol sebe; i viděl jsem, že nespím, a že se nemýlím. Byltě to hlas — Beaty.

Chvílku se zamlčela, jakoby na odpověď čekala. — „Ach, tedy jen mluv, Hynku! Co pak je ti? — Proč nás dovezl fiakr na tohle smutné místo? Kde pak to jsme? — Já se tu bojím!“

„Bojíš se?“ tázal se hlas mužský s temným, hořkým úsměchem, a já poznal Hynka, i mohl jsem celou rozmluvu dobře vyslechnouti; neboť stáli za křovím, vedle něhož já na zemi ležel. — „Dobré svědomí se nebojí,“ mluvil on dále; „a já musím zvěděti, je-li *tvoje bez viny.*“

„Já ti nerozumím.“

„A já nemohu déle mezi životem a smrtí váhati — budu tedy srozumitelně mluviti. Beato! — stojím zde pod širým nebem a beru si je za svědka — Beato! já tě miluji, že nelze na život

pomysliti, abych tě v náruči nedržel; bez tebe nemyslím, bez tebe nejednám, tys opanovala duši mou, a vůle moje tobě otročí. Ale já chci také, abys i ty celou blaženost toliko ve mně nacházela, abych ti byl celým světem, a nikdo na něm, kdoby mne o jediné hnutí žil tvých připravil.“

„Ach, vždyť já tě mám také na celém světě nejradší!“

„Nejradší? — Ale já nechci ani, abys jiného jenom *ráda* měla! Nijak nemá se tvé srdce k jinému kloniti; neboť musí přeplněno býti láskou ke mně, tak jako moje přeplývá. A jestli se dovím, že mi kdo z celého pokladu, kterýž toliko mně náležeti má, jediné perly vydobyl — to ti přisahám! — budeme nešťastni obadva.“

„Ale tedy mě jenom tak neděs — a řekni, co vlastně žádáš? Já ti ještě nerozumím?“

„Co u vás dělal Karel? . . . . Mluv pravdu! Nemysli si, že je večer — že ti ve tvář nevidím, jak se vinou zardíváš; tvůj puls, tvoje třesení tě prozrazuje —“

„Ach, dej si pokoj! Mně je zima — vždyť je chladný večer, a já mám na sobě lehynké šaty.“

„Mluv pravdu — vyznej se! Kdybys mne milovala, nebyla bysi pro nepatrné slovíčko rozepři začínala — nebyla bysi starého známého

hned při ruce měla a s ním do besídky se ukryla!“

„Ale pro Pána Boha, snad nemyslíš, že mám Karla ráda?“

„Ano, to si myslím! — a ta myšlénka mi jako hladový upír života mého krev upíjí. I nebudu pokojen, dokud nenabudu jistoty. Karel mě nemůže dostihnouti — a protož mě nenávidí, i mám dosti příčiny mysliti, žeby mě rád bolestnou ránu zasadil; mimo to se již dávno znáte — a nadarmo matce tvé nenamluvil věci, kteréž veškerou její důvěru ke mně zničily. Mluv tedy — přiznej se, co jste spolu umlouvali?“ —

Poznával jsem podle hlasu jeho, že mluvil u velikém rozmícení. Beata tiše plakala.

„My spolu nic neumlouvali,“ odpovídala po několika okamženích, „já ti to již kolikrát povídala. Mimo to, že jsem si mu postěžovala —“

„Ha, ha, ha! — postěžovala?“ vyrazil ze sebe Hynek divokým smíchem. „Vidíš, jak se prozrazuješ? Kdyby nebyl tvým důvěrníkem, nemohla bys v ňádra jeho své stesky ukládati — a kdybys mne zraditi nechtěla, nebyla bys mému nepříteli vyjevila, co se mezi námi zběhlo!“

„Nečiň Karlovi křivdu, Hynku! On je tvůj nejlepší přítel —“

„O jen se přimlouvej!“

„Tys ale dnes mrzutý — a já za to nemohu. Já ti dnes nic neudělala — a o tom, co se ondyno stalo, slíbil jsi, že budeš mlčeti. Proč tedy opět začínáš? — a proč právě dnes, když to jsem se tak těšila —“

Temné štkání překazilo jí další řeč.

„Mlč!“ zakřikl ji on tónem hněvivým. — „Já nejsem člověk, jenž by jiskru v prsou svých umačkával, když se v nich jednou zejmula — to nemohu! Plamenným proudem musí ze mne vyplynouti, nech je to láska, nech nenávist, anebo nejhorší jed, kterýž duši mou rozsápati může — *nedůvěra!* Ano, já ti slíbil, že budu o té věci již mlčeti — i mlčel jsem; ale bouře byla ve mně, kteráž by mě konečně ztrávila, kdybych ji bleskem přesvědčení nezahnal a sluncem jistoty nezapudil. Beato — Beato! pro živého Boha! — pohlédni vzhůru, a pomysli, že z každé hvězdy oko svrchovaného a vševědoucího soudce na tebe hledí, kteréhož nemožno lidskou lží oklamati — pomysli to, a řekni mi pravdu: Čeho se mám nadíti? Přisahej mi na spasení duše své, že jsi mne neoklamala? — že Karla nemiluješ — přisahej!“

„Pusť mě! — já nebudu přisahati —“

„Nebudeš?!“

„Já se bojím! Byl by to hřích — k vůli takovým věcem —“

„Beato! — Smrt a živobytí záleží na tomto okamžení — přisahej! Ty musíš přisahati; anebo —“

„Pro Boha — !“....

Déle jsem nemohl poslouchat! Jako meč projelo mě poslední strašlivé zkřiknutí. Krev moje bouřila jako vlnobití zdutého moře, a hlava mi šla kolem.

„Stůj, nesmyslníku!“ zkřikl jsem hlasitě, a skokem se mezi nimi octnuv, napnul jsem proti němu pravici.

„Kdo to?“ zvolal Hynek uleknut, a Beata sebou trhla, jakoby se byla na outěk dáti chtěla. Já ji zadržel. „Nebojte se, Beato! Já jsem při vás! Neznáte mne?“

„Jak že? — tys to, zrádce?“ zvolal zase on — a já poznal po hlase jeho, že se hněvem třásl. — „Ty se opovažuješ kroky moje stíhati?“... Chtěl mi imponovati — to jsem viděl; ale právo a síla byly na mé straně.

„Děkuj Bohu“ — řekl jsem důrazně — „že tě, pomatenče, ještě stíhati dává; jinak by zvítězilo peklo nad tebou, a ty bys nevinnou duši strhnul do záhuby s sebou.“

„Kdo ti dává právo — ?“

„Mlč — neboť v tuto chvíli nemluvíš s bázlivou dívkou, jižto bys mohl dle svévole své trýzniti — ale s člověkem, jehož jsi nepřítelem nazval,

a kterýž po nesmyslnostech, jež právě ze rtů tvých zaslechl, již také ústa otevříti může!“

„Já ho ale nechci poslouchati, a nestydaté násilí jeho snášeti! Odstup od Beaty — anebo —“

„Co — anebo? — Myslíš také semnou komedii provádět? Zpátky! nedotýkej se dívky, jižto jsi jako šílenec bolestně poranil; nevztahuj po ní jedovaté ruce, dokud se pošetilá nešetrnost tvoje nepokoří v prachu. Nic nemluv, leda co tvou lítost vyjeví; pro jiné věci je sluch i srdce moje ze skály, a nadutá pánovitost tvoje musí se na ní rozraziti.“

„U živého Boha!“ rozkřikl se Hynek — „nepopouzej mě! Dosavad mě neznáš —“

„Ach, pane . . . .“ prosila Beata.

„Upokojte se, panno!“ těšil jsem ji — „však ono se nic nestane, a žárlivý miláček váš nabude rozumu.“ — Potom jsem přistoupil k Hynkovi. „Že tě neznám, pravíš? *Othellem* bysi rád byl — hrdinou pověstné *truchlohry*, a že nemáš Jaga, jenž by tě o vině Desdemony přesvědčil, sám sebe za chřtán popadáš, jen abys důkazů proti ní vytřásl. Já tebe znám — ty ale mne neznáš; jinak bysi teď v Bubenči tancoval, a *poslední můj večer v Praze* nebyl tak hořce pokazil.“

„Poslední tvůj večer?“ opětoval Hynek polohlasitě.

„Ano, zejtra odejdu z Prahy, a na dlouhá léta snad i z Čech. Přilož tedy kalich lásky k ústům bez bázně a nedůvěry — neboť je čistý a bez kapky jedovaté šťávy. Dále nemám s tebou co mluviti. Chceš-li ale něco jako památku na mne zachovati, tedy pomni na tuto chvíli, kdykoliv budoucně zas nebe a zemi zaklínati budeš. Pamatuj se, abysi nadvětrné i podzemní duchy nebouřil k vůli bublině, kteráž na tichém jezeře tvého života vyskočí!“

Takto jsem mluvil, an tu Hynek jako socha němý stál! Ach, bratře — bratře, vysměj se mi! Zdálo se mi v tom okamžení, že jsem kdo ví co velkého vyvedl — i myslil jsem dle sladkého trnutí srdce svého: Tak asi bývá člověku, když něco šlechetného vyvede!

Což na mně záleží — myslil jsem v té chvíli — když i z vlasti odejdu? — Hynek je schopnější k oslavě její na bojišti literárním vítěznou zbraní máchati — ať je tedy zdráv a silen, bez choroby duševní, ať je si vědom úplného blaha svého pozemského, ať vyprázní lásky číši beze vší hořkosti! Já — budu-li i touhou v dáli postonávati, jako že budu! — přece nezahynu,

a snad i po cizích nivách nějaké kvítko na věnec k okrase vlasti natrhám.

Byl to hlas pouhé samolibosti a lidské marnosti — aneb vyššího vnuknutí a věčného určení? .... Něco to bylo; avšak nechtějme si teď hlavy lámati! Stalo se. Kontrakt ležel již dva dny na mém stole — a já pořád ještě váhal jej podepsati. Dnes leží již na poště s úplným jménem tvého Karla — a zejtra vydá se on sám z Pražských bran do ciziny. Půjde zase k divadlu. —

Zpomeňte naň, kdykoli vás drahá matka, po nížto on z dalekých končin vzdychati bude, v blahostném opojení nad zdárnými syny k srdci přivine!

Hynek Stanislavovi.

Raduj se a plesej semnou! Peruti mé jsou rozvázány, ruce bez okovů, pohled svobodný — já se emancipoval. Celý ten život nestojí sice za to namáhání a pachtění — ale zkusím přece, jak se ho dá v úplné míře užiti.

Tu mě máš opět bláhovce! Bez okovů — pravím? A přece nesu dvoje, a tak silné okovy, že se jich nesprostím, dokavad krůpěj krve tělo mé zahřívati bude. Beata a vlast — nebo vlast

a Beata — ty jsou dennice a večernice mého života — heslo moje, prapor můj! — Já miluji okovy své a líbám drahé články jejich; ale člověk nemůže nikdy blahosti své ouplně užiti. Pokušitel stojí vždy za zády.

Proč mi někdy napadá, když o samotě doma sedím, v ruce péro a v prsou plamenný tok písní — anebo když Beatě do očí hledím, na rtech přísahu lásky a v srdci blaženosti živý pramen — proč mi tu napadá: Koho bych spíše opustil, kdyby neodvratný osud velel — koho? Vlast anebo Beatu?

Vím sice, že ani bez jedné, ani bez druhé živ býti nemohu, a že se jich nezpustím — ale proč mě trápí takové myšlénky? Což pak je na světě tak těžko radovati se plným srdcem? Anebo jenom *já* do slunce hleděti nemám, abych ihned skvrny jeho neviděl? — Pak by věru bylo lépe krtkem, nežli člověkem — tím ostro- a mnohovidem býti! Blahodějná tma — o šťastní slepcové!

Já přetrhal všechny svazky, ježto výlet ducha mého kazily a olověným závažím kroky moje tížily. Já chci býti svoboden a svého štěstí jediný stavitel — ač jestli na mne jaké štěstí čeká! Toliko poesie a láska stůjte vedle mne, a usmívejte se na mne! Ach, vždyť se usmívají a slibují zůstati věrnými průvodkyněmi po čas veškerého

života. Uvidím, jak mi věrny zůstanou. Věřiti — úplně věřiti, nelze nikomu — ani sobě samému. — Což tedy na světě?...

Ten se mi bude jenom smáti, bude mi budoucností vyhrožovati — ale já to již vím a jsem na to připraven. Já nepotřebuji, co on zaopatřením a pohodlím nazývá — aspoň to nechci z jeho sprostých, jen o břicho staravých rukou: mně to nahradí poesie a láska.

Což také potřebuji ve spolku těchto dvou? Já se naučil býti spokojen — i budu spokojen; jenom když mi svět pro lásku a poesii válku nevypoví. Nech si mě žádný nevšímá; já nebudu také na žádného prstem okazovati. Já budu tichý, pokorný, nevšímavý; v oddálenosti, v nízké chýši budu přebývati — a fantasií svou paláce okolo sebe nakouzlím. Ale nikdo — nikdo nebude smíti do bran jejich vejíti, leda zpomenutí! Tomu vykáži diamantovou svatyni, zakrytou blankytnými, hvězdnatě protkanými oponami, a zamknutou devaterým zámkem. Oku nehodnému — neposvátnému nebude lze nahlídnou v tichost její, a já sám přiblížím se jen plačící a tlukoucí-se na prsa: *Culpa, mea culpa!*

Kdež je Karel?... ruka má se chvěje, an to jmeno píši, a rtové bojí se je vysloviti. Kdež

je... ubohý! O rci, nejsem-li přece nešťastný? A neučinil-li jsem dobře, že jsem celého světa se odřekl?....

Stanislav Karlovi.

.... Byl jsem v Praze. Hynek mi posledního času psal, ale já nevěděl, co z jeho listu vybrati, abych si nějak úplný, dokonalý obraz o stavu jeho učinil. Přikládám ti dopis jeho — přečti si jej také, a můžeš-li, představ si toho zatroleného nešťastníka, jak stojí mezi dennicí a večernicí s roztaženýma rukama. Ví kozel! já jsem někdy tak prosaická duše a praobyčejný, všední člověk, že nemohu pochopiti, co jiný v zanícení z pera vypustí.

Musel' jsem do Prahy v dosti mrzutých záležitostech naší rodiny; byl jsem tomu ale přece rád. Myslil' jsem: uvidíš Hynka a jeho Beatu. Co dále, to jsem nevěděl.

První moje chůze byla k jeho rodičům. Stará matka seděla u stolu při Nebeském klíči — otec u kamen, a pokašlával. Starou ženu polily slze, když mě poznala, a já se po Hynkovi ptal.

„Ach, milý, zlatý pane! kdy pak ten již u nás není! Pomyslete si, čeho jsem se ubohá matka dočkala!“

„Já ti to vždycky říkal, že se na tom klukovi hroznych radostí dočkáme!“ řekl starý s veselou hořkostí a strašlivě zakašlal. Já to měl za průvodní hudbu k tomu sejčkovému zpěvu. I vyzvídal jsem, co se bylo přihodilo.

„Ach, toť víte sám, drahý pane!“ začala stará bědovati, „že býval trochu divný. Dobré srdce měl, to je pravda —“

„Měl“ — ušklíbnul se starý.

„Já se na to jako dnes pamatuji,“ pokračovala stará, „když jsem stonala, jak v hrozném strachu po pokoji chodil, ruce spínal — on myslil, že spím; ale já se nemohla jen slabostí hnout a dobře jsem ho slyšela, jak se za mne modlil —“

„Modlil se —!“ zakašlal starý — „a potom nás tvrdohlavě trápil. I nu arci — my jsme ze starého světa — a panáček je z nového; za našich časů bývali děti poslušné — nyní snad musí rodiče poslouchati. O — já se tomu často hrozně smával!“

„Ach, nezlob se, starý! — však ono se mu jistě dobře nevede! Můj všemohoucí Bože! — jakž by se mu také mohlo dobře vésti? Ničeho nic nemá — přitom je tvrdohlavý — v noci, když jsme spali, se vystěhoval — tou holkou se také utahá —“

Slovem: byly to mizerně-veselé zprávy, jakých mi stará nabědovala a starý nakašlal! Kdy-

bych byl měl poesii v tu chvíli při ruce — snad bych jí byl krk zakroutil. Či ne poesii? — Ne, ne! Což může ta spanilá za to, že se jí člověk tuze hluboko do očí podíval a rozumu pozbyl? — Či-li je tím Beata vinna? . . . Nu, podíváme se na ni . . . .

Viděli jsme ji! — i s panem Hynkem. Já se zděsil, když mi v malé, tmavé, vlhké světničce v oustrety vkročil. I zpomněl jsem si hned na jeho paláce. Byl přepadlý, a divý, temný jakýsi oheň vyšlehoval z očí jeho. Hořké usmívání křivilo mu bledé rty — a (abych ti jádro svého pozorování podal) nemýlím se, tuším, řeknu-li: Hynek poznává, že měl mázdru na očích; — že byl ale odjakživa poctivý, anebo že mu teď hanba říci: Já se mejlil! — *nutí se k víře*, že Katinku svou posavad miluje — buď aby ji nezarmoutil, anebo aby sám nad sebou nezoufal; — ano mně se zdá, že *i Beatu nutit musí,* chtěje, aby se celým srdcem k němu vinula. Přisám Bůh! je to proklatě-romantický poměr dvou zklamaných srdcí.

Ona je v skutku až posud, jako jsi pravil: jehňátko, a nehodí se nijak do čarovných paláců fantasie Hynkovy. Nejlépe ji sluší v ruce punčocha. Mimo to mívá uplakané oči. Jeť *doma* živa v samé mrzutosti . . . .

Později.

.... Hynek dokončil študie. Stalať se s ním veliká změna. Já bych se byl spíše nové Trojanské války nežli nastávajících jeho rigorosos nadál. Ale vypadá také — ať nelhu! — jako *umučení*. Se žádným nemluví, a zaplaší-li někdy mračna s tváří svých, je to hořký, s celým světem opovrhavý úsměch. Nejsem — i nechci býti prorokem; ale tu je snadno hádati, že to dobrého konce nevezme. Budu však po něm pásti, jako hladový ostříž po skřivanu, a podívám se, zda-li mi uklouzne. Mne nemohlo pro ten čas nic moudřejšího potkati, jako že ještě asi rok Pražskou dlažbu šlapati musím.

Stran Beaty měl jsi pravdu, že chce býti jejím Egmontem. — „Nech ať se ti do očí dívám a všecko v nich naleznu: utěšení a naději a radost i *žalost!*“ — To je, myslím, denní lekce, kterouž jí hezky po kantorsku, s vráskovitým čelem a pánovitým tónem předříkává. A podivno! — ubohé děvče si to již pamatuje, a pěkně bez přestávky, bez nejmenšího koktu svou úlohu odříkává. Jestli ho *miluje* — to nemohu poznati; jestli v něm utěšení a naději a radost nachází — to je také těžko říci; že se ho ale *bojí*, že se jí děje jako nešťastnému ptáčeti, ježto k jedozrakému chřestejši zabloudilo, a pak se bázní chvěje, kří-

délkama tepe a přece odlítnouti nemůže — na to bych ti mohl devětkrát pečetěný zápis dáti; a že v něm toliko *žalost* nalezá, to jsem ti již tím napověděl, že jsem to slovo svrchu dvakráte podtrhnul.

Dle mého neromantického smyslu byloby nejlépe, kdyby teď Hynek řekl: Adio, Klárko! Měj se dobře — my nemůžem spolu z jedné mísy jídati! — Ale kdož by ho k tomu rozumu přivedl? Já začal jen povzdálí, a hned byl oheň na střeše. On ví, že se děvče pro něho nehodí — ale ono ho to těší; neboť může říci, že je *v lásce nešťastný!* A může-liž mu býti něco vítanější, nežli je neštěstí? — Pramilionská hlou .... a tak dále! Stará píseň — a zpívá se známou notou.

Ještě později.

Pán Bůh budiž pochválen! Obloha se jasní. Hynek dostal jakýsi ouřádek v....icích a bude se.... otevři uši! — oznamujeť se láskám vašim, že do stavu svatého manželství vstoupiti míní... to ty se diviš? Co? — Ten se k tomu jinak přitočil, nežli my dva — že ne?

Ano, ano! Pan Hynek bude se ženiti, a panna Beata vdávati. Jemu již nelze říci: Adio, Klárko! — a ona musí mluviti: „Nech ať se tebe držím — nech ať se ti do očí dívám, a všecko

v nich naleznu: utěšení a naději a radost a žalost i otce svému dítěti.“

Es ist eine alte Geschichte,
Und wem si just passirt —

Či to tak není? Odpusťte, pánové, jestli jsem vám bůžka vašeho nějakou slabikou porouchal!

Rodiče svolili — a tak není žádné překážky.

Hynek se usmívá. Najednou chce podivín světu dokázati, že je šťastný — a že je na něm hrozně rád. Nu, také dobře. Je mi to přece milejší, nežli ta věčná kyselost na tváři — ač bude jedno jako druhé pouhá maškara.

Na to.

Pozejtří máme svatbu, a takž bude tušim román u konce. Hynek je poctivý — a bohdá že svému stavu přivykne. Až posud mu arci ještě všelicos kotrbou mele; myslím ale, že je to poslední paroxismus — poslední vybuchování soptícího vrchu: potom bude snad ticho, a na zkamenělých proudech lávy porostou sladké hrozny.

Dejž nám Pán Bůh, abychme se toho dočkali! Dřív ale ještě podivných věcí uvidíme. Pomysli jen, jaká to bude svatba! Já budu svědkem a družbou....

Ale počkej! popíši to jinak. — Před čtyrmi neděli byl tu Hynek naposled; zařídil, co bylo potřebí, a zas na svou šťaci odejel. Předešlý týden

navštívila mě sama nevěsta a doručila mi Hynkův poslední list. Já si ho opsal na věčnou památku. Zde ho máš. Byltě to kousek znamenitého papíru — a budeš-li jednou biografii Hynkovu psáti, nesmí tato expektorace jeho mezi prameny scházeti . . . .

„Beato! příští pondělí jsem v Praze, a pak přistoupíme k oltáři. Ty víš dobře, jak jsem po té chvíli toužil — a mnoho-li jsem do té doby přetrpěl. Učiň tedy, ať se jí celou duší oddati, a velikému, rozhodnému okamžení tomu všecek zasvětiti mohu. Beato! pro tebe jsem přítele odtrhl od srdce svého a zahnal do cizího světa... já vím dobře, že jen k vůli mně svazky roztrhal, ježto jej k vlasti poutaly, a tím že jako žíly srdce svého přeřezal — já to vím: ale pozdě padly šupiny s očí mých, a za nimi tekou marné slzy mé! — Beato! pro tebe jsem opustil rodiče — jen abych samoten stál s obrazem tvým, a zaslýchal řeč lásky tvé, aby žádná podoba a žádný zvuk se nevtíral mezi duše naše. Beato, Beato! pro tebe jsem zradu spáchal nad nejvěrnější družkou veškeré minulosti své — *poesii* zapudil jsem od sebe, navrátil se do školního prachu, snesl posměch, ušklíbání, prstem okazování — a všecko, všecko pro tebe! Pro tebe jsem převrátil celý život svůj, a nic mi nezbylo, než ty, Beato má!

Ale za to musíš také býti z celé duše, a ze vší mysli jedině *má — má* a žádného jiného. Celý svět budiž pro tebe pouhým snem dětinských let; v srdci mém ti vzejdou nyní jiné světy, plny barev čarovných a všelikou ztrátu stonásobně nahradivých. Žádný tobě na světě již nepatří, žádného neznej, k žádnému se nehlas — jediný *já* naplňuj celou bytost tvou; o to tě prosím, s tlukoucím srdcem a slzou v oku tě prosím! — to ti přikazuji. Budoucí tvůj manžel a pán ti přikazuje! Smysly moje by se rozletěly do všech končin, kdybych se nadíti měl a shledal, že jsi nevyplnila puntík mého rozkazu!... V pondělí ráno jsem u tebe. Přichystej se. Do chrámu nepůjde s námi nikdo nežli Stanislav, matka moje a otec tvůj. Žádný jiný — rozumíš? Jinak to míti nechci. Okáže-li se matka tvoje — slyš mě! — okáže-li se matka tvoje: odejdu od samého oltáře. Já nechci žádného viděti, kterýž by se mi jako hrozivý duch z časův mého zápasení objevil. Toho dne chci býti vesel — vesel, že se bude obloha mou veselostí ozývati! S Bohem, nevěsto má! Svět se mi točí kolem — písmena tancují přede mnou, jako sbor veselících-se andělů — s Bohem! nežli mě uchvátí! Dnes nemohu ještě tančiti — ale v pondělí — je-li pravda? — v pondělí! Jenom nezapomeň, co jsem ti poroučel!“ —

Po třech dnech.

Já objednal duchovního na samé poledne. Beata se vystrojila — stará matka vykukovala každou chvíli z okna.

Čekali jsme, aby ženich čekati nemusel. Onť mohl jen s vozu stoupiti — a za půl hodinky byla Beata jeho.

Dostavník .... ický přijíždí o jedenácté. — Byloť již půl dvanácté — — tu vešel někdo do dveří! Byl to vozka dostavníku. Přinášel psaní — jiného nic nevěděl.

Nevím sice, jak lidem bývalo, dokud se v kameny obraceli; jistě ale nemohli jinak vypadati, nežli jako my, když nám vozka dopis podával. Chvíli jsme mlčeli. Bylo to proklatě strašlivé mlčení! Beata zbledla jako stěna — matka se celá chvěla — otec kousal se do rtů — a já se zlobil, neboť se mi list v rukou třásl, a nemohl jsem to změniti.

Písmo bylo neznámé. I četl jsem.... Představený Hynkův ouředník dával rodičům zprávu — že jejich pan syn včera večer *skonal*. —

Mám ti dnes ještě něco psáti? — Pro dnešek je psaní, tuším, těžké dost. Chceš-li ale dvojí porto — a třeba kusem srdce svého zaplatit, tedy

věz! Poslední slova Hynkova byla: „Beato — *jinak nemohu!* Zejtra přijdu — jen se připrav!“

Mám ti ještě něco povědĕti?

* * *

Dvě léta na to přijel Stanislav zase do Prahy. Bylo to o masopustě. Dávalť se bál v prospěch nějakého ústavu pro chudé, a Stanislav obětoval také dva zlaté za lístek.

„Podívám se na tu strakatinu!“ řekl, a také se podíval. Komorné, panské, čepčářky, dcerušky řemeslnické — panští myslivci, kupečtí mládenci, praktikanti, študenti a jiní mládenci — všecko se to hemžilo po sále, jako v stobarevném kukátku. Stanislav chodil z místa na místo. Konečně . . . mýlil se? O nikoli! — ona to byla! — Beata!

Za stolem seděla vedle mladíka — Stanislav hádal, že je řemeslnický tovaryš — a smála se, a byla veselá, cele jinak, nežli jindy bývala. Stanislav se přiblížil a pozdravil.

„Ach, pan . .“ zvolala ona radostně překvapena, jakoby v ní obrazem jeho pražádné bolestné upamatování vzniknouti nemohlo. „Zase jednou v Praze? No to je hezky!“

Stanislav ji vyžádal od mladého člověka na první túru k tanci — chtěl, i měl s ní tolik co mluviti, a nevěděl, má-li před ním začíti.

„Není to váš pan bratr?“ ptal se ji, když po prvních tónech Labického Aurorových valčíků do řady vstoupili — ačkoliv dobře věděl, že Beata žádného bratra nemá.

„M — ne!“ usmála se ona, hlavinkou vrtíc. „To je můj amant!“

„I je-li možná? — Ah, to je hezký človíček. A bezpochyby vám budeme brzo: mladá paničko! říkati?“

„Po velkonocích. Hned jak se Antonín mistrem udělá.“

„Tak? Nu, mnoho štěstí. Máte již družbu nebo mládence? Kdybych věděl, že za mnou neštěstí nepřichází — již bych se vám k tomu nabídnul. Ale jednou se mi ta služba nepovedla.“

„Inu, kdož pak může za choleru! Toho jste nebyl příčina.“

„Zpomínáte si ještě někdy na ty časy — nebo na Hynka?“

„M — co pak to! Vždyť jsme se ani pro sebe nehodili! Hynek byl dobrý člověk — ale mně se zdá, že trochu bláznil. To ustavičné psaní a skládání veršů ho celého pomátlo.“

*

„To máte dobře. Pan Antonín zdá se býti jiný mužíček — viďte? — Dělá u vašeho pana otce?“

„Ne, on je truhlář . . . .“

— „No, musié? — Alou — alou!“ ozval se v tom hlas mužský za Stanislavem, a něco ho fuklo do zad. „Či nezačnete?“

Ten sebou trhl a viděl, že má tančiti. Otočiv tedy honem pravici okolo nastávající paní truhlářky, letěl s ní dolů, vedle dlouhé řady ostatních tanečníků. Holka byla jako pírko.

Marie.

Arabeska.

(Psáno roku 1845.)

1.

Šťastně navrátila se Milovská poslice z Prahy. Veliká nůše její byla plna. Několik liber sladké čokolády, škatule s novým čepcem, láhvička nejchutnější rosolky, uzlík se studentským prádlem a jiné rozmanitosti vezdejšího života zachovávaly v ní to nejpěknější sousedství.

Nejspodněji leželo také několik archů Květů a České včely.

„Konečně!“ zvolal pan Beránek, sotva že balíček s českými časopisy zahlídnul. — „Konečně!“ vyrazil ze sebe v jakési roznícené toužebnosti, a popadnuv přinešené listy utíkal s nimi ze sednice, jakoby si chtěl čas nahradit, kterýž tu čekáním promeškal.

Pan Beránek byl skrovný, outlý mužíček, asi padesátník; ale veliká jeho živost, pohybnost oudů, lesk tváří, kvapný způsob mluvení a čisté, skoro novokrojní šacení — to všecko dělalo jej o několik let mladšího, a za tou příčinou — více nežli proto, že byl posud svobodný — říkali mu v celém městě: Starý mládenec.

S českými časopisy v rukou spěchal nyní za bránu, do širého pole. Ale sotva že byl na ulici vyběhl, neměl již pokoje a musel do nich nahlídnouti.

Obsah ho potěšil i zarmoutil, bylo mu to viděti na tváři; sluneční paprsky a temné mraky honily se po nich jako po obloze v dubnu. Listy se mu v rukou skoro třásly.

Konečně přeložil pravici a levici křížem nazad a pospíchal z nedlážděných ulic ven, kde si chtěl oddechnout. Hlava mu visela při tom jako na zlomeném vazu ku předu a tak hluboce na prsou, že nepozoroval, když ho někdo mimojdoucí pozdravil.

„Nu?“ kroutil pak tento hlavou a krčil nosem. „S tím člověkem to nebude již dlouho trvati. Brzy něco uslyšíme.“

Pan Beránek byl v skutku od nějakého času jako přetvořen; celý jiný než druhdy býval. Málo mluvil, zamyšleně vypadal — bylo patrno, že mu něco mozkem vrtá anebo že má něco na srdci. Ale co? — To bylo až podnes velikým tajemstvím, a to právě dělalo všem poctivým Milovanům znamenité starosti; nebo až posud nebylo se přihodilo, aby nebyl pan Beránek pověděl, co se bylo v něm aneb okolo něho událo. Někdy se arci

zdálo, že chce již ústa otvírat; najednou je ale zase zavřel a mlčel jako dřív.

Také na této své cestě za bránu hubou ani neklap'; tím horlivěji mluvil ale v duchu. —

Bylo ku konci měsíce července, nebe jasně modré, povětří čisté, slunce vřelé. Byl rozkošný letní den.

Okolo města prostíraly se bohaté zahrady a leskly se bujnou zeleností. Mezi listím pohrával lehounký větérek a zalétal i na cestu, ježto se tu mezi sady kroutila. Tím panoval zde líbezný chládeček.

I Beránek ho ucítil. Protrhnul se z palčivých myšlének a zhluboka si oddechnul. Kvapná chůze jeho přestala. Nyní rozevřel zase listy, kteréž ho byly před chvílí potěšily i zarmoutily, a začal čísti.

„I v našem místečku pozorujeme živé hnutí na cestě k naší národnosti“ — začínal se článek ve Květech — „také my tu můžeme již pozdvihnouti hlasy, když se počítají věrní synové matky vlasti. Nedějeť se tu až posud arci tolik, jako v městech na slovo vzatých —“

„O jen když se *něco* děje!“ zvolal mezi to Beránek. „I první krok je zásluha. Ale *u nás* neděje se posud nic. My tu jsme jako na poušti mezi vyhnanci — jako zahaleči na vinici Páně. Já se žalostí ještě utrápím.“

Na to učinil zas několik prudkých kroků, jakoby chtěl svému pohnutí povolit. Záhy se octnul za stinnými zahradami. V širém poli se zase utišil.

„Jen kdybych věděl, jak do toho?“ začal v duchu rozjímati. „Ját jsem již přece ledajakou věc provedl — navrhnul i vyvedl: moje lebka není prázdná makovice; ale v těchto záležitostech jsem jako bázlivé, nezkušené děcko. A není se čemu diviti. Já bych se hněvem a lítostí propadl, kdyby si měl někdo z našich věcí ousměšek tropiti. A mluviti k těm převrácencům, kteří myslejí, že dosáhli vrch moudrosti, když̌to náš starý poctivý Milov na papíře v novomódní Mühlau převláčejí — mluviti s těmi o národních záležitostech — já nevím, jestli bych to dovedl; alespoň si netroufám, žebych je na hlavu porazil. Ját jsem, bohužel, sám ještě nováček na poli vlasteneckém; sám ještě nevím, jak se zatáčeti, ačkoli to v srdci mám a cítím ... ale kdybych měl pomocníka, pak bych se na to přece odvážil.“

Rozvažování jeho bylo veliké. Mezi tím nahlížel také do časopisů, a četl dvakrát i třikrát všechny ty rozmanité zprávy o pokrocích národního vyvinutí, ježto v nich ze všech končin zaznívaly. I těšil se a zarmucoval se, pak rozjí-

mal, a obyčejný závěrek tohoto rozjímání byl: „Jen kdybych měl pomocníka!“

Právě si byl takto zase povzdychnul, an tu proti němu pocestný člověk přicházel.

Byl to štíhle zrostlý, živě i pěkně se pohybující mladík v letní ouhledné bundě. Na ramenou nesl kožený tlumok, v ruce sukovitou hůl. Při tom zpíval poloviční hlasem známou národní písničku.

Beránek se poněkud zastavil. Oči jeho utkvěly na příchozím poněkud zpytavě, a tvář jeho počala se jasniti. Potom zamířil kroky zrovna proti němu.

„I vítáme se, pane Plavenský!“ zvolal konečně, když si již takořka do očí viděli. „Vítáme se! Toť jsou hosté! Těch jsme se nenadáli!“

„Proč?“ usmál se mladík, svou malou zelenou čepičku pozvednuv. „Když počínají fialky zavánět, táhnou vlašťovky: a když nastávají posvícení, přicházejí študenti. Také já chci ještě jednou použiti čas dovolené zahálky, jemuž obyčejně ferie, vakace nebo prázdniny říkáme; i nechal jsem těsně zabedněného vozu, opásal bedra svá a přicházím co odrostlý syn naší *almæ matris*, vysokých škol Pražských.“

„Tedy již hotov? Nu, to je hezky! Paní matinka bude mít radost,“ odpovídal Beránek, obrátiv kroky své k městu. „A já to považuji za

dobré znamení, že jsem právě *vás* potkal, vážený pane kandidate — avšak odpusťte! vždyť již ani nevím, zdali *juris* nebo *medicinæ?*“

„*Medicinæ* — je-li libo.“

„Oh a jak, můj drahý pane doktore! Já si tu právě někoho přál — tuť se mi vyskytnete vy, jako by vás bylo nebe poslalo.“

Plavenský se divil. „Nechtěl byste mi, pane Beránku, zřetelněji povědĕti — ?“

„S radostí — s radostí!“ dotvrzoval Beránek; když měl ale s barvou na světlo, nevěděl, jak to navlíknout. Poškraboval se za ušima. Konečně mu něco napadlo.

„Znáte tyto listy?“ ptal se Plavenského a okazoval mu těšící i zarmucující jej časopisy.

„Toť jsou naše Květy a Česká včela.“ usmál se mladý kandidat. „Kdož pak by v Čechách tyto listy neznal, kdož jen dost málo národního ducha má a jen poněkud ke chvalnému snažení našeho vlasteneckého obecenstva prohlédá? Ba mně se zdá, že se nyní člověk, jemuž na pokrocích národu našeho záleží, bez nich ani vlastně obejíti nemůže.“

Pan Beránek posvědčoval kýváním hlavy.

„Ale jakž pak zabloudily tyto listy také do Milova?“ pokračoval Plavenský.

„Ba zabloudily — to máte pravdu!“ vzdychnul si Beránek. „Zde není žádných očí, kteréž by po nich žádostivě hleděly. Já sám, bohužel, potácel se dlouhé časy v temnostech — a teď mě naplňuje vidění moje bolestmi.“

„Jak to?“

„Proto že v nich musím hanbu našeho Milova viděti. Nedivte se. Doslovně to v nich sice nestojí; ale dosti na tom, že se v nich o Milově nikdy zmínka neděje. My tu nemáme besedy, nemáme divadlo, nemáme knihovnu — my nemáme nic.“

„Proč tedy něco nepodnikáte, čím byste mohli v řadu oněch míst vejíti, kdežto se hnutí národní již pozoruje?“

„Jáť bych arci rád — velmi rád, jen kdybych měl nějakého pomocníka. Sám nevím, jak se otočit, aby se věc podařila — sám tu nic nesvedu.“

„Nu, chcete-li,“ usmál se Plavenský žalostné tváři Milovského vlastence, „tedy vám pomohu.“

„Že pomůžete?“ zajásal Beránek, chopiv se ochotného kandidata oběma rukama.

„S radostí!“ dosvědčil tento. „Sám jsem to nesl dosti bolestně, že o našem staroslavném Milově u veřejnosti ani slychu nebývá; ale za

posledních let nemohl jsem tu skoro ani pomeškati, abych byl sám něco podniknul. Nyní ale poslední své ferie rád tím zasvětím, že zde bělma trhati a cinky snímati pomohu. Beztoho to patří k mému řemeslu.“

„Tak — tak, můj zlatý pane doktore!“ poklepával mu Beránek na ruku. „Jenom něco začněme. Co se týče výloh, to se rozumí: je moje starost, ať i něco praskne. Pán Bůh mi požehnal — dětí nemám — proč bych koukal na krejcar? jen když něco svedeme.“

„Co myslíte, abychme uspořádali nějakou besedu?“ prohodil Plavenský.

„Ano, ano besedu!“ zvolal Beránek a radostně si poskočil.

2.

Ve středu na druhý týden probudilo se to nejkrásnější jitro. Zlatě lesklo se již dávno slunce na blankytném klenutí, když bylo v Milově po ranní mši.

U kostelních dveří potkaly se paní kancelistka Čermáková a vdova Plavenská. Obě šly skoro touž cestou domů.

„Ah, ponížená služebnice, drahá paní doktorko!“ pozdravila kancelistka vdovu po městském

ranhojiči jazykem obratným. „To jsem ráda, že paní doktorku nacházím.“

„Těším se nápodobně,“ odpověděla Plavenská vážněji, „že vzácná paní kancelistka dobrého zdraví požívá.“

„Projde to, projde,“ řekla zase první. „A jakž je u paní doktorky? Bezpochyby dobře? No, to mě těší. Ale co jsem chtěla říci? — Neměla paní doktorka tyhle dny žádnou mrzutost? Já nevím, co to panu synovi, vzácnému panu doktorovi, napadá!“

„Co pak vzácná paní kancelistka myslí?“

„Nu, vždyť je dnes přece ta *posada* — nebo jak se to zvíře jmenuje? Má prý to být nějaké české kasino — ale vzácná paní doktorka uváží sama nejlépe, co může z toho vypadnout? Mezi námi řečeno — já byla včera u paní protokolistky Brožkové na vizitě — napadla jsem tam také paní starou a paní apatykářku, a všecky byly toho mínění, že z toho jen samý smích povstane. Kam pak by se také dělo? České kasino! Ty můj Bože — toť aby si byli děvečky pozvali a ne honorace. Vzácná paní doktorka mi nebude mít za zlé — ale pan syn, vážený pan doktor, mohl něco jiného začít, nežli našeho Beránka pobláznit a sám sebe po celém městě do lidských úst dát. Chtějí nám arci dokazovat, že prý je to nyní

móda, a že takové posady také v Praze bývají; ale ty můj Bože! člověk by nemusel mít pár zdravých očí, aby neviděl... ah, paní doktorka dovolí! tamhle jde paní pojezdná. Musím s ní promluvit, co dnes na to české kasino obleče. Budu se těšit, vzácná paní doktorko — dnes na střelnici — ponížená služebnice!"

Po těch slovech rejdila jako štěbetavá husa po rybníce přes ulici za paní pojezdnou. Vdova Plavenská vracela se domů. Byla zarmoucena, neboť musela celý týden podobné řeči poslouchat. Mělať starosti o syna.

Ten ale seděl mezi tím doma a dopisoval deklamací, kterou chtěl dnes v *posadě* Milovských paniček držeti. Potom přeslýchal ještě jedenkráte svou květoucí sestru, kteráž měla národní písně zpívati.

V tom vešla matka do pokoje. Temné mračno leželo ještě na tváři její.

„Dobré jitro, matinko!" zvolal Plavenský. „Pamatovala jsi také na mne ve svých modlitbách?"

„Ba, nešťastný člověče!" potřásala matrona hlavou. „Dnes bych se měla bez ustání modlit, aby se ti žádná hanba nestala."

„Mně? — jaká hanba?"

„Nu, což není dnes ta nešťastná beseda?"

Plavenský se dal do smíchu. — „Ale nebuď pak bláhová, zlatá matinko! Což nevím, co počínám? Dej pozor, že se budou právě ty mluvky nejlépe vyrážet, které ti pořád jako bodavé vosy okolo uší bzučejí. Na mou víru, jestli se ti Milovští copáči se svými velemoudrými kvočnami a s celou drůbeží dnes nerozehřejí; tedy nestojí celé to pokolení za šňupec tabáku a já se nebudu do nejdelší smrti k nim hlásiti. Ale však oni budou oči a ústa otvírat a všemi končetinami radost polykat — na to se, matinko, spolehni — a nenakaž mi svým smutkem naši Marinku. Já se musím teď na střelnici podívat.“

Šel a zastavil se pro Beránka. Ten byl ale již dávno v plné práci.

Střelnice stála za městem v pěkných sadech. Při ní byl ouhledný letní sál a v tomto sále měla se dnes beseda držeti. Pořadatelé její dávali všecko čistit a uklízet. Po stěnách a mezi okna věšely se pletence z květin a lupení.

Pak bylo ještě ledaco s několika přátely umlouvat, kteří se byli z okolí sešli, aby dnešní besedu oslaviti pomohli. Jeden z nich byl znamenitý diletant na houslích a slíbil hráti koncert; druhý chtěl pěkným basovým hlasem „Kde domov můj“ zpívati a přivedl s sebou sestru, kteráž pěkně deklamovala. V samém Milově sehnal Beránek

dva řádnější zpěváky, s nimiž nyní Plavenský a přítel basista několik kvartet zkoušeli.

Nežli se kdo nadál, bylo tu poledne a byly tu čtyry hodiny. Okolo páté měla se beseda počíti. A Milovští nenechali v skutku toho dne na sebe čekati. Vždyť se byly celý týden o té věci dost namluvili a naprorokovali, těšili a chystali se — jakž by tedy byli chtěli něco promeškati?

Zde onde v dlouhé řadě, tam ve strakaté kupce, jinde po dvou i po jednom putovali k střelnici. Na cestě měli kdy, ještě jednou všechno protřepati, co jim bylo minulé dny příležitosti k broušení vtipu poskytovalo.

„Víte co nového?“ prohodila paní apatykářka, hubená panička v červených hedbávných šatech — „dnešní *Eintrittskarty* budou prej —“

„Vstupní lístky, milostpaní — vstupní lístky!“ opravoval ji, cukrově se usmívaje, městský výběrčí v modrém fráčku a v nankinových pantalonech — „tak to stojí tištěno — a dnes musíme bejt lautrovaní Čechové; sic přijdem do černé hnihy.“

„Tedy vstupující listy,“ přijímala panička opravu s milostným usmáním. „Že prej se budou po kasině maličkým dětem místo českých slabikářů rozdávat?“

„Ha, ha, ha!“ nutila se paní protokolistka do smíchu vtipnému nápadu paní apatykářky,

u nížto dobrou kávu pívala. „A pan Beránek prej dal k tomu schvalně šaty dělati — jakési bundy a široké šaryváry. Všickni antnprenrové budou prej vypadat —“

„Antnprenrové — to není české!“ zvolala paní apatykářka. „Honem, pane Ježku! dejte paní protokolistce trumf. Jak se má říkat?“

Ale pan Ježek pokrčoval ramena. Byl sice městský výběrčí v modrém fráčku a nankinových pantalonech, to ale nevěděl.

„Abych řekl: kachnopal,“ prohodil konečně — „to si netroufám; ale za hodinku milostpaní apatykářce posloužím. Já mám tuhle více podobných ořišků a dám je panu Plavenskému rozlouskout.“

„Totě jsem žádostiva!“ ozvala se na jiné straně paní sekretářka — „zdali to pravda, že také vrchní Pekárek přijede?“

„Proč by nepřijel?“ opáčil pan sekretář, zavalitý mužíček, velmi lhostejně. „Bude se chtít také na českou švandu podívat. Nám lidem od pera je časem trochu smíchu velmi prospěšné. A ostatně je to všecko jedno, mám-li pít sklenici piva tam nebo zde. Tu bude dnes alespoň kus juksu.“

„Juksu — to nemůže bejt!“ prohodila zase panička, a kývala pohrdavě hlavou, na nížto se jí celý záhon květin houpal. „Něco řádného bez-

toho neočekávám. České kasino! Vždyť je to bláznovství! Pro Boha tě prosím, kde pak zůstane rozdíl mezi honorací a obyčejným člověkem, když to má všecko česky mluvit!“

„Já bych už jen ráda věděla, jak to řeknu, když se bude chtít někdo ankažírovat!“ šeptala sládkovic Poldinka k své přítelkyni, koželuhovic a spolu representantovic Mucince.

Jedna z nich byla cosi zaslechla, že si Pražské krásotinky o bálech v národních barvách líbují, a uzavřela se svou přítelkyní něco podobného učinit. Obě se leskly tedy v bílých šatech s červeným okolkem, boky měli ovinuty červenou, na tři prsty širokou pentlí, a na každém náramku vlála jim veliká červená mašle jako náhle přirostlá peroutka.

3.

Po sadech okolo střelnice bylo již hlučno. Tu se již potkávali známí, zastavovali se a přáli si vespolek dobrou zábavu. Ale skoro na všech tvářích spočívala při tom lehká ironie.

Místo všeho ousměšku, místo všeliké pochybnosti uléhalo však na ně brzy něco jiného. Hned u dveří do letního sálu a vedlejších pokojů otvíraly se oči podivením, a ústa hleděla co nejpří-

větivěji se ušpoulit. Tu stáli dva mladí páni v černém fraku a v bílých rukavičkách, každého příchozího co nejdvorněji vítajíce.

Místo obyčejných u takové příležitosti komplimentů *„Küss die Hand, gnädige Frau“* nebo *„Unterthänigster Diener“* stály tu v šiku poklony české a hnaly outokem na sluch i na srdce příchozích hostů svou celou přirozenou lahodou. Ani paničky a pánové, ani slečinky a panáčkové nemohli této zbrani odolat.

Nejhůře dojímalo je naše krásné vykání. Onoť se jevilo arci ve svátečních šatech „Vašnosti“ a mělo při sobě obratné „Račte“; ale mnohá poctivá duše Milovská otřásla se přece ve svých hlubinách, když se začalo před ní klaněti.

To však nebylo na překážku sladkému proudu českých zvuků, jenžto záhy kouzelnou mocí všechna srdce uchvátil. Mnohá panička byla se ještě před chvílí české rozmluvy strachovala, mnohý se těšil na její směšnou nemotornost; ale příroda se na všech pomstila. Dostaliť se do proudu, ani sami nevědouce, jak? Strach i posměch zmizely a mnoholetá kůra okolo srdcí jejich se rozpadla, hustý závoj před očima jejich se roztrhal. Přirozený jazyk opanoval právo své.

Mnoho přispívali k tomu arci sami podnikatelé besedy a jich přátelé z okolí, k nimžto se bylo

světlo již dříve prodralo. Ti zaváděli hovor, ti dávali pozor na žádosti hostů, ti hleděli všude veselou mysl roznítit.

Nyní zavzněla hudba, srdce a nohy dívčí radostně poskočily, a pánové se hnali vésti své vyvolené do kola.

Byla to hlučná polonézka. Páni muzikanti přičiňovali se co nejvíc, aby co nejmíň skřípali. Jeden z výborů, a sice dnešní koncertista, vyžádal si paní sekretářku do prvního páru — panička prvního radního netancovala pro stáří a druhá měla souchotiny — i začal s ní pyšnou procházku.

V tom přiletěl Plavenský. On rád tancoval, nebyl si ale ještě tanečnici vyhledal, jiné starosti zajaly všechen čas jeho. Rovným krokem zamířil nyní k dívce, kteráž ještě seděla. Náhoda mu byla přízniva a uvedla mu libovonnou květinu do ruky.

Byla to Marie.

„Nesměl bych, slečno, prositi na polonézku?“ začal před ní s lehkým úklonkem — a dívka vstávala.

„Je to naše poloviční krajanka,“ mluvil Plavenský dále, uváděje tanečnici do řadu — „a tu nesmíme prominout.“

„Je to obyčejná ctnost Čechů, že si všeho všímají, co od pobratřených národů přichází?“ prohodila dívka s jakýmsi ostrým názvukem.

Té otázky se mladý kandidát nenadál. Co mohla dívka v Milově o pobratřených národech věděti? Teprva nyní pohlédl na ni bystřeji.

Byla to spanilá lilie, rozkvětlá asi sedmnáctým jarem — outlá, vzduchová postava. Tvář její byla bledá, ale pokrytá přitom jakýmsi čarovným leskem, kterýž hlavní svůj pramen v černých očích měl. Plavenský do nich nahlédl, a nový báchorkový svět rozprostřel se před ním s celým pokladem nevídané krásy. V té chvíli mu bylo, jakoby skrz tyto oči až na křišťálové dno panenského srdce viděl a tam v lůně rubínových růží polovic duše své nacházel.

I zachvěl se — ale musel také odpověděti.

„Co je krásné a dobré,“ řekl, „nachází všude vřelého účastenství: jakž by tedy nenašlo, co od našich pokrevenců pochází?“

„Člověk je nevděčné zvíře; často se mu líbí nejvíce to, co mu cizina posílá,“ odpovídala dívka. „Nejbližší svazky mu zevšednějí — z vlastní krve tropí si hořké posměchy.“

„Doufám, slečno, že nemluvíte z vlastní zkušenosti,“ řekl Plavenský horlivě; ale zvuk vlaských bubnů přehlušil její odpověd.

Nyní teprva napadlo nastávajícímu doktorovi, že dívku ani nezná. I namáhal se, aby si podobu její z minulých let v paměť uvedl; hledal a hádal,

do které rodiny by ji vtěliti měl, ale všecko nadarmo; ona mu zůstala neznámou.

Marie pocházela z Moravy a byla zde návštěvou u staré tety, kterouž nebyla mnoho let viděla a po kteréž jednou dědíti měla. Byla zde teprv několik dní a skoro žádného ještě neznala; ale v oustních novinách Milovských stál o ní již obšírný článeček. Netýkal se ovšem její vnitřní bytosti — neboť tu nemohl Milov ani pojmouti; avšak i zprávy o jejím zevnějšku poskytovaly tak bohatého pramene k rozmluvám, že měly povídavá ústa těch několik dní co dělati.

Marie náležela k oněm vzácným bytostem mezi dcerami československými, v jejichžto útlých duších, jako v kypré půdě, sémě národního citu se ujalo a bujným zrostem jako hustolistá, libokvětá lípa se vypnulo. Tím vzácnější byla však mezi dcerami požehnané Moravy, kteráž okolo vlasteneckých oltářů svých ještě málo kterou kněžku počítá.

Marie milovala jazyk svůj, milovala národ svůj, milovala krásnou, bohatou zemi, kteráž byla její kolébkou a býti měla její rakví. Ona milovala vlast a všeliké snažení, ježto vedlo k oslavě této drahé matky; jak se to stalo, že ji milovala, to neuměla povědĕti. Ona jen věděla, že ji miluje a že bez té lásky živa býti nemůže.

Sta, tisíce jiných dívek nebyly by jí rozuměly; s ousměchem byly by se od ní odvrátily, hlavičkou vrtíce nebo nosejčkem krčíce. Jiní mohli dlouhá léta okolo ní meškati, a nebyli by vzlet myšlének jejích postihli, nebyli by proud citů jejích pochopili: Plavenský ji poznal, dříve nežli ji při prvním valčíku z rukou pustil.

Duše jeho chvěla se rozkoší. Taneční síň zdála se mu býti velikým, neskončeným chrámem blahoslavenství, a poctivé dušičky Milovské míhaly se mu před očima jako zástupy vyvolenců v nadvětrných prostorách. Veškerou jeho útrobou sršel nový oheň a vypryskoval se jako električné paprsky po celém okolí.

Mladý kandidát plesal podtají, že mu napadlo, poslední ferie v otčině ztráviti, a velebil „starého mládence“, že ho přivedl na myšlénku, Milovskému pokolení připraviti besedu. Byla-li tato zábava již dříve v očích jeho plna důležitého významu: zdála se mu nyní býti rozhodnou dobou pro celý život jeho a převratem celého Milova.

Plesal, když na Marii pohlédl, když na ni pomyslil. Co se mu v ní zjevilo, zdálo se mu býti tak nevýslovné, tak svaté, že to obyčejným, otřelým slovem lidským ani jmenovati nemohl. To nebylo marnivé koketování s nejhrdějším, nejdůstojnějším citem, jakové byl již u jiných dívek

nalezl. To nebylo vychvalování jazyka mateřského proto, že se o českém bále jednalo; to nebylo prohlašování: Já jsem vlastenka! proto že se o besedách nebo o výletu s mladými šviháky mluvilo, Ne, ne! — zde by bylo hříchem, na něco takového pomysliti.

A přece ležela krásná duše její před ním nezacloněna! Přece mluvila tato ústa také o mateřském jazyku, o národě a o vlasti, mluvily také o vlastenectví. Ale jak hluboko — jak hluboko ukryté pnuly se stříbrné struny, z nichž ohlas tento přicházel! Jak pravdivé bylo každé slovo, ježto z úst jejích uklouzlo!

A pak — vždyť cítila tato panenská lilie na první okamžení, před kým svůj libovonný kalich otvírá! Před jinými byla by lupeny své přiklopeny držela, neboť nepatřila k oněm, jižto zlatem výmluvnosti k národní korouhvi vábiti umějí — a to jich mohlo kolem státi v nepřehledném zástupu: ale po sluneční záři oka jeho musela točiti květinnou korunou svou; v dechu jeho duše musela okřáti.

Nastalo mezi nimi okamžení, v němžto, jak již starý Shakespeare praví, dvě srdce jedním tlukotem bíti začínají. Rozum lidský tuto chvíli nepochopuje, ústa lidská nemohou ji vysloviti; jen milující srdce má na ni pravé měřítko.

4.

Bylo asi okolo osmé hodiny. Právě umlknul divý kvapík, v němžto se všecko vášnivě jako v prudkém víru točilo. Tanec po túrách poskytoval veliké živosti.

Nyní se začaly sesle snášeti a po sále do půl kola stavěti.

„Prosím tě, co pak to bude?“ ptala se zvědavě paní kancelistka svého pana kancelisty, bílým šátkem s krajkami fofrujíc, a rozkoš jí pohrávala s tváří. Bylať smířena s *posadou*, neboť se nepamatovala, žeby se byla od dávných časů tak vytancovala, jako zde s mladými podnikateli.

Ti ubozí robotili pro vlast, až jim po tváři potůčky crčely. Ale muselo to být. Raději dnes trochu potu, nežli zejtra uštěpačné jazyky.

„Prosím tě, co pak to bude?“ ptala se tedy paní kancelistka, jsouc té naděje, že to bude něco milého.

„Já nevím,“ odpověděl pan kancelista, když si byl sesle jak náleží dobře prohlídnul, a podobné otázky s podobnými odpovědmi povstaly na desíti jiných místech.

Mezi tím byl ale pan Beránek již několik paniček a slečen poprosil, aby se na sestavených

seslích usadily, a sotva že ostatní zahlídly, k čemu se ty přípravy činí, bylo tu v okamžiku půl věnce z těch nejstrakatějších květin hotovo. Za krásnou pletí se nastavěli pánové, a na všechny si ulehla veliká zvědavost.

Z vedlejšího pokoje vystrčilo se nyní na začátek polověnce pěkné fortepiano — a dvě hořící svíce postavily se nad lesklé klávesy. Patřilo k nábytku starého mládence.

Po malé chvíli vystoupili čtyři pánové — dva z nich byli domácí zboží; třetího, totiž Plavenského, znali tu také všickni; jenom čtvrtý byl cizopanský. Všickni drželi v rukou partesy.

Paničky na seslích začaly hlavy sestrkovati, v rychlosti celý životopis známých pánů probíhajíce; pánové za seslemi natahovali krky, co to asi bude? vespolek si pošeptávajíce.

Pánové v půl kole přednášeli čtverozpěv z Vašákovy sbírky. Poctivé Milovské duše utichly, poslouchaly — a nevěděly, co to je, že se jim věc líbí. A oni přec také zpěv znali! Měli jej v božím kostele, na pohřbech, někteří z nich hrali na fortepiano nebo na kytaru a zpívali přitom, že se všechny tetinky rozkoší rozplývaly; jiní zase libovali si při žbánečku u veselém kruhu něco zakokrhat, co mělo jako duchojemné „*Freut euch des Lebens*“ anebo rekovné „*Ein freies*

Leben führen wir“ vypadat; ano veliká část mezi přítomnými byla i několik zpěvoher cestující německé divadelní společnosti ztrávila; ale to všecko bylo něco docela jiného — to nebylo nic proti tomu, co se jim nyní ve sluch a v duši jako mermomocí vdíralo. Zde plynuly ty čtyry hlasy jako z jedinkého stříbrného pramene, a šuměly brzo lahodným šeptem, brzo plným zvukem na vlnách sladkého nápěvu do všech žil.

Zpěvci dokončili a odcházeli. Cizí hosté začali tleskati — a po nich spustili Milovští. Tleskali jako o závod. Byloť jim při tom, jakoby rozkoš užitou při zpěvu nyní ještě jednou pociťovali.

„*Nicht übel!*“ osmělil se pan kancelista k panu sekretáři prohodit; tento pokynul hlavou — a hned začal po něm celý polokruh mužských kývati; také paničky se nakazily a kývaly — bylo to veliké, všeobecné kývání.

Nato předstoupil Plavenský, uklonil se několikrát a začal: „Já jsem Čech.“

Pánové otevřeli huby; bylo jim při tom jako do smíchu a nevěděli: proč? — Co tím myslí: Já jsem Čech? Co z toho? Je to něco obzvláštního? — A zas jim nebylo jako do smíchu.

Ženské se začaly po sobě ohlížet. Některé se pokoušely o malý ousměšek, jiné hleděly jenom na pěknou vestu mladého doktora. Alabastrové

tváře Mariiny, po tanci poněkud růžově prokvětalé, sebou na okamžik bolestně škubly a oči se sklopily.

Plavenský to nepozoroval a spustil poznovu: „Já jsem Čech — a kdo je víc.“ — Byla to známá Rubešova deklamovánka, kterouž jen dle své potřeby a s obzvláštním ohledem na Milov trochu přistřihnul, zde něco vynechal, tam přidal, zvláště pak ale na konci, když byl všechny poklady a krásy české vlasti jako v živých obrazech před oči jim postavil, ty poctivé duše plamennými slovy pobízel, aby tuto drahou matku jako zdárné děti milovaly, o její zdar a blaho dbaly a k její oslavě přispívaly.

Proud jeho řeči byl milozvuký a hluboce dojemný. Všem se tu chvíli zdálo, „že by mohl míti pravdu“ — a to bylo na Milov již velmi mnoho.

To bylo jedno z oněch okamžení, ježto se v životě každého člověka, který ze všeho citu lidského se nevyzul, alespoň jednou přihází: to bylo bezvolné vypuknutí nejmocnějšího citu — lásky vlastenecké — jemuž v jistých dobách i nejouhlavnější odpornik neodolá, pakli že se veškeré hodnosti lidské neodřekl.

Plavenský odcházel a velký tleskot provázel kroky jeho.

Nyní uvedl cizí basista Plavenského sestru do kola. Mezi posluchači nastalo veliké pohnutí. Paničky pohlížely zas na sebe, jakoby se ptaly: „Co pak *ta* zde chce? Snad nebude také....? Co pak něco umí?“

Na seslích v druhé řadě začala známá děvčata hlavy sestrkovati.

„Jézus!“ šeptala jedna celá poděšena. „Podívej se — totě doktorovic Marinka! Snad nebude ta osoba....?“

„Ne! před tolika lidmi!“ pravila jiná. „Co jí to napadá! Já bych zahynula!“

„To jí dozajista pan bratr poradil!“ prohodila třetí. „Jen aby se jí nic nepřihodilo!“

„I dobře by se jí stalo!“ doložila čtvrtá. „Proč se do takových věcí pouští. Já nevím, že jí to matka dovolí.“

Jinýma očima hleděli pánové na dívku. Bylatě rozkošné růžové poupě, plného, bujného zrostu, kvètoucích tváří, hravých očí. V pohledu jejím skvěla se nevinnost a dobrota, čilá mysl a srdečnost. Spanile vypadala dnes v bílých, růžově pruhovaných šatech. Pánové by si ji byli rádi hodně dlouho prohlíželi.

To všecko trvalo ale jen okamžik. Průvodce její přisedl k fortepianu — ona pozvedla svazeček not a začala zpívat.

Poctivé Milovské duše nevěděly, mají-li sluchu věřit. Milozvučně rozléhalo se jim okolo uší a hledalo cestu k srdci prostinké národní:

Ach není tu, není,
Co by mě těšilo.

„Můj Bože!“ myslil si v tom okamžení veliký díl besedníků — „toť zpívají naše holky na pastvě, anebo když jdou na trávu — to můžeme každý den v kuchyni slyšeti!“

A předc se nemohl nikdo s nelibostí odvrátit! Přec musel každý chutě poslouchat! Předc poskočilo každé srdce živěji, ústa se špoulila — a mnohé byly by zpěvačku rády provázely.

Byl to ale také zpěv! Nevynikal sice hlasem obroušeným pro divadelní rulady, ale prostomilým přednešením a přirozeným citem. Každé slovíčko vyklouzlo z těch malinových rtíků jako hladká perla.

Tolik hlubokosti nebyl by nikdo v tom jednoduchém prozpěvování sprostého lidu pohledával! — Za to povstal však také hučivý potlesk, a Marinka musela ještě dvě, tři jiné písně zpívati.

Když bylo po všem, pospíšila k Marii, kteráž jí byla místo k sezení uchovala. Plavenský je byl seznámil, a obě dívky přilnuly k sobě hned v prvním okamžení. Jich rozdílné povahy nalezaly

jedna v druhé jako doplněk své vlastní pezemské bytosti.

„Jak to vypadlo?“ ptala se nyní Plavenská s dětinským úsměvem.

Marie sice neodpověděla, ale pojala ji kvapně za ruku, a vroucí pohled oka jejího, pak vřelé tisknutí ruky její mluvily zřetelněji, nežli mohla slova učinit.

„Vaši lidé ani nevědí, jaký poklad ve svých písních přechovávají,“ řekla po chvíli tichým hlasem. „Každá z nich je krůpěj krve jeho, žilka srdce jeho, jiskra duše jeho. Když je slyším, je mi, jako bych se přebírala v jeho tajné kronice.“

Marinka ji úplně nerozuměla. Onať nepatřila k oněm důmyslným, hluboce pojímajícím duším, ježto v každé věci hned tajemný význam spatřují. Srdce její bylo sice plno bujného semene dřímajících citů; ale citové tito nedosahovali přes okres tichého panenského žití, v němžto se jednou milující dívka a žena vyvinouti mohla. Všeliké jiné poměry k životu byly jí posud neznámé. Jenom z poslednějších časů zaznívaly v ní hlasy z rozprav milého bratra, kterýž jí byl zlaté pohádky o milé vlasti povídal. Jako s podivením hleděla tedy nyní na svou novou přítelkyni.

„Já bych si nebyla nikdy pomyslila, že se dají naše písničky tak hezky zpívati,“ řekla posléz. „Teprva bratr mi to pověděl. Máte u vás také takové?“

Marie se bolestně usmála. — „U nás? O máme dozajista; vždyť se vypryskují z jednoho pramene — třebas by na to nyní mnohý zapomínal. Vždyť jsme leželi jedné matce u prsou — třebas by jedné děti na druhé nyní nevšímavě hleděly.“

Ale Marinka jí zase nerozuměla. Nemohla si tím ale také hlavu lámati; neboť pozornost její upnula se nyní na koncertistu.

Ten hrál a získal ovšem velikého podivení a potlesku. Potom vystoupil druhý přítel Plavenského a deklamoval Rubešovo rozmaru plné „Jindy a Nyní“.

Pánové se řehtali, a paničky, přikrývajíce si ústa voňavými šátky, div se chechtáním nerozsypaly.

„Ne, to bych byla jaktěživa neřekla, že v té češtině tolik špásů vězí!“ obrátila se paní apatykářka, šátečkem si ochlad vějíc, k panu výběrčímu, jenžto se byl za její seslí postavil.

„Vězí — vězí v ní hodně *žertů*,“ usmál se dvorný pán, několikrát po sobě hlavou pokývav — „a mně je to k vůli Plavenskému jak náleží milo.

Našemu starému mládenci byl by malý škandál neškodil.“

Beránek popocházal ale zatím radostně z místa na místo, na všechny potřeby bedlivě dohlížeje, a mnul si blaženě ruce. V duchu myslil na Květy a Českou včelu, a vlastenecké srdce jeho plesalo již při čtení prvního dopisu z Milova.

Nyní vystoupil mladý basista a zpíval: „Kde domov můj.“ Skvostná tato píseň milopěvného Škroupa byla již ve všech krajích zdomácněla, toliko v Milově neměli pro ni až posud místečka. Za to je ale nyní také potrestala! Ty poctivé duše ani nevěděly, co se jim děje. Dech se jim oužil, ňádra se jim třásla, srdce jim silněji klepalo — oči se jim zarosily, když znělo při hrobovém tichu: „Mezi Čechy domov můj!“

Ale Marie se rychle vzchopila a kvapila ze sálu. „Hned zase přijdu!“ byla jediná slova, jimiž se u Marinky jako omluvila a ji zdržovala, aby s ní nevycházela.

5.

Byl to rozkošný večer. Temně modrá nebes opona klenula se nad utichlou krajinou, jako strop velikého chrámu, pod nímž tisíce zlatých lamp

hoří. Lahodný větérek pohrával hustým lupením bujných sadů — a opodál znělo z nízkého křoví slavičí sladké kvílení.

Marie kvapila ze sálu prudkými kroky. Ničeho okolo sebe neviděla, ničeho neslyšela. Nyní ji objímaly husté sazenice vysokých nočních fial a křivolaká křoviska. Čerstvý, libovonný vzduch ochlazovol tvář její — ale spanilá ňádra vlnila se jí posud bouřivě.

I běžela, jako by všecko za sebou zůstaviti chtěla, až se najednou nevědomky v břečtanovém loubí octnula a zde na pohovku z březových větví sklesnula. Hlava její nahnula se stranou v chladivé lupení — ruce jí sklesly na klín — a z očí jí vystřelily dva prameny horkých slzí.

„Vždy a všude jen oni — jen oni!“ vzdychla po chvíli žalostně. „My nejsme nic! Hrdost jejich nevidí přes svůj práh — ona jediná je pánem, je duší a životem — my nic — leda bychme chtěli vlek jejího nádherného roucha za ní nesti. O má drahá, krásná Moravo!“

I přimhouřila oči a zabrala se do sladkobolestných snů o rozkvětu své drahé vlasti.

„Ale Marie, co pak zde děláte?“ ozval se před ní za chvíli jemný hlásek. Marie pootevřela oči a spatřila před sebou Plavenského sestru.

Čilá dívka nemohla v sále vydržeti. Basista opakoval ještě jednou „Kde domov můj“; ona pak se vykradla z kruhu pozorných posluchačů a letěla lehkou nohou do sadů. Brzo našla Marii.

„Ale Marie, co pak zde děláte?“ divilo se prostomilé děvče, a posadilo se vedle ní na březovou pohovku. „Proč jste nezůstala v sále?“

„Proto že jsem nemohla tu vaši hrdost déle snesti!“ zvolala Marie vášnivě a jako povděčně, že může pobouřeným citům průlev učinit.

„Jakou hrdost?“ divila se Plavenská ještě více.

„To vaše neustálé provolávání: Já jsem Čech! — my Čechové — a jen pořád my Čechové!“

„Což pak to není dobře? Bratr mi předce povídal, že to náleží mezi nejpřednější povinnosti každého člověka, aby svůj národ miloval a hrdě přede vším světem k němu se přiznával, a že nemůže bez této lásky a hrdosti nic velikého v národě vzniknouti.“

„To myslím také. Ale tato vaše hrdost nemá se na ujmu jiných před světem blýskati — nemá při tom na jiné zapomínati — nebo nevšímavě k nim zhlížeti.“

„Jak to? Kdo pak jsou ti jiní? Já vám nerozumím.“

„To jsme my!“ zvolala Marie žalostně. „Nám činíte křivdu — na nás zapomínáte — jako bychme tu ani nebyli!“

„A což pak nepatříte k našincům?“ divila se zase Plavenská. „Bratr mi přec povídal, že jste vlastenka, a radil mi, abych si z vás příklad vzala.“

„Pak musíte rovnou měrou všechny milovati, ježto úvazek jedné krve pojí; pak musí u vás v jedné váze ležeti Čech i Moravan.“

„I můj Bože!“ řekla Plavenská dobromyslně. „Co se toho týče — já budu milovati celý svět, když bude potřeba; neboť jsem ráda s každým v pokoji, a myslím si, že by bylo na světě nejkrásněji, kdyby ve všech srdcích svornost a láska ponovaly.“

„S vámi se nemohu příti,“ řekla Marie, Plavenské ruku tisknouc. „Duše vaše je čistá hladina jezerní, v kterézto se jenom obloha nebes zrcadlí — dejž Bůh, aby tak zůstala, aby ji dech nešťastných předsudků nezkalil.“

„Nechme toho, Marinko!“ zvolala Plavenská prosebně a vstávala. „Pojďme raději do sálu. Tam se vyrazíte.“ — Ale Marie váhala. — „Tedy se projděme trochu po sadech,“ pobízela ji dále

Marinka. „Zde je tak lahodno, vůkol taková vůně, že srdce okřeje.“

Marie vstala; cítila, že nemůže s Marinkou o věcech mluviti, kteréž jí prsa tísnily.

Šly mezi záhony sladkodechých květiu. Na perutech večerního větru přilétaly k nim vábivé hudební zvuky ze sálu. V tom je potkal Plavenský. Jakýsi nepokoj hnal ho z hlučného davu besedníků za podivnou dívkou, kterouž posud pohřešoval.

„Ah dobře, že jsi tady, bratře!“ zaradovala se Marinka. „Pojď, promluv ty s Marií — já ji nedovedu potěšit, ona si stýská na jakousi hrdost. Já se podívám zatím do sálu. Slíbilať jsem Jesenskému za to, že mě tak hezky provázel, celou polku. Přijďte ale brzo za mnou, sic —!“ Přitom zdvihla svůj růžový prstíček, zahrozila a zmizela v křovinách.

„Co je to? co se vám stalo?“ ptal se Plavenský starostlivě. „Co to mluví sestra o hrdosti?“

Ale Marie nemohla odpověděti. Nával nových pocitů přeplňoval srdce její.

„Proč jste odešla ze sálu? — prosím!“ pokračoval Plavenský po krátkém pomlčení, a vzal ji za ruku.

„Píseň vaše mě vyhnala,“ řekla Marie tiše. „Ona zněla jako hořký posměch mé touze — a hořká bolest osamělosti opanovala srdce mé.“

„Naše: Kde domov můj?“ divil se Plavenský.

„Ano vaše — všecko a všude jen vaše!“ odpovídala dívka s propukající vášní. „Všude a vždy jen Čechové — všecko jen mezi Čechy. My nejsme pro vás ani na světě!“

„Dovolte, Marie — to se trápíte klamnou domněnkou a nám činíte bolestnou křivdu,“ řekl Plavenský, uhýbaje se místo k sálu na cestu vedlejší. „My nezapomínáme na žádného — my žádným nepohrdneme; jakž by mohla takováto neřest nalezti místa v srdcích, ježto se zapalují posvátným vlasteneckým plamenem? Myslíme-li na sebe, myslíme v jednom na všechny, ježto jedním jazykem k nám upoutáni jsouce, tímto samým darem božím těžiti a o své blahoslavenství pracovati mají; a jmenujem-li sebe, jmenujem také tím samým jmenem všechny ostatní, kteříž z jedné krve pocházejíce, řetězem jedněch příběhů k sobě se poutají. A jakž by nebyla Morava pro nás na světě? ta milá družka naše od nejstarších dob! Tento spanilý článek těla našeho — ta částka srdce našeho! Ne, ne, tomu nevěřte! Doslýcháme sice někdy podobných stesků z vaší bohaté Moravy; ale doslýcháme jich neprávě a bez viny. Jenom

se jasně na všechny strany ohlídněte, a shledáte, že mluvím pravdu.“

„Proč nás tedy nikde nejmenujete? Proč máte všude a ve všem jen: My Čechové! — jako by nikde jinde nic dobrého a velkého vzniknouti nemohlo!“

„Prosím — všude jste jmenováni, kde se o vás a o vašich záležitostech *zvláště* jedná; kde se ale mluví o nás o všech, jste i vy ve jmenu našem počteni. Či nechcete se k nám počítati? Chcete státi vedle nás, ježto předce svou celou bytostí, dle svých nejhlavnějších a nejdražších známek k nám patříte? Chcete se raději rozdrobiti, nežli v jednu rodinu, v pevný celek slíti?“

„O to se nejedná. Myť víme také, co je prospěšné. Ale my chceme stejného s vámi práva, stejného místa v chrámě naší pospolné národnosti.“

„A kdož vám ho ujímá? — kdož vám ho ztenčuje? Toť záleží jenom na vás, abyste okolo oltářů našich stejného místa zajali. Jen se okolo nich postavte, přineste v srdci důvěru a lásku, podejte nám ruce, a samo nebe zaplesá potom nad naším společným obětováním, nad naší společnou blažeností.“

„Dřív bychme ale — viďte? — museli roucha, jmena, tváře svoje odložiti, nežli bychme směli

okolo těchto oltářů plesati? — Ale ne, ne, to neučiníme!“

„Já vám nerozumím!“

„Vy byste chtěli, abychme přestali býti Moravany —“

„Ne, pro živý Bůh — Marie, to nemyslete! Jakáž by to byla zpozdilost! jaká nespravedlivost! Jakž bychme mohli od někoho žádati, aby se něčeho odřekl, co sami na sobě za největší okrasu považujeme a jako nejdražší paklad chováme? Ne, ne! Zůstaňte, čím jste; ale jen budiž roucho vaše sváteční, jmeno zvučné, jakož otcův bývalo, tváře veselé a v srdci panuj důvěra. Sezvete krajany své do chrámu naší národnosti k bohumilé oběti — my je uvítáme radostně! Sezvete je co věrné syny a dcery Moravy, u nás naleznete vždycky bratry a sestry své. Tomu se ale nesmíte diviti, že my zvouce krajany *svoje* k oltářům vlasti, „Čechové!“ na ně voláme; že s nimi o českých památkách, o českých záležitostech mluvíme —“

„— vy můžete mluviti o moravských, můžete na sebe: „Moravané!“ volati—chcete bez pochyby říci? O, však já rozumím! Ale což není v pokladu lásky vaší k lidu pobratřenému žádného slova, kteréž by nás všechny vespolek pojmenovalo? Není tam hlasu, při kterémž by nikdo bo-

lestnou odtrženost neucítil? při kterémž by nikdo na hrdost a chladnost naříkati nemusel?“

„Ale, milá Marie! což pak záleží na slově?“

„O mnoho — mnoho! Raněného, nesnázemi sevřeného, truchlícího srdce dotkne se každé slovo jako žhavá jiskra.“

„Nu, myslíte-li! — tedy jsme všickni Čechoslované; ale mně nenapadne jak živo, abych k lidu našemu takto promluvil, jakož nikdy vaše krajany tak nepozdravím, pakli mě jednou šťastná příhoda mezi ně přivede.“

„A proč?“

„To slovo je tuze dělané. Srdce mi zůstane při něm chladné. V něm neležejí žádné zpomínky. Když ale řeknu: Čech anebo Moravan — tuť poskočí přede mnou zlatá řada minulých dnů, ňádra se mi rozhřejí a s blahou nadějí hledím do budoucnosti.“

Marie neodpovídala; oba kráčeli nějakou chvíli vedle sebe mlčky; ale duše jejich mluvily.

„Nebyl jste ještě nikdy v naší krásné Moravě?“ ptala se posléz Marie sladkým hlasem.

„Nebyl — a teď ani nevím, mám-li si to přát. Jáť bych zaplakal žalostí, kdyby mě tak nedůvěrně uvítala, jako nejkrásnější její dcera.“ Hlas jeho se poněkud třásl a ruka jeho tiskla jemně ruku její.

„O přijďte, přijďte!“ zvolala Marie živě, a bezděky ruku jeho pozvednuvši, přiložila ji nevinně k srdci svému. „Naše Morava je ráj, a v srdcích našich pučí láska stobarevným květem.“

„O kdož by mohl o něčem pochybovati, co vaše ústa slibují!“ odpovídal Plavenský v stejném zanícení — a pravice jeho ovinula se okolo útlého tílka něžné dívky. — „Přijdu — a doufám, že tam ráj svůj naleznu.“

Oba opět utichli a stáli tu dlouho v blaženém mlčení. Duše jejich si rozuměly, ač byla ústa ještě nedávno odporný hovor vedla.

6.

Milovský ponocný odtroubil již půlnoc. Po ulicích dřímalo hrobové ticho.

Najednou začal po nich ale zase život proskakovati. Vesele vraceli se hosté z městské střelnice. Líbezná noc souhlasila s jich rozmarem.

Ti tu se divili, že se tak „prechtik“ bavili, a procházeli v duchu a jazykem ještě jednou všechny lahůdky, jichž byli mimo nadání na české besedě okusili; jiní opakovali pochycené

zlomky deklamace, vejskali několik národních, ano pokoušeli se také „Kde domov můj“ zpívati, a ještě jiní dotvrzovali, že se musí tahový „juks“ co nevidět zase spořádat.

Poctivé duše Milovské byly najednou jiného smýšlení. Nenucenost, srdečnost a vřelý přátelský duch, jakož i krasochutné přednášky české besedy porazily všechny pochybnosti a kyselé posměšky.

Paní kancelistka s paní apatykářkou a sládkovou, i paní sekretářka vracely se domů velmi spokojeně — a manželské nebo ctitelské polovičky jejich musely jim slíbiti, že budou mladého doktora a starého mládence donucovat, aby ještě jednu *besedu* zřídili. Za ten jediný večer učinily již takový pokrok, že věděly, jak se ta věc jmenuje. —

A opět rozložilo se hrobové ticho po ulicích.— Jen opodál, pod oknem pěkného domku o jednom poschodí zněla milozvučným basovým hlasem národní moravská:

„Kdes holubinko lítala,
Kdes své pérečka zmákala?“...

Na perutech lehounkého větru roznášely se lahodné zvuky do kola — potom tichly a utichly — až pak náhle zase živě, křepce a ohnivě

plným proudem v Dietrichově „Písni Moravanů“ vůkol se rozlítly. Všickni pořadatelé besedy pěli tento krásný sbor a končili zde dnešní slavnost.

A nahoře u okna, mezi bílými oponami, stála Marie ve sněhoskvělém nočním oděvu, a ruce majíc na bouřivě se vlnících prsou složeny, ssála známé zvuky s nevýslovnou rozkoší. Blahostná slza leskla se v oku jejím.

O b s a h.

Str.

Ptáčníkova dceruška 5

Sestry 145

Divadelní ředitel 189

Pomněnky z hrobu nejstaršího Čecha 243

Rozervanec 303

Marie 357

PG
5038
T9
1857
dil 7

Tyl, Josef Kajetán
Sebrane Spisy

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY